

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

EL-FEREC BA'DE'Ş-ŞİDDE'DE BİRLEŞİK FİLLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

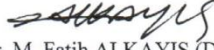
Hazırlayan
Ahmet Turan DOĞAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. M. Fatih ALKAYIŞ

Adıyaman-2011

ONAY

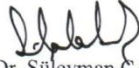
Ahmet Turan DOĞAN tarafından hazırlanan "El-Ferec Ba'de's-Şidde'de Birleşik Fiiller" başlıklı bu çalışma, 15.06.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.



Yrd. Doç. Dr. M. Fatih ALKAYIŞ (Danışman)



Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK



Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

ÖZET

DOĞAN, Ahmet Turan. El-Ferec Ba'de's-Şidde'de Birleşik Filler, Yüksek lisans tezi, Adıyaman, 2011.

El-Ferec Ba'de's-Şidde'de Birleşik Fiiller başlıklı çalışma, Eski Anadolu Türkçesinin güzide eserlerinden biri olan Ferec'deki birleşik fiilleri tespit ederek bunları yapı bakımından bir tasnife tabi tutma ve anlamlarını verme üzerine kuruludur.

Giriş bölümünde, konu ve amaç belirtildikten sonra birleşik fiil, yardımcı fiil ve deyim hakkında bilgiler verilmiş ve bu terimler üzerine bugüne kadar söylenenler sıralanarak yorumlanmıştır.

Birinci bölümünde, Ferec hakkında bilgiler verilerek birkaç başlık altında Ferec geleneği, nüshaları, dönemi ve dili tanıtılmıştır.

Çalışmamızda kaynak kitap olarak kullandığımız metin, Ferec'in Süleymaniye-Hamidiye nüshasının Süleymaniye-Fatih nüshası ile karşılaştırılmalı olarak 2000 ve 2004 yıllarında iki cilt hâlinde yayımlanan çeviri yazılı metindir. Birinci bölümde, öncelikle iki cilt halindeki bu metin taranarak birleşik fiiller tespit edilmiş ve yapı bakımından, *isim+fiil* ve *fiil+fiil* yapısında olanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. *İsim+fiil* bölümünde, birleşik fiiller, almış oldukları yardımcı fiillere göre tasnif edilirken *fiil+fiil* bölümünde ise; almış oldukları özel anlamlı yardımcı fiillere göre sınıflandırılmıştır. İkinci başlık altında ise; tespit edilen birleşik fiillerin karşılıklarına hem metin içinde geçtiği sayfa numaraları hem de anlamları yazılmıştır. Bir birleşik fiil olup da deyim özelliği taşıyanlar ise italik yazılarak diğerlerinden ayrılmıştır.

Anahtar kelimeler:

- 1. El-Ferec Ba'de's-Şidde**
- 2. Fiil**
- 3. Birleşik fiil**
- 4. Yardımcı fiil**
- 5. Deyim.**

ABSTRACT

DOĞAN Ahmet Turan, Compound Verbs in El-Ferec Ba'de's Şidde, Master's Thesis, Adıyaman, 2011.

The study "Compound Verbs in El-Ferec Ba'de's Şidde" is based on classifying the compound verbs in El-Ferec Ba'de's Şidde in the terms of form and giving the meanings of these verbs by identifying compound verbs in El-Ferec Ba'de's Şidde that is one of the works of eminent old Anatolian Turkish.

In the introduction chapter, the subject of the study and the aim of the study were presented. Then, information about compound verbs, auxiliary verbs and idiomatic compound verbs was given. Lastly, the comments that have been made on these terms so far were indicated in an order and interpreted.

In the first chapter, the information about El-Ferec Ba'de's-Şidde was given. Then, Ferec tradition and copies, the period in which the book "El-Ferec Ba'de's-Şidde" was written and its language were presented.

The text used as the resource book in our study is the text of transcription that was published in 2000 and 2004 as two volumes. This study is the comparative study in which Süleymaniye- Hamidiye copy and Süleymaniye- Fatih copy of Ferec were compared and contrasted. In the first part, compound verbs were identified in this text as two volumes and were categorized as noun+verb, and verb+verb. In the part of noun+verb, these verbs were divided according to auxiliary verbs while compound verbs were classified according to auxiliary verbs that are used with nouns to agglutinate new verbs in the part of verb + verb. In the second part, compound verbs identified were given with the page number where they are in the text and their meanings. Compound verbs having features of idioms were separated from others by means of being written in italics.

Key words:

- 1. El-Ferec Ba'de's-Şidde**
- 2. Compound Verb**
- 3. Verb**
- 4. Auxiliary Verb**
- 5. Idiom**

ÖN SÖZ

Çalışmamıza konu olan El-Ferec Ba'de's-Şidde, Eski Anadolu Türkçesinin güzide eserlerinden biridir. “Zorluktan sonra gelen kolaylık, kederden sonra gelen sevinç” olarak Türkçeye çevirebileceğimiz bu eser, 15. yüzyılda kaleme alınmış olup kendi adıyla uyumlu 42 hikâyeyi içermektedir.

Tezimizin konusu, El-Ferec Ba'de's-Şidde'de geçen birleşik fiiller üzerinedir. Bunun için de kaynak kitap olarak kullandığımız çeviri yazılı Ferec; Doç. Dr. Hasan KAVRUK, Dr. Süleyman ÇALDAK ve Dr. Kâzım YOLDAŞ tarafından çeviri yazısı yapılarak 2000 yılında I. cildi, 2004 yılında da II. cildi Malatya'da yayımlanan karşılaştırmalı metindir. Doç. Dr. Hasan KAVRUK, Dr. Süleyman ÇALDAK ve Dr. Kâzım YOLDAŞ, Türkiye kütüphanelerindeki en eski tarihli, imla özellikleri ve hareketleriyle en güvenilir nüshalar oluşları sebebiyle Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Kitaplığı 1173 numarada kayıtlı olan nüsha ile Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Kitaplığı 3719 numarada kayıtlı olan Ferec nüshalarının -sayfa ve satır düzeni bakımından Süleymaniye-Hamidiye nüshası esas alınmak üzere- çeviri yazısını karşılaştırmalı olarak yayımlamışlardır. Bu metinden hareketle Ferec'de geçen birleşik fiiller tespit edilerek yapı bakımından değerlendirilmiş, daha sonra da anlamları verilerek birleşik fiiller sözlüğü oluşturulmuştur.

Türkçe, fiiller bakımından zengin bir dildir. Bizi bu çalışmaya iten sebeplerin başında da bu zenginlik gelmektedir. Bütün fiil yapılarının ele alınıp incelenmesinin çok meşakkatli bir iş olacağı ve bir konuya yoğunlaşmanın daha isabetli sonuçlar ortaya çıkaracağı gibi sebeplerden ötürü önemli bir yapı arz eden birleşik fiilleri incelemeyi uygun bulduk.

Çalışmamızın önemli bir zamanını birleşik fiilleri tespit etmeye, yapı bakımından tasnif ederek anlamlarını vermeye ayırdık. Geriye kalan zaman diliminde de birleşik fiilleri yorumladık. Ayrıca çalışmamızda önemli bir yer tutan deyim niteliğindeki birleşik fiilleri italik yazarak diğer birleşik fiillerden ayırdık.

Çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olarak kolaylıklar sağlayan ve değerli bilgilerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. M. Fatih ALKAYIŞ'a, aynı zamanda kaynak kitabımızın yazarlarından olan ve değerli

bilgilerini bizlerle paylaşan hocam Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'a, manevi desteği ile bu tezi bitirmemde çok önemli katkıları olan nişanlım Fatma Şeyma ÇİFTÇİ'ye, tez çalışması boyunca bilgi ve belgelerini benimle paylaşan değerli arkadaşım Arş. Gör. Çetin YILDIZ'a ve her zaman yanımda olarak beni cesaretlendiren aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ahmet Turan DOĞAN
Adıyaman-2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
TRANSKRİPSİYON LİSTESİ VE KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
1. Konu.....	1
2. Amaç.....	1
3. Birleşik Fiil ile İlgili Görüşler ve Değerlendirme.....	1
3.1. Birleşik Fiil.....	1
3.2. Deyim.....	9
3.3. Değerlendirme.....	12
I. BÖLÜM	
EL-FEREC BA'DE'Ş-ŞİDDE.....	14
1. El-Ferec Ba'de'ş-Şidde Geleneği ve Türk Edebiyatında El-Ferec Ba'de'ş-Şidde'ler.....	15
2. Türkçe El-Ferec Ba'de'ş-Şidde Nüshaları Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	20
3. Eski Anadolu Türkçesi ve El-Ferec Ba'de'ş-Şidde'nin Dil Özellikleri.....	25
II. BÖLÜM	
İNCELEME.....	30
1. Yapı Bakımından Birleşik Fiiller	30
1.1. <i>İsim+Fiil</i> Yapısıyla Kurulanlar.....	31
1.1.1. Almış Oldukları Yardımcı Fiile Göre Birleşik Fiiller.....	66
1.1.1.1. <i>al-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	66
1.1.1.2. <i>bin-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	67
1.1.1.3. <i>bul-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	67
1.1.1.4. <i>buyur-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	67
1.1.1.5. <i>çek-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	68
1.1.1.6. <i>dut-/tut-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	68
1.1.1.7. <i>eyit-/söyle-</i> Yardımcı Fiilleriyle Kurulanlar.....	68
1.1.1.8. <i>eyle-</i> yardımcı fiiliyle Kurulanlar.....	69

1.1.1.9. <i>ge/-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	77
1.1.1.10. <i>gör-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	78
1.1.1.11. <i>it-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	78
1.1.1.12. <i>kal-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	92
1.1.1.13. <i>kıl-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	92
1.1.1.14. <i>koş-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar	94
1.1.1.15. <i>ol-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	94
1.1.1.16. <i>ur-/vur-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	107
1.1.1.17. <i>vir-</i> Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar.....	107
1.1.1.18. <i>İsim+Fiil+Fiil</i> Yapısıyla Kurulanlar.....	108
1.2. <i>Fiil+Fiil</i> Yapısıyla Kurulanlar.....	109
1.2.1. Yeterlilik Fiilleri.....	113
1.2.2. Tezlik Fiilleri.....	114
1.2.3. Süreklilik Fiilleri.....	115
1.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	117
1.2.5. Uzaklaşma Fiilleri.....	118
2. (Çalışmadaki) Birleşik Fiiller Sözlüğü.....	118
SONUÇ.....	217
KAYNAKÇA.....	220
ÖZ GEÇMİŞ.....	224

TRANSKRİPSİYON LİSTESİ VE KISALTMALAR

Transkripsiyon Listesi

^ İnceltme işareti	n ن
˘ Okunmayan vav	ñ نك
ˆ ع	s س
˙ ء	ş ص
ā آ	s ث
g گ	t ت
ġ غ	t ظ
h ه	ū ا
ḥ ح	z ز
ḫ خ	z ظ
ī اِ	z ض
k ك	z ذ
q ق	

Kısaltmalar

- A. : Arapça.
age. : Adı geçen eser.
agm. : Adı geçen makale.
b. : Bin (Arapça “oğlu”).
bk. : Bakınız.
bs. : Baskı.
çev. : Çeviren.
F. : Farsça.
Ferec : El-Ferec Ba'de's-Şidde.
haz. : Hazırlayan.

nu. : Numara.
öl. : Ölüm.
Prof. Dr. : Profesör Doktor.
s. : Sayfa.
TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TDK : Türk Dil Kurumu.
Yrd. Doç. Dr. : Yardımcı Doçent Doktor

.

GİRİŞ

1. Konu

Çalışmamızda Doç. Dr. Hasan KAVRUK, Dr. Süleyman ÇALDAK ve Dr. Kâzım YOLDAŞ'ın çeviriyazılı metnini iki cilt halinde yayımladığı, içerisinde 42 hikâye bulunan El-Ferec Ba'de's-Şidde adlı kitaptaki birleşik filleri değerlendirdik.

2. Amaç

Tez çalışmamızın amacı, Türkçenin kelime türlerinden biri fiilin hem yapı hem de anlam bakımından karmaşık bir kolunu oluşturan birleşik filleri tespit etmek, sınıflandırmak ve metin içerisindeki anlamlarını vermektir. Çalışmamızda, Ferec'de tespit ettiğimiz birleşik fillerin, temelde yapıya dayanmakla birlikte anlamlarını da vererek bir tasnifini yapmaya amaçladık. Aynı zamanda deyimleşmiş olan birleşik fiilleri de italik yazmak suretiyle diğerlerinden ayırdık.

3. Birleşik Fiil İle İlgili Görüşler ve Değerlendirme

3.1. Birleşik Fiil

Birleşik fiil kavramı, çeşitli sözlüklerde şöyle tanımlanmıştır:

1. “İsim soyundan bir kelime ile biçim veya anlam bakımından kaynaşmış bütünleşen fiil.¹”
2. “Ad soylu bir kelimeyle *etmek, eylemek, olmak* yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat-fiil ya da zarf-fiil ekleriyle birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türü. Birleşik fiillerin kalıplaşma yoluyla

¹ **Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, Ankara, TDK, 2005, s. 283.

anlam değiştirerek deyimleşmiş olan turleri de vardır (bel bağla-, dolap çevir-, dizini dv- vb.)²”

3. “Başka bir eylem ve başka turlde sözcüklerle birlikte, genellikle kalıplaşmış olarak oluşmuş eylem.”

1. Eylem + yardımcı eylem (hkm-etmek, işgal etmek, test etmek, spor yapmak...).

2. Ad soylu sözcük(ler) + yardımcı eylem (gelivermek, yazakoymak, dşeyazmak, alabilmek...).

3. Deyimleşmiş olanlar³.

Bu üç tanıma bakacak olursak, ikinci ve nc tanımların birleşik fiili daha iyi tanıttığını görürüz. Zira, birinci tanımda iki ayrı fiil şeklinin kaynaşmasından oluşan birleşik fiillere dahi yer verilmemiştir. İkinci ve nc tanımlarda ise; Korkmaz ve Hengirmen, nc bir grup olan kalıplaşma yoluyla deyimleşmiş birleşik fiillerden de bahsetmektedir. Hengirmen, bir isimle bir yardımcı fiilin birleşiminden oluşan birleşik fiilleri, iki fiilin birleşmesinden meydana gelmiş birleşik fiiller olarak tanıtmıştır.

Tasnifimizi şekillendirirken Korkmaz’ın belirttiği  fiil türünden (esas fiil, yardımcı fiil ve ek fiil⁴) yardımcı fiillerin ve yardımcı fiil özelliği kazanmış esas fiillerin oluşturduğu birleşikleri göz önünde bulundurduk. Öncelikle yapı bakımından değerlendirdiğimiz bu birleşik fiillerin anlamlarını da verdik. Böylece, önce tespit ettiğimiz birleşik fiillerin meramı nasıl anlattığını, sonra da neyi anlattıklarını göstermiş olduk. Ayrıca, deyim özelliği kazanmış olan birleşik fiilleri diğerlerinden ayırmak için italik yazdık. Böylece üç madde başını da değerlendirmede kullanmış olduk.

Tasnifimizin iki ana başlığı vardır:

1. İsim+fiil yapısıyla kurulanlar.
2. Fiil+fiil yapısıyla kurulanlar.

² Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, 3. Baskı, Ankara, TDK, 2007, s. 46.

³ Mehmet Hengirmen, **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, 1. Baskı, Ankara, Engin Yayınevi, 1999, s. 78.

⁴ Korkmaz, **age.**, s. 91.

Birleşik fiil hakkında yapılan tanımları ve esas aldığımız tasnifi belirttikten sonra birleşik fiil hakkında bugüne kadarki yaklaşımları değerlendirelim.

Korkmaz, birleşik fiilleri anlam ve yapı özelliklerine göre dört ana gruba ayırmaktadır: 1. Bir yanı ad, bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller, 2. Bir yanı sıfat-fiil, bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller (karmaşık fiiller), 3. Bir yanı zarf-fiil, bir yanı fiil olan birleşik fiiller (tasvir fiilleri) (a. Belirleyici birleşik fiiller, b. İkili birleşik fiiller.), 4. Anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş olan birleşik fiiller⁵.

Muharrem Ergin, birleşik fiili, “bir yardımcı fiille bir isim veya fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır. Ergin, birleşik fiilleri isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ve fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller olmak üzere ikiye ayırmış ve sıfat-fiiller üzerine yardımcı fiiller getirilerek oluşturulan birleşik fiilleri de isim+fiil bölümünde ele almıştır⁶.

Birleşik fiiller tasnifinin birinci maddesine “özel birleşik eylemler” biçiminde adlandırdığı fiil+fiil yapısı ile “yardımcı fiillerle yapılmış birleşik eylemler” olarak adlandırdığı ve “kurallı birleşik eylemler” adını verdiği isim+fiil yapısını yerleştiren T. Nihat Gencan, ikinci maddeye ise; “anlamca kaynaşmış birleşik fiiller” adını vermiştir. Bu iki kategorinin yanında bir de “öbekleşmiş eylemler” adıyla ayrı bir sınıfın varlığından bahsetmiş ve burada yer alan kalıpların iki veya daha çok sözcükten oluşup deyimleştiğini belirtmiştir⁷.

Jean Deny, bir hareketi tasvir eden birleşik fiilleri 1. Karmaşık fiiller 2. Mürekkep fiiller şeklinde iki bölümde inceler. Mürekkep fiiller, bir isimle onun ardından gelen bir fiilden teşkil edilir. Karmaşık fiiller ise; ikincisi yardımcı olarak kullanılan, bir küme suretindeki fiillerdir⁸.

Lars Johanson, birleşik fiilleri “ bir fiil sözlük birimle kendisinden hemen sonra gelen gramatikleşmiş bir fiilin çok genel bir işlevle birleşmesidir” biçiminde

⁵ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara, TDK, 2003, s. 791-857.

⁶ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2009, s. 386.

⁷ T. Nihat Gencan, **Dilbilgisi**, 4. Baskı, Ankara, TDK, 1979, s. 310-329.

⁸ Jean Deny, **Türk Dili Grameri-Osmanlı Lehçesi**, çev. Ali Ulvi Elöve, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Maarif Matbası, 1941, s. 476.

tanımlamıştır. Gördüğümüz gibi Johanson, birleşik fiili, iki fiilin birleşmesi şeklinde tanımlamaktadır⁹.

Birleşik fiili, “bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur.” Olarak tanımlayan Leyla Karahan, birleşik fiilleri, “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” ve “bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olmak üzere iki grupta incelemiştir. Ayrıca, Karahan, fiil+ yardımcı fiil birleşmelerinde birinci unsuru kip eki almış yapıları da birleşik fiile dâhil etmiştir (dolandı durdu, çırpınır durur...) ¹⁰.

Vecihe Hatipoğlu, tasvir fiillerini iki eylem kökünden kurulan ulaçlı birleşik eylemler (tasvirî fiiller) şeklinde tanımlayarak zarf-fiilli bu yapıları kendi içinde ayırmıştır¹¹.

Tahsin Banguoğlu, iki fiilden oluşan birleşik fiilleri ayırırken tasvir fiillerini anlattıktan sonra karmaşık fiiller diye adlandırdığı bir grubu daha incelemektedir. A. Öcelik Fiileri (görüşmüş ol-, bitmiş ol-, bağlanmış ol-...), B. Başlama Fiilleri (gelir ol-, utanır ol-...), C. Niyet Fiilleri (gidecek ol-, verici ol-, kalkacak ol-...) ¹².

Bilgegil, birleşik fiilleri, a. Yardımcı fiiller ve onlarla teşkil olunan birleşik fiiller (temenni et-, memnun kıl-...), b. İki fiilin birleşmesiyle teşkil olunan birleşik fiiller (yazabil-, bitiriver-...), c. Kaynaşma yoluyla teşkil edilen birleşik fiiller (mihnet çek-, yorgun düşmek...) şeklinde üçe ayırmıştır¹³.

Haydar Ediskun, birleşik fiilleri dörde ayırmıştır. “Birinci öbek” dediği ilk grupta “ iki ya da daha çok fiilden oluşan” yapıları ele almıştır: yeterlik, tezlik, sürerlik, yaklaşma, beklenmezlik (geleceğitut- vb.), gerekseme (geleceği gel- vb.), yapmacık fiileri (bilmezliğe vur-, duymazdan gel-...). “İkinci öbek”te ise; bir sıfat-fiil üzerine getirilen ol- yardımcı fiili ile oluşturulan birleşikleri ele alınmıştır: başlama fiilleri (yapar ol-...), bitirme fiilleri (yapmış ol-...), davranma fiilleri (yapacak ol-...). “Üçüncü öbek”te bir isim unsurunun üzerine gelen “et-, eyle-, kıl-,

⁹ Lars Johanson, **Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler**, çev. Nurettin Demir, Ankara, TDK, 2007, s. 89.

¹⁰ Leyla Karahan, **Türkçe Söz Dizimi**, 13. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2008, s. 73.

¹¹ Vecihe Hatipoğlu, **Türkçenin Söz Dizimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982, 45.

¹² Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, 7. Baskı, Ankara, TDK, 2004, s. 482-494.

¹³ M. Kaya Bilgegil, **Türkçe Dilbilgisi**, Ankara, Dergâh Yayınları, 1984, s. 280-282.

buyur-, ol-” yardımcı fiilleri ile kurulan isim+fiil biçimindeki birleşikleri içermektedir. “Dördüncü öbek”te ise; “anlamca kaynaşmış” birleşik fiiller yer alır¹⁴.

Nurettin Koç, birleşik fiilleri, “yardımcı eylemlerle kurulmuş” olanlar, “iki eylemle kurulmuş” olanlar ve “deyimleşmiş” olanlar olmak üzere üçe ayırır¹⁵.

Fiil kategorisi için *birleşik fiil* kavramını kabul etmeyen Delice, *birleşik fiil* denen yapının aslında bir fiil öbeği olduğunu belirtir. Bu öbeklerin amacının anlamı netleştirmek, sınıflamak ve açıklamak olduğunu dile getirir. “Öbek fiilleri” de “yardımcı fiillerle kurulanlar”, “asıl fiillerle kurulanlar” ve “ek-fiille kurulanlar” olmak üzere üçe ayırır¹⁶.

Birleşik fiilleri, “bir yardımcı fiilin isim ögesi veya esas fiille bir araya gelerek oluşturduğu kelime grubudur.” şeklinde tanımlayan Mehmet Kara, birleşik fiilleri ikiye ayırmaktadır: 1. Bir isim ögesiyle yardımcı fiilin bir araya gelmesiyle kurulan birleşik fiiller (arzuv et-, buyruk ber-, giryaan eyle-...), 2. Bir esas fiille yardımcı fiilin bir araya gelmesiyle kurulan birleşik fiiller (alıp bil-, geçip bil-, goyber-...) ¹⁷.

Talat Tekin, birleşik fiilleri iki ana gruba ayırmıştır:

1. “Ad ya da sıfat + yardımcı eylem”: Ad ya da sıfat+ bol- (kagan bol-, yağı bol-, yok bol-...), Ad ya da sıfat + kıl-/kış- (baz kıl-, bay kıl-...)

2. “Eylem zarfı + tasvir eylemi”: “Genellikle ünlülü eylem zarfı + bar-, ber-, ıd-, elt-, kal-, kör-, u-, yorı-”¹⁸.

Timurtaş, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yer alan birleşik fiilleri dört gruba ayırmıştır:

1. “Birleşik sigalar (Her zaman ve siganın hikâye, rivayet, şart şekilleri).”

2. “Yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller”: it-, kıl-, eyle-, ol-.

3. “Tasvirî fiiller”.

4. İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler¹⁹.

¹⁴ Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi**, 10. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2005, s. 228.

¹⁵ Nurettin Koç, **Yeni Dilbilgisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1990, s. 275.

¹⁶ H. İbrahim Delice, Yüklemler Olarak Türkçede Fiil, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 26, No: 2, Aralık, 2002, s. 185-212.

¹⁷ Mehmet Kara, **Türkmençe Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük**, 2. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2001, s. 57-58.

¹⁸ Talat Tekin, **Orhon Türkçesi Grameri**, Ankara, Türk Dili Araştırmaları Dizisi: 9, 2000, s. 99.

A. von Gabain, birleşik fiil yapısını üçe ayırmaktadır: Buna göre 1. grupta “nominal veya verbum finitum şeklinde bulunan *logique* esas fiil; bir yardımcı fiil ile birlikte kullanılır ve modusu (kip), ara sıra da kılınışı ifade eder: yazar idim, yazmamış ol-...” “2. grup; *logique* bir esas fiil ile ona eklenen bir deskriptif (tasvir) fiilden oluşur.” Bu grupta yer alan fiil birleşmeleri tasvirî fiillerdir. 3. grup, asıl fiil+ yardımcı fiil birleşmesi şeklinde olmakla birlikte, esas fiilden sonra gelen fiiller, tasvir fiillerinin tersine birleşme esnasında kendi anlamlarını tamamen muhafaza ederler. Gabain, bu fiil grubu için “modal yardımcı fiil” sözünü tercih etmektedir: yuyunu başla-, saklayubil-, isteyü git-...²⁰ Gabain’in iki farklı grup olarak değerlendirdiği 2. ve 3. gruplar bizce tasvirî fiillerdir ve aynı grupta yer almalıdır.

Akbaba, Türkçede birleşik fiilleri, 1. İsim+yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller, 2. Fiilimsi+yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller olmak üzere ikiye ayırmıştır. Araştırmasında, ikinci kısımdaki birleşik fiillerden üzerinde fazla durulmayan isim+fiile eklenen yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller üzerinde durmuştur²¹.

Sadettin Özçelik ve Münir Erten, 1. İsimle Yapılan Birleşik Fiiller (İsim+yardımcı fiil), 2. Fiille Yapılan Birleşik Fiiller (Fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil), 3. Anlamca Kaynaşmış birleşik Fiiller, 4. Belirleyici Birleşik Fiiller (İsim-fiil+(y)A başla-), 5. İkili Birleşik Fiiller (Fiil+ıp fiil) olmak üzere beş grupta değerlendirmiştir²².

Burada ayrıca, birleşik fiil yapılarının olmazsa olmazı olan yardımcı fiillerden bahsetmek yerinde olacaktır. Yardımcı fiiller, “ad soylu ve adlaşmış fiil soylu Türkçe kelimelerle, yabancı kaynaklı ad soylu kelimelerin fiilleştirilmesinde kullanılan *imek, etmek, olmak, eyleme, kılmak* fiileri ve esas fiile tasvir anlamı katan *ver-, dur-, kal-, yaz-* gibi fiillerdir²³.” Korkmaz, Eski Türkçede *er-* şeklinde olan, günümüzde ise; *i- ve ø* şeklinde olan ek-fiili de yardımcı fiiller içine eklemiştir.

¹⁹ Faruk Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük**, 3. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005, s. 159.

²⁰ A. von Gabain, Türkçede Fiil Birleşmeleri, **TDAY Belleteri**, Ankara, 1953, s. 16-28.

²¹ Dilek Ergönerç Akbaba, Türkiye Türkçesinde Yapısında İsim-Fiil Bulunan Birleşik Fiiller, **Dil Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 1, Güz, 2007, s. 1-13.

²² Sadettin Özçelik, Münir Erten, **Türkiye Türkçesi Dillbilgisi**, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2011, s. 136-140

²³ Korkmaz, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, s. 241.

Yardımcı fiillerle kullanılan isimler, genellikle yabancı kökenli kelimelerdir: *devam et-, park et-, samimi ol-, diskalifiye ol-...* Bunların yanında Türkçe isimler ve fiilimsi ekleriyle isimleşmiş fiiler de bir yardımcı fiille kullanılır: *baş et-, söz et-, borçlu ol-, yardım et-; okumaya başla-, görmüş olmak, gider olmak, geliver-, bakadur-, düşeyaz-, bakabil-...*

Dilimizin bu önemli ve kıvrak yapısı hakkında araştırmacılar şunları söylemişlerdir:

Birleşik fiiller ve yardımcı fiiller hakkında kapsamlı bir bilgi veren Zeynep Korkmaz, şunları söylemiştir: “*eyle-, kıl-, ve yap-* fiileri de *et-* fiiline paralel işlev gören geçişli yardımcı fiillerdir. Ancak, bunlardan fiillerdir. Ancak, bunlardan *eyle-* fiili Eski Anadolu Türkçesindeki kadar yaygın olmayıp belirli yerlerde kullanılmaktadır. *kıl-* yardımcı fiili ise; *icra kıl-, mecbur kıl-, namaz kıl-* gibi birkaç kalıplaşmış ifadede kalmıştır. Bunlardan en yaygın olanı *yap-*’tır (*askerlik yap-, baskı yap-, park yap-...*). Yalnız başına “emretmek” ve “söylemek” anlamlarını taşıyan *buyur-* fiili, bir yardımcı fiil olarak da kullanılır ve *et-* yardımcı fiilinin yerini tutar. Ancak, bu yardımcı fiilince nezaket üslubu taşıyan ve saygı bildiren sayılı ifadelerde yer alır (*dikkat buyur-, insaf buyur-, kabul buyur-...*)²⁴.

Hamza Zülfikar, “adların, özellikle yabancı kökenli adların fiil biçimlerini oluşturmak için ya onlara fiilden yapılmış bir ek getirilir ya da *etmek, olmak, kılmak* ve *eylemek* fiillerinden biriyle fiil biçimleri elde edilir.” diyerek, *eylemek* ve *kılmak* yardımcı fiillerinin kullanımının yaşadığımız çağda azaldığını, *etmek* ve *olmak* yardımcı fiillerinin en sık kullanılan iki yardımcı fiiller olduğunu, belirtmiştir. “İlki etken, ikincisi edilgen kavramları karşılamak üzere bir başka isimle birleşik fiil oluşturur.” demiştir²⁵.

Mustafa Özkan, *et-, eyle-, kıl-, ol-* yardımcı fiillerine bir de *bulun-* yardımcı fiilini eklemiştir. Eski Anadolu Türkçesinde geçen yardımcı fiillerle ilgi şu bilgiyi de

²⁴ Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, s. 792-800.

²⁵ Hamza Zülfikar, Dünden Bugüne Türkçe-Türkçede Kaç Yardımcı Fiil Var?, **Türk Dili**, sayı 689, Mayıs, 2009, s. 435-443.

vermiştir: “Aslında yardımcı fiil olmamakla birlikte *bul-*, *dut-*, *gel-*, *gör-*, *var-*, *vir-*, *tur-*, *ur-* fiillerinin oynadığı rol de hemen hemen yardımcı fiillerinki gibidir.²⁶”

Hüseyin Cahit, yardımcı fiilleri *et-*, *eyle-*, *ol-* ve *kıl-* olarak verdikten sonra şunları söylemektedir: “*Et-* ile *eyle-* arasında hiç fark yoktur. Birbirini takip eden cümlelerde tekrardan içtinap için biri diğerinin yerine kullanılır.²⁷” Özellikle son 50-60 yılda *eyle-* yardımcı fiilinin yerini büyük ölçüde *et-* yardımcı fiiline bırakmasının sebebi de budur.

Muhittin Bilgin, Türkçede yardımcı fiillerin sayısını 19 olarak belirtmiştir. Bunlar: *ol-*, *et-*, *eyle-*, *kıl-*, *buyur-*, *gör-*, *at-*, *yap-*, *gel-*, *git-*, *geç-*, *kaç-*, *bul-*, *kal-*, *bil-*, *ver-*, *dur-*, *koy-* ve *yaz-*²⁸. Bilgin’in yardımcı fiillerin sayısını 19 olarak söylemesi, esas yardımcı fiilleri, tasvirî fiilleri ve esas fiil olmasına rağmen yardımcı fiil olarak da kullanılabilen fiilleri birlikte vermesi nedenlidir.

Faruk Kadri Timurtaş, Eski Anadolu Türkçesindeki yardımcı fiilleri *it-*, *kıl-*, *eyle-*, *ol-* olarak belirtmiştir. “Bunlardan *it-*, *kıl-* ve *eyle-* ile yapılanlar geçişli, *ol-* ile yapılanlar geçişsiz manaya sahiptir. Aslında yardımcı fiiller olmamakla beraber *bul-*, *ur-* ve *dut-* fiillerinin oynadığı rol de hemen hemen yardımcı fiillerinki gibidir.²⁹” demektedir.

Eski Türkçedeki yardımcı fiilleri, “esas” ve “tarifî (tasvirî) yardımcı fiiller olmak üzere ikiye ayıran Şinasi Tekin, *er-*, *bol er-*, *bol-* ve pek az olarak da *tur-* biçiminde sıraladığı esas yardımcı fiilleri üç gruba ayırmıştır:

1. İsim cümlelerinin yüklemine oluşturmak için isim ve benzerleri ile birleşenler: bilge kağan ermiş...

2. Bazı zarf-fiil ve isim-fiillerle birleşerek “gereklilik” bildiren ve bazı hâllerde de “tarifî” yardımcı fiil görevini görenler: örü bol- “kaldırabil-”...

3. Birleşik çekiminde kullanılanlar.

Tarifî yardımcı fiilleri, zarf-fiil eki almış fiil sözlük birimlerin “manalarını yakından tarif, tayin ve tasvir ederler” biçiminde tanımlamıştır (kılı u-, körü bil-...).

²⁶ Mustafa Özkan, *Türk Dilinde Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 147.

²⁷ Zülfikar, *agm.*, s. 436’den Hüseyin Cahit, *Türkçe Sarf ve Nahiv*, Haz. Leyla Karahan, Dilek Ergönenç Akbaba, Ankara, 2000.

²⁸ Zülfikar, *agm.*, s. 436’den Muhittin Bilgin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara, Anı Yayıncılık, 2005.

²⁹ Timurtaş, *age.*, s. 133-134.

Ayrıca, Tekin, bir kısım yardımcı fiillerin esas anlamlarını kaybedip fiil sözlük birimin anlamında değişiklik yapma görevini gördüklerini belirtmiştir (altayu tur- “aldatıp dur-“, ayu bir-...) ³⁰.

Gabain, bir fiil sözlük biriminin “yardımcı fiil”e gelişmesi yolunda önce “modal yardımcı fiil”e dönüştüğünü, sonra ya anlamı değişerek ya da “kendine has bir kuruluş ve anlam” ile tasvir fiili olarak kullanıldığını ve en son aşama olarak asıl anlamlarını kaybedip “yardımcı fiile” dönüştüğünü dile getiriyor ³¹.

Delice, yardımcı fiilleri ikiye ayırmaktadır: 1. Yabancı ismi yüklem yapan yardımcı fiiller (*ol-, et-, eyle-, kıl-, yap-*): *nazır ol-, kabul et-, sabreyle-, namaz kıl-, kur yap-...*, 2. Asıl fiilin kipini belirleyen yardımcı fiiller (*kal-, yaz-, ol-, dur-, ver-*): *bakakal-, düşeyaz-, soracak ol-, çekiştirip dur-, şenleniver-...*) Delice, diğer araştırmacıların “tasvirî fiiller” olarak adlandırdığı yardımcı fiilleri “asıl fiilin kipini belirleyen yardımcı fiiller olarak adlandırmıştır.

3.2. Deyim

Deyim başlığı altında hem deyimden hem de deyimleşmiş birleşik fiillerden bahsedeceğiz. Deyim, “gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubudur (*abayı yakmak, çileden çıkmak, dalga geçmek, karşı gelmek, nalları dikmek, yüzgöz olmak...*) ³².”

Deyimler, kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyim sözükleri değiştirilip yerlerine – aynı anlamda da olsa başka sözükler konulamaz ve deyim söz dizimi bozulamaz.

“Bir gramer şekli veya çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve -genel kural niteliğinde olmamak üzere- çoğunun öz anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözler.” olarak deyim tanımlayan Ömer Asım Aksoy, deyimleri şekil ve kavram özellikleri bakımından incelemiştir ³³.

Muna Yüceol-Özezen, deyimleri biçim olarak üç başlıkta toplamıştır:

³⁰ Şinasi Tekin, “Eski Türkçe”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara, TKAE Yayınları, 1992, s. 98.

³¹ A. von Gabain, **Eski Türkçenin Grameri**, çev. Mehmet Akalın, 5. Baskı, Ankara, TDK, 2007, s. 87-90.

³² Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, s. 66.

³³ Ömer Asım Aksoy, Atasözleri-Deyimler, **TDAY Belleten**, sayı 217, 1988, s. 131-166.

1. İki ya da daha fazla sözcüğün bir araya geldiği ve herhangi bir öbek türünde (ad tamlaması, sıfat tamlaması, edat öbeği vb.): *göz açık, yalın ayak başı kabak...*
2. Sonu mastarla bitenler: *hafife almak, göze batmak, havanda su dövmek...*
3. Cümle biçiminde olanlar: *buyurun cenaze namazına, maymun yoğurdu yemiş artığını yüzüne sürmüştü...*³⁴

Her dilin kendisine has bir kelime türetme ve kelimelere yeni anlamlar yükleyerek onların anlamlarını geliştirme yöntemi vardır. Bilhassa kelimelerin var olan birincil anlamlarına ek olarak onlara mecaz yoluyla yeni anlamlar yükleme durumu dillerin zenginliklerini ve kıvraklıklarını gösteren hususiyetlerdendir. Türkçe de bu konuda oldukça gelişmiş bir dildir. Türkçenin daha, bildiğimiz ilk yazılı metinlerinden itibaren bu konuda oldukça ileri bir düzeyde olduğunu gözlemliyoruz. Bunlar, dilin işlenmişliğinin ve eskiliğinin de tanıklarındır³⁵. Burada ayrı bir önem vermemiz gereken deyimler, hem birleşik fiil yapısının hem de anlam konusunun en öncelikli konularındandır.

Birleşik fiiller üzerine kapsamlı bir inceleme yapan Zeynep Korkmaz, birleşik fiilleri başlıca ikiye ayırır:

- “1. Esas anlamını korumuş veya esas anlamını korumakla birlikte birtakım işlev incelikleri kazanmış olan birleşik fiiller,
2. Esas anlamını kaybederek deyimleşmiş birleşik fiiller.”³⁶

Burada bizim için önemli olan ikinci maddedeki birleşik fiillerdir. Bunlar zamanla esas anlamını kaybederek deyim özelliği kazanan ve başka kavramları karşılayan birleşik fiillerdir. Korkmaz, bunları da şekil yapıları bakımından fiilden önce gelen isim öğelerinin sayılarına göre üçe ayırır:

- “1. Tek ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller (*canı yan-, bel bağla-, boş ver-, gel keyfim gel...*),
2. İki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller (*ağzı laf yap-, işi baştan aş-, benzi uçup git-, ağzını bıçak açma-, aklını başına topla-, işi tadında bırak-...*),

³⁴ Muna Yüceol-Özezen, Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz, **Türk Dili**, sayı 600, Aralık, 2001, s. 869-879.

³⁵ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, 5. Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007, s. 36.

³⁶ Korkmaz, *age.*, s. 790.

3. Üç ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller (*anasından emdiği süt burnundan fitil fitil gel-, ayağını yere sağlam bas-, şeytana papucunu ters giydir-...*).³⁷ Deyimleşmiş birleşik fiiller, ad ya da ad soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde, bir esas fiil ile birleşerek anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur³⁸. Bir ya da birden çok isim ve bir yardımcı fiilin birleşmesinden ortaya çıkmaktadır. İsim ögesi yalın olarak kullanılabilirdiği gibi, bir isim öbeği şeklinde de olabilir ya da işletme eklerinin herhangi biriyle genişletilebilir: *and iç-, baş eg-, cān vir-, el yu-, göz dik-, yas tut-; eline gir-, gözden düş-, önüne düş-, özi göyin-, yasin tut-; cānı cehenneme kavış-, tuz etmek bilme-...* Böylece isim ögesi, fiile özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi görevlerle bağlanmış olmaktadır.

Anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiillerin bir diğer özelliği, anlam bakımından kazandıkları boyutlardır. Bu tür birleşik fiilleri anlam başlığı altında işlememizin nedeni de bu özellikleridir. Bu birleşik fiiller, şekilce bir kaynaşmanın yanında anlamca bir kayma ve kalıplaşmaya uğrayarak deyim niteliği kazanmışlardır. Bu kuruluştaki fiil ögesi, gerçek anlamının dışında kullanılarak söz konusu birleşik yapılardan yeni anlamlar elde edilmiştir.

Deyimler, bir dilin zenginlik, kıvraklık ve işlenmişliğini gösteren en önemli unsurlardır. Türkçe, çağlardan beri büyük bir zekâ ile işlendiği için deyim oluşturmada zorluk çekmeyen bir dildir. Hatta oluşturulan bazı deyimlerin birden çok kavrama bile ad oldukları görülmektedir: *karşı çık-: 1. Dışardan gelenleri karşılamak, 2. Bir olayın olmasına izin vermemek; ayrı düş-: 1. Birbirinden uzakta kalmak, 2. Uyuşmamak...* Metnimizde de deyimler, bütün bu kıvraklıklarıyla bulunmakta ve metnin anlam yoğunluğunu artırmaktadır. Bu deyimler, Türkçenin eskiden beri ne kadar işlenmiş bir dil olduğunun en güzel kanıtlarıdır. Tespit ettiğimiz deyimlerin hemen hepsi, bugün kullandığımız deyimlerdir. Sadece, bazılarının yardımcı fiilleri veya isim ögeleri değişmiştir; ama, söylenmek istenen yine aynıdır.

³⁷ Korkmaz, *age.*, s. 153-157.

³⁸ Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, s. 153.

3.3. Değerlendirme

Dilbilgisi üzerine yapılan ve yukarıda tanıtılan başlıca çalışmalardaki “birleşik fiil” tasnif ve yorumlarının tamamen bir bütünlük ve birlik sağladığı söylenemez. Ancak, şunu diyebiliriz ki, bir isim ya da isim soylu kelime veya kelime grubunun yardımcı fiillerle kurduğu yapılar ve iki fiilin bir araya gelerek oluşturduğu tasvir fiilleri, ortak olarak birleşik fiiller grubuna dâhil edilmiştir. Araştırmacıların üzerinde durduğu ve üçüncü bir birleşik fiil grubu olarak belirttiği birleşikler, deyimleşmiş birleşik fiillerdir. Bu birleşik fiillerdeki fiil ögesi, asıl anlamının dışında kullanılarak deyimleşmiş bir özellik gösterir: *derman ol-*, *hile eyle-*, *kan dök-*, *tevazu göster-*, *üstüne düş-*, *zahmet çek-*...

Bilindiği üzere, *isim+fiil* yapısıyla kurulan birleşik fiiller oluşturulurken yararlanılan fiiller, üçe ayrılmaktadır: 1. Asıl fiil (*al-*, *bul-*, *göster-*, *ver-*...) , 2. Yardımcı Fiil (*etmek*, *eyle-*, *kıl-*, *ol-*, *yap-*), 3. Ek-fiil (*i-*). Türkçede yukarıda belirtilen fiil türlerinin tümüyle de birleşik fiil yapısı oluşturmak mümkündür. Ancak, birleşik fiil yapılarında asıl olarak kullanılan fiil türü, “yardımcı fiil”dir: *hasta ol-*, *yardım et-*, *namaz kıl-*, *bühtan eyle-*, *hata yap-*... Bunlardan, *eyle-* ve *kıl-* yardımcı fiillerinin kullanımı günümüzde oldukça azalmıştır. Asıl fiillerle kurulan birleşikler ise; genelde deyim özelliği kazanmış olan birleşik fiillerdir: *ardına düş-*, *insafa gel-*, *karşı çık-*, *yas tut-*, *zahmet ver-*... Ek-fiil ile kurulanlar ise; diğerleri ile kurulanlardan farklıdır. Bunlar, isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlamanın yanında birleşik fiil çekimlerinde “hikâye, rivayet ve şart” görevlerini üstlenirler. Geçmişten günümüze *er->ir->i-* şeklinde bir gelişim çizgisi takip eden ek-fiil, günümüzde artık iyice düşme/kullanılmama eğilimi göstermektedir: *kapı-imiş>kapıymış*, *sağlık-idi>sağlıkdı*, *zamir-ise>zamirse*; *gelir-idi>gelirdi*, *gelmiş-imiş>gelmişmiş*, *gelir-ise>gelirse*...

Fiil+fiil yapısıyla kurulan birleşik fiiller, iki tarafı da fiil olan yapılardır. Birinci taraf, asıl fiillerden oluşurken ikinci taraf, tasvirî fiil dediğimiz özel anlamlı yardımcı fiillerden oluşmaktadır. Birleşme sırasında araya $-(y)A$, $-(y)I$, $-(y)Ip$ zarf-fiil eklerinden biri getirilir. Bu yardımcı fiiller şunlardır: *bil-*, *gel-/dur-*, *yaz-*, *çık-*

/var-, ver-. (yapabil-, olagel-, bakadur-, düşeyaz-, karşılayı çık-, karşılayı var-, bakıver-...)

Birleşik fiilleri incelediğimiz çalışmamızda, *isim+fiil*, *fiil+fiil* yapısıyla kurulan birleşik fiiller ve araştırmacıların genelde üçüncü grupta belirttikleri deyimleşmiş birleşik fiilleri esas aldık. *İsim+fiil* ve *fiil+fiil* yapısıyla kurulanları yapıyla ilgili bölümümüzde gösterdikleri özelliklere göre değerlendirdik. Birleşik fiiller seçilirken iki kelimenin bir araya geldiği birleşikleri dikkate aldık. Bugün kalıplaşmış şekilde kullanılan ek-fiil ile kurulu örnekleri almadık. Deyimleşmiş birleşik fiilleri ise; birleşik fiillerin anlamını vermiş olduğumuz bölümde italik yapmak suretiyle diğerlerinden ayırdık. Böylece çalışmamız, önce yapı, ardından da anlamı ele alır bir şekilde gelişmiş oldu.

I. BÖLÜM

EL-FEREC BA'DE'Ş-ŞİDDE

Arapça bir tamlama olan “El-Ferec Ba'de'ş-Şidde” sözünü oluşturan kelimeler şu anlamlara gelmektedir: “*el*” Arapça belirlilik takısıdır, ismin başına gelerek kelimenin anlamını tayin ve tarif eder. “*ferec*” 1. gam, tasa ve sıkıntıdan kurtulma; kederden, darlıktan sonra gelen sevinç, teselli. 2. zafer; “*ba'de*” kelimesi Arapça bir zarf olup, “sonra” anlamına gelirken, “*şidde*” kelimesi ise; 1. sertlik, katılık. 2. fazlalık. 3. sıkılık. 4. inandırma, sözle yola getirme yerine kaba kuvvet kullanma demektir³⁹. Bu anlamlardan yola çıkarak El-Ferec Ba'de'ş-Şidde'yi “üzüntüden sonra gelen sevinç, zorluktan sonra gelen kolaylık” anlamlarıyla Türkçeye çevirebiliriz.

Yurt içinde ve yurt dışında Türk diliyle yazılmış pek çok nüshası bulunan Ferec, Arap kaynaklı bir eser olup Arap edebiyatından Fars edebiyatına, oradan da Türk edebiyatına geçmiştir. “Ancak bütün bu geçişler tercümelerde olduğu gibi muayyen bir metnin başka bir dile naklinden ibaret kalmamış ve her defasında yeni ilavelerle eser tanınmaz bir hâle gelmiştir.”⁴⁰

15. yüzyılda Farsçadan Türkçeye tercüme edildiği varsayılan ve daha sonra çeşitli zaman dilimlerinde onlarca istinsahı yapılan Ferec'in hâlâ muallakta olan meselesi, Türkçeye müterciminin kim olduğudur. Şükrü Kurgun, bu konuda Türkçe nüshalara ait fihristlerde kayıtlı dört ayrı şahıstan (1. Neşet Efendi, 2. Kasım b. Mehmed, 3. Lamii Çelebi, 4. Tokatlı Mevlana Deli Lütfü) bahsetmekte ve bu şahısları tek tek inceleyerek gerek fihrist kayıtlarının yanlışlığından gerek dönem uyumsuzluğundan gerekse de bilgi yetersizliğinden dolayı dördünün de gerçek

³⁹ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 29. bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2009, s. 213, 259, 62, 997.

⁴⁰ Şükrü Kurgun, “**Osmanlı Devrinde Mensur Hikâyeciliğimize Ait Bir Eser**”, Ankara, Türk Dili Belleten, seri III, sayı 4-5, 1945, s. 356.

mütercim olamayacağını belirtmektedir⁴¹. Ancak, Kasım b. Mehmed'i diğerlerinden ayrı bir kefeye koymaktadır. Tam olarak mütercim olmadığını söyleyemediği gibi diğerlerine göre mütercim olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Sadece eldeki bilgi azlığından dolayı bu duruma ihtiyatlı yaklaşmaktadır. Diğer araştırmacıların da üzerinde durduğu isim Kasım b. Mehmed'dir.⁴² TÜBA tarafından yayımlanan *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmalar Kataloğu'nda* Türkçeye müterciminin Kasım b. Mehmed olduğu tereddütsüz olarak belirtilmiştir.⁴³

1. El-Ferec Ba'de's-Şidde Geleneği ve Türk Edebiyatında El-Ferec Ba'de's-Şidde'ler

İslam inancına göre kulun belaya uğraması, sıkıntıya düşmesi vs. onun sınanmışlığının bir göstergesidir. Bu durumda kulun yapması gereken tek şey Allah'a tevekküldür; çünkü ondan başka gidecek bir kapı yoktur. Nitekim tarih boyunca Allah'ın sevgili kulları olarak tabir edilen kişilerden olan peygamberler ve veliler de pek çok sıkıntıyla karşı karşıya kalmıştır. Sınavın bitip bu sıkıntıların da sona erdiği aşama kul için en sevinçli gündür. Bundan sonra dertsiz tasasız günler başlar ve bir gün gelir kul, *cihan-ı faniden gidip cihanı ayruklara ısmarlar*. “İşte bu anlayışın işlendiği Ferec'ler İslam dünyasında çokça rağbet görmüş ve Arap coğrafyasında bu tür hikâyelerin derlenip kitap hâline getirilmesi bir gelenek olmuştur. Daha sonraları tarihî ve efsanevî olayların da eklenmesiyle bir edebî tür olarak diğer Müslüman toplumlar tarafından da büyük bir ilgiye mazhar olmuştur.”⁴⁴

⁴¹ Kurgan, **agm.**, s. 363-367.

⁴² Hasan Kavruk, Süleyman Çaldak, Kâzım Yoldaş, **El-Ferec Ba'de's-Şidde I-II**, Malatya, 2000-2004, s.13; György Hazai, Andreas Tietze, **Ferec ba'de's-şidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)**, Berlin,: Klaus Schwarz Verlag, 2006, s. 15.

⁴³ “György Hazai, Andreas Tietze, (2006), *Ferec ba'd es-sidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)*, 1. Band, Text, Klaus Schwarz Verlag•Berlin, 650 s. ”, **Bilig**, sayı 52, kış, 2010, s. 244'ten İsmail Parlatur, Gy. Hazai, **Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmaları Kataloğu**, Ankara, 2007, TÜBA Yayınları, s. 219.

⁴⁴ Kavruk, Çaldak, Yoldaş, **age.**, s.7.

“Edebiyatın belli başlı nevilerine girmeyecek tarzda eser yazan ve konusu uzun sıkıntılardan sonra bir ferahlığa varışı anlatan her yazar, eski bir geleneğe uyarak eserine El-Ferec Ba'de's-Şidde adını vermiştir. Bu eserlerin klasik edebiyattaki Leylâ ile Mecnûn, Hüsrev ile Şirin, Yusuf ile Zeliha gibi müşterek, tam ve değişmez bir mevzusu da yoktur.”⁴⁵ Hikâyeler, bir benzerlik kuracak olursak; “sen doğru dur, kendi belasını bulur” sözü çerçevesinde kaleme alınmıştır. Hikâyelerde, daima temiz yürekli ve iyiliksever kişiler, kötülük peşinde olup insanlara zulmeden kişilere galebe çalmıştır.

Bu gelenek çerçevesinde kaleme alınan eserlerin ilk örneklerine M. IX. yüzyılda Arap edebiyatında rastlanmaktadır. Arap edebiyatında ilk olarak Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâyinî (öl. 225/839)⁴⁶, El-Ferec Ba'de's-Şidde terimini eserine ad olarak kullanmıştır. Bugün elde bulunmayan bu eser ahlakî öğütler içeren 20 sayfalık bir eserdir. Bu adı başlık edinerek eser yazan ikinci kişi İbn Ebi'd-Dünyâ İbrâhim b. Ali (öl. 281/894)'dir⁴⁷. Medâyinî'nin eserinden faydalanarak aynı adla yaklaşık 50 sayfalık bir eser yazan üçüncü kişi de Kadî Ebu'l-Hasan (öl. 328/938)'dir⁴⁸. Kenidisinden önceki Ferec'leri okuyan, onlardan da faydalanarak ayrı bir eser meydana getiren ve bugün pek çok istinsahı bulunan Ferec'lerin yazarı olan kişi ise Kadi-et Tanuhî (öl. 384/994)'dir⁴⁹. Bu eser 10'ar hikâyelik 14 Bab'dan oluşmaktadır. Dolayısıyla içerisinde 140 hikâye bulunmaktadır.

Eserin Farsçaya yapılan tercümelerine gelecek olursak, karşımıza Medâyinî'nin nüshasını gören ve bu nüshayı 707/1307 tarihinde Farsçaya tercüme eden Celâleddin Hüseyin b. Es'ad el-Müeyyed ed-Dehistânî⁵⁰ çıkmaktadır. Eser 13 Bab'dan oluşmuştur. İkinci çevirisi ise; Sedîdüddin Muhammed b. Muhammed

⁴⁵ Kurgan, **agm.**, s. 356.

⁴⁶ Kavruk, Çaldak, Yoldaş, **age.**, s. VIII'den Alfred Wiener, Die Farag Ba'd as-Sidda Literatur, **Der İslâm**, C.4, 1913, s. 270.

⁴⁷ Kavruk, Çaldak, Yoldaş, **age.**, s. VIII'den Kâtip Çelebi, Keşf el-Zunûn, C. II, İstanbul, 1971, s. 1252.

⁴⁸ Kavruk, Çaldak, Yoldaş, **age.**, s. VIII'den Kâtip Çelebi, **a.g.e.**, C. 2, s. 1252.

⁴⁹ Kurgan, **agm.**, s. 361.

⁵⁰ Kavruk, Çaldak, Yoldaş, **age.**, s. IX'dan Said Nefisî, **Târih-i Nazm u Nesr Der-İrân ve Der-Zebân-ı Fârisî**, C. 1, Tahran, 1344, s. 186.

Avfi'ye aittir. Tenûhi'nin eserinden yapılan bu çeviri de 1123 yılında tamamlanmıştır⁵¹.

Binbir Gece Masallarını andıran ve aynı zamanda Türk kültür geleneği içerisinde şekillenen diğer halk anlatılarına ait izleri de bünyesinde barındıran Ferec'in, 15. yüzyıldan itibaren Türkçeye tercüme edilip onlarca istinsahı yapılmıştır. Araştırmacıların üzerinde en fazla kafa yordukları mesele Türkçe Ferec'nin telif mi, tercüme mi olduğu meselesidir. Bu eser üzerine araştırma yapan bazı araştırmacılar, Arapça ve Farsça Ferec'lerin birbirlerine çok benzemelerine rağmen, Türkçe Ferec'lerin bunlardan tamamen farklı olduklarını ileri sürerek ilk musannifinin belli olmayışının bu hikâyelerin her birinin ayrı ayrı, anonim hâlde halk arasında yaygın bulunduğunu, daha sonra bunları birisinin toplayarak bir araya getirdiği intibamı uyandırdığını ve Arap, Acem ve Hint'ten gelen motiflerin Türk halk zevki, gelenek ve görenekleriyle birleşerek bu hikâyelerin teşekkül ettiğini belirtmişlerdir⁵². Bir kısım araştırmacılar ise; Türkçe Ferec'lerin gerek hikâyelerin konusunun Abbasiler dönemime ait olmasından gerek hikâyelerdeki “*Sad-hezar rahmet-i hak bu kitabın müellifine ve mütercimine ve okuyana ve işidene dahı bu kitabın sahibine dahı bu duayı işidip âmin diyene...*” gibi ibarelere ve eserde çeşitli yerlerde geçen Farsça mısra ve atasözlerine dayanarak hikâyelerin Farsçadan Türkçeye tercüme olduğunu; ancak çevirisi yapılan eserin bugün elde olmadığını belirterek 42 hikâyeden oluşan bu külliyyatın çevirisinin yapıldığı Farsça nüshanın da 140 hikâyeden oluşan Tenuhî nüshasına dayanamayacağını ortaya koymuşlardır⁵³.

Araştırmacıları bu konuda farklı görüşlere sevk eden durum, Ferec'de geçen hikâyelerin taşıdığı özelliklerdir. Hikâyeler, genel olarak Abbasiler döneminde geçmekte, Arapça ve Farsça beyit, dörtlük ve atasözlerine rastlanmaktadır. Esere çeviri havası veren bu özelliklerin yanında hikâyelere Türk halk anlatı geleneğinin özelliklerini taşır. Ancak, yine de bizim bu konuda kesin hükümlere varmamızı engelleyen konuların başında, çevirisi yapılan Farsça eserin ve ilk Türkçe çevirinin elde bulunmayışı gelmektedir.

⁵¹ Kavruk, Çaldak, Yoldaş, *age.*, s. X'dan J. Rypka, *Iranische Literatur Geschichte*, Leipzig, 1959, s. 234.

⁵² Bilge Seyidoğlu, Orhan Yavuz, *Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince*, Ankara, 1990, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, s. 11-12.

⁵³ Kurgan, *agm.*, s. 363.; Kavruk, Çaldak, Yoldaş, *a.e.g.*, s. 11.

Türkçede onlarca istinsahı yapılan Ferec nüshaları içerisinde en eski istinsah tarihli olanı Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde bulunan ve 855/1451 tarihinde Edirne'de istinsah edilmiş olan Budapeşte nüshasıdır. Türkiye'de bulunan en eski tarihli nüsha ise; 898/1492 tarihli Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Kitaplığı 1173 numarada kayıtlı nüshadır. Bu nüshalarla beraber Türkçe Ferec'lerin sayısı gerek Hazai-Tietze çalışmasından elde ettiğimiz bilgilerle gerekse de karşılaştırmalarımız sonucunda 58'e kadar çıkmıştır. Farklı nüshalar arasındaki karşılaştırmalar göstermiştir ki; elimizdeki yazmalar, muhtelif zamanlarda, ayrı ayrı müstensihler tarafından aynı yazmadan istinsah edilmiştir⁵⁴.

Hazai-Tietze, Kavruk-Çaldak-Yoldaş ve Koç'un çalışmalarından karşılaştırmalı olarak tespit edebildiğimiz yurt içi ve yurt dışındaki Türkçe Ferec nüshaları ile Ferec'deki hikâyelerin bir kısmının yer aldığı yazmaları şöyle sıralayabiliriz:

El-Ferec Ba'de's-Şidde'nin Yurtiçi Nüshaları:

1. Ankara Milli Kütüphane, A 4932
2. Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/ 64
3. Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, B/ 17
4. Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kitaplığı, Âgâh Sırrı Levend Yazmaları, Nu: 94
5. Bursa, Umumi Kitapsarayı, Nu: 879/300
6. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T460
7. İstanbul, Esad Efendi, Nu: 2356
8. İstanbul, İnkılap Müzesi, M. Cevdet Kütüphanesi, 104
9. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T8670
10. İstanbul, Üniversite Kütüphanesi T284
11. İstanbul Üniversitesi, Nu: 1194
12. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, Nu: 1536
13. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nu: 1536

⁵⁴ Seyidoğlu, Yavuz, *age.*, s. 6.

14. Konya-İzzet Koyunoğlu Nüshası, Nu: 11824
15. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nu: 3735
16. Revan Köşkü, Nu: 1071
17. Süleymaniye-Ayasofya Kitaplığı, Nu: 3384
18. Süleymaniye-Hamidiye Kitaplığı, Nu: 1173
19. Süleymaniye-Fatih Kitaplığı, Nu: 3718
20. Süleymaniye-Fatih Kitaplığı, Nu: 3719
21. Süleymaniye-Laleli Kitaplığı, Nu: 1698

El-Ferec Ba'de's-Şidde'nin Yurtdışı Nüshaları:

1. Berlin, Eski Prusya Devlet Kütüphanesi, Türk el yazmaları, Nu: 437 (PERTSCH 434)
2. Berlin, Eski Prusya Devlet Kütüphanesi, Türk el yazmaları, Nu: 438 (PERTSCH 434f)
3. Berlin, Eski Prusya Devlet Kütüphanesi, Türk el yazmaları, Nu: 458 (PERTSCH 448)
4. Budapeşte, Bilimler Akademisi Kütüphanesi, Török, Kaynak 3
5. Budapeşte, Bilimler Akademisi Kütüphanesi, Török, Kaynak 4
6. Budapeşte, Bilimler Akademisi Kütüphanesi, Török, F.17
7. Budapeşte, Bilimler Akademisi, Török, F. 71(En eski tarihli nüsha: 855/1451)
8. Edinburgh, Yeni Kolej, Nu: 8 (cf. J. R. WALSH, in: Oriens, 12.1959.179 f.)
9. Gotha, ESKİ DÜK Kütüphanesi. Nu: 234
10. Gotha, ESKİ DÜK Kütüphanesi. Nu: 235
11. Kairo, Dar-al Kutub, adab (turk.) 163 (9533)
12. Kairo, Dar- al kutub, adab (turk.) 163 (9532)
13. Londra, İngiliz Müzesi (British Museum) , Addenda Nu: 7883
14. Londra İngiliz Müzesi (British Museum), Harl. Nu: 5450
15. Münih, Eski K. Saray ve Devlet Kütüphanesi, Nu: 204
16. Nec Collage 8, İngiliz Müzesi (British Museum), Nu: 1173 (II. Murad adına)
17. Oxford, Bodleian Kütüphanesi, Nu:2102 (64)

18. Paris Milli Kütüphanesi (Bibliothèque Nationale), Ancien Fonds, Nu: 377
19. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Ancien Fonds, Nu: 380
20. Paris Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Ancien Fonds, Nu: 382
21. Paris Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Ancien Fonds, Nu: 383
22. Paris Milli Kütüphanesi (Bibliothèque Nationale), Ancien Fonds, Nu: 384
23. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Suppl. turc, Nu: 415
24. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Suppl. turc, Nu: 416
25. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), suppl. turc, Nu: 640
26. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Suppl. turc, Nu: 712,723, 914, 940-945,
27. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Suppl. turc, Nu:1223
28. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Suppl. turc, Nu:1295
29. Paris, Milli Kütüphane (Bibliothèque Nationale), Suppl. turc, Nu: 1391
30. Roma, Vatikan Kütüphanesi, Vat. Turco 140
32. Uppsala, Üniversite Kütüphanesi, Nu: 115
33. Viyana, Milli Kütüphane, Ancien Fonds, Nu: 286
34. Viyana, Milli Kütüphane, Ancien Fonds, Nu: 275
35. Viyana, Milli Kütüphane, Ancien Fonds, Nu: 349
36. Viyana, Milli Kütüphane, Ancien Fonds , Nu:163/172
37. Viyana, Doğu Bilimleri Akademisi, Nu: 170

2. Türkçe El-Ferec Ba'de's-Şidde Nüshaları Üzerine Yapılan Çalışmalar

El-Ferec Ba'de's-Şidde adıyla bilinen nüshalara ilk dikkati çeken kişi Fransız uzman Antoine Galland'dır. Galland, 1672-1673 tarihlerinde yayımladığı İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar adlı eserinde İstanbul'da gördüğü bu eser hakkında şunları söylemektedir: “Bana bedestenden muharrir ismi olmayan “Ferec Ba'de's-Şidde” isimli başka bir kitap getirdiler. Bu kitap kırk iki masalı ihtiva etmektedir yahut vaka

eşhasınca anlatılmış kırk iki hikâyeyi muhtevi bulunup bu eşhas bunları oldukça zarafetle ve kabil olduğu kadar alakaya lâyük bir şekilde anlatmaktadır.”⁵⁵

İsfahan’da zühd hayatı yaşadığı iddia edilen Mocles El-Ferec Ba’de’ş-Şidde’yi kaynağını belirtmediği Türkçe bir kitaptan “Hezâr-yek Rûz” adıyla Farsça’ya ve ardından onun samimi dostu olan ve Mocles’in yaptığı çeviriyi gören Petits de la Croix de 1710-1712 yıllarında eseri Fransızca’ya çevirir⁵⁶.

Bu tarihten itibaren Batı’da -bilhassa Fransa’da- Ferec hikâyelerinin derlemeleri yoğun bir ilgi ile takip edilmiş ve “Les Mille et un Jours” adıyla çok sayıda baskısı yapılmıştır. Ayrıca yine bir Fransız araştırmacı Victor Chauvin, bu dönemde Ferec hakkında ilk ciddi bilgileri verir.

Eserin dili üzerinde ilk çalışmayı yapan ve Türkçe Ferec’lerin Farsça bir eserden çeviri olduğunu belirten Hermann Wambery, 1901 yılında yayımladığı “*Altosmanishe Sprachstudien*” adlı eserinde El-Ferec Ba’de’ş-Şidde’nin bugün bilinen en eski tarihli nüshası olan Budapeşte nüshasını esas alarak iki hikâyenin Almanca çevirisini ve Ferec’de geçen Türkçe kelimelerin sözlüğünü vermiştir.

Ferec üzerine Türkiye’de ilk ciddi incilemeyi dönemin Ankara Gazi Lisesi edebiyat öğretmeni Şükrü Kurgan yapmıştır⁵⁷. Kurgan, makalesinde Ferec’i tanıtarak Osmanlı dönemindeki nesir anlayışı içinde yerini belirtmiştir. Kurgan, makalesinde eserin nüshalarını tanıtmış ve eserin Türkçeye müterciminin kim olduğu meselesini tartışmıştır. Ayrıca Eserde geçen hikâyeleri de konularına göre bir tasnife tabi tutmuştur. Daha sonra, eserden yaptığı bazı çıkarımlar vasıtasıyla Türkçe Ferec’lerin bugün elde bulunmayan Farsça bir eserden Tercüme edildiği sonucuna varan Kurgan, Wambery’nin yayımladığı ikinci hikâyenin Latin harfli metnini verecek yazısını tamamlamıştır.

Ferec üzerine araştırma yapan bir diğer araştırmacı Andreas Tietze’dir. Gy. Nemeth’in yardımıyla Macar Bilimler Akademisinden getirttiği Ferec mikrofilmlerini kullanarak hazırladığı makalesinde Tietze, Türkçe yazılmış Ferec nüshalarının

⁵⁵ Mustafa Koç, *El-Ferecü Ba’de’ş-Şidde*, I. Cilt, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998, s. 4’ten Antoine Galland, İstanbul’a Ait Günlük Hatıralar, çev. Nahid Sırrı Örik, c.II, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987, s. 5-6.

⁵⁶ Koç, *age.*, s. 4’ten Victor Chauvin, *Bibliographie des Ouvrages Arabes ou Relatifs aux Arabes Publiés Dans L’Europe Chrétienne de 1810 a 1885*, c. IV, Liege-Leipzig, 1900, s. 123-125.

⁵⁷ Kurgan, *agm.*, s. 353-382.

Arapça ve Farsça yazılmış Ferec kitaplarıyla sadece bir isim benzerliği olduğunu belirterek Türkçe Ferec hikâyelerinin basit bir dille yazılmış 14. yüzyıla ait anonim toplamalar olduğu sonucuna varmıştır⁵⁸.

Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir* adlı eserinde Ferec'in İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nu. 284'te kayıtlı nüshanın 250a-253b arasını matbaa harfleriyle vermiştir.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Yazmalar Bölümünde bulunan Ferec nüshası Tarama Sözlüğü oluşturulurken Dehri Dilçin tarafından taranmıştır.

1990 yılında Bilge Seyidoğlu ve Orhan Yavuz, Ferec'den seçtikleri 12 hikâyeyi günümüz Türkçesine aktararak yayımlamışlardır. Giriş bölümünde Hamidiye, Fatih, Ayasofya ve Özege nüshaları hakkında kısa bilgiler verilerek Kurgan'ın 7 olarak belirtmiş olduğu Türkçe Ferec nüshalarının sayısını Fatih, Ayasofya ve Özege nüshalarını da ekleyerek 10'a çıkarmışlardır. Ferec geleneği ve Türkçe Fereclerin kökeni üzerinde durulmuş ve Türkçe Ferec'lerin birbirine benzeyen Arapça ve Farsça Ferec'lerden tamamen farklı olduğunu belirterek Türkçe Fereclerin Arapça ve Farsça Fereclerle arasındaki benzerliklerin sadece; eserlerin adları, kahramanlarının adları ve başlarından geçen sıkıntılardan sonra refaha, huzura kavuşmaları olduğu sonucuna varmışlardır⁵⁹. Türkçe Ferec'lerde bulunan hikâyeleri Türk halk edebiyatının diğer hikâye ve masallarıyla karşılaştırmayı da ihmal etmemişlerdir. Seyidoğlu ve Yavuz, 855/1451 tarihli Budapeşte'deki Ferec nüshasını görmemiş olacaklar ki en eski nüsha olarak 1492 istinsah tarihli Süleymaniye-Hamidiye nüshasını belirtmişlerdir. Çalışmalarının sonuna da Ferec'in ilk ve son sayfalarının tıpkıbasımını eklemişlerdir.

Orhan Yavuz, Seyidoğlu ile yaptığı ortak çalışmanın ardından 1995 yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi'nde yayımladığı "*Ferec Ba'de-ş-Şidde'den iki hikâye üzerinde Bir Gramer Denemesi*" adlı makalesinde Hamidiye nüshasında geçen "*Ez-An Temîmdâri-i Ensâr Bâ Cinniyân*" ve *Ez-An*

⁵⁸ Koç, *age.*, s. 6'dan Andreas Tietze, "Das türkische Ferec ba' eş-şidde als Medium der Wanderung orientalischer stoffe ins Abendland", *Proceeding of the XXII Congress of Orientalists*, Leiden, 1957, s. 415.

⁵⁹ Seyioğlu, Yavuz, *age.*, s. 5-15.

Den-i Zen-i 'Am ve Habîb-i Attâr-ı Câdû ve Duhter" adlı iki hikâyenin çeviriyazılı metnini ve bu hikâyeler üzerine yaptığı dilbilgisi çalışmasını verir⁶⁰.

Ferec üzerine ilk tez çalışmasını 1998 yılında Mustafa Koç yapmıştır. İstanbul Üniversitesinde Mustafa Özkan danışmanlığında hazırlanan yayımlanmamış bu doktora tezi, Türkiye'deki en eski Ferec nüshası olan Süleymaniye-Hamidiye nüshası üzerine yapılmıştır. Çalışma iki ciltten oluşmaktadır. İlk cilt, "dil incelemesi ve metin"; ikinci cilt ise "sözlük" başlıklarını taşımaktadır.

Ferec üzerine yapılan önemli çalışmalardan biri de Hasan Kavruk, Süleyman Çaldak ve Kazım Yoldaş'ın birlikte hazırladıkları ve ilkinin 2000 yılında, ikincisini de 2004 yılında iki cilt halinde hazırladıkları çalışmadır. Kavruk, Çaldak ve Yoldaş, çalışmalarında; Ferec geleneği, Türkçe Ferec nüshaları, Ferec'in konusu, Ferec'in dili ve Ferec ile diğer hikâye kitapları arasındaki benzerlikler gibi konularda bilgiler verdikten sonra Ferec'in Süleymaniye-Hamidiye nüshası ile Süleymaniye-Fatih nüshalarını karşılaştırmalı olarak yayımlamışlardır. Bizim, birleşik fiilleri taradığımız kaynak da budur.

Andreas Tietze, ölümünden yaklaşık bir yıl önce, 2002 yılında, ilk cildini yayımladığı *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* adlı sözlüğünde *El-Ferec Ba'de's-Şidde'nin* Budapeşte nüshasından da yararlanmıştı.

Ferec'in Budapeşte nüshası üzerine yapılan son çalışma, György Hazai ile Andreas Tietze'nin ortaklaşa yayınıdır. Bu çalışma, İsmail Parlatır'ın yardımıyla Fatih, Hamidiye ve Laleli nüshalarının mikrofilmlerinin elde edilmesi sayesinde Budapeşte nüshasının bu nüshalar ile karşılaştırılması üzerinedir. Çalışmada *El-Ferec Ba'de's-Şidde* adı, edebî bir tür olarak ortaya çıkışı, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında Ferec geleneği hakkında bilgiler verilir. Budapeşte nüshası tanıtılır ve ardından çeviri yazılı metne yer verilir⁶¹. 2006 yılında tamamlanmış bu çalışma Berlin'de yapılmıştır.

2007 yılında İsmail Parlatır ve György Hazai tarafından ortaklaşa hazırlanan ve TÜBA tarafından yayımlanan *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki*

⁶⁰ Orhan Yavuz, "Ferec Ba'de's-Şidde'den İki Hikâye Üzerinde Bir Gramer Denemesi", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, sayı 9-10, 1995, s. 289-336.

⁶¹ Emine Yılmaz, "György Hazai, Andreas Tietze, (2006), *Ferec ba'd es-sidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)*, 1. Band, Text, Klaus Schwarz Verlag•Berlin, 650 s. ", **bilig**, sayı 52, Kış, 2010, s. 243-248.

Türkçe El Yazmalar Kataloğu'nda Ferec'in Budapeşte nüshası hakkında bilgi verilir⁶².

Ferec üzerine yapılan ikinci tez çalışması, Selçuk Üniversitesinde 2007 yılında Orhan Yavuz danışmanlığında Menşure Deveci tarafından yapılmıştır. Bu çalışma da Ferec'in Süleymaniye-Hamidiye nüshasındaki 42 hikâyenin ilk sekizi üzerinde yapılan "Metin-Gramer-Sözlük" çalışmasıdır.

Ferec üzerine yapılan üçüncü tez çalışması ise; Atatürk Üniversitesinde 2008 yılında Kâzım Köktekin danışmanlığında Ali Akyol tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın diğerlerinden farkı, Atatürk Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Seyfettin Özege Kitaplığı, Âgâh Sırrı Yazmaları, nu. 94'te kayıtlı Ferec nüshası üzerine yapılmış olmasıdır. Çalışma, bu nüshada geçen 'Abdü'l-'azîz Cevherî Fazlu'llah ve Bennâ Hikâyeleri üzerine yapılan "Giriş, Dilbilgisi, Metin, Dizin" bölümlerinden oluşmaktadır.

Son olarak ise; Emine Yılmaz 2010 yılında "Bilig" dergisinde kaleme aldığı yazısında Ferec hakkında genel bilgiler verdikten sonra Hazai ve Tietze'nin ortaklaşa hazırladıkları "György Hazai, Andreas Tietze, (2006), *Ferec ba'd es-sidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)*, 1. Band, Text, Klaus Schwarz Verlag•Berlin, 650 s. " adlı çalışmayı tanıtmıştır⁶³.

Yukarıda adı geçen çalışmalardan da anlaşıldığı gibi üzerinde en fazla çalışma yapılan nüsha Türkiye kütüphanelerinde bulunan en eski tarihli ve en düzgün hatlı nüsha olması sebebiyle Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Kitaplığı nu. 1173'te kayıtlı olan nüshadır. Aynı zamanda bu nüsha, Süleymaniye-Fatih nüshası ile karşılaştırmalı olarak da çalışılmıştır. Üzerinde ikinci olarak en çok çalışma yapılan nüsha, en eski tarihli Türkçe Ferec nüshası olması sebebiyle Budapeşte nüshasıdır. Üzerinde bir çalışma yapılan nüsha ise; Atatürk Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Seyfettin Özege Kitaplığı, Âgâh Sırrı Yazmaları, nu. 94'te kayıtlı Ferec nüshasıdır.

⁶² İsmail Parlatır, György Hazai, **Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmalar Kataloğu**, Ankara, TÜBA Yayınları, 2007.

⁶³ "György Hazai, Andreas Tietze, (2006), *Ferec ba'd es-sidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)*, 1. Band, Text, Klaus Schwarz Verlag•Berlin, 650 s. ", **Bilig**, sayı 52, kış, 2010, s. 243-248.

3. Eski Anadolu Türkçesi ve El-Ferec Ba'de's-Şidde'nin Dil Özellikleri

Araştırmacılar tarafından Eski Oğuz Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi gibi adlar altında da ele alınan Oğuz lehçesi üzerine kurulu Eski Anadolu Türkçesi, XIII-XV. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Eski Anadolu Türkçesi hakkında bilgi vermeye geçmeden önce Oğuz lehçesinin bu döneme gelene kadar nasıl bir gelişim çizgisi gösterdiği hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

Oğuz lehçesinin Eski Anadolu Türkçesi dönemine gelene kadar geçirdiği zamanı iki bölüme ayırabiliriz:

1. VI-XI. yüzyıllar arasındaki dönem,
2. XI-XIII. yüzyıllar arasındaki dönem⁶⁴.

Türk yazı dili, XI. yüzyıla kadar Asya'da bir kol hâlinde ilerlemiştir. Bu yüzyıldan sonra ise; Harezmi Türkçesi olarak adlandırdığımız dönemle birlikte artık çeşitli Türk boylarının dil özellikleri Türk yazı diline önemli bir ölçüde yansımaya başlamıştır. "XI. yüzyıla gelinceye kadar nasıl ki Oğuz Türkleri bir devlet kuramamışsa, kendi ağızlarına dayalı bir yazı dili de meydana getirememişlerdir. Ancak, bünyesinde buldukları toplulukların yazılı eserlerine kendi ağızlarından birtakım özellikler yansıtmışlardır. Hem Eski Türkçe döneminde hem de Karahanlı Türkçesi döneminde bu yansımalara rastlamaktayız."⁶⁵

"İkinci bölüm XI-XIII. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Bu bölümü de kendi içinde iki alt döneme ayırabiliriz. Birinci dönem, Oğuzların Orta Asya Türk tarihinde daha önemli roller üstlenmeye başladığı ve Batıya doğru ilerleyerek Büyük Selçuk Devletini kurduğu dönemdir. Bu dönemde Oğuz lehçesi hakkında en önemli bilgileri Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgati't-Türk* adlı eserinde vermektedir. Kaşgarlı'nın Oğuz lehçesine ayrı bir önem vermesi, Oğuz Türklerinin o dönemde üstlendiği rolün de bir göstergesidir. Unutmamak gerekir ki, XI. yüzyıl sonunda Oğuzca genel olarak yine konuşma dilinin sınırlarını aşmamış bir lehçe durumundadır."⁶⁶ İkinci alt

⁶⁴ Zeynep Korkmaz, "Oğuz Türkçesinin Tarihî Gelişme Süreçleri ve *Divanü Lûgati't-Türk*", *Türk Dili*, s. 570, Haziran, 1999, s. 459.

⁶⁵ Zeynep Korkmaz, "Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, I. cilt, Ankara, TDK, 2005, s. 205-216.

⁶⁶ Zeynep Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri, Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı", İzmir, 2005, s. 472.

dönem ise; XII-XIII. yüzyılları kapsayan dönemdir. Bu dönem, Oğuz lehçesine dayalı yeni bir yazı dilinin oluşmaya başladığı, diğer bir ifadeyle Oğuz Türklerinin Doğu Türkçesi yazı geleneğinden kendi konuşma dilleri üzerine inşa etmeye başladıkları yazı geleneğine geçişin başladığı dönemdir. Bu dönemde “karışık dilli eserler” olarak adlandırdığımız, hem Doğu Türkçesi hem de Oğuz lehçesi özelliklerini birlikte barındıran eserler yer almaktadır. *Behcetü’l-Hadaik*, *Ali’nin Kıssa-i Yûsuf’u*, *Kitâb-ı Güzide*, *Kudurî Tercümesi*, *Kitâbu’l-Feraiz* gibi eserler bu gruba dâhil olan eserlerdir. Bu dönemde de Oğuz lehçesi bir yazı dili olarak, henüz kendi rüşünü tam anlamıyla ispat etmiş değildir.

Bizim için önemli olan ve çalışmamıza konu olan, eserin de yazıldığı üçüncü dönem, Eski Anadolu Türkçesi dönemidir. XIII. yüzyılın sonlarından XV. yüzyılın sonlarına kadar devam eden bu dönemde, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçukluları döneminde horlanan Oğuz lehçesi, Anadolu Selçuklu Devletinin Oğuz boyları üzerinde etkisinin azalıp Beylikler döneminin başlaması ve Moğol istilasından kaçan kalabalık Oğuz boylarının Anadolu’ya göç etmesiyle kendisine has özellikleri yansıtan bir yazı dili durumuna gelmiştir. Bu dönemde, kendi bölgelerinde hakimiyet kuran Oğuz beylerinin Arapça ve Farsça karşısında Türkçeyi savunmaları ve aydınları meclislerinde toplayıp onları eserlerini Türkçe yazmaya teşvik etmeleri sonucunda onlarca telif ve tercüme Türkçe eser Eski Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin önemli eserlerinden biri olan Garibname’nin yazarı Âşık Paşa’nın eserinde geçen şu dizeler de bunun bir göstergesi durumundadır:

*“Türk diline kimesne bakmazidi
Türklere her gez gönül akmazidi
Türk dahi bilmezidi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri.
Bu Garibnâme anın geldi dile
Ki bu dil ehli dahi mâni bile...”*

Çalışmamıza konu olan El-Ferec Ba'de's-Şidde adlı kitap da bu dönem mahsullerinden olup sonraki yıllarda çokça istinsahı yapılan bir eserdir. 898/1492 istinsah tarihli nüshası üzerine yaptığımız çalışmada eser, dil bakımından Eski Anadolu Türkçesinin kendisine has özelliklerini yansıtmaktadır. Bu özelliklere uygun olarak metinden şunları tespit ettik:

Eski Anadolu Türkçesinin en önemli özelliklerinden olan yuvarlaklaşma bu metinde de kendisini göstermektedir. Ancak, aynı kelimedede bile bazı eklerin yazımında, hem düz hem de yuvarlak ünlülü şekil kullanılmıştır. Ancak, eserde, yuvarlak ünlülü örnekler baskındır; dar ünlülü örnekler birkaç kelimeyi geçmemektedir: *alıp gitme- I/209, alup git- I/166; elimden gel- I/183, elümden gel- I/108, bulıvir- II/23, buluvir- I/157.*

15. yüzyıl Türkçesinin ağız özelliği olarak aynı kelimenin farklı yazılışlarına metnimizde rastlamaktayız. Eserde çoğunluk, ünsüzlerin düştüğü örneklerden yanadır: *ko- I/115, koy- I/115; vur- I/16, ur- I/20;*

Eserde, yabancı kelimelere gelen bazı eklerin bünyesinde yer alan *k* ve *ķ* ünsüzleri Türkçe kelimelere kalınlık-incelik bakımından uyarken bazı Arapça ve Farsça kelimelere eklendiği örneklerde bu uyuma girmemektedir: *ked-bānūlik II/219, rüşenlik II/220, taķşīrlık I/22, ħ̣iřtendārlik III/103, ferrāřlik II/296, dest-dirāřlik II/306, gam-gūsārlik I/353, Hammāllik II/43.* Bu örneklerin yanında aynı kelimedede hem kalın hem de ince ünlülü olarak yazılan ekler de vardır: *řādılık II/98, řādilik II/234.*

Bir kesinlik göstermeyen söz başındaki *t>d* değişikliği eserimizde de karışık bir yapı arz etmektedir: *ditre- I/89, depren- II/29, dudaķ I/41, dut- II/44, dutsaķ I/117, dur- I/111; şamar II/136, şut- I/47, şur- I/61, tutaķ II/70, řutsaķ I/72 ...*

Metnimiz “i/e” meselesi bakımından eğilim büyük oranda “i” yönündedir. Aşağıda örneklerini verdiğimiz kelimelerde “e” olarak harekelenmiş ünlü çok azdır. Bunun yanında bazı kelimelerde “i”nin korunduğu görülmektedir: *bil I/148, biç I/48, di- I/61, girü I/65, it- II/136, vir- II/157, yi- I/65, yir II/22; beş I/45, ye- II/18, yer II/18, ver- II/75.*

Bugün, *kur-* ve *vur-* yardımcı fiilleri ile oluşturulan birleşik fiiller metnimizde *ur-* yardımcı fiiliyle oluşturulmaktadır. Bu da bize *ur-* yardımcı fiilinin o dönemde

çok amaçlı kullanılan bir yardımcı fiil olduğunu göstermektedir: *hayme ur-* (*Çadır kurmak*) I/19, *taht urıl-* (*Taht kurmak*) II/334; *ayağ ur-* (*Yüzmek*) I/18, *şür ur-* (*Sura vurmak*) I/167...

Ferec, sade bir dille yazılmış nesir örneğidir. Eserde halk dilinde kullanılan kalıplaşmış birçok ifadeye rastlamak mümkündür: ...*eñseñe silli götüne şulağa vunuram.* (II,34), ... *ko seni ayruqlar ögsünler, yavuzlıguñ söyleyeni ayruqlar dögsünler.* I/5... Bu nedenle de halk tarafından çokça itibar görüp onlarca istinsahı yapılmıştır.

Tercüme bir metin olması dolayısıyla Farsça cümle yapılarına rastlanmaktadır. Bilhassa, Farsça bir ifade olan *çün* edatı sıkça kullanılmıştır: *Çün gür-ğāneye geldi, kapusını açuğ buldı, içerü girdi.* I/17)... Arapça-Farsça kelimelerin yanında Farsça dilbilgisi özelliklerine uygun olarak kurulmuş ikili-üçlü tamlamalar da vardır. Ancak bunların sayısı, metnin geneline göre azdır. Bu tamlamaların büyük bir kısmı da hikâyelerin kalıplaşmış olan başlangıç kısımlarında karşımıza çıkmaktadır: *kaşd-ı helāk* I/96, *muttasıl- zühre* II/264, *nākilān-ı hikāyet* I/146, *tecāzüb-i eṭrāf-ı hadiṣ* II/215, *uḳalā-yı kühen* I/5...

Döneminin Türkçesini bütün incelikleriyle yansıtan Ferec, halk dilinde yaşayan pek çok deyim ve atasözünü de günümüze kadar getirmiştir: *Kayış-bāzlık eyle-* (Dalga geçmek) I/47, *‘aḳıl ḳuşı dimāğı yuvasından uç-* (Aklı başından gitmek) I/247, *dil aç-* (Ağız açmak) I/247; *Güneşi balçığıla tütmağ olmaz* I/270 ...

Gerek dönemin bir geleneği olması gerekse de Farsçadan çeviri olması dolayısıyla hikâye adları Farsça tamlama yapısındadır: *Hikāyet-i Düvüm: Ez-Ān Faḳlu’llāh-ı Mevşilī vü Ebū’l-Ḥasan u Māh-yār-ı Vāşıṭī, Hikāyet-i Sī ü Düvüm: Ez-Ān Gül-i Bāğbān u Duḫter-i Şāh-ı Yemen...*

Eserde, Türkçe atasözlerinin yanında Arapça ve Farsça atasözlerine de yer verilmiştir:

Bir kimse bir kimse için çāh ḳazsa gendü boyunca ḳazsun ki ‘aḳıbet ḳazān düşer / eger bed kuni keyferes, ḳod kuni (Eğer fenalık yaparsan cezasını kendin çekersin.) I/52.

Eyyü na‘imin lā yükeddiruhu’d-dehr (Hangi nimet vardır ki felek onu bulandırmasın.)

Mensur bir metin olan Ferec’de Türkçe beyit ve rubailerle beraber Farsça beyit ve rubailere de yer verilmiştir. Bazı Farsça beyitlerin ise; hemen altına Türkçe karşılıkları yazılmıştır:

Bu cihānuñ bir adı vardur fenā
Bunda bāķī dāyim olmaz kimsene
Hoş dirili göresi kim rūzigār
Bir karāra kimseye kıalmaz geçe II/116.

Be-güzār ħadıř-i herze k’ān ne-dāred sūd
Ez-güften-i bisyar-ı tū cānem fersūd II/320.

Perde ħırīden hevā-bāz fūrūĥten heves
Ez-heves u ez-heva sūd ne-kerde’est kes
 (Kıaravaş almakı hevā, şatması anuñ heves
 Bu ikiden görmedi menfa‘atı hıç kes) I/349.

Eserin dinî bir yönünün olmasından dolayı burada Kur’an’dan ayetlere ve bazı Arapça dualara da yer verilmiştir:

“*Leyse ke mişlihi şey’ün ve hüve’s-Semī’ü’l-Başır.*” (Eş-Şûrâ 42/11) I,1.

“*Lā ĥavle velā kıuvvete illā bi’llāhi’l-‘aliyyü’l-‘azīm, yā rādde külle ġarībin ruddeni ilā ehli ve veledī.*” II/142.

II. BÖLÜM

İNCELEME

İnceleme bölümünde, Ferec’de tespit ettiğimiz birleşik fiilleri değerlendireceğiz. İncelememizin ilk bölümünde, tespit edilen birleşik fiilleri yapı bakımından ele aldık. Yapı bölümünü de kendi içerisinde, 1. *İsim+Fiil Yapısıyla Kurulanlar*, 2. *Fiil+Fiil Yapısıyla Kurulanlar* başlıkları olmak iki bölüme ayırdık. Tespit ettiğimiz isim+fiil yapısındaki birleşik fiilleri alfabetik olarak sıraladıktan sonra “almış oldukları yardımcı fiillere göre” tasnif ettik. Fiil+fiil yapısındaki birleşik fiilleri ise; almış oldukları özel anlamlı yardımcı fiillere (*yeterlilik, tezlik, süreklilik, yaklaşma, uzaklaşma*) göre sınıflara ayırdık.

İncelememizin ikinci bölümü olan (*Çalışmamızdaki*) *Birleşik Fiiller Sözlüğü* başlığı altında, tespit etmiş olduğumuz birleşik fiilleri kaynak kitapta geçtiği cildi ve sayfayı gösterir şekilde metin içerisinde yüklenmiş oldukları anlamlarıyla birlikte verdik. Deyim özelliği taşıyan birleşik fiilleri ise, diğer birleşik fiillerden ayırmak için italik yazdık.

Birleşik fiilleri, alfabetik olarak verirken çeviri yazı alfabesinde şunlara dikkat ettik: ğ harfini (‘) işareti ile gösterdik. Diğer harfleri verirken de şu sırayı gözettik: g-ğ, h-ğ-ğ, k-ğ, s-ğ-s, t-ğ, z-ğ-ğ-z.

Burada vermiş olduğumuz birleşik fiillere bakıldığında aynı kelimenin birbirinden farklı iki ya da daha fazla yazımına rastlanabilir. Bu durum kaynak kitaptaki yazıma herhangi bir müdahalede bulunmamamız nedeniyledir.

1. Yapı Bakımından Birleşik Fiiller

Bu bölümde, birleşik fiilleri, *İsim+Fiil* ve *Fiil+Fiil* yapısıyla kurulanlar ana başlıkları altında ele alacağız. *İsim+Fiil* yapısıyla kurulanları, almış oldukları yardımcı fiillere ve isim ögesinin kökenine göre inceledikten sonra, *Fiil+Fiil*

yapısıyla kurulanları da almış oldukları özel anlamlı yardımcı fiillere (*yeterlilik, tezlik, süreklilik, yaklaşma, uzaklaşma*) göre tasnif edeceğiz.

1.1. *İsim+Fiil Yapısıyla Kurulanlar*

Bu grupta yer alan birleşik fiiller; bir isim, sıfat ya da sıfat-fiil eki almış bir fiilin isim soylu olma özelliği kazanmış şekli ile *et-*, *eyle-*, *kıl-* ve *ol-* yardımcı fiillerinin veya esas fiil olma dışında yardımcı fiil olarak da kullanılabilen *al-*, *bul-*, *bulun-*, *buyur-*, *gör-*, *göster-*, *yap-* gibi fiillerinin birleştirilmesi yoluyla kurulan ve tek bir kavrama karşılık gelen fiillerdir. Bu yapının amacı, eklendikleri isim ya da sıfatları cümlede fiil durumuna getirerek az sözle çok şey anlatabilmektir. Metnimizde, bu tür yapılar oluşturulurken en çok kullanılan yardımcı fiiller, kılış bildiren *it-* fiili ile oluş bildiren *ol-* fiilidir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde *eyle-* ve *kıl-* yardımcı fiilleri de çokça kullanılmıştır. Günümüzde yaygın bir şekilde kullanılmasına karşın *yap-* yardımcı fiili Eski Anadolu Türkçesi dönemi eseri olan Ferec'de yardımcı fiil olarak kullanılmamıştır. Günümüzde ise; *eyle-* ve *kıl-* yardımcı fiilleri sayılı birkaç örnekte kullanılmaktadır.

Sıfat-fiil eki alarak bir yardımcı fiile bağlanan birleşik fiilleri de burada ele aldık. Çünkü, sıfat-fiil ekleri eklendiği kelimenin isim olarak kullanılmasını sağlar: *bilmiş ol- I/216, ölmeyecek ol- I/271, söyler ol- I/333...*

Birleşik fiil oluşturma yönünden zengin bir dil olan Türkçede, Türkçe bir isim ya da sıfatın yanında Arapça veya Farsça bir isim ya da sıfata da Türkçe bir yardımcı fiil getirilerek birleşik fiil yapısı oluşturulabilir. Türkçede birleşik fiil yapılırken en fazla kullanılan yapı da budur. Metnimizde tespit ettiğimiz isim+fiil yapısındaki birleşik fiilleri aşağıda alfabetik olarak verdikten sonra, bunları almış oldukları her bir yardımcı fiile göre yeniden sıralayacağız. İsim+fiil yapısıyla kurulan birleşik fiiller şunlardır:

A

Ābisten eyle-

Ābisten ol-

‘ Aceb olma-	‘ Ahd it-
‘ Acebe kal-	‘ Ahd u peymān it-
‘ Acz göster-	‘ Ahde vefā itme-
‘ Āciz ol-	‘ Ahdeyle-
‘ Āciz ü fūrū-mānde ol-	Āhenk it-
Ādem eyle-	Āḥir eyle-
Ādemī eyle-	Āḥir it-
Ādemī ol-	Āḥir ol-
‘ Ādet idin-	Aḥmaqlık eyleme-
‘ Adīmü’l-miṣl ol-	Aḥz it-
‘ Adl it-	‘ Aḥd eyle-
‘ Adl ü bezl eyle-	‘ Aḥd it-
‘ Adl ü dād eyle-	Aḥd-i meclis eyle-
Āferīn eyle-	Aḥd-i nikāḥ eyle-
Āferīn it-	Aḥd-i nikāḥ it-
Āferīn kıl-	Aḥın eyle-
‘ Afv eyle-	‘ Alāmet eyle-
‘ Afv it-	Alkıṣ eyle-
‘ Afv kıl-	Alkıṣ it-
Āgāh it-	Alkıṣlar eyle-
Āgāh ol-	‘ Allāme-i ‘ ālem ol-
Āgāh olma-	Almıṣ ol-
Āgāh kıl-	‘ Amel it-
Āgāz eyle-	‘ Amel kıl-
Āgāz it-	‘ Amel kıl-
Ağır ol-	‘ Amel ol-
Āh eyle-	‘ Amel vir-
Āh it-	Añmaz ol-
‘ Ahd it-	Ārām eyle-
‘ Ahd idiṣ-	Ārām eyleme-
	Ārām it-

Ārām itme-	At koş-
Ārāste ol-	Ata idin-
Ārāyide eyle-	Āvāre eyle-
Ārāyide it-	Āvāre it-
Ārāyide kııl-	Āvāre ol-
‘Ārız ol-	Āvāz eyle-
Arta kıal-	Āvāz it-
‘Arūs-ı şāhāne eyle-	‘Avrat idin-
‘Arz eyle-	‘Avrat it-
‘Arz it-	‘Avrat ol-
‘Arz itme-	Ayağ ur-
‘Arz-ı hāl eyle-	‘Ayān eyle-
‘Arza it-	‘Ayān it-
‘Arza kııl-	Aydın ol-
Ārzū it-	Āyet-i kübrā ol-
Ārzū-yı hevā kııl-	Ayru olma-
Āsāyiş it-	‘Ayş bā-tayş it-
Āsāyiş ol-	‘Ayş eyle-
‘Āşī ol-	‘Ayş it-
Aşşı itme-	‘Ayş u ‘işret eyle-
Aşşı ol-	‘Ayş u temāşā it-
Āsūde ol-	Az ol-
‘Āşık eyle-	‘Azā vir-
‘Āşık ol-	‘Azāb it-
‘Āşık-ı şādık ol-	‘Azāb vir-
Āşikārā ol-	Āzād eyle-
Āşub ol-	Āzād it-
Āşüfte ol-	Āzād itme-
Ata ol-	Āzād ol-
At bin-	‘Āzim ol-
At çek-	‘Aziz eyle-

‘Azl eyle-	Bāzār idivir-
‘Azl it-	Bāzār it-
‘Azm eyle-	Bāzırgānlıķ it-
‘Azm it-	Bedāhet ol-
‘Azm-i bādiye it-	Bedīd ol-
‘Azm-i bāğ it-	Be-hem ol-
‘Azm-i Bağdād eyle-	Be-ķafā ķıl-
‘Azm-i dergāh-ı şāh eyle-	Be-sezā ķıl-
‘Azm-i hāne it-	Bed-baħt ol-
‘Azm-i rāh eyle-	Bed-gümān ol-
B	Bed-nām eyle-
Bād it-	Bed-nām eyleme-
Bahāne eyle-	Bed-nām it-
Bahāne idün-	Bed-nāmlıķ it-
Bahāne it-	Bedī‘ olma-
Bahāne itme-	Beg idin-
Bāk it-	Beg ol-
Bāk olma-	Beglik eyle-
Bāķī ķal-	Behremend it-
Bāng ur-	Behremend ol-
Bāng-ı ‘azīm it-	Ber-dār it-
Bānū-yı şebistān idin-	Ber-ā-ber eyle-
Bār virme-	Ber-ā-beri ol-
Bārān ol-	Ber-ħürdār ol-
Bārigāh ur-	Ber-ķarār ol-
Başarmaz ol-	Ber-kemāl ol-
Başın aşāğā eyle-	Berāt it-
Bātıł ol-	Berķ ol-
Bavurcılık eyle-	Berk-rizān ol-
Bay ol-	Beyān eyle-
	Beyān it-

Beyān kı̇l-	Biryān eyle-
Bey ^ç at it-	Biryān ol-
Bezl it-	Bitmiş ol-
Bī-ārām ol-	Bīzār ol-
Bī-çāre eyle-	Buğz it-
Bī-çāre vü fürū-mānde ol-	Buğūr eyle-
Bī-ğaber ol-	Bult ol-
Bī-ğod ol-	Bulmayacak ol-
Bī-ğ ^ı ūb ol-	Bulmuş ol-
Bī-hūş ol-	Būs u kenār ol-
Bī-hūş olayaz-	Būse al-
Bī-ķarār ol-	Buyruk eyle-
Bī-ķayd ol-	Buyruk it-
Bī-ma ^ç nī ol-	Buyruk ol-
Bī-māzer ol-	Buyruk vir-
Bī-nazīr ol-	Bühtān it-
Bī-nazīr-i ^ç ālem ol-	Bühtān itme-
Bī-niyāz ol-	Bünyād eyle-
Bī-peder ol-	Bünyād idin-
Bī-şabrlık it-	
Bī-şümār ol-	C
Bī-tāķat ol-	Cādūlık eyle-
Bī-tūşe ol-	Cāhil olma-
Bī ^ç at it-	Cān-be-leb ol-
Bīdār ol-	Cāngenlik it-
Bīhrūz ol-	Cārī ol-
Bilecek ol-	Cāzib it-
Bilişlik eyle-	Cefā kı̇l-
Bilmiş ol-	Cehd eyle-
Bīm ol-	Cehd it-
Bīnā ol-	Cehl ol-

Celb it-	Cüst ü cüy eyle-
Cem ^ç eyle-	Cüvān-merdlik it-
Cem ^ç it-	Cüzā kı1-
Cem ^ç ol-	Cüzā olma-
Cemā ^ç at ol-	
Cemāl ol-	Ç
Cem ^ç iyyet eyle-	Çābük-süvār ol-
Ceng eyle-	Çāķ eyle-
Ceng it-	Çāk oluyaz-
Cenk eyle-	Çāre bul-
Cenk it-	Çāre eyle-
Cenk ide gel-	Çāre eyleme-
Cerr it-	Çāre idebil-
Cevāb al-	Çāre ideme-
Cevāb eyit-	Çāre idin-
Cevāb vir-	Çāre idün-
Cevāb vireme-	Çāre it-
Cevāb viribilme-	Çāre ol-
Cevāb virme-	Çāre olma-
Cezā eyle-	Çāşnī al-
Cezā it-	Çav ol-
Cezā vir-	Çekmiş ol-
Cezm eyle-	Çıkacaķ ol-
Cezm it-	Çoğ eyle-
Cidd ü cehd eyle-	Çoķ ol-
Cift idin-	Çüpān eyle-
Cilve it-	
Cüft it-	D
Cüft ol-	Dād virilme-
Cür ^ç et it-	Daķ eyle-
Cüst ü cü it-	Dāmāt ol-

Danışık it-	Dervîş ol-
Da ^ç vet eyle-	Dest it-
Da ^ç vet it-	Dest-būs eyle-
Da ^ç vā it-	Dest-būs it-
Da ^ç vī it-	Dest-dirāzlık it-
Da ^ç vī kııl-	Dest-dirāzlık it-
Def ^ç eyle-	Dest-gīrlık eyle-
Def ^ç ideme-	Destān eyle-
Def ^ç it-	Destūr ol-
Defn eyle-	Devā eyle-
Defn it-	Develb eyle-
Degenek idin-	Dıñı dıñle-
Dehşet it-	Dil-teng ol-
Delālet eyle-	Dil-şād ol-
Delālet it-	Dilek eyle-
delālet itme-	Dilek it-
Delīl ol-	Dilīrlık eyleme-
Delūk it-	Dirāz ol-
Dem-beste ol-	Diri eyle-
Deng ü şifte ol-	Diri ol-
Derd-i firāk eyle-	Diri olma-
Der-h ^ç āst eyle-	Dīvāne ol-
Der-h ^ç āst it-	Du ^ç ā eyle-
Der-h ^ç ūst it-	Du ^ç ā it-
Der-niyām ol-	Du ^ç ā kııl-
Der-yāft it-	Du ^ç ā oķı-
Dermān bul-	Du ^ç ālar eyle-
Dermān ol-	Du ^ç ālar it-
Dermān vir-	Du ^ç ālar kııl-
Der-kenār ol-	Du ^ç ā-yı hūb it-
Der-mānde ol-	Du ^ç ā-yı muvāfık it-

Dür eyle-	Eksük itme-
Dür it-	Eksük ol-
Dür ol-	Eksük olma-
Düş ol-	El ele ur-
Dutsağ eyle-	El ur-
Dutsağ ol-	Elin al-
Dü-gāne kıl-	Emīn it-
Dü-nīm eyle-	Emīn ol-
Dügüm düg-	Emīr ol-
Dügün eyle-	Emr ol-
Dügüm şeş-	Endiše eyle-
Dügün idivir-	Endiše idin-
Dügün it-	Endiše it-
Dügünler eyle-	Endiše itme-
Dümük ol-	Endišenāk ol-
Dürüg ol-	Epsem ol-
Dürüst eyle-	Erzānī kıl-
Dürüst ol-	Eşer eyle-
Dürüst olma-	Eşer it-
Dürüstlik it-	Esīr eyle-
Düş gör-	Esīr it-
Düşmen ol-	Esīr-i bend-i 'ışk ol-
Düşmiş ol-	Esirgenci ol-
E	Evgār eyle-
Eblehlik eyle-	Evgār it-
Eblehlik eyleme-	Evgār ol-
Ebsem ol-	Evgār olma-
Edā it-	Eyer ur-
Edeb buyur-	Eymen ol-
Edebsüzlük eyle-	Eyü it-
	Eyü ol-

Eż' āf-ı mükāfāt it-

F

Faḥr eyle-

Fā'iz ol-

Fāriğ eyle-

Fāriğ ol-

Fāriğ-dil it-

Fāriğ-dil ol-

Farq-ı kadem idin-

Faşl it-

Fāş ol-

Fāyide eyleme-

Fāyide it-

Fāyide itme-

Fāyide ol-

Fāyide olma-

Fazihātnāk eyle-

Fazl it-

Fedā eyle-

Fedā it-

Fedā ol-

Feth ol-

Fehm ideme-

Ferāgat it-

Ferāgat ol-

Ferīdü'l-^ç aşr ol-

Fermān kıl-

Ferrāşlik eyle-

Ferzāne-i dehr ol-

Fesād it-

Feth eyle-

Feth ideme-

Feth it-

Fevt itme-

Fevt ol-

Feza^ç eyle-

Feza^ç it-

Fısq u fücūr itme-

Fikr eyle-

Fikr ide başla-

Fikr idin-

Fikr it-

Fikr idin-

Fikrler it-

Firāk ol-

Fitne itme-

Fürū-mānde ol-

Fürūdāşt it-

Fürū-mānde kal-

Fütūr eyleme-

G

Geçmiş ol-

Geleci ol-

Gelmez ol-

Gelmiş ol-

Gerdān eyle-

Gerek ol-

Germ ol-

Germ-güyendelik eyle-

Geşt it-

Gey ol-

Geyik eyle-	Güvāh ol-
Giç ol-	Güyegü idin-
Girān ol-	
Gider ol-	Ġ
Giriftār eyle-	Ġadr eyleme-
Giriftār eyleme-	Ġadr it-
Giriftār it-	Ġāfil olma-
Giriftār ol-	Ġā'ib ol-
Giriftār olma-	Ġalaṭ it-
Girīz it-	Ġalaṭ itme-
Giryān ol-	Ġalebe eyle-
Giryān ü zār ol-	Ġalebe it-
Girye vü zārī it-	Ġalebe ol-
Gökçek eyle-	Ġālib ol-
Gökçek it-	Ġam-gīn ol-
Görinmez eyle-	Ġam-güsārlik it-
Görmez ol-	Ġammāzlık eyle-
Görmüş ol-	Ġamnāk ol-
Görür olma-	Ġanī it-
Gözsüz ol-	Ġanī ol-
Gūş ol-	Ġaret ol-
Güyendelik eyle-	Ġarīb ol-
Güft ol-	Ġarīb olma-
Güm eyle-	Ġarḳ eyle-
Gümān eyleme-	Ġarḳ eyleme-
Gümān it-	Ġarḳ it-
Gümān itme-	Ġarḳ ol-
Güm-rāh ol-	Ġarḳ olma-
Günāh it-	Ġavga it-
Güşād eyle-	Ġavga ol-
Güşāde ol-	Ġavga üş-

Ġavş u ġalebe it-
 Ġayb ol-
 Ġayıb ol-
 Ġāyıb olma-
 Ġāyib ol-
 Ġazā it-
 Ġazab it-
 Ġrīv it-
 Ġulū-yı ‘ām eyle-
 Ġulū-yı ‘ām it-
 Ġusl eyle-
 Ġusl it-
 Ġusl itmiş ol-

H

Hay it-
 Helāk eyle-
 Helāk it-
 Helāk itme-
 Helāk ol-
 Hem-rāh ol-
 Hem-sūhānī ol-
 Hem-şīr ol-
 Heves-i ‘arūs it-
 Heves-i sefer-i Ka‘be ol-
 Hezār ol-
 Hücūm it-
 Hüşyār ol-

H

Habs it-

Habs-i ebed it-
 Hacc it-
 Hācet dile-
 Hācet görivir-
 Hācet ol-
 Hācib idin-
 Hādiş ol-
 Hāk eyle-
 Hākim eyle-
 Hākimlik eyle-
 Hākime ol-
 Haķķ-ı şoġbet ol-
 Hāl ol-
 Hall eyle-
 Hall idivir-
 Hamiyyet it-
 Haml it-
 Haml itme-
 Hamle it-
 Hamle kıl-
 Hamallıķ it-
 Hammāllik it-
 Harām ol-
 Hareket eyle-
 Hareket it-
 Hareketler eyle-
 Harīş ol-
 Harķ ol-
 Harķ olma-
 Hased it-
 Hāşıl eyle-

Ḥāşıl ideme-	Ḥimāyet it-
Ḥāşıl idivir-	Ḥisāb eyle-
Ḥāşıl it-	Ḥisāb ol-
Ḥāşıl kııl-	Ḥuşūmet it-
Ḥāşıl ol-	Ḥuzūr ol-
Ḥāşıl olma-	Ḥüccet eyleme-
Ḥāşıl olmuş ol-	Ḥüccet it-
Ḥaşr ol-	Ḥüccet ol-
Ḥavāle eyle-	Ḥükm eyle-
Ḥavāle it-	Ḥükm it-
Ḥavāle kııl-	Ḥür ol-
Ḥayf it-	Ḥürmet eyle-
Ḥayf ol-	Ḥürmet it-
Ḥayrān u 'āciz ol-	
Ḥazer eyle-	Ḥ
Ḥāzır eyle-	Ḥaber eyle-
Ḥāzır gel-	Ḥaber it-
Ḥāzır idivir-	Ḥaber ol-
Ḥāzır it-	Ḥaberdār it-
Ḥāzır kııl-	Ḥaberdār ol-
Ḥāzır ol-	Ḥacālet ol-
Ḥelāl eyle-	Ḥacīl it-
Ḥelāl it-	Ḥacīl ol-
Ḥelāl ol-	Ḥāfi ol-
Ḥelāl-zādelik itmiş ol-	Ḥalāş bul-
Ḥırfet ol-	Ḥalāş eyle-
Ḥışm eyle-	Ḥalāş it-
Ḥikāyāt it-	Ḥalāş itme-
Ḥikāyet eyle-	Ḥalāş ol-
Ḥikāyet it-	Ḥalāş vir-
Ḥile eyle-	Ḥālī olma-

Ḥalka eyle-	Ḥatun idin-
Ḥalvet eyle-	Ḥatun ol-
Ḥalvet it-	Ḥavāşş idin-
Ḥalvet al-	Ḥayāl ol-
Ḥalvet ol-	Ḥayme ur-
Ḥalvet-i Őoḥbet it-	Ḥayr ol-
Ḥāmūş ol-	Ḥayrat vir-
Ḥandān ol-	ḤıŐm eyle-
Ḥandān-leb ol-	ḤıŐm it-
Ḥarāb eyle-	Ḥıyanet eyleme-
Ḥarāb it-	Ḥıyānet ideme-
Ḥarāb ol-	Ḥıyānet it-
Ḥarāb olma-	Ḥilāf it-
Ḥarāblıqlar eyle-	Ḥilāf itme-
Ḥarāc-güzār idin-	Ḥilāf olma-
Ḥarc eyle-	Ḥilāfet it-
Ḥarc it-	Ḥil' at vir-
Ḥarc ol-	Ḥire it-
Ḥarclar eyle-	Ḥire ol-
Ḥāş eyle-	Ḥire vü medḥūş ol-
Ḥāş it-	Ḥ'ıŐtendār ol-
Ḥāş idin-	Ḥ'ıŐtendārlik it-
Ḥaşımlı it-	Ḥitāb eyleme-
Ḥaşm olma-	Ḥizmetkār ol-
Ḥasta ol-	Ḥizmetkār-şekl ol-
Ḥasta-dil ol-	Ḥor u zelil ıl-
Ḥasta-ḥātır ol-	Ḥ'üstārlik it-
Ḥaṭā eyle-	Ḥoş eyle-
Ḥaṭā gelme-	Ḥoş gel-
Ḥaṭā it-	Ḥoş gelme-
Ḥaṭā ıl-	Ḥoş it-

Hoş itme-

Hoş ol-

Hoş olma-

Hoş-dil ol-

Hoş-vaqt ol-

Hoşça ol-

Hoşnūd eyle-

Hoşnūd ol-

Hüb ol-

Hüb-rū ol-

Humār ol-

Hurd ol-

Hurrem u handān ol-

Hurrem u handān olup git-

Hurrem ol-

Hurrem-dil ol-

Hursend ol-

Huşūmet it-

Huşk ol-

Huṭbe oқи-

Huṭūr it-

I

İqbāz eyle-

Irağ eyle-

Irağ it-

Iraq eyle-

‘Işk-bāzılık it-

‘Iyāl idin-

Iztırāb eyle-

İ

İ‘āde eyle-

‘İbādet eyle-

‘İbādet ider gör-

‘İbādet it-

‘İbādet kııl-

‘İbret ol-

‘İbret-i ‘ālemiyān ol-

‘İbret-i halk eyle-

İbtāl it-

İbtiḥāl it-

İcābet ol-

İcābet it-

İcāzet buyur-

İcāzet ol-

İcāzet olma-

İcbār it-

İcrā it-

İçmiş ol-

İfrāz idivir-

İḥaṭā eyle-

İḥsān eyle-

İḥsān it-

İḥsān itme-

İḥsān ol-

İḥsān-ı ‘azīm ol-

İḥsās it-

İḥticāc it-

İhtidā olma-

İhtirām it-

İhtirāz it-	‘İnād eyleme-
İhtirāz itme-	İn‘ām eyle-
İhtiyār eyle-	İn‘ām it-
İhtiyār gör-	İn‘ām ol-
İhtiyār it-	İn‘ām-ı āzīm eyle-
İhtiyāṭ eyle-	İn‘āmlar eyle-
İhtiyāṭ it-	İn‘āmlar it-
İhyā it-	‘İnāyet eyle-
İhzār it-	‘İnāyet ol-
‘İkāb itme-	‘İnāyet it-
İkāmēt it-	‘İnāyetler it-
İkrām eyle-	İncihār itme-
İkrām it-	İnkâr eyle-
‘İkrār eyle-	İnkâr it-
‘İkrār eyleme-	İnkâr itme-
İkrār it-	İnsāf it-
İkrār itme-	İnşād it-
‘İlāc eyle-	İntikām eyle-
İ‘lām eyle-	İntikām it-
İ‘lām it-	İntikām itme-
İletmiş ol-	İ‘rāz eyle-
İlticā it-	İ‘rāz it-
İltifāt itme-	İşār it-
İltimās it-	İşbāt eyle-
‘İmāret idivir-	İşbāt it-
‘İmāretler it-	İşbāt itme-
İmān ol-	İşrāf itme-
İmkân ol-	İssi eyle-
İmlā it-	İssi ol-
İmtinā‘ eyle-	İstād itmiş ol-
İmzā it-	İster ol-

İstib'ād it-	İ'tāb göster-
İstibāḥat it-	İ'tāblar eyle-
İstifsār eyle-	İ' tıḳād it-
İstifsār ideme-	İ' timād eyle-
İstiġfār eyle-	İ' timād eyleme-
İstihlāş it-	İ' timād it-
İstihzā itme-	İ' timād itme-
İstikbāl it-	İ' timād kıl-
İstikşāf it-	İ' tirāf it-
İstimā' it-	İ' tirāz eyle-
İsti' māl it-	İ' tirāz it-
İstīnāf it-	İ' tirāz itme-
İstīşāl it-	İtmiş ol-
İş işle-	İttifāḳ it-
İş işleme-	İveceklik itme-
İş it-	İzār tıttın-
İş itme-	İ' zāz-ı tām̄m it-
İş olma-	İzhār it-
İşāret eyle-	İzhār-ı maḥabbet it-
İşāret it-	İzhār kıl-
İşāret ol-	İzzet eyle-
İşcilicek it-	İzzet it-
İşidicek ol-	
İşidilmez ol-	K
İşkence it-	Kâfir ol-
İşler it-	Kâhillik eyleme-
İşret eyle-	Kām-dil ol-
İşret it-	Kanā' at it-
İşretler it-	Kâr eyleme-
İstifāde it-	Kâr itme-
İ'tāb eyleme-	Kebāb eyle-

Kebāb ol-	
Ked-bānū idin-	Қ
Ked-bānūlik eyleme-	Қabūl eyle-
Kefāret ol-	Қabūl eyleme-
Kefāyet it-	Қabūl it-
Kel ol-	Қabūl itme-
Keleci eyle-	Қabūl қıl-
Keleci it-	Қabūl ol-
Kelimāt it-	Қabz eyle-
Kem olma-	Қabz it-
Kemend at-	Қadem rencide it-
Kenār it-	Қādir ol-
Ker ol-	Қahr eyle-
Kerem eyle-	Қahr it-
Kerem it-	Қahr-ı düşmenān eyle-
Kerem қılma-	Қal ^с a-i Rüstemdār ol-
Kerīm-i cihān ol-	Қāni ^с ol-
Kesmiş ol-	Қarañu eyle-
Keşf eyle-	Қarār eyle-
Keşf it-	Қarār ideme-
Ketm it-	Қarār it-
Key ol-	Қarār itme-
Kör eyle-	Қarār ol-
Kör ol-	Қaravaşlıқ it-
Kûtāh it-	Қaşd eyle-
Küstāh eyle-	Қaşd eyleme-
Küstāh ol-	Қaşd it-
Küstāhlıcaқ it-	Қaşd-ı fesād idecek ol-
Küstāhlıқ ideme-	Қaşd-ı helāk it-
Küstāhlıқ itme-	Қaşd-ı maқām it-
Küşād eyleme-	Қaşd-ı nān it-

Ḳāşır ol-	Ḳufül eyle-
Ḳ atı ^c itme-	Ḳul ol-
Ḳatı ol-	Ḳullığında ol-
Ḳatır eyle-	Ḳullık eyle-
Ḳatırlık it-	Ḳullık it-
Ḳavl eyle-	Ḳullıklar eyle-
Ḳavl it-	Ḳullıklar it-
Ḳavl-i muḥkem eyle-	Ḳulluk eyle-
Ḳay eyle-	Ḳulluk it-
Ḳay it-	Ḳulluklar it-
Ḳayd it-	Ḳurbān eyle-
Ḳazā it-	Ḳurbān it-
Ḳılıc çek-	Ḳurbān itme-
Ḳılıc tut-	Ḳurbān ol-
Ḳıṣa it-	Ḳurbānlar it-
Ḳıṣaş it-	Ḳurtarmış ol-
Ḳısmet eyle-	Ḳurtılacak ol-
Ḳısmet ideme-	Ḳutlu ol-
Ḳısmet it-	Ḳuvvet it-
Ḳısmet itme-	Ḳuvvetlü ol-
Ḳısmet ol-	
Ḳıyām it-	L
Ḳıyāmet ol-	Lābeler eyle-
Ḳıyās it-	Lāgar ol-
Ḳonmıṣ bulın-	Lāyık eyle-
Ḳonuk idin-	Lāyık ol-
Ḳonuk ol-	Lerzān ol-
Ḳonuklık eyle-	Leşker it-
Ḳonuklık it-	Luṭf eyle-
Ḳonuş eyle-	Luṭf it-
Ḳufl ur-	Luṭflar eyle-

Lüle eyle-

M

Mağrūr ol-

Maḥall ol-

Maḥbūs eyle-

Maḥbūs it-

Maḥfūz ol-

Māhir ol-

Maḥlūc eyle-

Maḥrūm eyle-

Maḥrūm eyleme-

Maḥrūm olma-

Mā' iṣet it-

Maḥşūş kı1-

Maḳām it-

Ma' ḳūl olma-

Mālik ol-

Ma' lūm eyle-

Ma' lūm kı1-

Ma' lūm ol-

Ma' lūm it-

Ma' lūm itme-

Ma' mūr ol-

Māni' ol-

Māni' olma-

Ma' rifet ol-

Maşḫaralık it-

Maşḫaralıḳlar eyle-

Maşḫaralıḳlar it-

Maşlaḫat eyle-

Maşrūf ol-

Maş' ūḳ ol-

Mat eyle-

Maṭlūb ol-

Māyil ol-

Māzer-zād ol-

Ma' zūl eyle-

Mebhūt ol-

Mecbūb ol-

Meclis eyle-

Meclis it-

Mecrūḫ eyle-

Meçūk idin-

Meddāḫ olma-

Meded eyle-

Meded ir-

Meded it-

Meded ol-

Medḫ itme-

Medḫ oḳı-

Medḫ ü şenā be-sezā it-

Medḫ ü şenā it-

Medhūş ol-

Meftūn ol-

Mehcūr ol-

Mehl ol-

Mekr it-

Mekşūf eyle-

Mekşūf ol-

Melāmet idiş-

Melālet ol-

Melālet olma-

Melāletler ol-	Meyl eyleme-
Melāmet eyle-	Meyli olma-
Melik eyle-	Mihr-bān eyle-
Melik idin-	Mihr-bān ol-
Melik ol-	Mihrubān ol-
Melūl eyle-	Minnet it-
Melūl it-	Minnet ol-
Melūl ol-	Minnetler eyle-
Melūl olma-	Mīrās eyle-
Memnūn ol-	Mu'āf ol-
Men' eyle-	Mu'āḫeḫe it-
Men ideme-	Mu'āmele eyle-
Men' it-	Mu'āmele it-
Men' itme-	Mu'ammer ol-
Menfa'at ol-	Mu'āraza eyle-
Merdümlük eyle-	Mu'āraza ideme-
Merḫamet eyle-	Mu'āraza it-
Merḫamet it-	Mu'aṭṭal ol-
Mertebet ol-	Mu'aṭṭar eyle-
Meşel ol-	Mu'aṭṭar ol-
Mesken idin-	Mu'āvenet eyle-
Mest it-	Mu'ayyeb eyle-
Mest ol-	Muḫādeşe it-
Mest-i ḫarāb ol-	Muḫaḫkaḫ ol-
Meşakḫat çek-	Muḫāl ol-
Meşgūl eyle-	Muḫālefet ideme-
Meşgūl ol-	Muḫālefet it-
Meşgūl olma-	Muḫālefet itme-
Meşhūr ol-	Muḫallel ol-
Meşru' it-	Muḫāṭara it-
Mevḫūf ol-	Muḫāvere it-

Muḥayyer ol-	Muṣırr ol-
Muḥkem ol-	Muṭāyebe it-
Muḥkemlik it-	Mu ^ç tekid ol-
Muḥtāc ol-	Mu ^ç teriz ol-
Muḥtāc olma-	Muṭī ^ç it-
Muḥtāc-ı halk ol-	Muṭī ^ç ol-
Muḥteşem ol-	Muṭī ^ç olma-
Muḥābele eyle-	Muṭma ^ç in ol-
Muḥaddem ol-	Muṭma ^ç in olma-
Muḥarreb-i ḥazret ol-	Mu ^ç temed idin-
Muḥarreb ol-	Muṭriblicaḳ it-
Muḥarrer eyle-	Muṭribliḳ eyle-
Muḥarrer ol-	Muṭṭali ^ç kıl-
Muḥāvemem ideme-	Muṭṭali ^ç ol-
Muḥayyed eyle-	Muṭṭali ^ç olma-
Muḥayyed ol-	Muttaşıf ol-
Muḥayyed olma-	Muvāfaḳat it-
Muḥayyed oluma-	Muvāfiḳ olma-
Muḥim ol-	Muvāsāt it-
Munḳabız ol-	Muṣaffer ol-
Munḳatı ^ç olma-	Muṣṭarib ol-
Muntażım ol-	Muṣṭarr ol-
Munżamm ol-	Muṣṭarr olma-
Muraşşa ^ç eyle-	Mübālaḡa eyle-
Murdār ol-	Mübālaḡa it-
Musaffā olmuş ol-	Mübārek ol-
Muṣāḥabet it-	Mübāşeret it-
Musaḥḥar idivir-	Mübeddel ol-
Musaḥḥar ol-	Mübtelā eyle-
Musallat ol-	Mübtelā kıl-
Muşammem ol-	Mübtelā ol-

Mücāvīr ol-	Mümzā ol-
Mücrā ol-	Münādāt it-
Mücrīm ol-	Münāğğas eyleme-
Müdārā it-	Münāğğas ol-
Müdārāt it-	Mün ^ç aqid eyle-
Müdāvāt it-	Münādī it-
Müdbirlik eyle-	Münāqqaş eyle-
Mü ^ʾ ebbed-i mü ^ʾ ebbedān ol-	Münāzara it-
Mü ^ʾ eşşir ol-	Münba ^ç iş ol-
Müflis ol-	Münbaşıt ol-
Müheyyā eyle-	Müncezib ol-
Müheyyā ol-	Münderic ol-
Mühlet ol-	Müneccimlik it-
Mükāleme it-	Münevver eyle-
Mükārılık it-	Münevver ol-
Mülāzemet eyle-	Mün ^ç im ol-
Mülāzemet it-	Münkaṭı ^ç ol-
Mülāzım eyle-	Münşerih ol-
Mülāzım ol-	Müntaḫil ol-
Mülevveş eyle-	Münteşir ol-
Mülevveş it-	Münzevī ol-
Mülevveş ol-	Mürā ^ç āt eyle-
Mülḥaḫ ol-	Mürā ^ç āt it-
Mülk-i ḥāş it-	Mürāfa ^ç at it-
Mülkdārılık eyle-	Mürevvaḫ olmuş ol-
Mülzem it-	Mürşid idin-
Mülzem ol-	Mürtefi ^ç ol-
Mültezim ol-	Müsā ^ç ade it-
Mültezim olma-	Müşādere it-
Mümkin ol-	Müsā ^ç id ol-
Mümted ol-	Müslim ol-

Müstaḥaḳ ol-	Müteğayyir bul-
Müstaḥıḳ ol-	Müteğayyir ol-
Müstaḥkem eyle-	Müteḥayyir ol-
Müstaḥlas eyle-	Müteḥayyire ol-
Müstecāb it-	Mütemekkin ol-
Müstefiz ol-	Mütemetti ^ç olma-
Müstemirr ol-	Mütereddid ol-
Müstenid ol-	Müteşā ^ç id ol-
Müstevcib-i ḳatlı eyle-	Mütevaṭṭın ol-
Müstevcib-i ^ç uḳūbet ol-	Müteveccih ol-
Müstevli ol-	Mütevellid ol-
Müsülmān ol-	Müteżā ^ç if ol-
Müsülmānlıḳ eyle-	Müttehem eyle-
Müşāhede it-	Mütteḥid eyle-
Müşerref it-	Müvecceḥ ol-
Müşerref ol-	Müvekkel it-
Müşevveş ol-	Müvekkel ko-
Müştağil ol-	Müyesser ol-
Müştağil olma-	Müyesser olma-
Müşta ^ç il ol-	Müzāḥim olma-
Müṭāla ^ç a eyle-	Müzeyyen eyle-
Müṭāla ^ç a it-	
Müṭāla ^ç a ḳıl-	N
Mütavassıt ol-	Nā-bedid ol-
Müte ^ç accib ol-	Nā-bekār ol-
Müte ^ç aḥḥir ol-	Nā-binā ol-
Müte ^ç allıḳ olma-	Nā-çār ol-
Müte ^ç ellim ol-	Nā-fermānlıḳ it-
Mütefekkir ol-	Nā-ḥalef ol-
Müteferrik ol-	Nā-ḥoşnūd ol-
Müteferrik olma-	Nā-murād ol-

Nā-mümkin ol-	Nedāmet it-
Na-ümīd ol-	Nedīm idin-
Nafaqa buyur-	Nedīm-i hūş idin-
Nafaqa eyle-	Nefret it-
Nafaqa idin-	Nerm ol-
Nafaqa vir-	Nerm olma-
Naḥīf ol-	Nevāziş it-
Naqd eyle-	Nevḥā it-
Naqd it-	Nevḥā vü zārī it-
Nākış olma-	Nevḥā vü zārī kııl-
Nākış- ^ç aql ol-	Nevmīd ol-
Naql eyle-	Nigāh it-
Naql it-	Nīk ol-
Nālān ol-	Nīk-baḥt it-
Nāle it-	Nikāḥ eyle-
Nāle kııl-	Nikāḥ it-
Namāz kııl-	Nikāḥ-ı şaḥīḥ it-
Nām-zād it-	Nikāḥ-ı şer ^ç ī eyle-
Naşb eyle-	Nīm-sīr ol-
Naşīb ol-	Ni ^ç met vir-
Nasīb vir-	Nişār eyle-
naşīḥat it-	Nişār it-
Nāz it-	Nisbet eyle-
Nazar eyle-	Nisbet it-
Nazar eyleme-	Nisbet itme-
Nazar it-	Nīst eyle-
Nazar itme-	Nīst it-
Nazar-ı merḥamet itme-	Nīst ol-
Nāzır ol-	Nişān bulma-
Nazīf ol-	Nişān virme-
Nāzlar eyle-	Niyet eyle-

Niyyet eyle-

Nizār ol-

Nūş eyle-

Nūş it-

Nüvaht eyle-

Nüvaht it-

Nüvaht itme-

Nüvahtlar it-

Nüvāziş kı1-

Nüvāziş it-

Nüvāzişler kı1-

Nüzül it-

O

Oğul idin-

Olacaq ol-

Oturur bul-

Oyun it-

Ö

Öldürmiş çıkacak ol-

Ölmeyecek ol-

Ölür ol-

Öte geç-

‘Özr itme-

‘Özr-ḥāh it-

‘Özr-ḥāhlik eyle-

‘Özr-ḥāhlik it-

‘Özr-ḥāhliklar eyle-

‘Özr-ḥāhliklar it-

P

Pādişāh idin-

Pādişāh ol-

Pādişāhlik eyle-

Pādişāhlik it-

Pāk eyle-

Pāk it-

Pāk ol-

Pāre pāre eyle-

Pāre pāre it-

Pāre pāre ol-

Pay it-

Pāy-māl it-

Pāy-merdlik it-

Pāyidār olma-

Penhān eyle-

Penhān it-

Penhān itme-

Perākende ol-

Perākende-ḥāṭır ol-

Perdaht eyle-

Perdaht it-

Perdaht ol-

Perhīz it-

Perhīz itme-

Perişān ol-

Pervāz it-

Pesend it-

Peşimān ol-

Peşimānlik ol-

Peydā eyle-

Peydā it-	Rāst-kār ol-
Peydā ol-	Rātib eyle-
Pinhān eyle-	Rāzī eyle-
Pihān it-	Rāzī ol-
Pinhān ol-	Rāzī olma-
Pīr ol-	Reddeyle-
Pīr ü çarīr ol-	Reddeyleme-
Pirāye itme-	Redd idecek ol-
Pīrūz ol-	Redd it-
Pīş-namāz idin-	Redd itme-
Piyāde ol-	Redd-i selām it-
Puḡte ol-	Ref' eyle-
Pūr-āb ol-	Reh-ber ol-
	Renc-berlik it-
R	Rencīde it-
Ra' d ol-	Rencīde ol-
Raḡbet olma-	Rencūr eyle-
Rāḡat ol-	Rencūr it-
Rāḡat olma-	Rencūr ol-
Raḡm eyle-	Rencūr olma-
Raḡmet eyle-	Rencūr-dil ol-
Raḡmet it-	Rengīn eyle-
Raḡmet ol-	Resm-i recm eyle-
Raḡs it-	Revā it-
Rām ideme-	Revā ol-
Rām ol-	Revā olma-
Rām olma-	Revān ol-
Rāst eyit-	Revāne eyle-
Rāst eyle-	Reyḡāncılık it-
Rāst it-	Reyis eyle-
Rāst ol-	Rıḡlet eyle-

Rıhlet it-
 Rızā olma-
 Ri'āyet eyle-
 Ri'āyet it-
 Ri'āyetler it-
 Riḳḳat it-
 Rivāyet it-
 Rivāyet olın-
 Rūşen it-
 Rūşen ol-
 Rūzī eyle-
 Rūzī kıl-
 Rübūde eyle-
 Rūsvā it-
 Rūsvā ol-
 Rūsvāy eyle-
 Rūsvāy it-
 Rūsvāy ol-
 Rūsvāylik eyleme-

S

Saht eyle-
 Saht ol-
 Saḳatlık it-
 Sāḳıṭ ol-
 Sākit ol-
 Sāḳilik eyle-
 Sākin ol-
 Sa'y eyle-
 Sa'y it-
 Sāyebān idin-

Sebeb ol-
 Sebeb-i inḳıṭā olabilme-
 Sebeb-i raḥmet ol-
 Sebük-serlik it-
 Secde-i şükr eyle-
 Sedd it-
 Sefāhetler eyle-
 Sefer eyle-
 Sefer it-
 Sehv it-
 Selām eyle-
 Selām it-
 Selāmet bul-
 Selāmet it-
 Selāmet ol-
 Selb it-
 Semer ol-
 Seng-sār it-
 Sengisār eyle-
 Sengisār it-
 Sengisār ol-
 Ser-āgāz it-
 Ser-firāzlik eyle-
 Ser-gerdān ol-
 Ser-ḥoş ol-
 Ser-māye it-
 Ser-māye idin-
 Ser-māye itme-
 Ser-mest ol-
 Ser-nügün ol-
 Serāsime ol-

Serdlik eyleme-

Serzeniş it-

Setr-i ‘avret it-

Sever ol-

Seyrān it-

Silāh-pūř ol-

Sipāriř it-

Sīr ol-

Sitem it-

Sitīze it-

Sitīze itme-

Siyāh-mūy ol-

Söyler ol-

Söyleşür ol-

Söz idin-

Söz söyle-

Söz söyleme-

Söz söyleyüme-

Sūhte-dil ol-

Süpāriř it-

Süst ol-

Süvār ol-

Ş

Şabr eyle-

Şabr idebil-

Şabr ideme-

Şabr kıl-

Şabūh-ber-şabūh it-

Şabūr ol-

Şadaķa vir-

Şadaķāt vir-

Şādır ol-

Şādır olma-

Şādır olmuş ol-

Şāfi eyle-

Şağ ol-

Şāhib-firāř ol-

Şahīh ol-

Şarf it-

Şarf olın-

Şatar ol-

Şatun al-

Şavaş eyle-

Şayru ol-

Şır idin-

Şıyacaķ ol-

Şoĥbet eyleme-

Şoĥbet idivir-

Şoĥbet it-

Şoĥbet itme-

Şormış ol-

Şu‘āl eyle-

Şubĥ-ı řādık ol-

Şuçsuz ol-

Şulĥ it-

Şultān it-

Şultān ol-

Şūr ur-

Ş

Şebāt it-

Şebt it-	Şefâ' at eyle-
Şenâ eyle-	Şefâ' at it-
Şenâ it-	Şefkat eyle-
Şenâ kıl-	Şefkat it-
Şenâ-yı lâyiķ it-	Şehriyâr ol-
Şenâlar eyle-	Şek eyle-
Şenâlar it-	Şek it-
Şenâlar kıl-	Şerh eyle-
	Şerh it-
Ş	Şerh ol-
Şâd eyle-	Şermsâr eyle-
Şâd it-	Şermsâr ol-
Şâd ol-	Şeşer ol-
Şâd u ħandân ol-	Şikâr it-
Şâdıķ eyle-	Şikâyet eyle-
Şâdilik eyle-	Şikâyet it-
Şâdıķlar eyle-	Şikest it-
Şâdıķlar eyle-	Şil ol-
Şâdmân ol-	Şill ol-
Şâdumân ol-	Şi' r it-
Şâh idin-	Şitâb it-
Şâh eyle-	Şitâb itme-
Şâh ol-	Şiven eyle-
Şapla vur-	Şür-engîz it-
Şarâb-ķ̃örlik it-	Şürîde-ţab' ol-
Şarţ it-	Şûm ol-
Şâţırlık it-	Şükr eyle-
Şeb-çirâğ ol-	Şükrler eyle-
Şeb-i ħûn it-	Şükr-i ħuzâ it-
Şeb-i ħûn ol-	Şünüd ol-
Şebîħ'ûn it-	Şürb it-

Şūrīde ol-

Şürū^ʿ eyle-

Şürū^ʿ eyleme-

Şürū^ʿ it-

T

Ta^ʿaccüb eyle-

Ta^ʿaccüb it

Ta^ʿahhüd it-

Ta^ʿallül it-

Ta^ʿallül itme-

Ta^ʿarruż eyleme-

Ta^ʿarruż it-

Ta^ʿarruż itme-

Tāb u tef ol-

Tabaḥḥur it-

Ta^ʿbīr it-

Ta^ʿbiye it-

Ta^ʿbiye ol-

Tābūt kıl-

Tafażżul eyle-

Tağallüb it-

Taḥallüf eyleme-

Taḥammül ideme-

Taḥammül it-

Taḥassüs it-

Taḥfif it-

Taḥliṭ it-

Taḥkik it-

Taḥsīn eyle-

Taḥsīn it-

Taḥt urıl-

Taḥabbül eyle-

Taḥabbül it-

Taḥdīr eyle-

Taḥdīr it-

Taḥrīr eyle-

Taḥşir itme-

Taḥşir itmiş ol-

Taḥşirlik ol-

Taḥviyet eyle-

Ta^ʿlīm it-

Tamām eyle-

Tamām ol-

Tanzif it-

Ta^ʿrīf eyle-

Taşarruf eyle-

Taşarruf it-

Taşavvur eyleme-

Taşavvur it-

Taşdıḳ it-

Tāv-dihlik eyle-

Ta^ʿvīḳ it-

Ta^ʿyīn eyle-

Ta^ʿyīn it-

Ta^ʿyīn kıl-

Tazarru^ʿ eyle-

Tazarru^ʿ göster-

Tazarru^ʿ it-

Tāze it-

Ta^ʿzīm eyle-

Ta^ʿzīm it-

Tebāh ol-	Tehniyet it-
Tebdīl it-	Tehniyet-i vilādet-i ferzend it-
Teberrük ol-	Tek ü pūy eyle-
Teberrük vir-	Teḳabbül eyle-
Teberrüd it-	Teḳabbül it-
Teblīg-i risālet it-	Tekbīr it-
Teb̄s eyle-	Tekellūf eyle-
Tebşeş eyle-	Tekellūf it-
Tecāvüz itme-	Tekye eyle-
Tecessüs it-	Telaḳḳī it-
Techīz it-	Telef eyle-
Te'cīl it-	Telef it-
Tecribe it-	Telef ol-
Tedbīr eyle-	Telḳīn idivir-
Tedbīr it-	Telvīş it-
Tedbīr ol-	Temāşā eyle-
Te'ehhül it-	Temāşā ide tur-
Te'emmül it-	Temāşā it-
Tefahḥuş eyle-	Temāşā kıl-
Tefahḥuş eyleme-	Temāşācuḳ it-
Tefahḥuş it-	Temcīd it-
Tefahḳud it-	Temekkün ol-
Teferrüc eyle-	Temelluḳ it-
Teferrüc it-	Temettu' it-
Tefriḳa it-	Ten-dürüst ol-
Teftīş it-	Tenzīl eyle-
Tegāfül it-	Terbiyet eyle-
Tegazzül it-	Terbiyet it-
Tehdīd it-	Terbiyyet it-
Te'ḥīr it-	Terbiyyet-i 'adl it-
Tehlīl it-	Tereddüd it-

Terhīb it-	Tevāzū ^ç eyle-
Terk eyle-	Tevāzū ^ç it-
Terk it-	Tevbe eyle-
Terk itme-	Tevbe it-
Terk-i cān it-	Tevbe kııl-
Terk-i helāl it-	Tevbe ol-
Terk-i māl ü mülk it-	Tevbe vir-
Terk-i vişāl it-	Tevbe-i naşūh it-
Terkīb eyle-	Teveccüh eyle-
Terkīb ol-	Teveccüh it-
Terkin it-	Tevekkül eyle-
Tertīb eyle-	Tevekkül it-
Tertīb it-	Tevekkül saña it-
Tertīb kııl-	Tevekkül Tañrı'ya it-
Tertīb ol-	Teyessür it-
Tesbīh it-	Tezvīķ eyle-
Tesellī idin-	Tezvīķ ol-
Tesettür it-	Tezvīķ olun-
Teseyyür it-	Tezyīn eyle-
Teshīr it-	Tezyīn it-
Teslīm eyle-	Tīmār eyle-
Teslīm it-	Tīmār idin-
Teslīm ol-	Tīmār it-
Teşrīf buyur-	Tīmārdaştlık it-
Teşrīf eyle-	Tīre it-
Teşrīf it-	Tīre ol-
Teşrīf vir-	Tīzlik eyleme-
Teşrīfler vir-	Tövbe eyle-
Tevakķu ^ç it-	Tövbe it-
Tevakķuf eyle-	Tünd ol-
Tevakķuf it-	Tündlik eyleme-

Ṭ

Ṭā‘ at eyle-
 Ṭabī‘ at ol-
 Ṭāk ol-
 Ṭākat getürime-
 Ṭalāk vir-
 Ṭaleb eyle-
 Ṭaleb it-
 Ṭaleb itme-
 Ṭalebde ol-
 Ṭālib düşme-
 Ṭama‘ it-
 Ṭama‘ itme-
 Ṭama‘ lık itme-
 Ṭanışik it-
 Ṭanuğ ol-
 Ṭanuğlık vir-
 Ṭapu eyle-
 Ṭapu it-
 Ṭapu kıl-
 Ṭarāb it-
 Ṭaşra it-
 Ṭavāf eyle-
 Ṭavāf itme-
 Ṭıyre ol-
 Ṭoğrı eyle-
 Ṭu‘ me idin-
 Ṭuruğlık it-
 Ṭurur gör-
 Ṭuş ol-
 Ṭutmaz ol-

U

U‘ cūbe-i dehr ol-
 ‘Uḳūbet it-
 ‘Uḳūbet ol-
 Ulu ol-
 ‘Ulūğ ol-
 Ululık eyle-
 Uzud ol-
 Uzun ol-

Ü

Ülfet ol-
 Ümīd it-
 Ümīdvār eyle-
 Ümīdvār ol-
 Ümīzvār eyle-
 Ün eyle-
 Ün it-
 Ünegülik itme-
 ‘Üryān eyle-
 ‘Üryān ol-
 Üstün it-
 Üstüvār eyle-

V

Vācib ol-
 Va‘ de it-
 Va‘ de ol-
 Vaḥīm ol-
 Vāḳı‘ a ol-
 Vāḳıf ol-

Vāḳi ^ç ol-	Vezîr ol-
Vāḳi ^ç olma-	Vidâ ^ç eyle-
Vaḳf eyle-	Vidâ ^ç it-
Vaḳt ol-	Vidâ ^ç kııl-
Vālih ol-	Vîrân it-
varacaḳ ol-	Vizâret it-
Varaḳ-bâfendelik it-	
Varmış ol-	Y
Vaşf eyle-	Yād eyle-
Vaşf it-	Yād it-
Vaşf olın-	Yād kııl-
Vaşıyyet eyle-	Yağma eyle-
Vaşıyyet it-	Yağma kııl-
Vaşıyyetler it-	Yaḳın it-
Vaşl ol-	Yaḳın ol-
Važ ^ç eyle-	Yalın eyle-
Vaz gel-	Yalıncaḳ it-
Vāz it-	Yalıncaḳ ol-
Va ^ç z it-	Yaman ol-
Važ ^ç -ı ḫaml itme-	Yār idin-
Vazîfe ol-	Yār ol-
Vefâ it-	Yaramaz ol-
Vefâ itme-	Yaramazlık it-
Vefâ ol-	Yardım eyle-
Vefâdârlık it-	Yardım it-
Vefât eyle-	Yardum it-
Vefât it-	Yaştuḳ idin-
Vekîl vir-	Yavu kııl-
Velî- ^ç ahd idin-	Yeḫ-āv idivir-
Verhem ol-	Yig ol-
Vesvese it-	Yigit ol-

Yir yürü-

Yoğ ol-

Yol idin-

Yol yürü-

Yola ilet-

Yoldaş idin-

Yoldaş ol-

Yoldaşlık eyle-

Yürür ol-

Z

Za' ferānī ol-

Zāğ eyle-

Zāğ it-

Zāğ ol-

Zaḥm ur-

Zaḥmet eyle-

Zaḥmet it-

Zā' il ol-

Zār ol-

Zārī eyle-

Zārīlık eyle-

Zārīlık it-

Zārīlıklar it-

Zārī it-

Zārī kıl-

Zāviye eyle-

Zāyil ol-

Zebūn eyle-

Zebūn ol-

Zecr eyle-

Zecr it-

Zevāl ol-

Zindān eyle-

Zindān ol-

Zindigānī it-

Zindigānī itme-

Zīrek ol-

Ziyāde eyle-

Ziyāde it-

Ziyāde ol-

Ziyān eyle-

Ziyān ideme-

Ziyān it-

Ziyān itme-

Ziyān ol-

Ziyāret eyle-

Ziyāret it-

Z

Zāhir ol-

Zāhir olma-

Zānn it-

Zūlm eyle-

Zūlm eyleme-

Zūlm ol-

Z

Zābṭ eyle-

Zābṭ it-

Zā' if ol-

Zāmin ol-

Žamm it-	Z
Žāyi‘ eyle-	Zelīl ol-
Žāyi‘ eyleme-	Zevķ eyle-
Žāyi‘ ķo-	Zevķ it-
Žāyi‘ ol-	Zikr eyle-
Žāyi‘ olma-	Zikr it-
Žiyāfet eyle-	Zikr ol-
Žiyāfet it-	
Žiyāfetler eyle-	

1.1.1.1. Almış oldukları Yardımcı Fiile Göre Birleşik Fiiler

İsim+fiil yapısıyla oluşan birleşik fiilerde bir isim ve bir (*et-, eyle-, ol-, kıl-vb.*) yardımcı fiil bulunur. Aynı zamanda, yardımcı fiil olmamasına rağmen bazı asıl fiiller de yardımcı fiil olarak kullanılır. Metnimizde geçen isim+fiil yapısındaki birleşik fiilleri, almış oldukları yardımcı fiillere göre tasnif edecek olursak bunların şu yardımcı fiillerle kurulduklarını görebiliriz:

1.1.1.1.1. *al-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

al- fiili, asıl fiil olmasına karşın yardımcı fiil olarak da kullanılan fiillerimizden biridir. Ferec’de birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır:

Bse al-
 Cevāb al-
 āřnī al-
 Elin al-
 şatun al-

1.1.1.1.2. *bin-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Sadece bir örneği vardır:

At bin-

1.1.1.1.3. *bul-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Yardımcı fiil olarak kullanılabilen asıl fiillerimizden biridir. Birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır:

Çāre bul-

Dermān bul-

Ḥalāş bul-

Ḳonmış bulın-

Müteğayyir bul-

Nişān bulma-

Oturur bul-

Selāmet bul-

1.1.1.1.4. *buyur-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Bugün, daha çok *ver-* ve *et-* yardımcı fiilleri ile kurduğumuz birleşik fiileri karşılayan *buyur-* yardımcı fiili Ferec’de birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır. *ver-* ve *et-*:yardımcı fiillerine göre daha nezaketli, saygılı bir anlam taşımaktadır:

Edeb buyur-

İcāzet buyur-

Nafaқа buyur-

Teşrîf buyur-

1.1.1.1.5. *çek-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Sadece bir örneği vardır:

At çek-

1.1.1.1.6. *dut-/tut-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Ferec’de fazla rastlanmayan bir yardımcı fiildir. Birkaç örneği vardır:

İzâr tutın-

Kılıc tut-

1.1.1.1.7. *eyit-/söyle-* Yardımcı Fiilleriyle Kurulanlar

Eski Anadolu Türkçesi döneminde aynı anlama gelen *eyit-* ve *söyle-* yardımcı fiilleri bir arada kullanılmıştır. Tespit ettiğimiz birleşik fiil örnekleri şunlardır:

Cevâb eyit-

Râst eyit-

Söz söyle-

Söz söyleme-

Söz söyleyüme-

1.1.1.1.8. *eyle-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Eski Anadolu Türkçesi döneminde çokça kullanılan bir yardımcı fiildir. Çalışmamızda da önemli bir yer tutmaktadır. Bugün, kalıplaşmış olarak sadece birkaç örnekte bulunmaktadır. Tespit ettiğimiz birleşik fiiller şunlardır:

A	‘ Arz eyle-
Ādem eyle-	‘ Arz-ı hāl eyle-
Ādemī eyle-	‘ Āşık eyle-
‘ Adl ü bezl eyle-	Āvāre eyle-
‘ Adl ü dād eyle-	Āvāz eyle-
Āferīn eyle-	‘ Ayān eyle-
‘ Afv eyle-	‘ Ayş eyle-
Āgāz eyle-	‘ Ayş u ‘ işret eyle-
Āh eyle-	Āzād eyle-
‘ Ahdeyle-	‘ Azīz eyle-
Āhīr eyle-	‘ Azl eyle-
Ahmaklık eyleme-	‘ Azm eyle-
‘ Aqd eyle-	‘ Azm-i Bağdād eyle-
Aqd-i meclis eyle-	‘ Azm-i dergāh-ı şāh eyle-
Aqd-i nikāh eyle-	‘ Azm-i rāh eyle-
Akın eyle-	
‘ Alāmet eyle-	B
Alķış eyle-	Bahāne eyle-
Alķışlar eyle-	Başın aşığa eyle-
Ārām eyle-	Bavurcılık eyle-
Ārām eyleme-	Bed-nām eyle-
Ārāyide eyle-	Bed-nām eyleme-
‘ Arūs-ı şāhāne eyle-	Beglik eyle-
	Ber-ā-ber eyle-
	Beyān eyle-
	Bī-çāre eyle

Bilişlik eyle-
 Biryān eyle-
 Buḥūr eyle-
 Buyruḡ eyle-
 Bünyād eyle-

C

Cādūlık eyle-
 Cehd eyle-
 Cem' eyle-
 Cem' iyyet eyle-
 Ceng eyle-
 Cenk eyle-
 Cezā eyle-
 Cezm eyle-
 Cidd ü cehd eyle-
 Cüst ü cūy eyle-

Ç

Çāk eyle-
 Çāre eyle-
 Çāre eyleme
 Çoḡ eyle-
 Çūpān eyle-

D

Daḡ eyle-
 Da' vet eyle-
 Def' eyle-
 Defn eyle-
 Delālet eyle-

Derd-i firāḡ eyle-
 Der-ḡ'āst eyle-
 Dest-būs eyle-
 Dest-gīrlık eyle-
 Destān eyle-
 Devā eyle-
 Develb eyle-
 Dilek eyle-
 Dilīrlık eyleme-
 Dirı eyle-
 Du' ā eyle-
 Du' ālar eyle-
 Dūr eyle-
 Dutsaḡ eyle-
 Dü-nīm eyle-
 Dügün eyle-
 Dügünler eyle-
 D ürüst eyle-

E

Eblehlik eyle-
 Eblehlik eyleme-
 Edebsüzlik eyle-
 Endīşe eyle-
 Eşer eyle-
 Esīr eyle-
 Evgār eyle-

F

Faḡr eyle-

Fāriğ eyle-

Fāyide eyleme-

Fazihātnāk eyle-

Fedā eyle-

Ferrāşlik eyle-

Feth eyle-

Feza^ç eyle-

Fikr eyle-

Fütür eyleme-

G

Gerdān eyle-

Germ-güyendelik eyle-

Geyik eyle-

Giriftār eyle-

Giriftār eyleme-

Gökçek eyle-

Görinmez eyle-

Güyendelik eyle-

Güm eyle-

Gümān eyleme-

Güşād eyle-

Ġ

Ġadr eyleme-

Ġalebe eyle-

Ġammāzlık eyle-

Ġarķ eyle-

Ġarķ eyleme-

Ġulū-yı ^çām eyle-

Ġusl eyle-

H

Helāk eyle-

Ḥ

Ḥall eyle-

Ḥāk eyle-

Ḥākim eyle-

Ḥākimlik eyle-

Ḥareket eyle-

Ḥareketler eyle-

Ḥāşıl eyle-

Ḥavāle eyle-

Ḥazer eyle-

Ḥāzır eyle-

Ḥelāl eyle-

Ḥışm eyle-

Ḥikāyet eyle-

Ḥile eyle-

Ḥisāb eyle-

Ḥüccet eyleme-

Ḥükm eyle-

Ḥürmet eyle-

Ḥaber eyle-

Ḥ

Ḥalāş eyle-

Ḥalka eyle-

Ḥalvet eyle-

Ḥarāb eyle-

Ḥarāblıklar eyle-

H̄arc eyle-
 H̄arclar eyle-
 H̄āş eyle-
 H̄aṭā eyle-
 H̄ışm eyle-
 H̄ıyanet eyleme
 H̄itāb eyleme-
 H̄oş eyle-
 H̄oşnūd eyle-

I

İ̄ḳbāz eyle-
 İrağ eyle-
 İraḳ eyle-
 İztırāb eyle-

İ

İ̄'āde eyle-
 İ̄bādet eyle-
 İ̄bret-i ḥalḳ eyle-
 İḥaṭā eyle-
 İḥsān eyle-
 İḥtiyār eyle-
 İḥtiyāṭ eyle-
 İkrām eyle-
 İ̄ḳrār eyle-
 İ̄ḳrār eyleme-
 İ̄lāc eyle-
 İ̄'lām eyle-
 İ̄mtinā' eyle-
 İ̄nād eyleme-

İ̄n'ām eyle-
 İ̄n'ām-ı āzīm eyle-
 İ̄n'āmlar eyle-
 İ̄nāyet eyle-
 İ̄nkār eyle-
 İ̄ntiḳām eyle-
 İ̄'rāz eyle-
 İ̄şbāt eyle-
 İ̄ssi eyle-
 İ̄stifsār eyle-
 İ̄stiğfār eyle-
 İ̄şāret eyle-
 İ̄şret eyle-
 İ̄tāb eyleme-
 İ̄tāblar eyle-
 İ̄'timād eyle-
 İ̄'timād eyleme-
 İ̄'tirāz eyle-
 İ̄zzet eyle-

K

Kâhillik eyleme-
 Kâr eyleme-
 Kebāb eyle-
 Ked-bānūlik eyleme-
 Keleci eyle-
 Kerem eyle-
 Keşf eyle-
 Kōr eyle-
 Küstāḥ eyle-
 Küşād eyleme-

Q

Qabül eyle-
 Qabül eyleme-
 Qabz eyle-
 Qahr eyle-
 Qahr-ı düşmenân eyle-
 qarañu eyle-
 Qarâr eyle-
 Qaşd eyle-
 Qaşd eyleme-
 Qatır eyle-
 Qavl eyle-
 Qavl-i muhkem eyle-
 Qay eyle-
 Qonuklık eyle-
 Qonus eyle-
 Qufül eyle-
 Qullık eyle-
 Qullıklar eyle-
 Qulluq eyle-
 Qurbân eyle-
 Qismet eyle-

L

Lâbeler eyle-
 Lâyık eyle-
 Luţf eyle-
 Luţflar eyle-
 Lüle eyle-

M

Maḥbûs eyle-
 Maḥlûc eyle-
 Maḥrûm eyle-
 Maḥrûm eyleme-
 Ma' lûm eyle-
 Maşharalıklar eyle-
 Maşlahat eyle-
 Mat eyle-
 Ma' zül eyle-
 Meclis eyle-
 Mecrûḥ eyle-
 Meded eyle-
 Mekşûf eyle-
 Melâmet eyle-
 Melik eyle-
 Melül eyle-
 Men' eyle-
 Merdümlik eyle-
 Merḥamet eyle-
 Meşgûl eyle-
 Meyl eyleme-
 Mihr-bân eyle-
 Minnetler eyle-
 Mîrâş eyle-
 Mu' âmele eyle-
 Mu' âraza eyle-
 Mu' atţar eyle-
 Mu' âvenet eyle-
 Mu' ayyeb eyle-
 Muqâbele eyle-
 Muqarrer eyle-

Muḳayyed eyle-

Muraşsa' eyle-

Muṭrıblıḳ eyle-

Mübālaḡa eyle-

Mübtelā eyle-

Müdbirlik eyle-

Müheyyā eyle-

Mülāzemet eyle-

Mülāzım eyle-

Mülevveş eyle-

Mülkdārlik eyle-

Münaḡḡas eyleme-

Mün' aḳid eyle-

Münaḳḳaş eyle-

Münevver eyle-

Mürā' āt eyle-

Müstaḡkem eyle-

Müstaḡlas eyle-

Müstevcib-i ḳatlı eyle-

Müsülmānlık eyle-

Müṭāla' a eyle-

Müttehem eyle-

Mütteḡid eyle-

Müzeyyen eyle-

N

Nafaḳa eyle-

Naḳd eyle-

Naḳl eyle-

Naşb eyle-

Nazar eyle-

Nazar eyleme-

Nāzlar eyle-

Nikâḡ eyle-

Nikâḡ-ı şer' i eyle-

Nişār eyle-

Nisbet eyle-

Nīst eyle-

Niyet eyle-

Niyyet eyle-

Nüş eyle-

Nüvaḡt eyle-

Ö

'Özr-ḡ'āhlık eyle-

'Özr-ḡ'āhlıklar eyle-

P

Pādişāhlık eyle-

Pāk eyle-

Pāre pāre eyle-

Penhān eyle-

Perdaḡt eyle-

Peydā eyle-

Pinhān eyle-

R

Raḡm eyle-

Raḡmet eyle-

Rāst eyle-

Rātib eyle-

Rāzī eyle-

Reddeyle-
 Reddeyleme-
 Ref^ç eyle-
 Rencūr eyle-
 Rengīn eyle-
 Resm-i recm eyle-
 Revāne eyle-
 Reyis eyle-
 Rıḥlet eyle-
 Ri^ç āyet eyle-
 Rūzī eyle-
 Rübūde eyle-
 Rūsvāy eyle-
 Rūsvāylık eyleme-

S

Saḥt eyle-
 Sākīlik eyle-
 Sa^ç y eyle-
 Secde-i şükr eyle-
 Sefāhetler eyle-
 Sefer eyle-
 Selām eyle-
 Sengisār eyle-
 Ser-firāzlik eyle-
 Serdlik eyleme-

Ş

Şu^ç āl eyle-
 Şabr eyle-
 Şāfī eyle-

Şavaş eyle-
 Şoḥbet eyleme-

Ş

Şenā eyle-
 Şenālar eyle-

Ş

Şād eyle-
 Şādılık eyle-
 Şādilik eyle-
 Şādılıklar eyle-
 Şādılıklar eyle-
 Şāḥ eyle-
 Şefā^ç at eyle-
 Şefkat eyle-
 Şek eyle-
 Şerḥ eyle-
 Şermsār eyle-
 Şikāyet eyle-
 Şiven eyle-
 Şükr eyle-
 Şükrler eyle-
 Şürū^ç eyle-
 Şürū^ç eyleme-

T

Ta^ç accüb eyle-
 Ta^ç arruz eyleme-
 Tafazżul eyle-
 Tahallüf eyleme-

Taḥsîn eyle-
 Taḫabbül eyle-
 Taḫdîr eyle-
 Taḫrîr eyle-
 Taḫviyet eyle-
 Tamâm eyle-
 Ta‘rif eyle-
 Taşarruf eyle-
 Taşavvur eyleme-
 Tāv-dihlik eyle-
 Ta‘yîn eyle-
 Tażarru‘ eyle-
 Ta‘zîm eyle-
 Tebs eyle-
 Tebşeş eyle-
 Tedbîr eyle-
 Tefahḫuş eyle-
 Tefahḫuş eyleme-
 Teferrüc eyle-
 Tek ü püy eyle-
 Teḫabbül eyle-
 Tekellüf eyle-
 Tekye eyle-
 Telef eyle-
 Temâşâ eyle-
 Tenzîl eyle-
 Terbiyet eyle-
 Terk eyle-
 Terkîb eyle-
 Tertîb eyle-
 Teslîm eyle-

Teşrîf eyle-
 Tevaḫḫuf eyle-
 Tevâzû‘ eyle-
 Tevbe eyle-
 Tevaḫḫuf eyle-
 Teveccüh eyle-
 Tevekkül eyle-
 Tezvîḫ eyle-
 Tezyîn eyle-
 Tîmâr eyle-
 Tîzlik eyleme-
 Tövbe eyle-
 Tündlik eyleme-

Ṭ

Ṭâ‘at eyle-
 Ṭaleb eyle-
 Ṭapu eyle-
 Ṭavâf eyle-
 Ṭoğrı eyle-

U

Ululîḫ eyle-

Ü

Ümîdvâr eyle-
 Ümîzvâr eyle-
 Ün eyle-
 ‘Üryân eyle-
 Üstüvâr eyle-

V

Vaḳf eyle-

Vaşf eyle-

Vaşıyyet eyle-

Vaż^ç eyle-

Vefāt eyle-

Vidā^ç eyle-**Y**

Yād eyle-

Yağma eyle-

Yalın eyle-

Yardım eyle-

Yoldaşlık eyle-

Z

Zāğ eyle-

Zaḥmet eyle-

Zārī eyle-

Zārīlık eyle-

Zāviye eyle-

Zıkr eyle-

Zebūn eyle-

Zecr eyle-

Zindān eyle-

Ziyāde eyle-

Ziyān eyle-

Ziyāret eyle-

Ẓ

Ẓulm eyle-

Ẓulm eyleme-

Ż

Żabṭ eyle-

Żāyi^ç eyle-Żāyi^ç eyleme-

Żiyāfet eyle-

Żiyāfetler eyle-

Ż

Żevḳ eyle-

1.1.1.1.9. *gel-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Asıl fiil olmasına karşın yardımcı fiil olarak da kullanılan *gel-* yardımcı fiili ile kurulmuş birkaç örnek vardır:

Hāzır gel-

Haṭā gelme-

Hoş gel-
 Hoş gelme-
 Tuş gel-
 Vaz gel-

1.1.1.1.10. *gör-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Metnimizde birkaç örneği vardır. *gör-* yardımcı fiili ile kurulan tespit edebildiğimiz birleşik fiiller şunlardır:

Düş gör-
 Hâcet görivir-
 Turur gör-

1.1.1.1.11. *it-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Türkçenin ana yardımcı fiillerden biri olan *it-* yardımcı fiili, aynı zamanda en çok kullanılan yardımcı fiillerden biridir. Metnimizde de oldukça fazla bir yer tutmaktadır. *it-* yardımcı fiili ile tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır:

A	Āh it-
‘Ādet idin-	‘Ahd it-
‘Adl it-	‘Ahd idiş-
Āferīn it-	‘Ahd it-
Āferīn kı1-	‘Ahd u peymān it-
‘Afv it-	‘Ahde vefā itme-
Āgāh it-	Āhenk it-
Āgāz it-	Āhīr it-
	Ah̄z it-

ʿAḳd it-
 Aḳd-i nikāḥ it-
 Alḳıṣ it-
 ʿAmel it-
 Ārām it-
 Ārām itme-
 Ārāyide it-
 ʿArz it-
 ʿArz itme-
 ʿArza it-
 Ārzū it-
 Āsāyiş it-
 Aşşı itme-
 Ata idin-
 Āvāre it-
 Āvāz it-
 ʿAvrat idin-
 ʿAvrat it-
 ʿAzm-i ḥāne it-
 ʿAyş bā-tayş it-
 ʿAyş it-
 ʿAyş u temāşā it-
 ʿAzāb it-
 Āzād it-
 Āzād itme-
 ʿAzl it-
 ʿAzm it-
 ʿAzm-i bādiye it-
 ʿAzm-i bāğ it-
 ʿAyān it-

B

Bād it-
 Bahāne it-
 Bahāne itme-
 Bāk it-
 Bahāne idün-
 Bāng-ı ʿazīm it-
 Bānū-yı şebistān idin-
 Bāzār idivir-
 Bāzār it-
 Bāzırgānlık it-
 Bed-nām it-
 Bed-nāmlık it-
 Behremend it-
 Beg idin-
 Ber-dār it-
 Berāt it-
 Beyān it-
 Beyʿ at it-
 Bezl it-
 Bī-şabrılık it-
 Bīʿ at it-
 Buğz it-
 Buyruḳ it-
 Bühtān it-
 Bühtān itme-
 Bünyād idin-

C

Cāngenlik it-

Cāzib it-
 Cehd it-
 Celb it-
 Cem^ç it-
 Ceng it-
 Cenk it-
 Cenk ide gel-
 Cerr it-
 Cezā it-
 Cezm it-
 Cift idin-
 Cilve it-
 Cüft it-
 Cür^çet it-
 Cüst ü cū it-
 Cüvān-merdlik it-
 Çāre idebil-
 Çāre ideme-
 Çāre idin-
 Çāre idün-
 Çāre it-

D

Danışık it-
 Da^çvet it-
 Da^çvā it-
 Da^çvī it-
 Def^ç ideme-
 Def^ç it-
 Defn it-
 Dehşet it-

Degenek idin-
 Delālet it-
 Delālet itme-
 Delük it-
 Der-ḡ^çāst it-
 Der-ḡ^çūst it-
 Der-yāft it-
 Dest it-
 Dest-būs it-
 Dest-dirāzlık it-
 Dest-dirāzlik it-
 Dilek it-
 Du^ç ā it-
 Du^ç ālar it-
 Du^ç ā-yı ḡūb it-
 Du^ç ā-yı muvāfiḡ it-
 Dūr it-
 Dügün it-
 Dügün idivir-
 Dürüstlik it-

E

Edā it-
 Eksük itme-
 Emīn it-
 Endīşe idin-
 Endīşe it-
 Endīşe itme-
 Eşer it-
 Esīr it-
 Evgār it-

Eyü it-

Ez' āf-ı mükāfāt it-

F

Fāriğ-dil it-

Faşl it-

Farq-ı kadem idin-

Fāyide it-

Fāyide itme-

Faẓl it-

Fedā it-

Fehm ideme-

Ferāgat it-

Fesād it-

Feth ideme-

Feth it-

Feza' it-

Fısq u fücūr itme-

Fikr ide başla-

Fikr idin-

Fikr it-

Fikr idin-

Fikrler it-

Fitne itme-

Fürüdāşt it-

Fevt itme-

G

Geşt it-

Giriftār it-

Giriz it-

Girye vü zārī it-

Gökçek it-

Gümān it-

Gümān itme-

Günāh it-

Ġadr it-

Ġalaṭ it-

Ġalaṭ itme-

Ġalebe it-

Ġam-güsārlik it-

Ġanī it-

Ġarq it-

Ġavğa it-

Ġavş u Ġalebe it-

Ġazā it-

Ġazab it-

Ġıriv it-

Ġulū-yı 'ām it-

Ġusl it-

Ġusl itmiş ol-

H

Hay it-

Helāk it-

Helāk itme-

Hücūm it-

H

Habs it-

Habs-i ebed it-

Hacc it-

Ḥācib idin-	Ḥalāş it-
Ḥall idivir-	Ḥalāş itme-
Ḥamiyyet it-	Ḥalvet it-
Ḥaml it-	Ḥalvet-i şoḥbet it-
Ḥaml itme-	Ḥarāb it-
Ḥamle it-	Ḥarc it-
Ḥamallıķ it-	Ḥarāc-güzār idin-
Ḥammāllık it-	Ḥāş it-
Ḥareket it-	Ḥāş idin-
Ḥased it-	Ḥaşımlıķ it-
Ḥāşıl it-	Ḥaṭā it-
Ḥāşıl ideme-	Ḥatun idin-
Ḥāşıl idivir-	Ḥavāşş idin-
Ḥavāle it-	Ḥışm it-
Ḥayf it-	Ḥıyānet it-
Ḥāzır idivir-	Ḥıyānet ideme-
Ḥāzır it-	Ḥilāf it-
Ḥelāl it-	Ḥilāf itme-
Ḥelāl-zādelıķ it-	Ḥilāfet it-
Ḥikāyāt it-	Ḥire it-
Ḥikāyet it-	Ḥıştendārlik it-
Ḥimāyet it-	Ḥıştārlik it-
Ḥuşūmet it-	Ḥoş it-
Ḥüccet it-	Ḥoş itme-
Ḥükm it-	Ḥuşūmet it-
Ḥürmet it-	Ḥuṭūr it-

Ḥ

Ḥaber it-
Ḥaberdār it-
Ḥacıl it-

I

Irağ it-
‘Işķ-bāzılık it-
‘Iyāl idin-

İ

ˆİbādet it-
 İbṭāl it-
 İbtiḥāl it-
 İcābet it-
 İcbār it-
 İcrā it-
 İfrāz idivir-
 İḥsān it-
 İḥsān itme-
 İḥsās it-
 İḥticāc it-
 İḥtirām it-
 İḥtirāz it-
 İḥtirāz itme-
 İḥtiyār it-
 İḥtiyāṭ it-
 İḥyā it-
 İḥzār it-
 ˆİḳāb itme-
 İḳāmet it-
 İkrām it-
 İḳrār it-
 İḳrār itme-
 İˆlām it-
 İlticā it-
 İltifāt itme-
 İltimās it-
 ˆİmāret idivir-
 ˆİmāretler it-

İmlā it-
 İmzā it-
 İnˆām it-
 İnˆāmlar it-
 ˆİnāyet it-
 ˆİnāyetler it-
 İncihār itme-
 İnkār it-
 İnkār itme-
 İnsāf it-
 İnşād it-
 İntiḳām it-
 İntiḳām itme-
 İṣār it-
 İṣbāt it-
 İṣbāt itme-
 İṣrāf itme-
 İstād itmiş ol-
 İstibˆād it-
 İstibāḥat it-
 İstifsār ideme-
 İstiḥlāṣ it-
 İstihzā itme-
 İstiḳbāl it-
 İstikṣāf it-
 İstimāˆ it-
 İstiˆmāl it-
 İstīnāf it-
 İstīṣāl it-
 İˆrāz it-
 İṣ it-

İş itme-	Ketm it-
İşāret it-	Kûtāh it-
İşcilicek it-	Küstāhlıcağ it-
İşkence it-	Küstāhlık itme-
İşler it-	Küstāhlık ideme-
İşret it-	
İşretler it-	Қ
İstifāde it-	Қabūl it-
İ' tiķād it-	Қabūl itme-
İ' timād it-	Қabz it-
İ' timād itme-	Қadem-rencide it-
İ' tirāf it-	Қahr it-
İ' tirāz it-	Қarār ideme-
İ' tirāz itme-	Қarār it-
İttifāğ it-	Қarār itme-
İveceklilik itme-	Қaravaşlık it-
İ' zāz-ı tām̄m it-	Қaşd it-
İzhār it-	Қaşd-ı helāk it-
İzhār-ı maḥabbet it-	Қaşd-ı maḥām it-
İzzet it-	Қaşd-ı nān it-
	Қaṭ' itme-
К	Қatırlık it-
Kanā' at it-	Қavl it-
Kār itme-	Қay it-
Kefāyet it-	Қayd it-
Ked-bānū idin-	Қazā it-
Keleci it-	Қuvvet it-
Kelimāt it-	Қonuқ idin-
Kenār it-	Қonuқlık it-
Kerem it-	Қullık it-
Keşf it-	Қullıқlar it-

Ḳulluk it-

Ḳulluḳlar it-

Ḳurbān it-

Ḳurbān itme-

Ḳurbānlar it-

Ḳıṣa it-

Ḳıṣaṣ it-

Ḳısmet it-

Ḳısmet ideme-

Ḳısmet itme-

Ḳıyām it-

Ḳıyās it-

L

Leṣker it-

Luṭf it-

M

Maḥbūs it-

Mā' iṣet it-

Maḳām it-

Ma' lūm it-

Ma' lūm itme-

Maşharalık it-

Maşharalıḳlar it-

Meclis it-

Meded it-

Meçük idin-

Medḥ itme-

Medḥ ü ṣenā be-sezā it-

Medḥ ü ṣenā it-

Mekr it-

Melāmet idiṣ-

Melik idin-

Melül it-

Men^c it-

Men^c itme-

Men ideme-

Merḥamet it-

Mesken idin-

Mest it-

Meṣru^c it-

Minnet it-

Mu^c āḥeze it-

Mu^c āmele it-

Mu^c āraza ideme-

Mu^c āraza it-

Muḥādeṣe it-

Muḥālefet ideme-

Muḥālefet it-

Muḥālefet itme-

Muḥāṭara it-

Muḥāvere it-

Muḥkemlik it-

Muṣāḥabet it-

Musaḥḥar idivir-

Muṭāyebe it-

Muṭī^c it-

Mu^c temed idin-

Muṭriblicaḳ it-

Muvāfaḳat it-

Muvāsāt it-

Mübālağa it-
 Mübāşeret it-
 Müdārā it-
 Müdārāt it-
 Müdāvāt it-
 Mükāleme it-
 Mükārılıq it-
 Mülāzemet it-
 Mülevveş it-
 Mülk-i hāş it-
 Mülzem it-
 Münādāt it-
 Münādī it-
 Mürā^c āt it-
 Münāzara it-
 Müneccimlik it-
 Mürāfa^c at it-
 Müsā^c ade it-
 Müşādere it-
 Mürşīd idin-
 Müstecāb it-
 Müşāhede it-
 Müşerref it-
 Müṭāla^c a it-
 Müvekkel it-

N

Nā-fermānlıq it-
 Nafaqa idin-
 Naqd it-
 Naql it-

Nāle it-
 Nām-zād it-
 Naşihat it-
 Nāz it-
 Naẓar it-
 Naẓar itme-
 Naẓar-ı merḥamet itme-
 Nedāmet it-
 Nedīm idin-
 Nedīm-i hāş idin-
 Nefret it-
 Nevāziş it-
 Nevḥā it-
 Nevḥā vü zārī it-
 Nigāh it-
 Nīk-baht it-
 Nikâh it-
 Nikâh-ı şaḥīḥ it-
 Nişār it-
 Nisbet it-
 Nisbet itme-
 Nīst it-
 Nūş it-
 Nüvaht it-
 Nüvaht itme-
 Nüvahtlar it-
 Nüvāziş it-
 Nüzül it-

O

Oğul idin-

Oyun it-

Ö

‘Özr itme-

‘Özr-ḥ̣āh it-

‘Özr-ḥ̣āhlik it-

‘Özr-ḥ̣āhliklar it-

P

Pādişāh idin-

Pādişāhlik it-

Pāk it-

Pāre pāre it-

Pay it-

Pāy-māl it-

Pāy-merdlik it-

Penhān it-

Penhān itme-

Perdaht it-

Perhiz it-

Perhiz itme-

Pervāz it-

Pesend it-

Peydā it-

Pihān it-

Pirāye itme-

Pīş-namāz idin-

R

Raḥmet it-

Raqs it-

Rām ideme-

Rāst it-

Redd idecek ol-

Redd it-

Redd itme-

Redd-i selām it-

Renc-berlik it-

Rencide it-

Rencūr it-

Revā it-

Reyhāncılık it-

Rihlet it-

Ri‘āyet it-

Ri‘āyetler it-

Riḳkat it-

Rivāyet it-

Rūşen it-

Rüsvā it-

Rüsvāy it-

S

Saḳatlık it-

Sākit ol-

Sa‘y it-

Sāyebān idin-

Sebuk-serlik it-

Sedd it-

Sefer it-

Sehv it-

Selām it-

Selāmet it-

Selb it-

Seng-sār it-

Sengisār it-

Ser-āgāz it-

Ser-māye it-

Ser-māye itme-

Ser-māye idin-

Serzeniş it-

Setr-i ' avret it-

Seyrān it-

Sipāriş it-

Sitem it-

Sitīze it-

Sitīze itme-

Söz idin-

Süpāriş it-

Ş

Şabr it-

Şabr ideme-

Şabr idebil-

Şabūḥ-ber-şabūḥ it-

Şarf it-

Şır idin

Şoḥbet idivir

Şoḥbet it-

Şoḥbet itme-

Şulḥ it-

Şultān it-

Ş

Şebāt it-

Şebt it-

Şenā it-

Şenālar it-

Ş

Şād it-

Şarāb-ḥ'ōrlık it-

Şarḥ it-

Şāḫırlık it-

Şeb-i ḥūn it-

Şebḫ'ūn it-

Şefā' at it-

Şefkat it-

Şek it-

Şerḥ it-

Şikār it-

Şikāyet it-

Şikest it-

Şi' r it-

Şitāb it-

Şitāb itme-

Şūr-engīz it-

Şükr it-

Şükr-i Ḥuzā it-

Şürb it-

Şürū' it-

T

Ta' accüb it

Ta ^ʿ ahhüd it-	Teberrüd it-
Ta ^ʿ allül it-	Tebliğ-i risālet it-
Ta ^ʿ allül itme-	Tecāvüz itme-
Ta ^ʿ arruz it-	Tecessüs it-
Ta ^ʿ arruz itme-	Techiz it-
Tabahhur it-	Te ^ʿ cil it-
Ta ^ʿ bir it-	Tecrife it-
Ta ^ʿ biye it-	Tedbir it-
Tagallüb it-	Te ^ʿ ehhül it-
Taḥammül it-	Te ^ʿ emmül it-
Taḥammül ideme-	Tefahhuş it-
Taḥassüs it-	Tefakḫud it-
Tahfif it-	Teferrüc it-
Tahlit it-	Tefriḫa it-
Tahḫik it-	Teftiş it-
Tahsin it-	Tegāfül it-
Taḫabbül it-	Tegazzül it-
Taḫdīr it-	Tehdīd it-
Taḫşir itme-	Te ^ʿ hır it-
Taḫşir itmiş ol-	Tehlil it-
Ta ^ʿ lim it-	Tehniyet it-
Tanzif it-	Tehniyet-i vilādet-i ferzend it-
Taşarruf it-	Teḫabbül it-
Taşavvur it-	Tekbir it-
Taşdik it-	Tekelluf it-
Ta ^ʿ vik it-	Telaḫḫi it-
Ta ^ʿ yin it-	Telef it-
Tazarru ^ʿ it-	Telḫin idivir-
Tāze it-	Telvış it-
Ta ^ʿ zim it-	Temāşā ide tur-
Tebdil it-	Temāşā it-

Temāşācuḡ it-	Tevekkül Tañrı'ya it-
Temcīd it-	Teyessür it-
Temelluḡ it-	Tezyīn it-
Temettu' it-	Tīmār idin-
Terbiyyet it-	Tīmār it-
Terbiyyet-i 'adl it-	Tīmārdaştlıḡ it-
Tereddüd it-	Tīre it-
Terḡīb it-	Tövbe it-
Terk it-	
Terk itme-	Ṭ
Terk-i cān it-	Ṭaleb it-
Terk-i ḡelāl it-	Ṭaleb itme-
Terk-i māl ü mülk it-	Ṭama' it-
Terk-i vişāl it-	Ṭama' itme-
Terkin it-	Ṭama' lıḡ itme-
Tertīb it-	Ṭanışlıḡ it-
Tesbīh it-	Ṭapu it-
Tesettür it-	Ṭarāb it-
Tesellī idin-	Ṭaşra it-
Teseyyür it-	Ṭavāf itme-
Teshīr it-	Ṭu' me idin-
Teslīm it-	Ṭuruklıḡ it-
Terbiyyet it-	
Teşrīf it-	U
Tevaḡḡu' it-	'Uḡūbet it-
Tevaḡḡuf it-	
Tevāzū' it-	Ü
Tevbe-i naşūḡ it-	Ümīd it-
Teveccüh it-	Ün it-
Tevekkül it-	Ünegülik itme-
Tevekkül saña it-	Üstün it-

V	Yol idin-
Va ^ç de it-	Yoldaş idin-
Varaḳ-bāfendelik it-	Z
Vaşf it-	Zāḡ it-
Vaşıyyet it-	Zahmet it-
Vaşıyyetler it-	Zārīlḳ it-
Vāz it-	Zārīlḳlar it-
Va ^ç z it-	Zārī it-
Važ ^ç -1 ḡaml itme-	Zecr it-
Vefā it-	Zindigānī it
Vefā itme-	Zindigānī itme
Vefādārīlḳ it-	Ziyāde it-
Vefāt it-	Ziyān it-
Vesvese it-	Ziyān ideme-
Velī- ^ç ahd idin-	Ziyān itme-
Vidā ^ç it-	Ziyāret it-
Vīrān it-	
Vizāret it-	Ż
	Zann it-
Y	
Yād it-	Ż
Yaḳın it-	Zabṭ it-
Yalıncaḳ it-	Zamm it-
Yār idin-	Ziyāfet it-
Yaramazlḳ it-	
Yardım it-	Ż
Yardum it-	Zevḳ it-
Yaştuḳ idin-	Zikr it-
Yeḡ-āv idivir-	

1.1.1.1.12. *ḳal-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar:

Metnimizde birkaç örneği vardır:

Arta ḳal-

Bāḳī ḳal-

Fürū-mānde ḳal-

1.1.1.1.13. *ḳıl-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Daha çok Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan ana yardımcı fiillerimizden biridir. Metnimizde diğer ana yardımcı fiillere göre daha az kullanılmıştır. Bugün ise; kalıplaşmış olarak sadece birkaç örneği bulunmaktadır:

A

‘Afv ḳıl-

Āgāh ḳıl-

‘Amel ḳıl-

‘Arza ḳıl-

Ārzū-yı hevā ḳıl-

Ārāyide ḳıl-

B

Beyān ḳıl-

Be-ḳafā ḳıl-

Be-sezā ḳıl-

C

Cefā ḳıl-

Cüzā ḳıl-

D

Da‘vī ḳıl-

Du‘ā ḳıl-

Du‘ālar ḳıl-

Dü-gāne ḳıl-

E

Erzānī ḳıl-

F

Fermān ḳıl-

H

Ḥamle ḳıl-

Hāşıl kı1-

Havāle kı1-

Hāzır kı1-

Haṭā kı1-

H

Hor u zelīl kı1-

İ

İbādet kı1-

İtimād kı1-

İzhār kı1-

K

Kerem kı1ma-

K

Kabūl kı1-

Karār kı1-

M

Maḥşūş kı1-

Ma'lūm kı1-

Muṭṭali' kı1-

Mübtelā kı1-

Müṭāla'a kı1-

N

Nāle kı1-

Namāz kı1-

Nevhā vü zārī kı1-

Nüvāziş kı1-

Nüvāzişler kı1-

R

Rūzī kı1-

Ş

Şabr kı1-

Ş

Şenā kı1-

Şenālar kı1-

T

Tābūt kı1-

Ta'yīn kı1-

Temāşā kı1-

Tertīb kı1-

Tevbe kı1-

T

Ṭapu kı1-

V

Vidā' kı1-

Y

Yād kı1-

Yağma kı1-

Yavu kı1-

Zārī kıl-

Z**1.1.1.1.14. *koş-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar**

Sadece bir örneği vardır:

At koş-

1.1.1.1.15. *ol-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Türkçenin ana yardımcı fiillerinden bir diğeri de *ol-* yardımcı fiilidir. Hem Eski Anadolu Türkçesi döneminde hem de günümüzde çokça kullanılan bir yardımcı fiildir. Metnimizde tespit edebildiğimiz *ol-* yardımcı fiilli birleşik fiil örnekleri şunlardır:

A

Ābisten ol-

‘ Aceb olma-

‘ Āciz ol-

‘ Āciz ü fūrū-mānde ol-

Ādemī ol-

‘ Adīmü’l-miṣl ol-

Āgāh ol-

Āgāh olma-

Ağır ol-

Āḥir ol-

‘ Allāme-i ‘ālem ol-

Almış ol-

‘ Amel ol-

Añmaz ol-

Ārāste ol-

‘ Ārız ol-

Āsāyiş ol-

‘ Āşī ol-

Aşşı ol-

Āsūde ol-

‘ Āşık ol-

‘ Āşık-ı şādık ol-

Āşikārā ol-

Āşub ol-

Āşüfte ol-

Ata ol-

Āvāre ol-

‘Avrat ol-

Aydın ol-

Āyet-i kübrā ol-

Ayru olma-

Az ol-

Āzād ol-

‘Āzim ol-

B

Bāk olma-

Bārān ol-

Başarmaz ol-

Bāṭıl ol-

Bay ol-

Bedāhet ol-

Bedīd ol-

Be-hem ol-

Bed-baḥt ol-

Bed-gümān ol-

Bedī‘ olma-

Beg ol-

Behremend ol-

Ber-ā-beri ol-

Ber-ḥūrdār ol-

Ber-ḳarār ol-

Ber-kemāl ol-

Berḳ ol-

Berk rizān ol-

Bī-ārām ol-

Bī-çāre vü fürü-mānde ol-

Bī-ḥaber ol-

Bī-ḥod ol-

Bī-ḥūb ol-

Bī-hūş ol-

Bī-hūş olayaz-

Bī-ḳarār ol-

Bī-ḳayd ol-

Bī-ma‘nī ol-

Bī-māzer ol-

Bī-naẓīr ol-

Bī-naẓīr-i ‘ālem ol-

Bī-niyāz ol-

Bī-peder ol-

Bī-şümār ol-

Bī-ṭāḳat ol-

Bī-ṭūşe ol-

Bīdār ol-

Bihrüz ol-

Bilecek ol-

Bilmiş ol-

Bīm ol-

Bīnā ol-

Biryān ol-

Bitmiş ol-

Bīzār ol-

Bulıt ol-

Bulmayacaḳ ol-

Bulmuş ol-

Buyruḳ ol-

C

Cāhil olma-

Cān-be-leb ol-
 Cārī ol-
 Cehl ol-
 Cem^ʿ ol-
 Cemā^ʿ at ol-
 Cemāl ol-
 Cüft ol-
 Cüzā olma-

Ç

Çābük-süvār ol-
 Çāk oluyaz-
 Çok ol-
 Çav ol-
 Çekmiş ol-
 Çıkaçağ ol-
 Çāre ol-
 Çāre olma-
 Çıkaçağ ol-
 Çekmiş ol-
 Çoğ eyle-
 Çok ol-

D

Dağ eyle-
 Dāmāt ol-
 Delīl ol-
 Dem-beste ol-
 Deng ü şifte ol-
 Der-niyām ol-
 Dermān ol-

Der-kenār ol-
 Der-mānde ol-
 Dervīş ol-
 Destūr ol-
 Dil-teng ol-
 Dil-şād ol-
 Dirāz ol-
 Dirī ol-
 Dirī olma-
 Dīvāne ol-
 Dūr ol-
 Düş ol-
 Dutsağ ol-
 Dümük ol-
 Dürüg ol-
 Dürüst ol-
 Dürüst olma-
 Düşmen ol-
 Düşmiş ol-

E

Ebsem ol-
 Eksük ol-
 Eksük olma-
 Emīn ol-
 Emīr ol-
 Emr ol-
 Endīşenāk ol-
 Epsem ol-
 Esīr-i bend-i ʿışk ol-
 Esirgenci ol-

Evgār ol-
 Evgār olma-
 Eymen ol-
 Eyü ol-

F

Fā'iz ol-
 Fāriğ ol-
 Fāriğ-dil ol-
 Fāş ol-
 Fāyide ol-
 Fāyide olma-
 Fedā ol-
 Feth ol-
 Ferāgat ol-
 Ferīdü'l-^ç aşr ol-
 Ferzāne-i dehr ol-
 Fevt ol-
 Fūrū-mānde ol-
 Firāk ol-

G

Geçmiş ol-
 Geleci ol-
 Gelmez ol-
 Gelmiş ol-
 Gerek ol-
 Germ ol-
 Gey ol-
 Giç ol-
 Girān ol-

Gider ol-
 Giriftār ol-
 Giriftār olma-
 Giryān ol-
 Giryān ü zār ol-
 Görmez ol-
 Görmüş ol-
 Görür olma-
 Gözsüz ol-
 Gūş ol-
 Güft ol-
 Güm-rāh ol-
 Güşāde ol-
 Güvāh ol-

Ġ

Ġāfil olma-
 Ġalebe ol-
 Ġālib ol-
 Ġam-gīn ol-
 Ġamnāk ol-
 Ġanī ol-
 Ġaret ol-
 Ġarīb ol-
 Ġarīb olma-
 Ġarķ ol-
 Ġarķ olma-
 Ġavğa ol-
 Ġusl itmiş ol-
 Ġayb ol-
 Ġayıb ol-

Ġāyib olma-

Ġāyib ol-

H

Hem-şîr ol-

Helāk ol-

Hem-rāh ol-

Hem-sühānī ol-

Heves-i sefer-i Ka'be ol-

Hezār ol-

Hüşyār ol-

H

Hācet ol-

Hādiş ol-

Hākime ol-

Hakk-ı şohbet ol-

Hāl ol-

Harām ol-

Hariş ol-

Harq ol-

Harq olma-

Hāşıl ol-

Hāşıl olmuş ol-

Hāşıl olma-

Haşr ol-

Hayf ol-

Hāzır ol-

Hayrān u 'āciz ol-

Helāl ol-

Hırfet ol-

Hısāb ol-

Huzūr ol-

Hüccet ol-

Hür ol-

H

Haber ol-

Haberdār ol-

Hacālet ol-

Hacil ol-

Hāfi ol-

Halāş ol-

Hālī olma-

Halvet ol-

Hāmūş ol-

Handān ol-

Handān-leb ol-

Harāb ol-

Harāb olma-

Harc ol-

Haşm olma-

Hasta ol-

Hasta-dil ol-

Hasta-hātır ol-

Hatun ol-

Hayāl ol-

Hayr ol-

Hilāf olma-

Hire ol-

Hire vü medhūş ol-

Hıştendār ol-

Hizmetkâr ol-	in‘âm ol-
Hizmetkâr-şekl ol-	‘Înâyet ol-
Huşk ol-	İssi ol-
Hoş olma-	İstâd itmiş ol-
Hoş-dil ol-	İster ol-
Hoş-vaqt ol-	İş olma-
Hoşça ol-	İşâret ol-
Hoşnûd ol-	İşidicek ol-
Hûb ol-	İşidilmez ol-
Hûb-rû ol-	İtmiş ol-
Humâr ol-	
Hurd ol-	K
Hurrem ol-	Kâfir ol-
Hurrem u handân ol-	Kâm-dil ol-
Hurrem-dil ol-	Küstâh ol-
Hursend ol-	Kefâret ol-
Hoş ol-	Kel ol-
	Kem olma-
İ	Ker ol-
‘İbret ol-	Kerîm-i cihân ol-
‘İbret-i ‘âlemiyân ol-	Kesmiş ol-
İcâbet ol-	Key ol-
İcâzet ol-	Kör ol-
İcâzet olma-	Kebâb ol-
İçmiş ol-	
İhsân ol-	Q
İhsân-ı ‘azîm ol-	Qabûl ol-
İhtidâ olma-	Qâdir ol-
İletmiş ol-	Qal‘a-i Rüstemdâr ol-
imîn ol-	Qâni‘ ol-
İmkân ol-	Qarâr ol-

Ḳaşd-ı fesād idecek ol-

Ḳāşır ol-

Ḳatı ol-

Ḳıyāmet ol-

Ḳutlu ol-

Ḳuvvetlü ol-

Ḳonuḡ ol-

Ḳul ol-

Ḳullıḡında ol-

Ḳurbān ol-

Ḳurtarmış ol-

Ḳurtılacaḡ ol-

Ḳısmet ol-

L

Lāḡar ol-

Lāyık ol-

Lerzān ol-

M

Maḡrūr ol-

Maḡhall ol-

Maḡfūz ol-

Māhir ol-

Maḡrūm olma-

Ma^ʿ ḡūl olma-

Mālik ol-

ma^ʿ lūm ol-

Ma^ʿ mūr ol-

Māni^ʿ ol-

Māni^ʿ olma-

Ma^ʿ rifet ol-

Maşrūf ol-

Maş^ʿ ūḡ ol-

Maṭlūb ol-

Māyil ol-

Māzer-zād ol-

Mebhūt ol-

Mecbūb ol-

Meddāḡ olma-

Meded ol-

Medhūş ol-

Meftūn ol-

Mehcūr ol-

Mehl ol-

Mekşūf ol-

Melālet ol-

Melālet olma-

Melāletler ol-

Melik ol-

Melūl ol-

Melūl olma-

Memnūn ol-

Menfa^ʿ at ol-

Mertebet ol-

Meşel ol-

Mest ol-

Mest-i ḡarāb ol-

Meşḡūl ol-

Meşḡūl olma-

Meşhūr ol-

Mevḡūf ol-

Meyli olma-
 Mihr-bān ol-
 Mihrubān ol-
 Minnet ol-
 Mu' āf ol-
 Mu' ammer ol-
 Mu' aṭṭal ol-
 Mu' aṭṭar ol-
 Muḥaḳḳaḳ ol-
 Muḥāl ol-
 Muḥallel ol-
 Muḥayyer ol-
 Muḥkem ol-
 Muḥtāc ol-
 Muḥtāc olma-
 Muḥtāc-ı ḥalk ol-
 Muḥtešem ol-
 Muḥaddem ol-

 Muḥarreb-i ḥazret ol-
 Muḥarreb ol-
 Muḥarrer ol-
 Murdār ol-
 Muḥayyed ol-
 Muḥayyed olma-
 Muḥayyed oluma-
 Muḥīm ol-
 Munḳabız ol-
 Munḳatı' olma-
 Muntazım ol-
 Munzamm ol-

Musaffā ol-
 Musahḫar ol-
 Musallat ol-
 Muṣammem ol-
 Muṣırr ol-
 Mu' tekid ol-
 Mu' teriz ol-
 Muṭi' ol-
 Muṭi' olma-
 Muṭma' in ol-
 Muṭma' in olma-
 Muṭṭali' ol-
 Muṭṭali' olma-
 Muttasıf ol-
 Muvāfiḳ olma-
 Muẓaffer ol-
 Muẓtarib ol-
 Muẓtarr ol-
 Muẓtarr olma-
 Mübārek ol-
 Mübeddel ol-
 Mübtelā ol-
 Mücāvir ol-
 Mücrā ol-
 Mücrim ol-
 Mü'ebbed-i mü'ebbedān ol-
 Mü'eṣsir ol-
 Müflis ol-
 Müheyyā ol-
 Mühlet ol-
 Mülāzım ol-

Mülevveş ol-	Müsülmân ol-
Mülhâk ol-	Müşerref ol-
Mülzem ol-	Müşevveş ol-
Mültezim ol-	Müştağil ol-
Mültezim olma-	Müştağil olma-
Mümkün ol-	Müşta‘ il ol-
Mümted ol-	Mütavassıf ol-
Mümzâ ol-	Müte‘accib ol-
Münağğas ol-	Müte‘ahhîr ol-
Münba‘ iş ol-	Müte‘allık olma-
Münbasıf ol-	Müte‘ellim ol-
Müncezib ol-	Mütefekkir ol-
Münderic ol-	Müteferrik ol-
Münevver ol-	Müteferrik olma-
Mün‘im ol-	Müteğayyir ol-
Münka‘ı‘ ol-	Mütehayyir ol-
Münşerih ol-	Mütehayyire ol-
Müntakıl ol-	Mütemekkin ol-
Münteşir ol-	Mütemetti‘ olma-
Münzevî ol-	Mütereddîd ol-
Mürevvağ ol-	Müteşâ‘id ol-
Mürtefi‘ ol-	Mütevatın ol-
Müsâ‘id ol-	Müteveccih ol-
Müslim ol-	Mütevellid ol-
Müstaḥağ ol-	Müteẓâ‘if ol-
Müstaḥıḳ ol-	Müttehem eyle-
Müstefiz ol-	Müvecceh ol-
Müstemîr ol-	Müyesser ol-
Müstenid ol-	Müyesser olma-
Müstevcib-i ‘uḳûbet ol-	Müzâḥim olma-
Müstevli ol-	

N

Nā-bedīd ol-
 Nā-bekâr ol-
 Nā-bīnā ol-
 Nā-çâr ol-
 Nā-ḥalef ol-
 Nā-ḥoşnūd ol-
 Nā-murād ol-
 Nā-mümkin ol-
 Na-ümīd ol-
 Naḥīf ol-
 Nākış olma-
 Nākış-‘ aql ol-
 Nālān ol-
 Naşīb ol-
 Nāzır ol-
 Nazīf ol-
 Nerm ol-
 Nerm olma-
 Nevmīd ol-
 Nīk ol-
 Nīm-sīr ol-
 Nīst ol-
 Nizār ol-

O

Olacaḡ ol-
 Olmış ol-

Ö

Öldürmış çıkacaḡ ol-
 Ölmeyecek ol-

Ölür ol-

P

Pādişāh ol-
 Pāk ol-
 Pāre pāre ol-
 Pāyidār olma-
 Perākende ol-
 Perākende-ḥāṭır ol-
 Perdaḡt ol-
 Perişān ol-
 Peşimān ol-
 Peşimānlık ol-
 Peydā ol-
 Pīnhān ol-
 Pīr ol-
 Pīr ü çarīr ol-
 Pīrüz ol-
 Piyāde ol-
 Puḡte ol-
 Pūr-āb ol-

R

Rāḡat olma-
 Raḡmet ol-
 Rām ol-
 Rām olma-
 Rāst ol-
 Rāst-kār ol-
 Rāzī ol-
 Rāzī olma-

Redd idecek ol-
 Reh-ber ol-
 Rencīde ol-
 Rencūr ol-
 Rencūr olma-
 Rencūr-dil ol-
 Revā ol-
 Revā olma-
 Revān ol-
 Rızā olma-
 Rivāyet olın-
 Rūşen ol-
 Rūsvā ol-
 Rūsvāy ol-

S

Saht ol-
 Sākıt ol-
 Sākit ol-
 Sākin ol-
 Sebeb ol-
 Sebeb-i inkıtā olabilme-
 Sebeb-i rahmet ol-
 Selāmet ol-
 Semer ol-
 Sengisār ol-
 Ser-gerdān ol-
 Ser-hoş ol-
 Ser-mest ol-
 Ser-nügün ol-
 Serāsime ol-

Sever ol-
 Silāh-pūş ol-
 Sır ol-
 Siyāh-mūy ol-
 Söyler ol-
 Söyleşür ol-
 Sūhte-dil ol-
 Süst ol-
 Süvār ol-

Ş

Şabūr ol-
 Şādır ol-
 Şādır olma-
 Şādır ol-
 Şağ ol-
 Şāhib-firāş ol-
 Şahīh ol-
 Şarf olın-
 Şatar ol-
 Şayru ol-
 Şıyacağ ol-
 Şormış ol-
 Şubh-ı şādık ol-
 Şuçsuz ol-
 Şultān ol-

Ş

Şeb-çirāğ ol-
 Şeb-i hūn ol-
 Şehriyār ol-

Şād ol-
 Şād u ḥandān ol-
 Şādmān ol-
 Şādumān ol-
 Şāh ol-
 Şerḥ ol-
 Şermsār ol-
 Şeşer ol-
 Şil ol-
 Şill ol-
 Şūrīde-ṭab^ç ol-
 Şūm ol-
 Şünūd ol-
 Şūrīde ol-

T

Tāb u tef ol-
 Ta^çbiye ol-
 Teberrük ol-
 Taḫşīr itmiş ol-
 Taḫşīrlik ol-
 Tamām ol-
 Tedbīr ol-
 Tebāh ol-
 Telef ol-
 Terkīb ol-
 Tertīb ol-
 Temekkün ol-
 Ten-dürüst ol-
 Teslīm ol-
 Tīre ol-

Tünd ol-
 Tevbe ol-

Ṭ

Ṭabī^ç at ol-
 Ṭāḫ ol-
 Tezvīḫ ol-
 Tezvīḫ olun-
 Ṭalebde ol-
 Ṭanuḫ ol-
 Ṭıyre ol-
 Ṭuş ol-
 Ṭutmaz ol-

U

U^çcūbe-i dehr ol-
^çUḫūbet ol-
 Ulu ol-
^çUlūḫ ol-
 Uzud ol-
 Uzun ol-

Ü

Ülfet ol-
 Ümīdvār ol-
^çÜryān ol-

V

Vācib ol-
 Va^çde ol-
 Vaḫīm ol-

Vāḳı' a ol-	Za' ferānī ol-
Vāḳıf-ı ḥāl ol-	Zāğ ol-
Vāḳı' ol-	Zā' il ol-
Vāḳı' olma-	Zār ol-
Vaḳt ol-	Zāyil ol-
Vālih ol-	Zebūn ol-
varacağ ol-	Zevāl ol-
Varmış ol-	Zindān ol-
Vaşf olın-	Zirek ol-
Vaşl ol-	Ziyān ol-
Vazīfe ol-	
Verhem ol-	Z
Vefā ol-	Zāhir ol-
Vezīr ol-	Zāhir olma-
	Zulm ol-
Y	
Yaḳın ol-	Z
Yalıncağ ol-	Za' if ol-
Yaman ol-	Zāmin ol-
Yār ol-	Zāyi' ol-
Yaramaz ol-	Zāyi' olma-
Yig ol-	
Yigit ol-	Z
Yoğ ol-	Zelīl ol-
Yoldaş ol-	Ziyāde ol-
Yürir ol-	Zikr ol-
Z	

1.1.1.1.16. *ur-/vur-* Yardımcı Fiiliyle kurulanlar

Sadece bir örnekte *vur-* şeklinde kullanılan *ur-* yardımcı fiili, aynı zamanda bugün *kur-* yardımcı fiili ile oluşturduğumuz birleşik fiil yapılarını da karşılamaktadır. Başta “v” türemesi ile *vur-* şeklini Eski Anadolu Türkçesi döneminden itibaren alan *ur-* yardımcı fiili ile kurulmuş fazlaca birleşik fiil örneği yoktur. Tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır:

Ayağ ur-
 Bāng ur-
 Bārigāh ur-
 El ur-
 El ele ur-
 Eyer ur-
 Ḥayme ur-
 Kūfl ur-
 Şūr ur-
 Şapla vur-
 Taht urıl-
 Zaḥm ur-

1.1.1.1.17. *vir-* Yardımcı Fiiliyle Kurulanlar

Metnimizde bulunan örnekleri şunlardır:

A	Bār virme-
‘ Amel vir-	Buyruk vir-
‘ Azā vir-	
‘ Azāb vir-	C
	Cevāb vir-
	Cevāb vireme-
B	Cevāb viribilme-

Cevāb virme-	
Cezā vir-	Ş
	Şadağa vir-
D	Şadağāt vir-
Dād virilme-	
Dermān vir-	T
	Teberrük vir-
Ḥ	Teşrīf vir-
Ḥalāş vir-	Teşrīfler vir-
Ḥayrat vir-	Tevbe vir-
Ḥil' at vir-	
	Ṭ
N	Ṭalāk vir-
Nafağa vir-	Ṭanuqlık vir-
Nasīb vir-	
Ni' met vir-	V
Nişān virme-	Vekīl vir-

1.1.1.1.18. *İsim+Fiil+Fiil* Yapısıyla Kurulanlar

Bunlar; bir isimle, iki yardımcı fiilin üst üste geldiği yapılardır. İsim+fiil yapısının yardımcı fiili aynı zamanda fiil+fiil yapısının fiil kısmını oluşturur ve üzerine özel anlamlı bir yardımcı fiil alır. Böylece, üst üste gelen üç kelime ile bir anlam yoğunluğu oluşturulmuş olur. *vir-, yaz-, bil-, gel-/tur- ve başla-* yardımcı fiilleriyle kullanılan örneklerin *fiil+fiil* yapısında da örnekleri vardır (bk. *gösterivir-, düşeyaz-, kaçabil-, tuta gel-, şora başla-...*). Bu tür birleşik fiillerin metnimizde tespit ettiğimiz örnekleri şunlardır:

Bāzār idivir-, Dügün idivir-, Ḥācet görivir-, Ḥall idivir-, Ḥāzır idivir-, Musahḥar idivir-, Şoḥbet idivir-, Telkīn idivir-, Yeḥ-āv idivir-.

Bî-hüş olayaz-, Çāk oluyaz-.
 Cevāb viribilme-, Çāre idebil-.
 Cenk ide gel-, Temāšā ide tur-.
 Öldürmiş çıkacak ol-, Taqšir itmiş ol-.
 Fikr ide başla-.

1.2. Fiil+Fiil Yapısıyla Kurulanlar

Bunlar, iki fiilin birleşmesinden oluşan yapılardır. Türkçenin kıvraklığı üzerine kurulan bu yapıda yardımcı fiil, asıl fiile bir zarf-fiil eki vasıtasıyla bağlanarak asıl fiilin anlamını tasvir eden bir yapıya bürünür ve yeni bir anlam özelliği kazanır. Bu nedenle de bu birleşik fiil yapısı “tasvir fiilleri” olarak adlandırılır. Tasvir özelliği taşıyan yardımcı fiiller olarak *bil-*, *çık-*, *dur-*, *gel-*, *gör-*, *kal-*, *ko-*, *var-*, *vir-*, *yaz-* fiilleri kullanılır. Yardımcı fiillerin almış oldukları ekler ve üstlendikleri işlevler şöyledir: -ebil- (yeterlilik), -ivir- (tezlik), -agel-, akal-, -ako-, -utur/-atur-, (süreklilik), -eyaz- (yaklaşma), -açık-, -agit- (uzaklaşma).

Asıl fiile zarf-fiil ekleri yerine kip ekleri vasıtasıyla bağlanarak oluşturulan birleşik fiiller de metnimizde mevcuttur. Bunların sayısı fazla değildir.

İki yardımcı fiilin üst üste geldiği yapılar da vardır. Bu yapılarda en baştaki asıl fiile zarf-fiil ekiyle bağlanmış bir yardımcı fiil ve bu yardımcı fiile yine zarf-fiil ekiyle bağlanmış üçüncü bir yardımcı fiil gelmektedir.

Anlamca birbirine yakın ya da zıt fiillerin oluşturduğu ikili birleşik fiiller de vardır. Asıl fiil genellikle *-(y)İp* zarf-fiil ekli yapıdadır.

Metnimizde çokça kullanılan *-(y)Up dur/ -(y)Up tur; -(y)Up turur/ -(y)Up durur* yapısı bu dönemde öğrenilen geçmiş zaman kipi ekini karşılamak için kullanıldığından bir birleşik fiil yapısı oluşturmamaktadır: *müte‘accib olup turdı I/81, mütehayyir olup tururdum I/129, kāruvān konup durur I/28...* Bugün ise; *durur/turur* eki kalıplaşmış bir özellik göstererek basit fiil özelliği kazanmıştır.

İsim+fiil bölümünde iki yardımcı fiil almış olanlar kısımda vermiş olduğumuz fiil+fiil yapısını oluşturan birleşik fiilleri de burada isim ögesini parantez içine alarak verdik: (*Fikr*) *İde başla-*, (*Bî-hūş*) *Olayaz-*, (*Cevāb*) *Viribilme-* ...

Fiil+fiil yapısıyla kurulan birleşik fiiller şunlardır:

A	Çıkaru getir-
Açıvir-	Çıkaruvir-
Alıko-	Çıkayoru-
Alıvir-	
	D
Alıyoru-	Degşürivir-
Aşaço-	Depredi tur-
Atıvir-	Dike tur-
Avıdı tur-	Dileyü gel-
Avınu tur-	Dileyü var-
	Dileyü vir-
B	Diñleyü gel-
Bağlayu ko-	Diyivir-
Baça dur-	Diyü gel-
Başarıvir-	Diyü tur-
Berkidi yoru-	Diyübil-
Bırağıvir-	Diyüvir-
Bilivir-	Diyüvirme-
Bitürivir-	Düşeyaz-
Bulıvir-	Düzedür-
Buluvir-	Düzivir-
Ç	
Çağıru turu gel-	E
Çekebil-	Egleni tur-
Çekivir-	Egleyüdur-
Çıka gel-	Eksili yoru-

Eyidüvir-

(Temāşā) İde tur-

(Yeḡ-āv) İdivir-

G

İledivir-

Geçeyoru-

İlteyuru-

Geliyuru-

İrişe gör-

Gelüyuru-

İrişi gel-

Getirüvir-

İrişü gel-

Getürivir-

İsteyü çık-

Getürüvir-

İsteyü gel-

Gide tur-

İsteyü git-

Gidegör-

İsteyü gönder-

Gideyuru-

İsteyü var-

Gönderü çık-

Göre dur-

K

Göre tur-

Kesivir-

Görivir-

Gösterivir-

Q

Götüribil-

Qaçabil-

İ

Qaқыıyу turu gel-

(Fikr) İde başla-

Qaқыıvir-

İdebir-

Qapabil-

(Cenk) İde gel-

Qarşulayu çık-

(Hızmet) İdegel-

Qarşulayu gel-

İdeyuru-

Qazanıvir-

İdivir-

Qo ver-

(Bāzār) İdivir-

Qova git-

(Hāll) İdivir-

Qoyuvir-

(Musahḡar) İdivir-

Qurtarıvir-

(Şoḡbet) İdivir-

Qurtarubil-

(Telḡin) İdivir-

N

N'ide yoru-

O

Oğuyudur-

Olabilme-

(Bî-hüş) Olayaz-

Olubil-

Olı gel-

Oturı tur-

Oturu dur-

Oturu tur-

Oynayu tur-

Ö

Öğütleyü gör-

Öldürü yoru-

Öleyaz-

Ölüyaz-

Önleyü kal-

Örte ko-

Öte geç-

S

Söge kal-

Söyleşü yoru-

Söyleyü tur-

Söyleyü vir-

Ş

Şakınıgör-

Şaklayabil-

Şalıvir-

Şalıvirme-

Şaraço-

Şararı geç-

Şatıvir-

Şatıvir-

Şunıvir-

Şora başla-

Ṭ

Ṭurı gel-

Ṭuru dur-

Ṭuru gel-

Ṭuruvar-

Ṭuta çık-

Ṭuta gel-

Ṭuta ko-

Ṭuta tur-

Ṭuta var-

Ṭuta ver-

Ṭutar gel-

Ṭutıvir-

Ṭutuvir-

U

Uğrayugel-

Uyanu gel-

V

Varıbil-

(Cevāb) Viribilme-

Y

Yatı tur-

Yatıvir-

Yatu tur-

Yaturı ço-

Yitişügel-

Yitivir-

Yiyübil-

Yiyütur-

Yiyüyoru-

Yuyuyoru-

Yüriyübil-

Yüriyüvir-

Fiil+fiil yapısıyla kurulan birleşik fiilleri işlevlerine göre şu şekilde inceleyebiliriz

1.2.1. Yeterlilik Fiilleri

Yeterlilik fiilleri, günümüzde, bir asıl fiilin *-(y)A* zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiili getirilerek oluşturulur. Metnimiz de ise; bir asıl fiilin *-(y)A*, *-(y)I* ve *-(y)U* zarf-fiil eki almış biçimi üzerine *bil-* fiili getirilerek oluşturulmuştur. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Çekebil-

Diyübil-

Götüribil-

Kaçabil-

Kıapabil-

Kıurtarubil-

Olabilme-

Olubil-

Şakılayabil-

Varıbil-

(Cevāb) Viribilme-

Yüriyübil-

Yiyübil-

1.2.2. Tezlik Fiilleri

-(y)I, *-(y)U* zarf-fiil eki almış bir asıl fiilin, *ver-/vir-* yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmaktadır. Metnimizde sadece bir örnekte tezlik fiili herhangi bir zarf-fiil eki kullanılmadan oluşturulmuştur. Eski Anadolu Türkçesi dönemine uygun olarak metnimizde büyük oranda *vir-* yardımcı fiili, bir örnekte de *bir-* yardımcı fiili kullanılmıştır. Birkaç örnekte *ver-* şekli de geçmektedir. Metnimizdeki tezlik fiilleri şunlardır:

A	Diyüvir-
Açıvir-	Diyüvirme-
Alıvir-	Düzivir-
Atıvir-	
B	E
Başarıvir-	Eyidüvir-
Bırağıvir-	G
Bilivir-	Getirüvir-
Bitürivir-	Getürivir-
Bulıvir-	Getürüvir-
Buluvir-	Görivir-
	Gösterivir-
Ç	İ
Çekivir-	İdebir-
Çıkaruvir-	(Bāzār) İdivir-
D	(Hall) İdivir-
Değşürivir-	(Musahh̄ar) İdivir-
Dileyü vir-	(Şoḥbet) İdivir-
Diyivir-	(Telk̄in) İdivir-

(Yeḡ-āv) İdivir-	Ş
İdivir-	Şalıvir-
İledivir-	Şalıvirme-
	Şatıvir-
K	Şatuvir-
Kesivir-	Şunıvir-
	Ṭ
Ḳ	Ṭutıvir-
Ḳaḳıvir-	Ṭutuvir-
Ḳazanıvir-	
Ḳo ver-	Y
Ḳoyuvir-	
Ḳurtarıvir-	Yatıvir-
	Yitıvir-
S	Yüriyüvir-
Söyleyü vir-	

1.2.3. Süreklilik Fiilleri

Süreklilik fiilleri, asıl fiilin *-(y)A*, *-(y)I*, *-(y)Ip*, *-(y)Up*, *-(y)U* zarf-fiil biçimleri üzerine *dur-*, *gel-*, *kal-*, *gör-*, *ko-* yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşur. Ayrıca, bugün kalıplaşmış bir şekilde şimdiki zaman kipi eki olarak kullanılan “*yor*” eki, metnimizde *yoru-* şeklinde bir asıl fiile eklenerek süreklilik biçiminde kullanılmıştır. Tespit ettiğimiz süreklilik fiilleri şunlardır:

A	
Alıḳo-	Avınu ṭur-
Alıyuru-	
Aşaḳo-	B
Avıdı ṭur-	Baḡlayu ḳo-

Baça dur-
Berkidi yoru-

Ç

Çıka gel-
Çıkayoru-
Çıkaru getir-

D

Depredi tur-
Dike tur-
Dileyü gel-
Dileyü vir-
Diñleyü gel-
Diyü gel-
Diyü tur-
Düzedür-
Egleni tur-

E

Egleyüdur-
Eksili yoru-

G

Geçeyoru-
Geliyoru-
Gelüyoru-
Gide tur-
Gidegör-
Gideyoru-
Göre dur-

Göre tur-

İ

(Fıkr) İde başla-
(Cenk) İde gel-
(Hızmet) İdegel-
İdeyoru-
İlteyoru-
İrişe gör-
İrişi gel-
İrişü gel-
İsteyü gel-

Ç

Çarşulayu gel-

N

N'ide yoru-

O

Oğuyudur-
Olı gel-
Oturı tur-
Oturu dur-
Oturu tur-
Oynayu tur-

Ö

Öğütleyü gör-
Öldürü yoru-
Önleyü kal-

Örte ço-

S

Söyleşü yoru-

Söge kal-

Söyleyü tur-

Ş

Şakınıgör-

Şaraço-

Şora başla-

Ŧ

Ŧurı gel-

Ŧuru dur-

Ŧuru gel-

Ŧuruvar-

Ŧuta gel-

Ŧuta ço-

Ŧuta tur-

U

Ugrayugel-

Uyanu gel-

Y

Yatı tur-

Yatu tur-

Yaturı ço-

Yitişügel-

Yiyütur-

Yiyüyoru-

Yuyuyoru-

1.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Asıl fiilin *-(y)A* zarf-fiil eki almış biçimi üzerine yaz- yardımcı fiili getirilerek oluşturulan bir tasvir fiilidir. Yaklaşma fiilleri, fiilde belirtilen işin gerçekleşmediğini; ancak, gerçekleşmesine az kaldığını ifade etmekte kullanılır. Metnimizde *-(y)U* zarf-fiil eki üzerine gelen örneği de vardır. Fazla olmamakla birlikte tespit ettiğimiz fiiller şunlardır:

Düşeyaz-

(Bî-hüş) Olayaz-

Öleyaz-

Ölüyaz-

1.2.5. Uzaklaşma Fiilleri:

Uzaklaşma bildiren tasvir fiilleri, metnimizde, *çık-*, *git-* ve *var-* yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerdir. Hareketin uzaklaştığını bildirir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Dileyü var-

Gelüp geç-

Gönderü çık-

İsteyü çık-

İsteyü git-

İsteyü var-

İsteyü gönder-

Çalkup git-

Çarşulayu çık-

Çuta çık-

Çuta var-

2. (Çalışmamızdaki) Birleşik Fiiller Sözlüğü

Metnimizde tespit ettiğimiz birleşik fiiller, kaynak kitabımızda bulunduğu cildi (I- 1. Cilt, II- 2. Cilt) ve sayfayı gösterir şekilde aşağıda alfabetik olarak metinde yüklendikleri anlamlarıyla birlikte verilmiştir. Deyimlermiş birleşik fiilleri, diğerlerinden ayırmak için italik olarak verdik. Birleşik fiillerdeki isim ögesi Arapça olanların karşısına Ar., Farsça olanların karşısına ise; Far. yazılmıştır. Arapça+Farsça yapısında olanlara Ar.+Far., Farsça+Arapça yapısında olanlara ise; Far.+Ar. yazılmıştır. Türkçe olanlara ise; bir şey yazılmamıştır.

A

Āb-dest al- Far. (I, 163, 172, 196, 196, 72, 119, 138, 143, 152, 176,
196- II, 52, 53, 59, 63, 66, 184, 321) : 1. İslamiyette

- belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek arınmak; 2. Boy abdesti almak.
- Āb-dest aldur-** *Far.* (I, 196) : bk. Āb-dest almak.
- Ābisten eyle-** *Far.* (II, 300, 301) : Hamile bırakmak, hamile olmaya sebep olmak.
- Ābisten ol-** *Far.* (II, 300) : Hamile kalmak.
- ‘Aceb olma-** *Ar.* (II, 204): Şaşırılmamak.
- ‘Acebe kal-** *Ar.* (II, 301) : Şaşırmak, hayrette kalmak.
- ‘Acz göster-** *Ar.* (I, 316): Çok uğraşmasına karşın bir iş yapamamak.
- ‘Āciz kal-** *Ar.* (I, 22, 74, 152, 225, 321- II, 126, 167) : bk. ‘acz göster-.
- ‘Āciz ol-** *Ar.* (I, 44, 224, 231, 251-252, 339, 359- II, 56, 68, 72, 84, 129, 167, 173, 215, 280, 345, 354): Güç yetirememek.
- ‘Āciz ü fūrū-mānde ol-** *Ar.+Far.* (I, 230): Bir şey yapmaya gücü yetmemek.
- Açıvir-** (I, 64, 66, 329- II, 28): Ansızın veya çabucak açmak.
- Ādem eyle-** *Ar.* (II, 296): İnsan şekline getirmek.
- Ādemī eyle-** *Ar.* (II, 295): bk. Ādem eyle-.
- Ādemī ol-** *Ar.* (I, 111, 111- II, 163): İnsan şekline girmek.
- ‘Ādet idin-** *Ar.* (II, 151, 325): Gelenek haline getirmek, her zaman yapmak.
- Adına yaz-** (I, 26) : Tahsis etmek, ayırmak.
- ‘Adīmü’l-miṣl ol-** *Ar.* (II, 38, 38): Eşi, benzeri olmamak.
- ‘Adl it-** *Ar.* (I, 43): Hukuka uygun iş yapmak.
- ‘Adl ü bezl eyle-** *Ar.* (I, 86): Adaletle davranmak ve bol bol ihsanda bulunmak.
- ‘Adl ü dād eyle-** *Ar.+Far.* (II, 116): Adaletle hükmetmek.
- Āferīn eyle-** *Far.* (II, 198): Övmek, takdir etmek.
- Āferīn it-** *Far.* (I, 37, 38, 136- II, 203): bk. Āferin eyle-.
- Āferīn kı-*Far.* (II, 61): bk. Āferin eyle-.**
- Āferīn okı-** *Far.* (I, 36, 48, 108, 114, 138, 160, 181, 239, 251,

- 276- II, 43, 57, 88, 130, 131, 133, 154, 159, 159, 163, 169, 195, 199, 240, 245, 281, 310) : Aferin demek, övmek.
- Āferīn-ḥānı ol-** *Far.* (I, 173) : Övücü sözler söyleyeni olmak.
- Āferinler okı-** *Far.* (I, 50, 100) : bk. Āferin okı-.
- ‘**Afv eyle-** *Ar.* (I, 265): Affetmek, başışlamak.
- ‘**Afv it-** *Ar.* (I, 203- II, 46, 200, 202, 202, 205, 271, 271): bk. ‘afv eyle-.
- ‘**Afv kııl-** *Ar.* (I, 312): bk. ‘aferin eyle-.
- Āgāh it-** *Ar.* (II,70): Haber vermek.
- Āgāh ol-** *Ar.* (I, 38, 54, 264, 345- II, 94, 120, 225): Haberdar olmak.
- Āgāh olma-** *Ar.* (II, 301): Haberdar olmamak.
- Āgāh kııl-** *Ar.* (II, 282): Haberdar etmek.
- Āgāz eyle-** *Far.* (I, 45, 132, 282, 336, 339, 349- II, 39, 253, 277): Bir işe başlamak.
- Āgāz it-** *Far.* (I, 83, 292, 357- II, 111, 140): bk. Āgāz eyle-.
- Ağır ol-** (II, 163): 1. Taşıyamamak; 2. yük olmak.
- Ağzın aç-** (I, 24) : Konuşmaya başlamak.
- Āh eyle-** *Far.* (I, 280, 299): 1. Bağırarak, feryat etmek; 2. Acı ile içini çekmek.
- Āh it-** *Far.* (I, 17, 20, 32, 49, 67, 85, 107, 244, 336, 304): bk. Āh eyle-.
- ‘**Ahd bāğla-** *Ar.* (I, 112) : Güvenmek.
- ‘**Ahd idiş-** *Ar.* (I, 227): Karşılıklı söz vermek.
- ‘**Ahd it-** *Ar.* (I, 100, 142, 225, 274, 324): Söz vermek.
- ‘**Ahd u peymān it-** *Ar.+Far.* (I, 273): Söz vermek ve yemin etmek.
- ‘**Ahde vefā itme-** *Ar.* (I, 167): Sözünde durmamak.
- ‘**Ahdeyle-** *Ar.* (I, 98): Sözleşmek, söz vermek.
- Āhenk it-** *Far.* (I, 259): Eşlik etmek.
- Āhenk tut-** *Far.* (I, 354) : Sesler arasında bir uyum yakalamak.
- Āhır eyle-** *Ar.* (II, 7): Sona erdirmek.
- Āhır it-** *Ar.* (II, 7): bk. Āhır eyle-.
- Āhır ol-** *Ar.* (I, 108, 265- II, 5, 32, 49): Son bulmak.
- Ahmaklık eyleme-** *Ar.* (II, 336): Akılsızca davranmak.
- Ahız it-** *Ar.* (I, 349): Kabul etmek.

- ‘**Akd eyle-** *Ar.* (I, 195- II, 114):
Nikâhlamak.
- ‘**Akd it-** *Ar.* (I, 39, 44- II, 4): bk. ‘akd eyle-.
- Akd-i meclis eyle-** *Ar.* (II, 64):
Eğlenmek için bir araya toplanmak.
- Akd-i nikâh eyle-** *Ar.* (I, 175): Nikâh kıymak.
- Akd-i nikâh it-** *Ar.* (II, 172): bk. Akd-i nikâh eyle-
- ‘**Akıll kuşu dimâğı yuvasından uç-** (I, 247) : Çok sevinçten ya da çok korkudan ne yapacağını şaşırarak, akli başından gitmek.
- Akın eyle-** (II, 122): Saldırı düzenlemek.
- ‘**Alâmet eyle-** *Ar.* (II, 92, 319): Belirlilik yapmak, işaret koymak.
- Âleyk al-** *Ar.* (II, 360) : Birinin selamlamasına karşılık vermek.
- Alıko-** (II, 375): Bir süre için bir yerde tutmak.
- Alıvir-** (I, 211, 230, 230, 231, 241, 304- II, 32, 32, 292, 295, 354): Çabucak veya ansızın almak.
- Alıyuru-** (I, 172): Bir şeyi almakta olmak.
- Alkış eyle-** (I, 33, 33, 78, 82, 298, 309- II, 156, 161, 183, 183, 232, 297, 317, 325): Dua etmek.
- Alkış it-** (I, 104, 337): bk. Alkış eyle-.
- Alkışlar eyle-** (I, 309): bk. Alkış eyle-.
- ‘**Allâme-i ‘âlem ol-** *Ar.* (I, 277)
- Almış ol-** (I, 238): Geçmişte almak.
- Amân dile-** *Ar.* (II, 107) : Bağışlanmak istemek.
- Amân vir-** *Ar.* (II, 112) : Canını bağışlamak, öldürmemek.
- ‘**Amel it-** *Ar.* (II, 173, 181): Hareket etmek.
- ‘**Amel kııl-** *Ar.* (I, 62, 299- II, 365, 366): bk. ‘Amel it-.
- ‘**Amel ol-** *Ar.* (II, 366): Bir vazifenin yerine getirilmesi.
- ‘**Amel vir-** *Ar.* (II, 25): Çaba göstermek.
- And iç-** (I, 35, 47, 106, 111, 174, 175, 185, 221, 225, 260, 263, 308- II, 56, 95, 103, 105, 111, 135, 264, 266, 266, 269, 306, 312, 330) : Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek.
- And vir-** (I, 65, 120- II, 4, 85, 104, 104, 191, 266) : Allah

- aşkına, çocuklarının başı için vb. sözlerle karşısındakini bir şeye zorlamak.
- Andlar iç-** (I, 206- II, 118, 200) : bk. And iç-.
- Andlar vir-** (II, 148) : bk. And vir-.
- Añmaz ol-** (I, 252) : Birini veya bir şeyi akla getirmemek, onun sözünü etmemek.
- Ārām eyle-** *Ar.* (I, 139): Rahat etmek.
- Ārām eyleme-** *Ar.* (I, 35): Rahat edememek.
- Ārām it-** *Ar.* (I, 323): Yerleşmek.
- Ārām itme-** *Ar.* (II, 366): Yerleşmemek.
- Ārām tut-** *Ar.* (I, 169) : Dinlenmek, yerleşmek, ikâmet etmek.
- Ārāste ol-** *Far.* (I, 354): Süslenmek.
- Araya gir-** (I, 321) : İki kişinin arasındaki bir işe karışmak, iki kişiyi uzlaştırmaya çalışmak, hakem olmak.
- Ārāyide eyle-** *Far.* (II, 73, 353): Donatmak, süslemek.
- Ārāyide it-** *Far.* (II, 67): bk. Ārāyide eyle-.
- Ārāyide kıl-** *Far.* (II, 292): bk. Ārāyide eyle-.
- Ardına düş-** (I, 251, 285- II, 183, 184, 199, 272, 275, 323, 359) :
- Arkasından gitmek, peşini bırakmamak.
- Arı tut-** (II, 133) : Temiz tutmak, korumak.
- ‘Ārız ol-** *Ar.* (I, 263): Bulaşmak, ilişmek.
- Armağān düz-** (I, 293, 303) : Hediye hazırlamak.
- Arta kal-** (II, 76): Geriye kalmak.
- ‘Arūs-ı şāhāne eyle-** *Far.* (II, 73): Şaha yakışır surette bir gelin etmek.
- ‘Arz eyle-** *Ar.* (I, 17, 19, 27, 59, 87, 106, 131, 151, 151, 158, 165, 210, 231, 233, 234, 323, 341- II, 14, 31, 83, 96, 99, 155, 244, 292, 296, 358): Sunmak, arz etmek, anlatmak.
- ‘Arz it-** *Ar.* (I, 16, 19, 104, 113, 280, 280, 306, 307, 350- II, 14, 31, 74, 87, 113, 154, 264, 285, 335, 355): bk. ‘arz eyle-.
- ‘Arz itme-** *Ar.* (I, 170): Sunmamak, arz etmemek, anlatmamak.
- ‘Arz-ı hāl eyle-** *Ar.* (II, 350): Hâlini arz etmek, anlatmak.
- ‘Arza it-** *Ar.* (II, 7, 311): bk. ‘arz eyle-.

- ‘**Arza kı1-** *Ar.* (I, 43, 105): bk. ‘arz eyle-.
- Ārzū it-** *Far.* (I, 188- II, 16, 87): İstemek.
- Ārzū-yı hevā kı1-** *Far.+Ar.* (I, 259): Çokça istemek.
- Aşako-** (I, 14, 15, 25, 331- II, 100, 375): Asılı bir şekilde bırakmak.
- Āsāyiş it-** *Far.* (II, 222): Dinlendirmek.
- Āsāyiş ol-** *Far.* (I, 140, 162, 303- II, 9, 188, 222, 322, 324): İstirahat etmek.
- ‘**Āşī ol-** *Ar.* (I, 273): İsyankâr olmak, günahkâr olmak.
- Aşşı itme-** (II, 27): Yarar sağlamamak.
- Aşşı ol-** (II, 280): Yarar sağlamak.
- Āsūde ol-** *Far.* (I, 101, 108- II, 116, 178): Dinlenmek.
- ‘**Āşık eyle-** *Ar.* (I, 352): Āşık etmek.
- ‘**Āşık ol-** (I, 202, 203, 234, 247- II, 4, 57, 80, 83, 85, 85, 86, 90, 148, 172, 173, 184, 199, 200, 201, 229, 239, 254, 255, 260, 283, 302, 303, 303, 349): Āşık olmak.
- ‘**Āşık-ı şādık ol-** *Ar.* (I, 30): Gönülden âşık olmak.
- Āşikârā ol-** *Far.* (II, 39): Açık olmak, gizlenmemek.
- Āşub ol-** *Far.* (II, 185): Karışıklık olmak.
- Āşüfte ol-** *Far.* (I, 135, 293, 301- II, 87): Çılgına dönmek.
- Ata ol-** (II, 117): Baba olmak.
- At bin-** (I, 108): Ata binmek.
- At çek-** (I, 159): Binmek için at hazırlamak.
- At koş-** (I, 277): At koşturmak.
- Ata idin-** (I, 99): Baba olarak kabul etmek.
- Atıvir-** (I, 270): Ansızın, çabucak atmak.
- Āvāre eyle-** *Far.* (II, 96): Uzaklaştırmak.
- Āvāre it-** *Far.* (I, 42, 243): Perişan etmek.
- Āvāre ol-** *Far.* (I, 49, 66, 142, 204- II, 35, 40): Serseri olmak.
- Āvāz eyle-** *Far.* (II, 39, 246, 313): Seslenmek.
- Āvāz it-** *Far.* (I, 296, 354- II, 112, 273, 301): bk. Āvāz eyle-.
- Āvāze düş-** *Far.* (II, 109) : Haber yayılmak.
- Avıdı tur-** (II, 375): Avutma işini sürdürmek.
- Avınu tur-** (II, 180): Avunma işini sürdürmek.
- ‘**Avrat idin-** (II, 358): Eş olarak almak.
- ‘**Avrat it-** (II, 3): Evlendirmek.

- ‘Avrat ol- (II, 293): Eş olmak.
- Ayağ ur- (I, 18): Yüzmek.
- Ayağına düş-* (I, 24, 24, 50, 76, 89, 92, 93, 99, 100, 100, 115, 116, 142, 248, 255, 328, 341- II, 9, 19, 28, 28, 30, 59, 62, 100, 116, 354, 360, 373) : Çok yalvarmak.
- Ayağına düş-* (I, 112) : Bk. Ayağına düş-.
- Ayağ altına al-* (I, 190, 215- II, 41) : Gezmek, dolaşmak.
- Ayağdan düş-* (I, 33) : Yaşlılık sebebiyle veya sağlığı büsbütün bozularak çalışamaz duruma gelmek.
- ‘Ayān eyle- *Ar.* (I, 83): Açıklamak, ortaya koymak.
- ‘Ayān it- *Ar.* (I, 83): bk. ‘ayān eyle-.
- Aydın ol- (I, 248): Aydınlanmak.
- Āyet-i kübrā ol- *Ar.* (II, 81): Hasletlerle belirlemek.
- Ayru düş-* (II, 72, 99, 100, 166, 334) : Birinden uzakta kalmak.
- Ayru olma- (II, 149): Uzakta olmak.
- ‘Ayş bā-tayş it- *Ar.+Far.* (I, 34): Bol bol eğlenmek.
- ‘Ayş eyle- *Ar.* (I, 160, 335): Eğlenmek.
- ‘Ayş it- *Ar.* (I, 238): bk. ‘ayş eyle-.
- ‘Ayş sür- *Ar.* (I, 40) : Rahat, sakin ve eğlenceli yaşamak.
- ‘Ayş u ‘işret eyle- *Ar.* (I, 269): Eğlenip içki içmek.
- ‘Ayş u temāşā it- *Ar.* (II, 349): Gezip eğlenmek.
- Az ol- (II, 246): Yetmemek.
- ‘Azā tut- *Far.* (I, 281- II, 109, 116, 262) : Çok üzölmek, yasa bürönmek, matem tutmak.
- ‘Azā vir- *Far.* (I, 14)
- ‘Azāb it- *Ar.* (I, 9)
- ‘Azāb vir- *Ar.* (I, 251)
- ‘Azāba düş- *Ar.* (II, 150) : Sıkıntı içinde olmak.
- Āzād eyle- *Far.* (I, 26, 160, 160, 203, 305- II, 28, 37, 124, 124, 244, 299): Kölelikten kurtarmak, serbest bırakmak.
- Āzād it- *Far.* (I, 320, 337- II, 183, 271, 330): bk. Āzād it-.
- Āzād itme- *Far.* (I, 159, 210): Kölelikten kurtarmamak, serbest bırakmamak.
- Āzād ol- *Far.* (II, 244): Kölelikten kurtulmak, serbest kalmak.
- ‘Āzim ol- *Ar.* (I, 226): Niyetlenmek.
- ‘Aziz eyle- *Ar.* (I, 144- II, 194): Değer vermek, hürmet göstermek.

‘**Azīz tut-** *Ar.* (I, 326) : Değer vermek, hürmet göstermek.

‘**Azl eyle-** *Ar.* (I, 226): Görevden almak.

‘**Azl it-** *Ar.* (I, 150, 223): bk. ‘azl eyle-

‘**Azm eyle-** *Ar.* (I, 215, 315): Yönelmek.

‘**Azm it-** *Ar.* (I, 280): bk. ‘azm eyle-

‘**Azm-i bādiye it-** *Ar.* (I, 322): Çöle doğru yönelmek.

‘**Azm-i bāğ it-** *Ar.+Far.* (I, 109): Bahçeye doğru yönelmek.

‘**Azm-i Bağdād eyle-** *Ar.* (I, 325): Bağdad’a doğru yola çıkmak.

‘**Azm-i dergāh-ı şāh eyle-** *Ar.+Far.* (I, 105-106): Şahın dergâhına yönelmek.

‘**Azm-i hāne it-** *Ar.+Far.* (II, 13): Eve doğru yola çıkmak.

‘**Azm-i rāh eyle-** *Ar.+Far.* (I, 183): Yola çıkmak.

B

Bād it- *Far.* (II, 18): 1. Konuşmak; 2. Nefes almak.

Bağlayu қо- (I, 301- II, 94, 223): Bağlı bir şekilde bırakmak.

Bahā biç- *Far.* (I, 324) : Değerini tahmin etmek veya belirlemek.

Bahāne bul- *Far.* (II, 250) : Sebep göstermek, bahane ileri sürmek.

Bahāne eyle- *Far.* (I, 68): Mazeret ileri sürmek.

Bahāne idün- *Far.* (II, 69): Bir şeyi mazeret olarak kullanmak.

Bahāne it- *Far.* (II, 358): bk. Bahane eyle-

Bahāne itme- *Far.* (II, 154): Mazeret ileri sürmemek.

Bāk it- *Far.* (II, 72): Korkmak.

Bāk olma- *Far.* (II, 207): Korkmamak.

Baқа dur- (II, 201): Bakma işini sürdürmek.

Bākī қal- *Ar.* (I, 26, 14, 187, 199- II, 116): Ebediyen kalmak.

Bāng ur- *Far.* (II, 256): Haykırmak, nara atmak.

Bāng-ı ‘aẓīm it- *Far.+Ar.* (II, 313): Çokça bağırarak.

Bānū-yı şebistān idin- *Far.* (I, 287, 337): Eş olarak almak, hanım etmek.

Bār virme- *Far.* (II, 77): İzin vermemek.

Bārān ol- *Far.* (II, 185): Yağmur yağmak.

Bārigāh ur- *Far.* (II, 338): Çadır kurmak.

Baş al- (I, 144) : Öldürmek.

Baş eg- (I, 326) : Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak, direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek.

Baş indürme- (II, 171) : Direnmek, buyruk altına girmemek.

Baş kaldur- (II, 38) : İsyân etmek.

Baş kı- (I, 77-78, 111, 141, 143, 144, 167, 236, 308- II, 157, 159, 202, 361) : Saygı ve bağlılığı göstermek için baş eğmek.

Başa düş- (I, 104) : Beklenmedik, şaşırtıcı bir olay veya durumla karşılaşmak.

Başın alup git-⁶⁷ (I, 49, 193- II, 376) : Uzaklaşmak, çekip gitmek.

Başın al kaç- (I, 191) : bk. Başın alup git-.

Başarmaz ol- (I, 277): Başaramamak.

Başarıvir- (I, 277, 287- II, 172, 321): Çabucak başarmak.

Başın aşağı eyle- (I, 40): Başını aşağı indirmek.

Bâtil ol- *Ar.* (I, 96- II, 368): Yok olmak, etkisini kaybetmek.

Bavurcılık eyle- (I, 262): Yemek yapmak.

Bay ol- (II, 359): Zengin olmak.

Bâzâr idivir- *Far.* (II, 306): Çabucak alışveriş yapmak.

Bâzâr it- *Far.* (I, 353- II, 150): Alışveriş yapmak.

Bâzîrgānlık it- *Far.* (II, 238): Tüccarlık yapmak.

Be-hem ol- *Far.* (II, 229): Bütün olmak.

Be-kafâ kı- *Far.+Ar.* (I, 259): Kafa için olmak.

Be-sezâ kı- *Far.* (I, 259): Layıkıyla yapmak.

Bed-baht ol- *Far.* (II, 67): Talihsiz olmak.

Bed-gümân ol- *Far.* (I, 339- II, 182): Kötü zanna düşmek.

Bed-nâm eyle- *Far.* (II, 175, 243): Kötü bir kimse yapmak.

Bed-nâm eyleme- *Far.* (II, 173): Kötü bir kimse yapmamak.

Bed-nâm it- *Far.* (II, 174): bk. Bed-nâm eyle-.

Bed-nâmlık it- *Far.* (I, 204): Fenalık etmek.

Bedâhet ol- *Ar.* (I, 215): Açık olmak, aşikâr olmak.

⁶⁷ Bu deyim, metinde cümle içerisinde kullanıldığı için "Başın alur bit yaña git-, başın aldı bir yaña git-, başum alam bir yaña git-" biçimlerinde geçmektedir.

- Bedī' olma-** *Ar.* (I, 198-199): Yeni olmamak.
- Bedīd ol-** *Far.* (I, 322- II, 190): Meydana gelmek.
- Beg idin-** (I, 88): Bey olarak kabul etmek.
- Beg ol-** (II, 363): Yönetici olmak.
- Beglik eyle-** (I, 313): Bir ülkeyi yönetmek.
- Behremend it-** *Far.* (II, 217): Nasiplendirmek.
- Behremend ol-** *Far.* (I, 1): Hissedar olmak, nasiplenmek.
- Ber-ā-ber eyle-** *Far.* (I, 344- II, 65): Birlikte yapmak, bir şeyle arasında bir fark olma duruma getirmek.
- Ber-ā-beri ol-** *Far.* (I, 132): Beraber olmak, birlikte olmak.
- Ber-dār it-** *Far.* (I, 317- II, 199, 298, 312- II, 9, 277, 315): Asmak.
- Ber-hūrdār ol-** *Far.* (I, 278, 346): Yararlı olmak.
- Ber-қarār ol-** *Far.+Ar.* (II, 252): Kararlı olmak.
- Ber-kemāl ol-** *Far.+Ar.* (II, 253): Mükemmel olmak.
- Berāt it-** *Ar.* (II, 22): Serbest bırakmak.
- Berқ ol-** *Ar.* (II, 185): Şimşek çakmak.
- Berk-rizān ol-** *Far.* (I, 354): Sararıp solmak, yaprak dökmek.
- Berkidi yoru-** (II, 288): Pekiştirmekte olmak.
- Beyān eyle-** *Ar.* (I, 37, 80, 83, 205- II, 59, 108, 193, 224): Açıklamak, anlatmak.
- Beyān it-** *Ar.* (I, 60, 83, 133, 263, 275, 322, 326- II, 103, 239, 358): bk. Beyan eyle-.
- Beyān kııl-** *Ar.* (I, 83, 146, 198- II, 247): bk. Beyan eyle-.
- Bey' at it-** *Ar.* (I, 222): Birinin başkanlığını kabul etmek.
- Bezl it-** *Ar.* (I, 27): İhsan etmek, dağıtmak.
- Bıçak çek-** (II, 181) : Üzerindeki bıçağı birden eline alarak birine saplamaya hazırlanmak.
- Bırağıvir-** (II, 92): Çabucak bırakmak.
- Bī-ārām ol-** *Far.* (II, 184): Durup dinlenmemek.
- Bī-çāre eyle-** *Far.* (I, 355): Çaresiz bırakmak.
- Bī-çāre vü fūrū-mānde ol-** *Far.* (I, 272): Çaresiz ve aciz olmak.
- Bī-ḥaber ol-** *Far.+Ar.* (II, 12): Habersiz olmak.
- Bī-ḥod ol-** *Far.* (I, 267, 333- II, 242): Kendinden geçmek.

- Bî-ḡ'üb ol-** *Far.* (II, 178): İyi olmamak.
- Bî-hūş dūş-** *Far.* (II, 74) : Beklenmedik bir durum karşısında şaşkınlaşmak.
- Bî-hūş ol-** *Far.* (I, 64, 93, 147, 152, 255, 293, 297- II, 4, 75, 99, 108, 110, 129, 130, 147, 163, 202, 204, 243, 282, 285, 287, 296, 301, 346, 349, 353, 377): Şaşkın olmak, sersem olmak, deli olmak.
- Bî-hūş olayaz-** *Far.* (I, 39): Şaşkın olmasına az kalmak.
- Bî-ḡarār ol-** *Far.* (I, 142, 344- II, 178, 251): Kararsız olmak, rahatsız olmak.
- Bî-ḡayd ol-** *Far.+Ar.* (II, 303): Kayıtsız olmak, alakasız olmak.
- Bî-ma' nî ol-** *Far.+Ar.* (I, 328): Anlamsız olmak.
- Bî-māzer ol-** *Far.* (II, 354): Öksüz olmak.
- Bî-naẓir ol-** *Ar.+Far.* (I, 154): Eşsiz, benzersiz olmak.
- Bî-naẓir-i 'ālem ol-** *Far.+Ar.* (I, 277): Âlemde tek olmak.
- Bî-niyāz ol-** *Ar.+Far.* (II, 227): Yalvarmamak, yakarmamak.
- Bî-peder ol-** *Far.* (II, 354): Yetim olmak.
- Bî-ḡabrlıḡ it-** *Far.+Ar.* (II, 242): Sabırsız olmak.
- Bî-ḡümār ol-** *Far.* (I, 173): Hadsiz olmak, sayısız olmak.
- Bî-tāḡat ol-** *Far.+Ar.* (II, 184): Gücü, kuvveti kalmamak.
- Bî-tūşe ol-** *Far.+Ar.* (I, 292):
- Bî'at it-** *Ar.* (I, 219): Azıksız, yiyeceksiz olmak.
- Bîdār ol-** *Far.* (II, 157): Uyanık olmak, uyuyunmamak.
- Bihrūz ol-** *Far.* (II, 68): Günü iyi olmak, mutlu olmak.
- Bil baḡla-** (I, 148-149, 149, 169, 227- II, 187) : Birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.
- Bilecek ol-** (I, 87-88): Gelecekte öğrenmek.
- Bilesinde tut-** (I, 96) : Hatırda tutmak, unutmamak.
- Bilişlik eyle-** (I, 229): Tanışmak.
- Bilivir-** (II, 23): Çabucak bulmak.
- Bilmiş ol-** (II, 216, 250): Geçmişte bilmek.
- Bim ol-** *Far.* (I, 34- II, 153): Korkulmak.
- Binā ol-** *Ar.* (II, 190, 203): Görmek.

Biñde birin çoğda azın ideme- (I, 266)

: Bir iyiliğe karşılık olarak yapılanların o iyiliğin çok küçük bir kısmını bile karşılayamaması.

Birbirine düş- (II, 39) : Araları

açılmak, aralarında anlaşmazlık çıkmak.

Biryān eyle- *Far.* (I, 202- II, 73):

Pişirmek, kebab etmek.

Biryān ol- *Far.* (II, 152): Acılı olmak,

yanmak.

Bitmiş ol- (I, 90- II, 226, 279):

Geçmişte bitmek.

Bitürivir- (I, 160): Çabucak bitirmek.

Bizār ol- *Far.* (II, 119): Bıkmak,

bezmek.

Boyun vir- (II, 173, 342) : Buyruk

altına girmek.

Buğūr eyle- *Far.* (I, 165): Tütsülemek.

Buğz it- *Ar.* (I, 328): Kin beslemek,

nefret etmek.

Bulit ol- (II, 48): Bulutlanmak.

Bulmayacak ol- (I, 320): Gelecekte

bulamamak.

Bulmuş ol- (I, 25): Geçmişte bulmak.

Bulivir- (I, 157, 214, 306- II, 285):

Çabucak bulmak.

Buluvir- (II, 23): bk. Bulivir-.

Burnına yıl koy- (II, 38) : Yoldan

çıkarmak, aklını çelmek.

Būs u kenār ol- *Far.* (I, 287): Öpüp kucaklamak.

Būse al- *Far.* (I, 63): Öpücük almak.

Buyruk eyle- (II, 282): Emir vermek.

Buyruk it- (II, 89): bk. Buyruk eyle-.

Buyruk ol- (I, 84- II, 276): Emir gelmek.

Buyruk tut- (I, 156) : Söz dinlemek.

Buyruk vir- (II, 272): bk. Emir eyle-.

Bühtān it- *Ar.* (I,77- II, 205): İftira atmak.

Bühtān itme- *Ar.* (II, 202): İftira atmamak.

Bünyād eyle- *Far.* (I, 81, 287): İnşa etmek.

Bünyād idin- *Far.* (II, 167): Temel olarak kullanmak.

C

Cādūlık eyle- *Far.* (II, 186): Büyücülük yapmak.

Cāhil olma- *Ar.* (II, 341): Bilgili olmak.

Cān al- *Far.* (I, 30) : Öldürmek.

Cān başuna şıçra- *Far.* (I, 332) : Çok korkmak

Cān cehenneme işmarla- *Far.+Ar.* (I, 135, 301) : Öldürmek.

Cān vir- *Far.* (I, 15, 115, 272, 338- II, 41, 97, 162) : Ölmek.

- Cān-be-leb ol-** *Far.* (II, 49): Ruhu teslim edecek halde bulunmak.
- Cāngenlik it-** *Far.* (II, 41): Canlanmak, bütün kuvvetini toplayıp bir şeyler yapmaya gayret etmek.
- Cānı cehenneme kavış-** *Far.+Ar.* (I, 22) : Ölmek.
- Cānuna od düş-** *Far.* (II, 35, 200) : Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek.
- Cānından el yu-** *Far.* (I, 307- II, 93) : Canından vazgeçmek.
- Cānından tama'ı üz-** *Far.+Ar.* (I, 270) : Hayattan beklentisi kalmamak.
- Cānuña kıyma-** *Far.* (I, 244) : 1. Öldürmemek; 2. Kendini öldürmemek.
- Cānuna od ur-** *Far.* (I, 33) : Bir kimseyi büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına sokmak.
- Cārī ol-** *Ar.* (I, 142, 218- II, 175, 210): Sürmek, devam etmek.
- Cāzib it-** *Ar.* (I, 38): Çekici bir hale getirmek.
- Cefā kııl-** *Ar.* (I, 259): Eziyet etmek.
- Cehd eyle-** *Ar.* (I, 21, 29- II, 182): Çabalamak, gayret etmek.
- Cehd it-** *Ar.* (I, 64, 93, 343- II, 40, 187): bk. Cehd eyle-.
- Cehl ol-** *Ar.* (II, 263): Bilgisiz olmak.
- Celb it-** *Ar.* (II, 62): Çekmek.
- Cem' eyle-** *Ar.* (I, 81, 117, 154, 170, 183, 249, 250, 251, 251, 251, 252, 288- II, 28, 78, 114, 279, 292, 366, 368): Toplamak.
- Cem' it-** *Ar.* (I, 1, 52, 79, 102, 143, 182, 191, 226, 299- II, 51, 111, 267): bk. cem' eyle-.
- Cem' ol-** *Ar.* (I, 89, 204, 277, 308, 324- II, 66, 75, 84, 86, 137, 210, 210, 257, 269, 270, 320, 371, 374): Toplanmak.
- Cemā' at ol-** *Ar.* (II, 281): Topluluk olmak.
- Cemāl ol-** *Ar.* (II, 253): Güzel olmak.
- Cem' iyyet eyle-** (II, 114): Meclis oluşturmak.
- Ceng eyle-** *Far.* (I, 28, 96, 137- II, 40, 310): Savaşmak.
- Ceng it-** *Far.* (I, 68, 146): bk. Ceng eyle-.
- Cenk eyle-** *Far.* (I, 191- II, 93): bk. Ceng eyle-.
- Cenk it-** *Far.* (I, 183, 267- II, 154, 158): bk. Ceng eyle-.
- Cenk ide gel-** *Far.* (I, 179): Sürekli savaş halinde olmak,

- Cerr it-** *Ar.* (II, 332): Ele geçirmek.
- Cevāb al-** *Ar.* (I, 119): Sorulan bir soruya yanıt almak.
- Cevāb bildür-** *Ar.* (I, 176): Yanıtlamak.
- Cevāb eyit-** *Ar.* (II, 56, 56): bk. Cevāb bildür-
- Cevāb gelme-** *Ar.* (II, 202, 301): Sorulan bir soruya yanıt gelmemek.
- Cevāb işit-** *Ar.* (II, 62, 217): bk. Cevāb al-.
- Cevāb işitme-** *Ar.* (II, 293, 352): Sorulan bir soruya yanıt almamak.
- Cevāb vir-** *Ar.* (I, 21, 62, 66, 73, 172, 203, 210, 214, 216, 231, 235, 236, 239, 240, 245, 267, 282, 327, 329, 340, 344- II, 4, 33, 52, 53, 55, 57, 58, 59, 61, 66, 67, 67, 68, 68, 105, 136, 137, 157, 162, 173, 174, 177, 184, 186, 196, 201, 210, 210, 225, 227, 234, 292, 350): bk. Cevab bildür-.
- Cevāb vireme-** *Ar.* (II, 60): Yanıtlayamamak.
- Cevāb viribilme-** *Ar.* (II,53): bk. Cevāb vireme-.
- Cevāb virme-** *Ar.* (I, 52, 193, 335- II, 57, 57, 68, 84, 85, 176, 176, 225, 243, 352, 352): Yanıtlamamak.
- Cezā eyle-** *Ar.* (II, 171): Aşırı derecede üzölmek.
- Cezā it-** *Ar.* (II, 87): bk. Ceza eyle-.
- Cezā vir-** *Ar.* (I, 214): Cezalandırmak.
- Cezm eyle-** *Ar.* (I, 62): Karar vermek.
- Cezm it-** *Ar.* (I, 16): bk. Cezm eyle-.
- Cidd ü cehd eyle-** *Ar.* (II, 49, 188): Gayret ve çaba göstermek.
- Cift idin-** *Far.* (I, 219): Eş olarak almak.
- Cigerüne od düş-** (I, 328) : bk. Cānına od düş-.
- Cilve it-** *Ar.* (I, 176- II, 114, 297, 297): Gerdeğe sokmak.
- Cüdā düş-** *Far.* (I, 59, 107, 220, 253, 341- II, 356) : bk. Ayru düş-.
- Cüft it-** *Far.* (II, 103): Eş almak.
- Cüft ol-** *Far.* (II, 103, 103, 163): Evlenmek, eş olmak.
- Cür'et it-** *Ar.* (I, 319): Korkmadan ileri atılmak.
- Cüst ü cū it-** *Far.* (II, 315): Aramak.
- Cüst ü cūy eyle-** *Far.* (I, 332): bk. Cüst ü cū it-.
- Cüvān-merdlik it-** *Far.* (II, 24): İyilik yapmak.

- Cüzā düş-** *Far.* (I, 134, 341- II, 110) :
bk. Ayru düş-.
- Cüzā kııl-** *Far.* (II, 97): Ayırmak.
- Cüzā olma-** *Far.* (II, 183):
Ayrılmamak.
- Ç**
- Çābük-süvār ol-** *Far.* (I, 277): Ata
binmede mahir olmak.
- Çāğuru tūru gel-** (I, 196): Ayağa kalkıp
bağırarak.
- Çāķ eyle-** *Far.* (I, 14): Yırtmak, parça
parça etmek.
- Çāk oluyaz-** *Far.* (I, 245): Yırtmaya az
kalmak.
- Çāre bul-** *Far.* (II, 255): Çıkar yol
bulmak, çözüm üretmek.
- Çāre eyle-** *Far.* (I, 22- II, 254): bk.
Çāre bul-.
- Çāre eyleme-** *Far.* (II, 152): Çıkar yol
bulamamak, çözüm
üretmemek.
- Çāre idebil-** *Far.* (I, 43): Çıkar yol
bulabilmek, çözüm
üretebilmek.
- Çāre ideme-** *Far.* (I, 210- II, 168, 320):
bk. Çāre eyleme-.
- Çāre idin-** *Far.* (II, 160, 229, 368):
Çıkar yol olarak kullanmak.
- Çāre idün-** *Far.* (II, 68): bk. Çāre idin-.
- Çāre it-** (I, 339): bk. Çāre bul-.
- Çāre ol-** *Far.* (I, 81- II, 361): Birinin
sorunlarını çözmek.
- Çāre olma-** *Far.* (II, 103, 103- II, 147,
214, 228): Birinin
sorunlarını çözmek.
- Çāşnī al-** *Far.* (I, 63): Tadına bakmak.
- Çav ol-** (I, 252): Yayılmak, haber
yayılmak.
- Çekebil-** (II, 304): Çekme imkânı veya
olasılığı olmak.
- Çekivir-** (I, 116- II, 287): Çabucak
veya ansızın çekmek.
- Çekmiş ol-** (II, 266): Geçmişte
çekmek.
- Çıka gel-** (I, 191, 193, 235, 278, 283,
296, 315, 356- II, 50, 62,
153, 163, 268, 317, 349,
356, 373): Ansızın çıkıp
gelmek.
- Çıkacak ol-** (I, 131): Gelecekte ortaya
çıkacak olmak.
- Çıkaru getür-** (I, 34- II, 180): Çıkırıp
getirmek.
- Çıkaruvir-** (II, 304): Çabucak veya
ansızın çıkarmak.
- Çıkayoru-** (I, 269): Çıkarmakta olmak.
- Çirā kııl-** *Far.* (I, 259): Kandil yakmak.
- Çoğ eyle-** (II, 157): Bir şeyi çokça
yapmak.
- Çok ol-** (II, 145, 318): Bir şeyin çok
olması.

Çüpân eyle- *Far.* (II, 325): Çoban etmek.

D

Dād virilme- *Far.* (II, 77): Adalet dağıtmamak.

Dağ eyle- (I, 159): Vurmak, çalmak.

Dāmāt ol- *Far.* (II, 351): Güveyi olmak.

Danışık it- (I, 192): İstişare etmek.

Da'vā it- *Ar.* (II, 345): İddia etmek, şikâyet etmek.

Da'vet eyle- *Ar.* (II, 351): Çağırarak.

Da'vet it- *Ar.* (I, 308): bk. Da'vet eyle-.

Da'vī it- *Ar.* (I, 239, 244- II, 58, 176, 202, 342, 343): bk. Da'vā it-.

Da'vī kııl- *Ar.* (II, 347): bk. Da'vī kııl-.

Def' eyle- *Ar.* (II, 365): Göndermek, uzaklaştırmak.

Def' ideme- *Ar.* (I, 315): Gönderememek, uzaklaştıramamak.

Def' it- *Ar.* (I, 76, 128- II, 53, 131, 234): bk. Def' eyle-.

Defn eyle- *Ar.* (I, 35- II, 28, 226, 227): Gömmek.

Defn it- *Ar.* (II, 21, 21, 181): bk. Defn eyle-.

Degenek idin- (II, 156): Sopa olarak kullanmak.

Deger bil- (II, 237) : Önemini, kıymetini bilmek.

Degşürivir- (II, 309): Çabucak veya ansızın değişmek.

Dehşet it- *Ar.* (I, 261): Korkmak.

Delālet eyle- *Ar.* (II, 31, 107): Yol göstermek.

Delālet it- *Ar.* (I, 54- II, 55, 262): bk. Delālet eyle-.

Delālet itme- *Ar.* (I, 213): Yol göstermemek.

Delīl ol- *Ar.* (I, 162): Kılavuz olmak.

Delük it- (I, 338): Delmek.

Dem-beste ol- *Far.* (II, 344): Nefesi tutulmak.

Deng ü şifte ol- *Far.* (I, 107): Şaşkın ve meftun olmak.

Depredi tur- (I, 53): Hareket ettirmek.

Der-ḥ'āst eyle- *Far.* (I, 263): İstemek.

Der-ḥ'āst it- *Far.* (I, 99): bk. Der-ḥ'āst eyle-.

Der-ḥ'üst it- *Far.* (II, 186, 187): bk. Der-ḥ'āst eyle-.

Der-kenār ol- *Far.* (II, 252): Kucaklamak.

Der-mānde ol- *Far.* (I, 116, 231, 307, 332, 333- II, 22, 34, 52, 85, 173, 187, 201, 260): Düşkün olmak.

Der-miğ tutma- *Far.* (I, 83) : Duman-
sis altında tutmamak.

Der-niyām ol- *Far.* (II, 48): Kılıfta
olmak.

Der-yāft it- *Far.* (II, 231, 331): İyilik
bulmak, iyi bir iş olduğunu
görmek.

Derd-i firāk eyle- *Far.+Ar.* (I, 345):
Ayrılık acısı çekmek.

Derdüñe dermān ol- (II, 12): Sorununa
çözüm bulmak, sıkıntısını
gidermeye çare göstermek.

Deri ol- (II, 283): Feda olmak.

Dermān bul- *Far.* (II, 300): Soruna
çözüm bulmak, sıkıntıyı
geçirmeye çare göstermek.

Dermān ol- *Far.* (II, 12): İlaç, çare
olmak, iyileşmesine vesile
olmak.

Dermān vir- *Far.* (I, 83): Güç, kuvvet
vermek.

Derviş ol- *Far.* (I, 206, 229): 1. Fakir
olmak, yoksulluğu ve
çilekeşliği benimsemek.

Dest it- *Far.* (I, 331): Yumruklamak.

Dest-būs eyle- *Far.* (II, 18): El öpmek.

Dest-būs it- *Far.* (II, 46): bk. Dest-būs
eyle-.

Dest-dirāzlık it- *Far.* (I, 287): El
uzatmak.

Dest-dirāzlık it- *Far.* (II, 306): bk.
Dest-dirāzlık it-.

Dest-girlik eyle- *Far.* (I, 67): Yardım
etmek.

Destān eyle- *Far.* (II, 177): Bir şeyler
anlatmak.

Destūr buyur- *Far.* (I, 23, 190- II, 276):
İzin vermek.

Destūr dile- *Far.* (I, 54, 59, 60, 69,
108, 144, 146, 185, 190,
190, 216, 260, 289- II, 75,
225, 273) : İzin istemek.

Destūr iste- *Far.* (I, 116- II, 181): bk.
Destūr dile-.

Destūr ol- *Far.* (I, 262- II, 216, 297,
334): İzin verilmek.

Destūr vir- *Far.* (I, 41, 49, 82, 118,
131, 159, 168, 190, 216,
217, 253, 256, 258, 262,
262, 265, 287- II, 24, 24, 24,
25, 87, 181, 214, 276, 325,
346, 372): bk. Destūr buyur-
.

Destūr virme- *Far.* (II, 181): İzin
vermemek.

Devā eyle- *Ar.* (II, 163): İlaç vermek,
iyileştirmek.

Develb eyle- (I, 292): Çalışıp
çabalamak.

Diñi diñle- (I, 62): Dinlemek, kulak
vermek.

- Dike tır-** (II, 332): Dikmekte olmak.
- Dil aç-** (I, 247): bk. Ağzın aç-.
- Dil okı-** (I, 223): Dil dökmek.
- Dil uzat-** (II, 373): Bir kimse veya bir şey için kötü söylemek.
- Dil-hoşlık vir-** *Far.* (II, 164): Birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek.
- Dil-şād ol-** *Far.* (I, 85): Sevinçli olmak.
- Dil-teng ol-** *Far.* (I, 225, 271, 327- II, 61, 101, 189, 189, 197, 220, 228, 232, 238, 319, 330): Üzölmek, sikkın olmak.
- Dilek eyle-** (II, 187): İstemek, talep etmek.
- Dilek it-** (I, 250): bk. Dilek eyle-.
- Dileyü gel-** (I, 206): İsteyip gelmek.
- Dileyü var-** (II, 52): İsteyip gitmek.
- Dileyü vir-** (II, 99): Çabucak veya ansızın dilemek.
- Dili kesil-** (II, 179): Söylemesine engel olmak.
- Dili tıtul-** (I, 224- II, 273): Sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birden bire söz söyleyemez olmak.
- Diline al-** (I, 284): Aynı şeyi durmadan ve her yerde tekrarlamak, bir kimseyi her yerde kötölemek.
- Dilirlik eyleme-** *Far.* (II, 245): Yiğitlik etmek.
- Dinleyü gel-** (I, 70- II, 53): Dinlemek için gelmek.
- Dirāz ol-** (II, 80): 1. Uzun olmak; 2. Çok sürmek.
- Diri eyle-** (II, 204): Canlandırmak.
- Diri ol-** (II, 183): Canlı olmak.
- Diri olma-** (II, 311): Ölmek.
- Diriğ tıut-** *Far.* (II, 283, 337): Birini bir şeyden mahrum bırakmak.
- Diriğ tıutma-** *Far.* (I, 83): Birini bir şeyden mahrum bırakmamak.
- Diş ur-** (I, 317): Sahiplenmek, nasiplenmek.
- Divāne ol-** *Far.* (I, 17, 42- II, 119, 271): Şaşırarak, çılgına dönmek.
- Diyivir-** (I, 195): Çabucak söylemek.
- Diyü gel-** (I, 171, 172, 215): Biri için gelmek.
- Diyü tır-** (II, 31, 309): Sürekli söylemek.
- Diyübil-** (II, 197): Bir şeyi söylemeye muktedir olmak.
- Diyüvir-** (I, 45, 48, 62, 98, 107, 158, 197, 202, 207, 241, 257, 265, 271, 286, 299, 305, 340- II, 24, 66, 139, 152,

- 204, 225, 301, 328, 360):
bk. Diyivir-.
- Diyüvirme-** (II, 225): Çabucak söyleyememek.
- Du'ā eyle-** *Ar.* (I, 165, 293- II, 56, 153, 183, 198, 297): Dua etmek.
- Du'ā it-** *Ar.* (I, 39, 181, 192- II, 195, 196, 197, 199, 282): bk. De'ā eyle-.
- Du'ā kı1-** *Ar.* (I, 27, 29, 37, 39, 60, 107, 108, 108, 114, 116, 166, 206, 245, 259, 280, 300, 339, 353- II, 41, 42, 42, 59, 62, 66, 125, 163, 178, 186, 187, 187, 193, 193, 195, 196, 196, 197, 199, 199, 200, 201, 202, 202, 202, 204, 215, 223, 227, 276, 284, 329): bk. Du'ā eyle-.
- Du'ā okı-** *Ar.* (II, 163, 199): 1. Yakarmak; 2. Övmek.
- Du'ālar eyle-** *Ar.* (II, 178): bk. Du'ā eyle-.
- Du'ālar it-** *Ar.* (II, 183): bk. Du'ā eyle-.
- Du'ālar kı1-** *Ar.* (I, 195, 308- II, 214): bk. Du'ā eyle-.
- Du'ā-yı hūb it-** *Ar.+Far.* (I, 75): Hayır dua etmek.
- Du'ā-yı muvāfiḳ it-** *Ar.* (I, 55): Uygun dua etmek.
- Dūr dūş-** *Far.* (II, 110, 330): Uzak olmak, uzakta bulunmak.
- Dūr eyle-** *Far.* (II, 171): Uzaklaştırmak.
- Dūr it-** *Far.* (I, 355- II, 226): bk. Dūr eyle-.
- Dūr ol-** *Far.* (I, 345- II, 237): Uzak olmak.
- Dūş ol-** *Far.* (I, 118): Rastlamak.
- Dutsaḳ eyle-** (I, 192): Esir etmek.
- Dutsaḳ ol-** (I, 192): Esir olmak.
- Duzaḡa dūş-** (I, 107, 117, 117, 117- II, 55): Birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek.
- Duzaḡa dūşmiş ol-** (I, 117): bk. Duzaḡa dūş-.
- Dü-gāne kı1-** *Far.* (II, 52): Sanah namazı kılmak.
- Dü-nīm eyle-** *Far.* (I, 97): İki parçaya ayırmak.
- Dügüm düg-** (I, 116): Dügüm atmak.
- Dügüm şeş-** (I, 116): Dügüm çözmek.
- Dügün eyle-** (I, 51, 148- II, 257, 297, 309): Dügün yapmak.
- Dügün idivir-** (I, 261): Çabucak dügün yapmak.
- Dügün it-** (I, 269): bk. Dügün eyle-.

Düğünler eyle- (II, 363): Düğünler yapmak.

Dümük ol- (I, 332): Meşgul olmak.

Dürüğ ol- *Far.* (II, 196): Yalan olmak.

Dürüst eyle- *Far.* (I, 196): Sağ salim etmek.

Dürüst ol- *Far.* (I, 196, 248, 288, 336): Doğru olmak, hatasız olmak.

Dürüst olma- *Far.* (II, 225): Doğru olmamak, hatasız olmamak.

Dürüst tut- *Far.* (I, 175): Olması gerektiği gibi yapmak.

Dürüstlük it- *Far.* (I, 6): İspat etmek, doğruluğunu göstermek.

Düş gör- (II, 3, 313, 330): Rüya görmek.

Düşeyaz- (II, 57): Az kalsın düşmek.

Düşmen ol- *Far.* (I, 56): Düşman olmak.

Düşmen tut- *Far.* (I, 117): Düşman olarak görmek.

Düşmüş ol- (I, 255): Geçmişte düşmek.

Düzedür- (II, 302): Bir şeyi uzun süre düzmek.

Düzivir- (I, 75, 112, 113, 276): Çabucak veya ansızın düzmek.

E

Eblehlik eyle- *Ar.* (II, 265): Yanlış iş yapmak, budalaca hareket etmek.

Eblehlik eyleme- *Ar.* (II, 346): Yanlış iş yapmamak, budalaca hareket etmemek.

Ebsem ol- (I, 270- II, 167): Susmak.

Edā it- *Ar.* (I, 37, 337): Yerine getirmek.

Edeb buyur- *Ar.* (II, 209): Lutfetmek, lutuf ile muamele etmek.

Edebsüzlük eyle- *Ar.* (I, 320): Terbiyesizlik etmek.

Efsün okı- *Far.* (I, 91, 91, 163, 308- II, 149, 150, 153, 160): Büyü yapmak.

Egleni tur- (I, 149): Eğlenme işini sürdürmek.

Egleyüdur- (I, 318): durdurma işini sürdürmek.

Eksili yoru- (II, 78): Eksilmekte olmak.

Eksük itme- (I, 53- II, 182): Azaltmamak.

Eksük ol- (II, 160): Eksilmek.

Eksük olma- (I, 281- II, 89): Eksilmemek.

El bir it- (I, 187- II, 27): Birlikte davranmak, ortak hareket etmek.

- El götür-** (II, 202): Dua etmek için el kaldırmak.
- El ur-** (I, 18, 152, 155, 190, 249, 283- II, 149, 259, 259): El sürmek.
- El uzat-** (I, 295): 1. Birinden bir hakkı almaya kalkışmak; 2. Yardım etmek.
- El uzatma-** (I, 149, 187): Dokunmamak, mahremiyetine saygı göstermek.
- El vir-** (I, 208- II, 174): 1. Elini tutmak; 2. Birinin elini tumasına izin vermek.
- El virme-** (I, 295): 1. Elini tutmamak; 2. Birinin elini tutmasına izin vermemek.
- El yu-** (I, 28, 74, 206): İlgisini kesmek, vazgeçmek.
- Elden çık-** (I, 359- II, 173): Kaybedilmek.
- Elden çıkar-** (I, 268): Bir şeyin sahipliğini başkasına geçirmek, satmak.
- Elden git-** (II, 78): Bir şeyi yitirmek, o şeyden mahrum kalmak.
- Ele al-** (I, 13, 139, 160): Bir konuyu görüşmek.
- Ele götür-** (I, 125, 160, 162): Sahibi olmak, ele geçirmek.
- Ele gir-** (I, 75- II, 87, 160): Ele geçmek, yakalanmak.
- Eli ayağı tutma-** (II, 194): Güçsüz, dermansız kalmak.
- Elin al-** (I, 82, 99, 269): Elini eline almak.
- Elinden çıkarı virme-** (I, 4): Bir şeyin sahipliğini başkasına verememek, satamamak.
- Elinden gel-** (I, 97-II, 43): Yapabilmek.
- Elinden kurtul-** (I, 161): Birinden kaçmayı başarmak.
- Eline düş-** (I, 20, 23- II, 122, 322): Bir kimsenin egemenliği, buyruğu altına girmek; yakalanmak.
- Eline düşme-** (I, 155): Egemenliği, buyruğu altına girmemek, yakalanmamak.
- Eline gir-** (I, 188, 256- II, 41, 41): bk. Ele gir-.
- Eline girme-** (II, 37, 37, 41): Yakalanmamak, elde edinilmemek.
- Eline yapış-** (I, 43, 165- II, 271): Elini öpmek.
- Elini kısa eyle-** (I, 135): Uğraşmamak, ilgilenmemek; o şeyle ilgisini kesmek.

- Elünden çık-** (I, 281): bk. Elden çıkmak.
- Elünden iş gelme-** (I, 68): Bir şey yapamamak.
- Elüñe düş-** (I, 224, 291): Bk. Eline düş-.
- Emān virme-** Ar. (II, 183, 287): Canını başışlamamak, öldürmek.
- Emīn it-** Ar. (II,150): Günvende tutmak.
- Emīn ol-** Ar. (I, 139, 180- II, 141, 173, 175, 307): Güvende olmak.
- Emīr ol-** Ar. (II, 81): Padişah olmak.
- Emr ol-** Ar. (II, 369): Buyrulmak.
- Endiše eyle-** Far. (I, 37, 57, 58, 58): Düşünmek.
- Endiše idin-** Far. (I, 298- II, 260, 274): Düşünce içinde olmak.
- Endiše it-** Far. (I, 36, 90, 253, 261- II, 9, 63, 68, 150, 199, 265, 274, 353): bk. Endiše eyle-.
- Endiše itme-** Far. (I, 264, 316- II, 174): Düşünmemek.
- Endiše yeme-** Far. (II, 18): Tasaya kapılmamak, kaygılanmamak.
- Endiše yime-** Far. (I, 163): bk. Endiše yeme-.
- Endišeye düş-** Far. (II, 263): Tasaya kapılmak, kaygılanmak.
- Endišenāk ol-** Far. (I, 127): Endişeli, sıkıntılı olmak.
- Epsēm ol-** (I, 58, 118, 289, 303, 303- II, 135, 150, 167, 195, 274): bk. Ebsem ol-.
- Er olma-** (I,175): Herhangi bir durumun gerçekleşmemesi durumunda kendisinin insan sayılmayacağı anlamında kullanılan bir söz.
- Ere vir-** (II,117): Kız veya kadını evlendirmek.
- Erzānī kııl-** Far. (I, 51): Nasip etmek, intikal ettirmek.
- Eşer eyle-** Ar. (I, 147- II, 104): Etki yapmak.
- Eşer it-** Ar. (I, 287- II, 353): bk. Eşer eyle-.
- Esīr eyle-** Ar. (I, 203): Tutsak etmek.
- Esīr it-** Ar. (I, 179- II, 121, 137): bk. Esīr eyle-.
- Esīr-i bend-i ‘ışk ol-** Ar.+Far. (I, 107): Aşkın tutsağı olmak.
- Esirgenci ol-** (I, 292): Korunmaya muhtaç olmak.
- Etek çekme-** (I, 326): Uzaklaşmamak, ilgilenmek.
- Evgār eyle-** Far. (I, 349): İncitmek.
- Evgār it-** Far. (I, 331): bk. Evgār eyle-.
- Evgār ol-** Far. (I, 354- II, 346): İncinmek.

Evgār olma- *Far.* (I, 357):
İncinmemek.

Eyer ur- (II, 52): Eyerlemek.

Eyidüvir- (II, 139): Çabucak veya
ansızın söylemek.

Eylük eyle- (I, 337- II, 205): İyi
davranmak, birine yardım
etmek.

Eylük hakkı bil- (I, 334): Kendisine
yapılan iyiliği unutmamak.

Eylük it- (I, 13, 222, 309, 312, 312,
337- II, 159, 207): bk. Eylük
eyle-.

Eylükler it- (I, 345): bk. Eylük eyle-.

Eymen ol- (I, 18): Korkmak, ürkmek.

Eyü it- (II, 160, 262, 263, 335): Doğru
yapmak.

Eyü ol- (II, 262): İyi duruma gelmek.

‘Ezā vir- *Ar.* (I, 97): Bunaltmak,
rahatsız etmek.:

Ez‘āf-ı mükāfāt it- *Ar.* (II, 79): Kat kat
mükāfāt vermek.

F

Fahr eyle- *Ar.* (II, 371): Övünmek.

Fā’iz ol- *Ar.* (II, 56): Başarmak,
korktuğundan kurtulmak.

Fāriğ düş- *Ar.* (I, 27, 30, 72, 104, 134,
201, 232, 328- II, 56, 84,
324, 353): Alakayı kesmek,
çekilmek.

Fāriğ eyle- *Ar.* (II, 50): Uzak tutmak,
emin olmak.

Fāriğ ol- *Ar.* (I, 48, 84, 106, 141, 149,
157, 205, 233, 244, 262,
275, 287, 296, 334, 357- II,
34, 53, 53, 64, 119, 128,
145, 195, 211, 242, 321):
Sona ermek, tamamlamak.

Fāriğ tut- *Ar.* (I, 53, 105, 147, 166- II,
209): Rahat olmak.

Fāriğ-dil it- *Ar.+Far.* (I, 142):
Rahatlatmak.

Fāriğ-dil ol- *Ar.+Far.* (I, 143- II, 154):
Rahatlamak.

Farḳ-ı kadem idin- *Ar.* (I, 105):
Hizmete koşmak, ayak
öpmek.

Faşl it- *Ar.* (II, 23): Hükme bağlamak.

Fāş ol- *Far.* (II, 135, 175): Ortaya
çıkma, çoğalmak.

Fāyide eyleme- *Ar.* (II, 69, 89, 164,
173, 286): İşe yaramamak.

Fāyide it- *Ar.* (I, 128): Etki etmek.

Fāyide itme- *Ar.* (I, 299- II, 9, 84, 187,
189, 271, 327): Etki
etmemek.

Fāyide ol- *Ar.* (II, 358): Yararı olmak

Fāyide olma- *Ar.* (II, 165): Yararı
olmamak.

Fāyide tut- *Ar.* (I, 242): Faydalanmak.

- Fazîhatnâk eyle-** *Ar.+Far.* (II, 174):
Rezil etmek. 293, 301, 333, 333, 338):
Yüksek sesle haykırmak.
- Fazîl it-** *Ar.* (I, 222): Yardım etmek. *Feryâd ir-* *Far.* (I, 250, 356): Ses, çağrı ulaşmak.
- Fedâ eyle-** *Ar.* (I, 226): Kurban etmek, uğruna vermek. *Feryâd iriş-* *Far.* (I, 33, 119, 192, 220, 268, 327- II, 152, 173, 198, 283, 321): bk. Feryâd ir-.
- Fedâ it-** *Ar.* (II, 114): bk. Feda eyle-. *Feryâd it-* *Far.* (I, 64, 66, 294, 342- II, 100, 147, 185, 263, 269, 271, 298, 309, 333, 333, 341): bk. Feryâd eyle-.
- Fedâ ol-** *Ar.* (I, 357): Uğruna verilmek, kurban olmak. *Feryâd u figân eyle-* *Far.* (II, 119, 180, 294): Yüksek sesle bağırarak ağlamak, inlemek.
- Fehm ideme-** *Ar.* (II, 60): Bir yeri veya şeyi ele geçirememek. *Feryâd u figân it-* *Far.* (I, 16- II, 180, 305): bk. Feryâd u figân eyle-.
- Felâh bulma-** *Ar.* (I, 292): Rahata ulaşmak, kurtulmak. *Feryâd u zârî it-* *Far.* (II, 352): Yüksek sesle ağlayıp sızlama.
- Ferâgat it-** *Ar.* (II, 204): Vazgeçmek. *Feryâda vir-* *Far.* (I, 344): Yüksek sesle bağırmasına neden olmak.
- Ferâgat ol-** *Ar.* (II, 297): Yalnız kalmak. **Ferzâne-i dehr ol-** *Far.+Ar.* (I, 189): Zamanının âlimi olmak.
- Ferec bul-** *Ar.* (II, 370, 378): Sıkıntıdan, kederden kurtulmak.
- Ferîdü'l-^çaşr ol-** *Ar.* (II, 38): Zamanının bir tanesi olmak.
- Fermân kıl-** *Far.* (I, 231): Hüküm vermek. **Fesâd it-** *Ar.* (I, 296- II, 273): Tecavüz etmek.
- Fermân tut-** *Far.* (I, 91): Ferman yazmak. *Fesâda vir-* *Ar.* (I, 6): Kendisini kötülüğe yöneltmek.
- Ferrâşlık eyle-** *Far.* (II, 296): Temizlemek, silmek, hırsızlamak. **Feth eyle-** *Ar.* (I, 288): Bir yeri veya bir şeyi ele geçirmek.
- Feryâd eyle-** *Far.* (I, 71, 88, 98, 130, 183, 193, 293, 328- II, 6, 53, 187, 200, 264, 269, 281,

Feth ideme- *Ar.* (II, 44-45): Bir yeri veya bir şeyi ele geçirememek.

Feth it- *Ar.* (II, 63, 365): bk. Feth eyle-

Feth ol- *Ar.* (II, 138): Ele geçirilmek.

Fetvā vir- *Ar.* (I, 180, 183- II, 154): Herhangi bir işlemin veya eylemin din kurallarına uygun olup olmadığı konusunda konuyla ilgili bilim adamlarınca açıklama yapılmak; bir işin yapılabilmesi için yargıda bulunmak.

Fevt itme- *Ar.* (I, 197): Gecikmemek.

Fevt ol- *Ar.* (II, 265): Gecikmek.

Feza' eyle- *Ar.* (II, 171): bk. Feryād eyle-.

Feza' it- *Ar.* (II, 87): bk. Feryād it-.

Fısq u fücür itme- *Ar.* (I, 154): Günah işlememek.

Fidā eyle- *Ar.* (II, 321): Kıymak, gözden çıkarmak.

Fidā it- *Ar.* (I, 91, 111- II, 173, 240, 303, 321, 326): bk. Fidā eyle-.

Fidā ol- *Ar.* (I, 161, 233- II, 43, 50, 154): Uğruna yok olmak.

Fiğān it- *Far.* (I, 85- II, 74, 185, 285): Bağırarak ağlamak, inlemek.

Fikr eyle- *Ar.* (I, 17, 29, 30, 47-48, 75, 181, 245, 279, 304, 330- II, 59, 96): Düşünmek.

Fikr ide başla- *Ar.* (II, 184): Düşünmeye başlamak.

Fikr idin- *Ar.* (I, 346- II, 77, 232, 253, 253, 323, 358): bk. Fikr eyle-.

Fikr it- *Ar.* (I, 18, 40, 45, 58, 61, 75, 90, 110, 245, 315- II, 214, 232, 233, 240, 245, 288, 320): bk. Fikr eyle-.

Fikrler it- *Ar.* (I, 61): bk. Fikr eyle-.

Firāk ol- *Ar.* (II, 12): Ayrılmak.

Fitne itme- *Ar.* (I, 139): Ayaklanmak.

Furşat bul- *Ar.* (I, 43, 183- II, 91): Uygun, elverişli zaman bulmak.

Furşat gözet- *Ar.* (I, 229): Uygun, elverişli zamanı beklemek.

Furşat vir- *Ar.* (I, 191): Bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak.

Fürü-mānde ol- *Far.* (I, 142, 247- II, 3, 129, 167, 196): Aciz olmak.

Fürü-mānde kal- *Far.* (I, 203, 251- 252): Tükenmek, mecali kalmamak.

Fürüdāšt it- *Far.* (I, 355): Hoşluk vermek, alttan almak.

Fütür eyleme- *Ar.* (II, 125): Gevşeklik etmek.

G

Geçeyoru- (I, 297- II, 369): Geçmekte olmak.

Geçmiş ol- (I, 277): Geçmek.

Geleci ol- (I, 64): Söz olmak, sözü edilmek.

Gelmez ol- (I, 155): Gelmemek.

Gelmiş ol- (II, 17): Geçmişte gelmek.

Geliyoru- (I, 205, 321- II, 273): Gelmekte olmak.

Gelüyoru- (I, 175- II, 98): bk. Geliyoru-

Gerdān eyle- *Far.* (I, 354): Döndermek,

Gerek ol- (I, 229- II, 3, 255): Gerekmek.

Germ ol- *Far.* (I, 63, 114, 236, 283, 341- II, 246, 250): Sıcak olmak, sıkı fıkı olmak.

Germ-güyendelik eyle- *Far.* (II, 246): Şarkı söylemek.

Gešt it- *Far.* (I, 21): Dolaşmak.

Getirüvir- (II, 133, 357, 357): Çabucak veya ansızın getirmek.

Getürivir- (II, 376): bk. Getirüvir-.

Getürüvir- (I, 280- II, 50, 245): bk.

Getirüvir-.

Gey ol- (I, 114): İyileşmek.

Geyik eyle- (I, 110, 111, 245): Geyik yapmak.

Giç ol- (II, 261, 262): Geç olmak, uzun sürmek.

Gide gör- (I, 306): Gitme işini sürdürmek.

Gide tūr- (II, 5): bk. Gide gör-.

Gider ol- (I, 96, 292- II, 279): Gitmek.

Gideyoru- (I, 192- II, 78, 309): Gitmekte olmak.

Girān ol- *Far.* (II, 192): Sert, katı olmak.

Girdek düz- *Far.* (II, 73): Gerdeğe girilecek yer hazırlamak.

Giriftār eyle- *Far.* (I, 17, 73- II, 299, 301): Esir etmek.

Giriftār eyleme- *Far.* (II, 285): Esir etmemek.

Giriftār it- *Far.* (I, 25, 91- II, 28): bk. Giriftār eyle-.

Giriftār ol- *Far.* (I, 36, 76-77, 110, 118, 147, 147, 230, 233, 233, 243, 352, 356- II, 69, 186, 191, 268, 269, 310, 311, 312): Tutulmak, yakalanmak.

- Giriftār olma-** *Far.* (I, 326): Tutulmamak, yakalanmamak.
- Giriz it-** *Far.* (I, 139- II, 39): Kaçmak.
- Girü tur-** (II, 215): Bir işi yapmaktan kaçınmak.
- Giryān ol-** *Far.* (II, 152): Ağlar halde olmak.
- Giryān ü zār ol-** *Far.* (I, 253): Ağlar sızlar halde olmak.
- Girye vü zārī it-** *Far.* (II, 203): Ağlayıp sızlamak.
- Gökçek eyle-** (I, 248): Güzelleştirmek.
- Gökçek it-** (I, 274- II, 353): bk. Gökçek eyle-.
- Gönderü çık-** (I, 12, 78, 150, 227, 322- II, 240, 258): Uğurlamak için dışarı çıkmak.
- Göñlin hoş it-** (I, 55): Birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek.
- Göñlinde yir eyle-** (II, 112): Gönlünde iz bırakmak.
- Göñlinde yer it-** (I, 334): bk. Göñlinde yer eyle-.
- Göñline düş-** (I, 127): Heves duymak, arzulamak.
- Göñline korqu düş-** (II, 187, 215): Endişelenmek, korkmak.
- Göñlini götür-** (I, 92): Umudunu kesmek.
- Göñlini hoş it-** (II, 265): bk. Göñlin hoş it-.
- Göñlini hoş tut-** (II, 19, 42, 53): bk. Göñlin hoş it-.
- Göñlüne düş-** (I, 190): bk. Göñline düş-.
- Göñlüni fāriğ tut-** (II, 160): Gönlü rahat olmak.
- Göre dur-** (I, 158- II, 152): Görme işini sürdürmek.
- Göre tur-** (I, 32): bk. Göre dur-.
- Görinmez eyle-** (II, 177): Görünmez hâle getirmek.
- Görivir-** (II, 195, 279, 309): Çabucak veya ansızın görmek, hacetini gidermek.
- Görmez ol-** (II, 322): Görmemek.
- Görmiş ol-** (II, 132): Geçmişte görmek.
- Görür olma-** (II, 305): bk. Görmez ol-.
- Gösterivir-** (II, 138): Çabucak veya ansızın göstermek.
- Götüribil-** (I, 170): Getirmeye gücü, kabiliyeti olmak.
- Göz dik-** (II, 70): Bir şeyi ele geçirme isteğine kapılmak.
- Gözden düşür-** (I, 56): Bir kişi veya nesnenin değerini yitirtmek.
- Gözi açıl-** (II, 192): Uyanmak.
- Gözi düş-** (I, 29, 209): Görmek, göz göze gelmek.

Gözi ısır- (II, 186): Bir kimseyi tanıyacak gibi olmak.

Gözine karşı gel- (II, 302): Karşısına çıkmak, rastlamak.

Gözleri dol- (II, 74): Ağlayacak kadar duygulanmak.

Gözleri yaş getir- (I, 89): Ağlamak.

Gözsüz ol- (II, 189, 189, 194, 195): Gözü olmamak.

Gözü düş- (II, 207): Birini veya bir şeyi sevmek, almayı çok istemek.

Gözünü uyku al- (I, 332): Uyumak.

Güş ol- *Far.* (I, 119): Kulak kesilmek, dinlemek.

Güyendelik eyle- *Far.* (I, 341): Şarkı söylemek.

Güft ol- *Far.* (I, 260): Konuşmak.

Güm eyle- *Far.* (II, 233): Öldürmek.

Güm-râh ol- *Far.* (I, 272): Yolunu şaşırmaq.

Gümân eyleme- *Far.* (I, 274, 340): Şüphelenmek, kuşkulanmak..

Gümân it- *Far.* (II, 7): bk. Gümân eyle-

Gümân itme- *Far.* (I, 336): Şüphelenmemek, kuşkulanmamak.

Gümâna düş- *Far.* (I, 23, 60- II, 181, 312): Şüphelenmek, kuşkulanmak.

Günâh it- *Far.* (I, 325- II, 177, 273): Günah işlemek

Güşâd eyle- *Far.* (I, 244): Açmak.

Güşâde ol- *Far.* (II, 263): Açılmak, rast gitmek.

Güvâh ol- *Far.* (II, 58, 58): Tanık olmak.

Güyegü idin- (II, 367): Damat olarak almak, kızını vermek.

Ğ

Ğadr eyleme- *Ar.* (II, 173): Vefasızlık etmemek.

Ğadr it- *Ar.* (I, 89- II, 124): Vefasızlık etmek.

Ğâfil bul- *Ar.* (I, 121, 297): Umulmadık, beklenmedik bir zamanda yakalamak.

Ğâfil düş- *Ar.* (II, 126, 159): Unutmak, dikkatsiz davranmak.

Ğâfil olma- *Ar.* (II, 125, 155, 204): Uyanık bulunmamak.

Ğâ'ib ol- *Ar.* (I, 273- II, 44): Kaybolmak.

Ğalağ it- *Ar.* (II, 330): Yanlış yapmak.

Ğalağ itme- *Ar.* (II, 47): Yanlış yapmamak.

- Ġalebe eyle-** *Ar.* (I, 30, 342- II, 68, 202): Galip gelmek, basmak.
- Ġalebe it-** *Ar.* (II, 7, 100, 111, 271): bk. Ġalebe eyle-.
- Ġalebe kop-** *Ar.* (I, 75): Gürültü kopmak, söz yayılmak.
- Ġalebe ol-** *Ar.* (II, 301): Gürültü olmak.
- Ġalib ol-** *Ar.* (I, 93, 133, 234, 309- II, 21, 49, 358): Yenmek, çoğalmak.
- Ġam yi-** *Ar.* (II, 68): Üzüntü duymak.
- Ġam yime-** *Ar.* (II, 15, 123, 127, 154, 214, 232): Üzüntü duymamak.
- Ġam-gin ol-** *Ar.+Far.* (II, 54, 174, 179): Kederli, üzüntülü olmak.
- Ġam-güsârlük it-** *Ar.+Far.* (I, 353): Dertleşmek.
- Ġamin yi-** *Ar.* (II,75): bk. Ġam yi-.
- Ġammâzlık eyle-** *Ar.* (I, 203): Kovuculuk yapmak, işpiyonlamak.
- Ġamnâk ol-** *Ar.+Far.* (I, 116, 334- II, 56, 81, 83, 87, 89, 96, 109- II, 110): bk. Ġam-gin ol-.
- Ġanî it-** *Ar.* (II, 300): Zenginleşmek.
- Ġanî ol-** *Ar.* (II, 261): Zengin olmak.
- Ġaret ol-** *Ar.* (II, 280, 284): Yağmalanmak.
- Ġarîb ol-** *Ar.* (II, 354): Yabancı olmak.
- Ġarîb olma-** *Ar.* (I, 199): Tuhaf olmamak.
- Ġarķ eyle-** *Ar.* (I, 175): Boğmak, ziyadesiyle vermek.
- Ġarķ eyleme-** *Ar.* (II, 314): Boğmamak, ziyadesiyle vermemek.
- Ġarķ it-** *Ar.* (I, 110- II, 313, 314): bk. Ġarķ eyle-.
- Ġarķ ol-** *Ar.* (I, 93, 137, 139, 191, 258, 343- II, 19, 74, 90, 90, 156, 186, 192, 198, 206, 213, 213, 287, 319): Boğulmak.
- Ġarķ olma-** *Ar.* (I, 96, 181): Boğulmamak.
- Ġavġa it-** *Far.* (II, 285): Kavga etmek, dövüşmek.
- Ġavġa ol-** *Far.* (II, 175): Kavga olmak.
- Ġavġa üş-** *Far.* (II, 39): Bir kişiyle topluca dövüşmek, bir kişiye topluca saldırmak.
- Ġavş u ġalebe it-** *Ar.* (II, 22): Bastırmak, çokluk olmak.
- Ġayb ol-** *Ar.* (I, 270): Kaybolmak, görünmez olmak.
- Ġayıb ol-** *Ar.* (I, 283): bk. Ġayb ol-.

- Ġāyib olma-** *Ar.* (I, 342): Kaybolmamak, görünmez olmamak. 107, 111, 112, 157, 174, 179, 182, 216, 230, 241, 272, 279): bk. Helāk eyle-.
- Ġāyib ol-** *Ar.* (I, 53, 249-II, 118, 164): bk. Ġayb ol-.
- Ġazā it-** *Ar.* (II, 143): Din için kâfirlerle savaşmak.
- Ġazab it-** *Ar.* (I, 6): Öfkelenmek.
- Ġırīv it-** *Far.* (I, 144, 192, 332- II, 321): Çılgılık atmak, bağırarak.
- Ġulū-yı ‘ām eyle-** *Ar.* (II, 9): Hücum etmek, saldırmak.
- Ġulū-yı ‘ām it-** *Ar.* (I, 17): bk. Ġulū-yı ‘ām eyle-.
- Ġusl eyle-** *Ar.* (II, 226, 227): Bo abdesti almak.
- Ġusl it-** *Ar.* (II, 121): bk. Ġusl eyle-.
- Ġusl itmiş ol-** *Ar.* (I, 65): bk. Ġusl eyle-.
- H**
- Hay it-** *Far.* (I, 339): Hücum etmek.
- Hedef ol-** *Ar.* (II, 43): Hoş olmayan herhangi bir davranışa uğramak.
- Helāk eyle-** *Ar.* (I, 178, 265, 271, 309, 327, 343- II, 89, 195): Öldürmek, mahvetmek.
- Helāk it-** *Ar.* (I, 119, 243, 270, 316, 330- II, 69, 72, 85, 85, 105, 107, 111, 112, 157, 174, 179, 182, 216, 230, 241, 272, 279): bk. Helāk eyle-.
- Helāk itme-** *Ar.* (I, 111): Öldürmemek, mahvetmemek.
- Helāk ol-** *Ar.* (I, 95, 144, 166, 167, 177, 178, 181, 194, 255, 256, 271, 272, 333, 334- II, 50, 55, 62, 81, 90, 174, 179, 179, 186, 242, 319, 323, 370): Ölmek, mahvolmak.
- Hem-rāh ol-** *Far.* (II, 191, 342, 343, 343): Yoldaş, yol arkadaşı olmak.
- Hem-sühānī ol-** *Far.* (I, 144): Dost, sırdaş olmak.
- Hem-şir ol-** *Far.* (II, 81): Süt kardeşi olmak.
- Heves düş-** *Ar.* (II, 214): Bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak.
- Heves it-** *Ar.* (I, 116- II, 40, 135, 250, 255, 355): bk. Heves düş-.
- Heves itme-** *Ar.* (II, 92): Bir şeye karşı istek duymamak, eğilimli olmamak.
- Heves-i ‘arūs it-** *Ar.+Far.* (II, 352): Gelinin arzusunda olmak.

Heves-i sefer-i Ka'be ol- *Ar.* (I, 322):

Ka'be'ye sefer isteğinde
olmak.

Hevesi düş- *Ar.* (II, 11, 225): bk.

Heves düş-.

Hezār ol- *Far.* (II, 113, 252): Binlerce

olmak, artmak.

Himmet bağla- *Ar.* (II, 58): Yardımını

beklemek.

Hücüm it- *Ar.* (II, 146): Saldırmak.

Ĥ

Ĥabs it- *Ar.* (I, 60, 131, 135):

Hapsetmek.

Ĥabs-i ebed it- *Ar.* (I, 317): Ebediyen

hapsetmek.

Ĥacc it- *Ar.* (II, 284): Hacca gitmek.

Ĥācet dile- *Ar.* (I, 80- II, 227): İstekte

bulunmak.

Ĥācet görivir- *Ar.* (II, 201): Çabucak

veya ansızın ihtiyacını
karşılama.

Ĥācet ol- *Ar.* (II, 3, 121): Gerekmek.

Ĥācib idin- *Ar.* (I, 153): Padişah

müşaviri olarak almak.

Ĥādiş ol- *Ar.* (II, 123): Ortaya çıkmak,

meydana gelmek.

Ĥāk eyle- *Far.* (I, 14): Toprak etmek.

Ĥākim eyle- *Ar.* (I, 154- II, 185):

Hâkimiyetine bırakmak,
gözetimine vermek.

Ĥākimlik eyle- *Ar.* (II, 310): Hüküm

vermek, hâkimlik yapmak.

Ĥākime ol- *Ar.* (I, 79): Bir bayanın

hakim olması.

Ĥakı-ı şoĤbet ol- *Ar.* (I, 358):

Arkadaşlıktan doğan bir hak
olmak.

Ĥakından gel- *Ar.* (I, 92): Yenmek,

öcünü almak veya cezasını
vermek.

Ĥāl ol- *Ar.* (II, 253): Bir şeyler olmak.

Ĥall eyle- *Ar.* (II, 218): Halletmek,

çözüm bulmak.

Ĥall idivir- *Ar.* (II, 218): Çabucak

veya ansızın halletmek.

Ĥamiyyet it- *Ar.* (I, 200): Gayret

etmek.

Ĥaml it- *Ar.* (I, 263): Nisbet etmek,

yorumlamak, düşünmek.

Ĥaml itme- *Ar.* (II, 79): Nisbet

etmemek, yorumlamamak,
düşünmemek.

Ĥamle it- *Ar.* (II, 128): Saldırmak.

Ĥamle kı-ı- *Ar.* (I, 317- II, 40): bk.

Ĥamle it-.

ĤamallıĤ it- *Ar.* (I, 23): Para karşılığı

yük taşımak.

Ĥammāllik it- *Ar.* (II, 43): bk.

ĤamallıĤ it-

Ĥarām ol- *Ar.* (I, 12, 170- II, 3): Yasak

olmak.

- Ḥareket eyle-** *Ar.* (II, 153, 160): Harekete geçmek.
- Ḥareket it-** *Ar.* (I, 132, 198, 214, 353- II, 89, 233, 237, 245, 274, 365): Kıpırdamak, hareket etmek.
- Ḥareketler eyle-** *Ar.* (I, 357): Çokça kıpırdamak, hareket etmek.
- Ḥarīṣ ol-** *Ar.* (I, 275- II, 148, 306): Tamahkâr olmak.
- Ḥarḳ ol-** *Ar.* (II, 151): Yanmak.
- Ḥarḳ olma-** *Ar.* (I, 96): Yanmamak.
- Ḥased it-** *Ar.* (I, 284): Kıskançlık etmek, çekememek.
- Ḥāşıl eyle-** *Ar.* (I, 154, 166, 182, 252, 282- II, 38): Kazanmak, elde etmek.
- Ḥāşıl ideme-** *Ar.* (II, 87): Kazamamak, elde edememek.
- Ḥāşıl idivir-** *Ar.* (II, 95): Çabucak veya ansızın kazanmak, elde etmek.
- Ḥāşıl it-** *Ar.* (I, 158, 158, 161, 181, 181, 181, 202, 323, 335- II, 1, 40, 43, 86, 130, 199, 244, 368, 369): bk. Ḥāşıl eyle-.
- Ḥāşıl kııl-** *Ar.* (I, 39, 80, 335- II, 128): bk. Ḥāşıl eyle-.
- Ḥāşıl ol-** *Ar.* (I, 1, 79, 96, 96, 139, 166, 217, 235, 285, 323, 346, 359- II, 67, 107, 160, 173, 201, 221, 378): Meydana gelmek, gerçekleşmek.
- Ḥāşıl olma-** *Ar.* (I, 208, 215, 275- II, 195): Meydana gelmemek, gerçekleşmemek.
- Ḥāşıl olmuş ol-** *Ar.* (I, 217): Geçmişte meydana gelmiş olmak.
- Ḥaşr ol-** *Ar.* (II, 1): Toplanmak.
- Ḥavāle eyle-** *Ar.* (I, 133): Uzatmak.
- Ḥavāle it-** *Ar.* (II, 241): bk. Batırmak, sokmak.
- Ḥavāle kııl-** *Ar.* (I, 11- II, 321): Atmak, göndermek.
- Ḥayf it-** *Ar.* (II, 270): Zulmetmek.
- Ḥayf ol-** *Ar.* (II, 280): Yazık olmak.
- Ḥayf yi-** *Ar.* (II, 369): Pişman olmak.
- Ḥayme ur-** *Ar.* (I, 19): Çadır kurmak.
- Ḥayrān ḳal-** *Ar.* (I, 31- II, 41, 43, 240): Çok beğenmek.
- Ḥayrān ol-** *Ar.* (I, 10, 18- II, 55, 248, 344): bk. Ḥayrān ḳal-.
- Ḥayrān u ‘āciz ol-** *Ar.* (II, 43): Şaşırmak ve gücü yetmemek.
- Ḥayret göster-** *Ar.* (I, 76): Taaccüp etmek, şaşırmak.
- Ḥazer eyle-** *Ar.* (II, 158): Kaçınmak.
- Ḥāzır dut-** *Ar.* (II, 202): Her zaman yanında bulundurmak; hemen kullanabilecek durumda bulundurmak.

- Ḥāzır eyle-** *Ar.* (I, 85, 114, 149, 271, 346- II, 22, 79, 84, 167, 176, 187, 234): Huzura getirmek.
- Ḥāzır gel-** *Ar.* (I, 45, 272- II, 57): Huzura gelmek.
- Ḥāzır idivir-** *Ar.* (II, 189): Çabucak veya ansızın hazırlamak.
- Ḥāzır it-** *Ar.* (I, 9, 56, 103, 272, 304- II, 11, 13, 359): Hazırlamak.
- Ḥāzır kı-** *Ar.* (I, 276- II, 149, 188): bk. Ḥāzır it-.
- Ḥāzır ol-** *Ar.* (I, 33, 182, 198- II, 14, 28, 55, 59, 72-73, 172, 203, 211, 235, 260, 261, 292, 373): Hazırlanmak.
- Ḥāzır tut-** *Ar.* (I, 278): bk. Ḥāzır dut-.
- Ḥelāl eyle-** *Ar.* (II, 296, 345, 345, 346): Üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin başışlamak.
- Ḥelāl it-** *Ar.* (II, 296, 345): bk. Ḥelāl eyle-.
- Ḥelāl ol-** *Ar.* (I, 73- II, 54, 264, 312, 344): 1. Yapılmasında ya da kullanılmasında dinen sakınca bulunmamak; 2. Haram olmamak.
- Ḥelāl-zādelik it-** *Ar.+Far.* (II, 222): Doğru, dürüst olmak, sözünün eri olmak.
- Ḥırfet ol-** *Ar.* (II, 355): Geçinmek için bir iş bulmak.
- Ḥışm eyle-** *Far.* (I, 51): Öfkelenmek.
- Ḥikâyet it-** *Ar.* (I, 281): Hikâye anlatmak.
- Ḥikâyet eyle-** *Ar.* (I, 13, 79- II, 101): bk. Ḥikâyet it-.
- Ḥikâyet it-** *Ar.* (I, 24, 94, 107, 143, 207, 228- II, 238): Anlatmak, hikâye anlatmak.
- Ḥikâyet söyleş-** *Ar.* (I, 314): Karşılıklı hikâye anlatmak.
- Ḥile bağla-** *Ar.* (II, 153): Büyü yapmak.
- Ḥile düz-** *Ar.* (II, 49): Çare bulmak.
- Ḥile eyle-** *Ar.* (II, 299): Aldatmak.
- Ḥimâyet it-** *Ar.* (II, 181, 272): Kollamak, korumak.
- Ḥisâb eyle-** *Ar.* (II, 294): Hesap etmek.
- Ḥisâb ol-** *Ar.* (II, 338): Hesaplanmak.
- Ḥuşümet it-** *Ar.* (I, 230): Düşmanlık etmek, husümet beslemek.
- Ḥuzūr ol-** *Ar.* (II, 178): Huzurlanmak, rahat olmak.
- Ḥüccet eyleme-** *Ar.* (I, 264): Delil göstermemek.
- Ḥüccet it-** *Ar.* (I, 217): Delil göstermek.
- Ḥüccet ol-** *Ar.* (II, 32): Senet, vesika olarak kullanmak.

Ḥücre düzet- *Ar.* (I, 7): Kalacak yer, oda hazırlamak.

Ḥükm eyle- *Ar.* (I, 41, 92, 219- II, 23, 373): 1. İdare etmek; 2. Karar vermek, yargıda bulunmak.

Ḥükm it- *Ar.* (I, 129, 293- II, 22, 22, 22, 307, 341, 368, 368, 369): bk. Ḥükm eyle-.

Ḥükm sür- *Ar.* (II, 341): İyice düşündükten sonra bir karara varmak.

Ḥür ol- *Ar.* (I, 102): Köle olmamak.

Ḥürmet eyle- *Ar.* (I, 210, 286, 316- II, 173): Saygı göstermek.

Ḥürmet it- *Ar.* (I, 358): bk. Ḥürmet eyle-.

Ḥ

Ḥaber al- *Ar.* (II, 101): Öğrenmek, bilgi edinmek.

Ḥaber bilivir- *Ar.* (I, 220): Çabucak haber vermek, bildirmek.

Ḥaber eyle- *Ar.* (I, 239, 271, 311): Haber vermek, bildirmek.

Ḥaber gönder- *Ar.* (I, 327): Herhangi bir araçla bildirmek.

Ḥaber it- *Ar.* (I, 114, 116, 210- II, 81, 111, 247, 269, 284, 286, 368): bk. Ḥaber eyle-.

Ḥaber ol- *Ar.* (I, 20, 50, 115, 198, 253, 308, 314- II, 8, 29, 63, 70, 75, 79, 81, 88, 113, 293, 299): Haber verilmek, bildirilmek.

Ḥaber soruş- *Ar.* (II, 97): Bilgi alışverişinde bulunmak.

Ḥaber vir- *Ar.* (I, 8, 15, 16, 24, 28, 39, 57, 75, 84, 94, 134, 151, 159, 172, 173, 178, 191, 196, 198, 202, 215, 225, 249, 254, 289, 290, 295, 322- II, 29, 38, 66, 85, 94, 97, 109, 120, 138, 162, 183, 212, 246, 279, 299, 308, 314, 321, 325): Bildirmek, haber ulaştırmak.

Ḥaberdār it- *Ar.+Far.* (I, 143): Bilgilendirmek.

Ḥaberdār ol- *Ar.+Far.* (II, 331): Bilgilenmek.

Ḥacālet ol- *Ar.* (I, 63- II, 16): Utanmak.

Ḥacīl düş- *Ar.* (II, 17): Utanmak.

Ḥacīl it- *Ar.* (II, 266): Utandırmak.

Ḥacīl ol- *Ar.* (I, 185, 322- II, 16, 63, 66, 205, 209, 214, 232, 312): Mahcup olmak.

Ḥāfi ol- *Ar.* (I, 180): Gizli olmak.

- Ḥalāş bul-** *Ar.* (I, 36, 296- II, 30, 72, 93, 130, 185, 199): Kurtulmak, selamete ermek.
- Ḥalāş eyle-** *Ar.* (II, 101, 162, 286): Kurtarmak.
- Ḥalāş it-** *Ar.* (I, 17, 140, 231- II, 102, 102, 127, 201, 269): bk. Ḥalāş eyle-.
- Ḥalāş itme-** *Ar.* (II, 152): Kurtarmamak.
- Ḥalāş ol-** *Ar.* (I, 100- II, 157): Kurtulmak.
- Ḥalāş vir-** *Ar.* (I, 77, 141- II, 326): Kurtuluşa ulaştırmak.
- Ḥalel gel-** *Ar.* (II, 189): Zarar gelmek, bozulmak.
- Ḥalel gelme-** *Ar.* (II, 365): Zarar gelmemek, bozulmamak.
- Ḥalka eyle-** *Ar.* (I, 307): Toparlamak.
- Ḥālī olma-** *Ar.* (I, 103): Geri durmamak.
- Ḥalvet eyle-** *Ar.* (I, 285- II, 28, 283): Yalnız bırakmak, tenhalaştırmak.
- Ḥalvet it-** *Ar.* (II, 302): Yalnız kalmak.
- Ḥalvet kal-** *Ar.* (I, 259, 359): Bk. Ḥalvet it-.
- Ḥalvet ol-** *Ar.* (I, 64- II, 114, 373): bk. Ḥalvet it-.
- Ḥalvet-i şoḥbet it-** *Ar.* (I, 47): Başbaşa sohbet etmek.
- Ḥalvete okı-** *Ar.* (I, 41): Huzuruna çağırarak.
- Ḥāmūş ol-** *Far.* (I, 148- II, 85, 199): Susmak.
- Ḥancer tart-** *Ar.* (I, 30): bk. Bıçak çek- .
- Ḥandān ol-** *Far.* (I, 266- II, 162): Sevinmek, sevinçli olmak.
- Ḥandān-leb ol-** *Far.* (I, 80): Güler yüzlü olmak.
- Ḥarāb düş-** *Ar.* (I, 59-60): Bitkin, perişan olmak, kötü duruma düşmek.
- Ḥarāb eyle-** *Ar.* (I, 33): Yıkarak, tahrip etmek.
- Ḥarāb it-** *Ar.* (I, 6, 85, 278- II, 111, 369): bk. Ḥarāb eyle-.
- Ḥarāb ol-** *Ar.* (I, 16, 20, 59- II, 125, 134, 228, 242, 307, 368, 369, 370): Mahvolmak.
- Ḥarāb olma-** *Ar.* (II, 309): Mahvolmamak.
- Ḥarābliklar eyle-** *Ar.* (I, 57): Yanlış işler yapmak.
- Ḥarāc-güzār idin-** *Ar.+Far.* (II, 78): Haraca bağlamak, bir kimseyi belli zamanlarda kendisine para vermeye zorlamak.
- Ḥarc eyle-** *Ar.* (I, 149, 155- II, 24): Harcamak.

- Ḥarc it-** *Ar.* (I, 170, 288- II, 24, 25, 219, 220): bk. Ḥarc eyle-.
- Ḥarc ol-** *Ar.* (I, 57, 169- II, 338): Harcanmak.
- Ḥarclar eyle-** *Ar.* (II, 259): Harcamalarda bulunmak.
- Ḥāṣ eyle-** *Ar.* (II, 53): Bir şeyi kendi malı yapmak.
- Ḥāṣ it-** *Ar.* (II, 52): bk. Ḥāṣ eyle-.
- Ḥāṣ idin-** *Ar.* (I, 295): Bir şeyi kendi malı olarak kullanmak.
- Ḥaṣımlık it-** *Ar.* (II, 271): Düşmanlık etmek.
- Ḥaṣm olma-** *Ar.* (I, 256): Düşman olmamak.
- Ḥasta ol-** *Far.* (I, 103, 219, 278- II, 21, 110, 354): Hastalanmak.
- Ḥasta-dil ol-** *Far.* (I, 146): Üzülmek.
- Ḥasta-ḥāṭır ol-** *Far.+Ar.* (I, 103): Üzülmek, perişan olmak.
- Ḥaṭā eyle-** *Ar.* (I, 48- II, 249): Yanlış yapmak.
- Ḥaṭā gelme-** *Ar.* (I, 164): Herhangi bir yanlış olmamak.
- Ḥaṭā it-** *Ar.* (II, 56, 308): bk. Ḥaṭā eyle-.
- Ḥaṭā kıl-** *Ar.* (I, 259, 259): bk. Ḥaṭā eyle-.
- Ḥāṭırdan git-** *Ar.* (II, 330): Unutmak, aklından çıkmak.
- Ḥatun idin-** (I, 67): Eş olarak almak.
- Ḥatun ol-** (II, 297): Eş olmak.
- Ḥavāṣṣ idin-** *Ar.* (II,86): Kendi zengiliğine ortak etmek.
- Ḥayāl bağla-** *Ar.* (I, 234): Gerçekleşmesi istenen, özlenen şeyi düşünmek.
- Ḥayāl ol-** *Ar.* (II, 253): İstenen şeyin gözde canlanması.
- Ḥayr ol-** *Ar.* (I, 161- II, 3, 38, 44): İyi olmak, hayırlı olmak.
- Ḥayrat vir-** *Ar.* (II, 115): Hayırda bulunmak.
- Ḥıṣm eyle-** *Far.* (I, 254- II, 35, 243): Öfkelenmek.
- Ḥıṣm it-** *Far.* (I, 24, 150- II, 44, 99, 315): bk. Ḥıṣm eyle-.
- Ḥıyānet eyleme-** *Ar.* (II, 173): İhanet etmemek, vefasızlık etmemek.
- Ḥıyānet ideme-** *Ar.* (I, 357): İhanet edememek, vefasızlık edememek.
- Ḥıyānet it-** *Ar.* (I, 186): İhanet etmek, vefasızlık etmek.
- Ḥilāf it-** *Ar.* (II, 267, 341): Karşı gelmek, muhalefet olmak.
- Ḥilāf itme-** *Ar.* (I, 221- II, 45): Karşı gelmemek, muhalefet etmemek.
- Ḥilāf olma-** *Ar.* (II, 141): Zıt olmak.

Ḥilāfet it- *Ar.* (I, 187): Hükmetmek, idare etmek.

Ḥil'at vir- *Ar.* (I, 237, 359- II, 113): Kaftan giydirmek.

Ḥire it- *Far.* (I, 9): Karartmak.

Ḥire ol- *Far.* (II, 253): Kötü olmak.

Ḥire vü medḥūş ol- *Far.+Ar.* (I, 258): Kötü olmak, korkmak, ürkmek.

Ḥ'ıştendār ol- *Far.* (I, 325): Kendine iyi bakmak, dikkat etmek.

Ḥ'ıştendārlik it- *Far.* (II, 103): Kendine iyi bakmak, iyi olmak.

Ḥitāb eyleme- *Ar.* (I, 300): Söylememek.

Ḥizmet eyle- *Ar.* (I, 7, 33, 33, 41, 50, 60, 69, 70, 84, 94, 105, 108, 111, 129, 133, 141, 149, 150, 152, 160, 174, 190, 194, 233, 233, 238, 262, 262, 265, 269, 292, 322, 325, 325, 333, 336, 339, 357- II, 15, 28, 30, 30, 56, 58, 68, 114, 149, 159, 161, 161, 189, 246, 249, 252, 367): İş görmek, çalışmak.

Ḥizmet göster- *Ar.* (I, 75, 351): Birine hizmet etmek, yardım etmek.

Ḥizmet idegel- *Ar.* (I, 70): Uzun süredir iş görmek, çalışmak.

Ḥizmet it- *Ar.* (I, 7, 7-8, 8, 12, 12, 55, 63, 66, 67, 87, 90, 91, 92, 94, 104, 112, 115, 129, 137, 149, 173, 198, 200, 216, 216, 231, 235, 272, 276, 292, 308, 311, 315, 334, 340, 341, 342- II, 4, 5, 33, 55, 115, 128, 159, 159, 163, 172, 238, 238, 238, 239, 262, 290, 303, 324, 333, 366, 366): bk. Ḥizmet eyle-.

Ḥizmet kıl- *Ar.* (I, 15, 309- II, 3, 281): bk. Ḥizmet eyle-.

Ḥizmetde ol- *Ar.* (I, 141): Birinin yanında çalışmak, işlerini yapmak.

Ḥizmetinde ol- *Ar.* (I, 130, 154): bk. Ḥizmetde ol-.

Ḥizmetkâr ol- *Ar.+Far.* (I, 141): Hizmetçi olmak.

Ḥizmetkâr-şekl ol- *Ar.+Far.+Ar.* (II, 48): Hizmet hâlinde olmak.

Ḥizmetler eyle- *Ar.* (I, 147, 185): bk. Ḥizmet eyle-.

Ḥizmetler it- *Ar.* (I, 70): bk. Ḥizmet eyle-.

Ḥ'ön dök- *Far.* (I, 8): Ölüme yol açmak, cana kıymak.

Ḥor u zelil kıl- *Far.+Ar.* (I, 190): Bayağı, değersiz duruma düşürmek..

Hor tut- *Far.* (I, 212): Birine karşı küçümseyici, incitici davranışlarda bulunmak.

Hoş dut- *Far.* (I, 95): Birine iyi ve sevecenlikle davranmak.

Hoş eyle- *Far.* (I, 86, 238- II, 94, 156): Hoş tutmak.

Hoş gel- *Far.* (I, 27, 69, 70, 77, 78, 105, 108, 138, 138, 160, 192, 198, 206, 216, 262, 263, 264, 350- II, 4, 45, 45, 45, 70, 84, 86, 113, 115, 143, 155, 159, 198, 214, 214, 223, 225, 230, 231, 245, 255, 297, 322, 324, 331, 332, 334, 357, 373): 1. Hoşa gitmek; 2. Hoş gelmek.

Hoş gelme- *Far.* (I, 57, 57, 185, 190): 1. Hoşa gitmemek; 2. Hoş gelmemek.

Hoş gör- *Far.* (I, 21, 32, 158, 282): Gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak.

Hoş it- *Far.* (I, 77, 139- II, 152, 157): İyi yapmak.

Hoş itme- *Far.* (I, 134): İyi yapmamak.

Hoş ol- *Far.* (I, 39, 54, 71, 87, 94, 101, 130, 136, 212, 222, 244, 281, 298, 310, 328, 340- II, 48, 64, 70, 88, 95, 114, 148, 163, 177, 178, 178, 186, 187, 200, 232, 232, 267, 321, 335, 337, 359): 1. Hoşa gitmek; 2. Rahat olmak, huzura kavuşmak; 3. İyileşmek.

Hoş olma- *Far.* (I, 114): Rahat olmamak, huzura kavuşmamak.

Hoş tut- *Far.* (I, 33, 40, 54, 71, 74, 77, 129, 163, 166, 166, 178, 180, 184, 189, 210, 276, 295, 298, 298, 308, 311, 339, 341, 341- II, 19, 42, 46, 53, 123, 126, 127, 132, 137, 147, 156, 157, 159, 159, 185, 198, 198, 207, 250, 256, 314): bk. Hoş dut-.

Hoş-dil ol- *Far.* (I, 302- II, 86, 113): Sevinçli olmak.

Hoş-vakt ol- *Far.+Ar.* (I, 78, 254, 258, 360- II, 47, 101, 269, 378): Huzurlu olmak.

Hoşça ol- *Far.* (II, 354): İyi olmak, iyileşmek.

Hoşnüd eyle- *Far.* (II, 354): Memnun etmek.

- Hoşnüd ol-** *Far.* (I, 70- II, 27): Memnun olmak.
- Hüb ol-** *Far.* (I, 117- II, 263): Güzel olmak.
- Hüb-rū ol-** *Far.* (II, 81): Güzel yüzlü olmak.
- Humār ol-** *Ar.* (II, 252): Sersem, sarhoş olmak.
- Hurd ol-** *Far.* (II, 213): Kırılmak, hurda olmak.
- Hurrem ol-** *Far.* (I, 55, 56, 148, 189, 189, 234, 266, 270- II, 41, 62, 66, 72, 98, 124, 134, 149, 149, 151, 162, 213, 220, 230, 234, 260, 276, 302, 306, 321): 1. Mutlu olmak; 2. Güzel olmak.
- Hurrem u handān ol-** *Far.* (I, 61, 157): mutlu, sevinçli olmak.
- Hurrem-dil ol-** *Far.* (I, 80- II, 74): Sevinçli olmak.
- Hursend ol-** *Far.* (II, 88, 283): 1. Kanaat etmek; 2. Sevinmek.
- Hüstārlık it-** *Far.* (II, 59, 108, 115, 358): İstemek, evlenmek istemek, dünür olmak.
- Huşūmet it-** *Ar.* (I, 243): Düşmanlık etmek, düşmanlık beslemek.
- Huşk ol-** *Far.* (II, 186, 187): Kurumak, işlemez olmak.
- Huṭbe okı-** *Ar.* (I, 45- II, 235): Nikâh duası okumak.
- Huṭūr it-** *Ar.* (I, 62): Hatırlanmak.
- I**
- Irağ eyle-** (II, 165): Uzaklaştırmak.
- Irağ it-** (II, 179): bk. Irağeyle-.
- Iraḡ biraḡ-** (II, 198): Uzakta tutmak, kendisinden mahrum etmek.
- Iraḡ dūş-** (I, 217- II, 329): Uzak olmak, uzakta bulunmak.
- Iraḡ eyle-** (I, 254, 345): bk. Irağ eyle-.
- Iraḡ tut-** (II, 165, 167, 172, 316): Uzak tutmak, yanına yaklaştırmamak; aklına getirmemek.
- ‘Işḡ-bāzılık it-** *Ar+Far.* (I, 208): Sevişmek, oynaşmak.
- ‘Iyāl idin-** *Ar.* (I, 295): Bakmak, aileye bakmak.
- Izṭrāb eyle-** *Ar.* (II, 160): Hareket etmek.
- Izṭrāba dūş-** *Ar.* (II, 185): Sıkıntı, eziyet içinde olmak.
- İ**
- İ‘āde eyle-** *Ar.* (II, 60): Tekrarlamak.
- ‘İbādet eyle-** *Ar.* (II, 171): İbadet etmek.
- ‘İbādet ider gör-** *Ar.* (I, 194): İbadet eder hâlde bulmak.

- ‘**İbādet it-** *Ar.* (I, 196- II, 134, 137, 139, 153): bk. ‘İbādet eyle-.
- ‘**İbādet kı1-** *Ar.* (I, 194): bk. ‘İbādet eyle-.
- ‘**İbret ol-** *Ar.* (II, 235): Ders olmak.
- ‘**İbret tut-** *Ar.* (I, 57, 134, 344- II, 9, 126, 274): Ders almak.
- ‘**İbrete bat-** *Ar.* (I, 25): Çokça ibret almak.
- ‘**İbret-i ‘ālemyān ol-** *Ar.* (I, 101): Herkese ders olmak.
- ‘**İbret-i halk eyle-** *Ar.* (II, 126): Halka ibret, ders olarak göstermek.
- İbtāl it-** *Ar.* (II, 367, 369): Hükümsüz bırakmak.
- İbtihāl it-** *Ar.* (I, 275- II, 37, 179): Yalvarmak.
- İcābet ol-** *Ar.* (II, 196): Kabul olmak.
- İcābet it-** *Ar.* (I, 283): Kabul etmek, rıza göstermek.
- İcāzet al-** *Ar.* (II, 257): İzin, onay almak.
- İcāzet buyur-** *Ar.* (II, 46): İzin, onay vermek.
- İcāzet ol-** *Ar.* (I, 262- II, 46): İzin, onay verilmek.
- İcāzet olma-** *Ar.* (II, 240): İzin, onay verilmemek.
- İcāzet vir-** *Ar.* (II, 10, 66): İzin, onay vermek.
- İcbār it-** *Ar.* (I, 327): Zorlamak.
- İcrā it-** *Ar.* (II, 337): Bir işi yerine getirmek.
- İçerü okı-** (I, 39): İçeri davet etmek.
- İçine od düş-** (II, 173): Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek.
- İçmiş ol-** (II, 266): Geçmişte içmek.
- ‘**İddet tut-** *Ar.* (II, 118): Bir kadının kocası öldükten veya kocasından boşandıktan sonra tekrar evlenebilmesi için beklemesi.
- İdebir-** (I, 305): Çabucak veya ansızın bir işi yapmak.
- İdeyuru-** (II, 299): Bir işi yapmakta olmak.
- İdivir-** (II, 264): bk. İdebir-.
- İfrāz idivir-** *Ar.* (II, 259-260): Çabucak veya ansızın ayırmak.
- İhaṭā eyle-** *Ar.* (I, 113): Kuşatmak, sarmak.
- İhsān eyle-** *Ar.* (I, 310- II, 180): İyilikte bulunmak, lütfetmek.
- İhsān it-** *Ar.* (I, 121, 266, 310- II, 329): bk. İhsān eyle-.
- İhsān itme-** *Ar.* (II, 214): İyilikte bulunmamak, lütfetmemek.
- İhsān ol-** *Ar.* (I, 83): İyilik gelmek.
- İhsān-ı ‘azīm ol-** *Ar.* (II, 244): Çokça iyilik etmek, lütfetmek.

- İhsās it-** *Ar.* (II, 23): Koklamak.
- İhticāc it-** *Ar.* (I, 212): Kullanmak.
- İhtidā olma-** *Ar.* (II, 49): Hidayete ermeme, Allah'ın yoluna girmemek.
- İhtirām it-** *Ar.* (II, 290, 349): Saygı göstermek.
- İhtirāz it-** *Ar.* (II, 281): Sakınmak, çekinmek.
- İhtirāz itme-** *Ar.* (II, 217): Sakınmamak, çekinmemek.
- İhtiyār eyle-** *Ar.* (II, 86, 87, 212): Seçmek.
- İhtiyār gör-** *Ar.* (I, 309): Uygun görmek, seçmek.
- İhtiyār it-** *Ar.* (I, 5, 52, 97, 226, 272, 304, 331- II, 3, 5, 45, 45, 119, 171): bk. İhtiyār eyle-.
- İhtiyāṭ eyle-** *Ar.* (II, 157, 347): Tedbirli olmak.
- İhtiyāṭ it-** *Ar.* (I, 139- II, 346): 1. Tedbirini almak; 2. Kontrol etmek.
- İhyā it-** *Ar.* (II, 117): Geceyi ibadetle geçirmek.
- İhẓār it-** *Ar.* (I, 131): Çağırarak.
- İkāb itme-** *Ar.* (II, 206): Azab, eziyet etmemek.
- İkāmēt it-** *Ar.* (I, 163): 1. Bir yerde oturmak; 2. Namaz kılmak.
- İkbāz eyle-** *Ar.* (II, 305): Satın alarak elde tutmak.
- İkrām eyle-** *Ar.* (I, 229, 262, 286, 352- II, 47, 218): 1. Ağırlamak, saygı göstermek; 2. İltifat olarak bir şeyler vermek.
- İkrām it-** *Ar.* (I, 60, 153, 226, 323- II, 165, 165, 256, 282): bk. İkrām eyle-.
- İkrār eyle-** *Ar.* (II, 187): Kabul etmek.
- İkrār eyleme-** *Ar.* (II, 9): Kabul etmemek.
- İkrār it-** *Ar.* (I, 239, 333- II, 52, 234): bk. İkrār eyle-.
- İkrār itme-** *Ar.* (II, 312): bk. İkrār eyleme-.
- İlāc eyle-** *Ar.* (II, 244): İlaç tedavisi uygulamak.
- İlām eyle-** *Ar.* (II, 176): Haber vermek.
- İlām it-** *Ar.* (I, 276- II, 14, 46, 210): bk. İlām eyle-.
- İledivir-** (I, 20): Çabucak veya ansızın iletmek.
- İlerü tut-** (I, 251): Bir şeyi çokça yapmak.
- İletmiş ol-** (I, 340): Geçmişte ulaştırmak.
- İlteyoru-** (II, 343): Ulaştırmakta olmak.
- İlticā it-** *Ar.* (II, 153): Sığınmak.

- İltifāt itme-** *Ar.* (II, 54): İlgi göstermek.
- İltimās it-** *Ar.* (I, 275): Rica etmek.
- ‘İmāret idivir-** *Ar.* (II, 370): Çabucak veya ansızın bir şeyler inşa etmek.
- ‘İmāretler it-** *Ar.* (II,37): Yapılar inşa etmek.
- İmīn ol-** *Ar.* (II, 353): bk. Emīn ol-.
- İmkân ol-** *Ar.* (II, 74): İmkân, güç, fırsat olmak.
- İmlā it-** *Ar.* (I, 96): Birine söyleyip yazdırmak.
- İmtinā‘ eyle** *Ar.* (II, 39): Kaçınmak.
- İmzā it-** *Ar.* (II, 236, 320): İmzalamak.
- ‘İnād eyleme-** *Ar.* (II, 103): Ayak dirememek, direnmemek.
- İn‘ām eyle-** *Ar.* (I, 168, 227, 313- II, 334): 1. Bağışlamak; 2. İhsanda bulunmak.
- İn‘ām it-** *Ar.* (I, 153- II, 48, 302): bk. İn‘ām eyle-.
- İn‘ām ol-** *Ar.* (I, 83): İyilik, yardım edilmek.
- İn‘ām-ı āzīm eyle-** *Ar.* (II, 377): Çokça ihsanda bulunmak, iyilik etmek.
- İn‘āmlar eyle-** *Ar.* (II, 249): İhsanlar, iyilikler etmek.
- İn‘āmlar it-** *Ar.* (I, 167- II, 14): bk. İn‘āmlar eyle-.
- ‘İnāyet eyle-** *Ar.* (II, 49): Yardım etmek, iyilik etmek.
- ‘İnāyet ol-** *Ar.* (I, 150): Yardım olmak, iyilik olmak.
- ‘İnāyet it-** *Ar.* (I, 230, 276, 307, 317): bk. ‘İnāyet eyle-.
- ‘İnāyetler it-** *Ar.* (I, 6): Çokça yardım etmek, iyilik etmek.
- İncihār itme-** *Ar.* (II, 49): Yuva yapmamak.
- İnkâr eyle-** *Ar.* (I, 230, 230, 240): Kabul etmemek.
- İnkâr it-** *Ar.* (I, 5, 240- II, 32): bk. İnkâr eyle-.
- İnkâr itme-** *Ar.* (II, 32): Kabul etmek.
- İnsāf it-** *Ar.* (II, 33): Acımak.
- İnşāf vir-** *Ar.* (II, 10): Acımak, merhamet etmek.
- İnşāfa gel-** *Ar.* (I, 311): Acımasız ve haksız tutumdan vazgeçmek.
- İnşād it-** *Ar.* (II, 253): Şiir yazmak.
- İntikām al-** *Ar.* (I, 47, 49): Öç almak.
- İntikām eyle-** *Ar.* (I, 48): bk. İntikām al-.
- İntikām it-** *Ar.* (I, 213): bk. İntikām al-.
- İntikām itme-** *Ar.* (I, 319): Öç almamak.
- İntizār çek-** *Ar.* (II, 25): Sıkıntılı bir bekleyiş içinde olmak.

- İ' rāz eyle-** *Ar.* (I, 155): Yüz çevirmek.
- İ' rāz it-** (I, 222, 233): bk. İ' rāz eyle-.
- İrişe gör-** (I, 295): Erişmek, nail olmak.
- İrişi gel-** (I, 195): Beklenmedik zamanda gelmek.
- İrişü gel-** (I, 147): bk. İrişi gel-.
- İşār it-** *Ar.* (I, 222): Sunmak.
- İşbāt eyle-** *Ar.* (I, 320): Kanıtlamak.
- İşbāt it-** *Ar.* (I, 213): bk. İşbāt eyle-.
- İşbāt itme-** *Ar.* (II, 214): Kanıtlamamak.
- İşrāf itme-** *Ar.* (I, 155): Savurganlık etmemek.
- İssi eyle-** (I, 150): Bir şeye sahibi etmek.
- İssi ol-** (II, 98): Sahip olmak.
- İstād itmiş ol-** *Ar.* (I, 74): Alım satım yapmak.
- İster ol-** (II, 237): İsteyici olmak, talepkār olmak.
- İsteyü çık-** (II, 310): Bir şey istemek için çıkmak.
- İsteyü gel-** (I, 81, 86, 111, 250, 271- II, 111): İstemek için gelmek.
- İsteyü git-** (I, 225- II, 24, 47, 67, 91, 353): İstemek için gitmek.
- İsteyü gönder-** (II, 161): İstemek için göndermek.
- İsteyü var-** (II, 224): bk. İsteyü git-.
- İstib'ād it-** *Ar.* (I, 291- II, 373): Uzak görmek, inandırıcı bulmamak.
- İstibāhat it-** *Ar.* (II, 65): Mübah kabul etmek.
- İstifāde it-** *Ar.* (I, 55): Yararlanmak.
- İstifsār eyle-** *Ar.* (I, 37): Sormak.
- İstifsār ideme-** *Ar.* (I, 319): Mana çıkaramamak.
- İstiğfār eyle-** *Ar.* (II, 310): Tevbe etmek.
- İstiḥlāş it-** *Ar.* (II, 362): Kendine seçmek.
- İstihzā itme-** *Ar.* (I, 51): Alay etmek.
- İstikāmet tut-** *Ar.* (II, 21): Bir ülkenin yönetiminin uzun süre birinin elinde olmak ve o ülkeyi doğrulukla yönetmek.
- İstikbāl it-** *Ar.* (I, 14, 37, 85, 101, 98, 216, 222, 326- II, 75, 113, 244): Karşılama.
- İstikşāf it-** *Ar.* (I, 173- II, 12): Anlamak.
- İstimā' it-** *Ar.* (I, 94): İşitmek.
- İsti' māl it-** *Ar.* (II, 222): Kullanmak, faydalanmak.
- İstimālet vîr-** *Ar.* (I, 19, 59, 98, 148, 339- II, 140, 156, 178): Avutmak.

- İstimâletler vir-** *Ar.* (I, 86, 101, 296):
bk. İstimâlet vir-.
- İstinâf it-** *Ar.* (II, 114): Yenilemek.
- İstîşâl it-** *Ar.* (II, 316): Kökten koparıp çıkarmak.
- İş bilme-** (I, 252): Becerikli olmamak.
- İş buyur-** (I, 61, 81- II, 70): Birine yapacak iş göstermek.
- İş düş-** (II, 81): Birinin iş yapması gerekme.
- İş işle-** (I, 72, 99, 117, 139, 179, 207, 338- II, 7, 356): Bir işle meşgul olmak.
- İş işleme-** (I, 119, 306- II, 182, 223, 289): Bir işle meşgul olmamak.
- İş it-** (I, 40, 95, 117, 190, 246, 296- II, 10): Bir şey yapmak.
- İş itme-** (II, 9): Bir şeyler yapmamak.
- İş olma-** (II, 31): Bir şeyler yapılmamak.
- İş tut-** (II, 43, 46): İş yapmak, çalışmak.
- İş vir-** (I, 72): bk. İş buyur-.
- İşâret eyle-** *Ar.* (I, 85, 109, 164, 164, 258, 260- II, 252, 335): Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek.
- İşâret it-** *Ar.* (I, 11, 75, 117, 127- II, 303, 329): bk. İşâret eyle-.
- İşâret ol-** *Ar.* (I, 177): Hatırlatma suretiyle emir vermek.
- İşcilicek it-** (I, 253): Meslek icra etmek.
- İşe tut-** (II, 247): Çalıştırmak, bir şeyler yaptırmak.
- İşe tutma-** (II, 43): İşe almamak, çalıştırmamak.
- İşi düş-** (I, 247): Birinin yardımına gereksinim duymak.
- İşi revnâka düşür-** (I, 53): Bir işi yoluna koymak.
- İşidicek ol-** (II, 148): İşitme ihtimali bulunmak.
- İşidilmez ol-** (II, 39): Artık işildilmemek.
- İşkence it-** *Far.* (I, 333): Eziyet etmek.
- İşler it-** (I, 50): Bir şeyler yapmak.
- İşret eyle-** *Ar.* (I, 39- II, 245): Eğlenmek, içki içmek.
- İşret it-** *Ar.* (I, 60): bk. İşret it-.
- İşretler it-** *Ar.* (I, 75): Eğlenceler düzenlemek, içkiler içmek.
- İtâb eyleme-** *Ar.* (I, 203, 300): Azarlamamak, paylamamak, terslememek.
- İtâb göster-** *Ar.* (I, 69): Azarlamak, paylamak, terslemek.
- İtâblar eyle-** *Ar.* (II, 113): bk. İtâb eyle-.

İ' tikkād it- *Ar.* (II, 176, 234): İnanmak, güvenmek.

İ' timād eyle- *Ar.* (I, 203): Güvenmek.

İ' timād eyleme- *Ar.* (I, 274): Güvenmemek.

İ' timād it- *Ar.* (I, 56, 158, 278, 346): bk. İ' timād eyle-.

İ' timād itme- *Ar.* (I, 326): bk. İ' timād eyleme-.

İ' timād kı1- *Ar.* (II, 314): bk. İ' timād eyle-.

İ' tirāf it- *Ar.* (II, 190): Kabul etmek.

İ' tirāz eyle- *Ar.* (II, 74): Karşı çıkmak.

İ' tirāz it- *Ar.* (I, 213): bk. İ' tirāz eyle-.

İ' tirāz itme- *Ar.* (I, 268): Karşı çıkmamak.

İtmiş ol- (I, 89- II, 195, 222):

Geçmişte bir şeyler yapmak.

İttifāk düş- *Ar.* (I, 23, 151, 200, 222, 243, 247- II, 31, 172, 195, 297, 356): Rast gelmek, yeri gelmek, uygun düşmek.

İttifāk it- *Ar.* (I, 16, 192- II, 84, 91, 189, 202, 332): Görüş birliği etmek.

İveceklük itme- (I, 268): Tez canlılık etmek.

İ' zāz-ı tām̄m it- *Ar.* (II, 238): Güzelce ağırlamak.

İzhār it- *Ar.* (I, 51, 69, 355- II, 134, 179): Ortaya çıkarmak.

İzhār-ı maḥabbet it- *Ar.* (I, 58, 104): Konuşturarak herşeyi öğrenmek, ortaya çıkarmak.

İzhār kı1- *Ar.* (I, 104): bk. İzhār it-.

İzzet eyle- *Ar.* (I, 90, 159, 336): Saygı göstermek.

İzzet it- *Ar.* (I, 54, 75, 84, 94- II, 59, 73): bk. İzzet eyle-.

K

Kâfir ol- *Ar.* (II, 32): Hakkı görmemek, örtmek.

Kâhillük eyleme- *Ar.* (I, 246): Tembellik etmek.

Kām-dil ol- *Far.* (I, 101): İsteğe kavuşmak.

Kanā'at it- *Ar.* (I, 285, 317- II, 2): Yetinmek.

Kâr eyleme- *Far.* (I, 304): Etki etmemek.

Kâr itme- *Far.* (II, 310): bk. Kâr eyleme-.

Kebāb eyle- *Ar.* (II, 323): Kebap etmek, pişirmek.

Kebāb ol- *Ar.* (II, 37): Yanmak.

Ked-bānū idin- *Far.* (II, 198): Hanım, eş olarak almak.

Ked-bānūlik eyleme- *Far.* (II, 219): Hanımlık yapmamak.

- Kefâret ol-** *Ar.* (II, 177, 178): Bedel olmak, karşılık olmak.
- Kefâyet it-** *Ar.* (I, 53): Yetmek, yetecek kadar olmak.
- Kel düz-** (II,254): Kendini kel gibi göstermek.
- Kel ol-** (II, 256): Saç olmamak.
- Keleci eyle-** (I, 64): Söz söylemek, konuşmak.
- Keleci it-** (II, 289): bk. Keleci eyle-.
- Kelimât it-** *Ar.* (I, 281): Konuşmak, sohbet etmek.
- Kem olma-** *Far.* (II, 203, 290): Kötü olmamak.
- Kemend at-** *Far.* (I, 36, 277): Kemendi bir ucu elde kalacak şekilde ileriye doğru fırlatmak.
- Kenâr it-** *Far.* (II, 75): Bir kenara bırakmak.
- Kendüyi ğalata bırak-** (II, 38): Yanlış eylemlerin içine girmek.
- Ker ol-** *Far.* (II, 234): Sağır olmak.
- Kerem eyle-** *Ar.* (I, 220- II, 264): Büyüklük etmek, ihsan etmek.
- Kerem it-** *Ar.* (I, 48, 316- II, 265, 302, 310): bk. Kerem eyle-.
- Kerem kıлма-** *Ar.* (II, 35): Büyüklük yapmamak, ihsan etmemek.
- Kerîm-i cihân ol-** *Ar.+Far.* (I, 354): En cömert kişi olmak.
- Kesivir-** (II, 330): Çabucak veya ansızın kesmek.
- Kesmiş ol-** (I, 117): Geçmişte kesmek.
- Keşf eyle-** *Ar.* (I, 57, 316): Öğrenmek, keşfetmek.
- Keşf it-** *Ar.* (I, 69- II, 18, 172, 174): bk. Keşf eyle-.
- Ketm it-** *Ar.* (I, 40): Gizlemek.
- Kevkev it-** (II, 64): Söz etmek.
- Key ol-** (II, 198, 324): İyi olmak, sağlam olmak.
- Kici tut-** (II, 76): Değer, önem vermemek.
- Kişilik eyle-** (I, 337): İnsana yakışır bir şekilde davranmak.
- Kişilik it-** (I, 316, 334): bk. Kişilik eyle-.
- Kişilikler eyle-** (I, 12): bk. Kişilik eyle-.
- Kör eyle-** (II, 173, 179, 344): Görmez hâle getirmek.
- Kör ol-** (I, 154- II, 116, 189, 190, 234): Görmemek.
- Kûtâh it-** *Far.* (II, 70): Engellemek.
- Küstâh eyle-** *Far.* (I, 83): Cesaretlendirmek.
- Küstâh ol-** *Far.* (I, 301-II, 248, 325): Serbest hareket etmek.
- Küstâhlıcağ it-** *Far.* (I, 208): Cüret etmek.

Küstāhlık ideme- *Far.* (II, 251): Serbest hareket edememek.

Küstāhlık itme- *Far.* (I, 299): Serbest hareket etmemek.

Küşād eyleme- *Far.* (I, 349): Açılmamak.

Қ

Қабұл bulma- *Ar.* (II, 54): Kabul etmemek, onaylamamak.

Қабұл düş- *Ar.* (II, 56, 115): Kabul edilmek, onaylanmak.

Қабұл eyle- *Ar.* (I, 27, 62, 82, 106, 152, 171, 233, 263, 278- II, 3, 6, 29, 56, 173, 188, 188): Uygun görmek, kabul etmek.

Қабұл eyleme- *Ar.* (II, 58, 352): Uygun görmemek, kabul etmemek.

Қабұл it- *Ar.* (I, 12, 25, 36, 117, 139, 146, 166, 186, 221, 306, 312- II, 8, 58, 106, 107, 117, 117, 182, 207, 213, 244, 306): bk. Қабұл eyle-.

Қабұл itme- *Ar.* (I, 177- II, 71, 82): bk. Қабұл eyleme-.

Қабұл қıl- *Ar.* (I, 178- II, 45): bk. Қабұл eyle-.

Қабұл ol- *Ar.* (I, 117): Uygun görülmek, kabul edilmek.

Қабз eyle- *Ar.* (I, 286, 321): Almak, teslim almak.

Қабз it- *Ar.* (II, 304-305): bk. Қабз eyle-.

Қақабил- (II, 197): Қақма olasılıғы bulunmak.

Қадem қо- *Ar.* (I, 34): 1. Girmek, gelmek, uğramak; 2. Ayak basmak, adım atmak.

Қадem-rencide it- *Ar.+Far.* (I, 44): Zahmet vermek.

Қадir ol- *Ar.* (I, 320): Muktedir olmak, gücü yetmek.

Қаһr eyle- *Ar.* (I, 252): Yenmek, perişan etmek.

Қаһr it- *Ar.* (I, 288, 310): bk. Қаһr eyle-.

Қаһr-ı düşmenān eyle- *Ar.+Far.* (II, 75): Düşmanı yenmek.

Қақıyу тұru gel- (II, 216): Öfkelenip kalkmak.

Қақıvır- (II, 342): Чабucak veya ansızın öfkelenmek.

Қал‘a-i Rüstemdār ol- *Ar.+Far.* (I, 325): Rüstem’in kalesi gibi sağlam, gösterişli olmak.

Қан дök- (I, 228- II, 52): Ölüme yol açmak, cana kıymak.

Қана boya- (I, 330): Kanlar içinde bırakmak.

- Ƙana şusa-** (II, 359): Öldürme hırsı duymak.
- Ƙanı boynuña ol-** (II, 283): Bir şeyin sorumluluğu üzerine olmak, günahı boynuna olmak.
- Ƙanın ƙurıt-** (I, 65): Bir kimseyi canından bezdirmek.
- Ƙanını yire dök-** (I, 6): Öldürmek.
- Ƙāni' ol-** (I, 84, 295- II, 312): Kanaat etmek.
- Ƙapabil-** (II, 56): İştirir işitmez öğrenme, belleme olasılığı olmak.
- Ƙaralara boyan-** (I, 88): Yas tutmak.
- Ƙarañu eyle-** (II, 89): Karanlık etmek, karartmak.
- Ƙarār dut-** *Ar.* (II, 83): 1. Birçok şeyi deneyip birini seçmek; 2. Hükmetmek.
- Ƙarār eyle-** *Ar.* (I, 50, 69, 118, 199, 219, 251, 358- II, 225): 1. Geçmek, bağlanmak; 2. Sözleşmek.
- Ƙarār ideme-** *Ar.* (I, 349): Sabredememek.
- Ƙarār it-** *Ar.* (I, 181, 181, 251, 310- II, 65, 284): bk. Ƙarār eyle-.
- Ƙarār itme-** *Ar.* (I, 261): 1. Oturmamak; 2. Sabretmemek.
- Ƙarār ƙıl-** *Ar.* (I, 187, 260): bk. Ƙarār dut-.
- Ƙarār ol-** *Ar.* (I, 344): Bağlanmak.
- Ƙarār tut-** *Ar.* (I, 55, 144, 330, 344- II, 75, 116): bk. Ƙarār dut-.
- Ƙaravaşlık it-** (I, 63): Kölelik etmek.
- Ƙarşu çık-** (I, 15- II, 115, 116): Dışarıdan gelenleri karşılamaya gitmek.
- Ƙarşu gel-** (I, 112- II, 66, 128, 245): Birini karşılamak.
- Ƙarşu turma-** (II, 212): Direnmemek, dayanmamak.
- Ƙarşu var-** (II, 153): bk. Ƙarşu gel-.
- Ƙarşulayu çık-** (I, 114): Karşılama için dışarı çıkmak.
- Ƙarşulayu gel-** (I, 131): Karşılama için gelmek.
- Ƙaşd eyle-** *Ar.* (I, 34, 35, 92, 93, 136, 138, 188, 271, 271, 330- II, 97, 105, 154, 274): İstemek, kasdetmek, niyetlenmek.
- Ƙaşd eyleme-** *Ar.* (II, 182): Kasdetmemek, niyetlenmemek.
- Ƙaşd it-** *Ar.* (I, 30, 42, 78, 81, 82, 127, 139, 142, 143, 192, 204, 267, 299, 302, 335- II, 15, 70, 102, 129, 130, 131, 215, 224, 228, 271, 359): bk. Ƙaşd eyle-.

- Ḳaşd-ı fesād idecek ol-** *Ar.* (II, 174): Bozgunculuk, fenalık etme olasılığı bulunmak.
- Ḳaşd-ı helāk it-** *Ar.* (I, 96): Mahvetmek istemek.
- Ḳaşd-ı maḳām it-** *Ar.* (I, 257): Yerine gitmek istemek.
- Ḳaşd-ı nān it-** *Ar.+Far.* (II, 224): Ekmeği almak istemek.
- Ḳāşır ol-** *Ar.* (II, 52): Yetersiz olmak, aciz kalmak.
- Ḳatı itme-** *Ar.* (II, 123): İşlememek, yapmamak.
- Ḳatı ol-** (II, 191): Sert olmak, çok olmak.
- Ḳatına oḳı-** (I, 19, 41- II, 2, 65, 66, 133, 137, 145, 255, 273): Huzuruna çağırarak.
- Ḳatır eyle-** (II, 296): Katır yapmak.
- Ḳatırlık it-** (II, 295): Katırlık yapmak, bir şeyler taşımak.
- Ḳavī tut-** *Ar.* (II, 155): Güç olmak; iç huzurunu korumak.
- Ḳavl eyle-** *Ar.* (II, 211): Yemin etmek, ahd etmek.
- Ḳavl it-** (II, 358): bk. Ḳavl eyle-.
- Ḳavl-i muḳkem eyle-** *Ar.* (II, 242): Sağlam yemin etmek, söz vermek.
- Ḳay it-** *Ar.* (II, 343): Kusmak.
- Ḳayd it-** *Ar.* (I, 46): Endişelenmek.
- Ḳayy eyle-** *Ar.* (I, 57- II, 346): bk. Ḳayy it-.
- Ḳayd yi-** *Ar.* (I, 59, 116, 203): Endişe etmek.
- Ḳayd yime-** *Ar.* (I, 298): Endişe etmemek.
- Ḳayış-bāzlık eyle-** (I, 47): Eğlenmek, alay etmek.
- Ḳazā it-** *Ar.* (II, 282): Yerine getirmek.
- Ḳazanıvir-** (II, 2 3): Çabucak veya ansızın kazanmak.
- Ḳazāya uğrat-** *Ar.* (I, 246): Kaza geçirmek.
- Ḳılıç çek-** (I, 34- II, 147, 274): Saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak.
- Ḳılıc tut-** (I, 277)
- Ḳılını ḳımrat-** (II, 110): Bir olay karşısında ilgisiz kalmamak.
- Ḳımar oyna-** *Ar.* (II, 332): Ortaya para koyarak talih oyunu oynamak.
- Ḳışa it-** (I, 278- II, 123): Kısaltmak.
- Ḳışaş it-** *Ar.* (I, 256- II, 111, 181): Bir suçluya başkasına yaptığı kötülüğü aynı biçimde uygulamak.
- Ḳısmet eyle-** *Ar.* (II, 33, 34): Bölüşürmek, paylaşmak.

- Ƙısmet ideme-** *Ar.* (II, 34): Bölüştürememek, paylaştıramamak.
- Ƙısmet it-** *Ar.* (II, 34, 299): bk. Ƙısmet eyle-.
- Ƙısmet itme-** *Ar.* (II, 33): Bölüştürmemek, paylaştırmamak.
- Ƙısmet düşme-** *Ar.* (II, 34): Pay sahibi olmamak.
- Ƙısmet ol-** *Ar.* (II, 46): Nasip olmak.
- Ƙıyām it-** *Ar.* (I, 37): Kalkmak.
- Ƙıyāmet ol-** *Ar.* (II,93): Karmaşa olmak.
- Ƙıyās it-** *Ar.* (II, 168): Karşılaştırmak.
- Ƙo ver-** (I, 225): Bırakmak, vazgeçmek.
- Ƙonmuş bulun-** (I, 270): Önceden yerleşmek, konmak.
- Ƙonuk idin-** (II, 322): Misafir almak.
- Ƙonuk ol-** (I, 200- II, 190): Misafir olmak.
- Ƙonuklık eyle-** (II, 193): Misafirlikte bulunmak.
- Ƙonukluk it-** (II, 338): bk. Ƙonukluk it-.
- Ƙonus eyle-** (I, 270): Mevzilenmek.
- Ƙova git-** (I, 134): Takip etmek, kovalamak.
- Ƙoyun it-** (II, 151): Saldırgan birini uysallaştırmak.
- Ƙoyuvir-** (II, 201): Çabucak veya ansızın bırakmak.
- Ƙufl ur-** *Ar.* (I, 235- II, 181, 311): Kilit vurmak, kilitlemek, sürgülemek.
- Ƙufül eyle-** *Ar.* (I, 147): Yolculuktan dönmek.
- Ƙul ol-** (I, 99, 229): Köle olmak.
- Ƙulağına deg-** (I, 285): Kulağına çalınmak, duymak.
- Ƙulağına tokın-** (I, 215): bk. Ƙulağına deg-.
- Ƙulağ tut-** (I, 66, 184- II, 133, 139, 167, 168, 191, 222): Dinlemek, işitmek istemek.
- Ƙullığında ol-** (I, 130): Birinin hizmetinde olmak
- Ƙullık eyle-** (I, 20, 20, 63, 63, 76, 113, 195- II, 144, 251): Hizmet etmek.
- Ƙullık it-** (I, 61, 61, 61, 112, 117, 136, 186, 218, 222, 226, 229, 232, 234- II, 121, 137, 173, 204, 261): bk. Ƙullık eyle-.
- Ƙullıklar eyle-** (I, 75, 160, 189): Hizmetler etmek.
- Ƙullıklar it-** (I, 24, 230): bk. Ƙullıklar eyle-.
- Ƙulluk eyle-** (II, 30, 50): bk. Ƙullık eyle-.

Ḳulluk it- (II, 46, 190): bk. Ḳullık eyle-.

Ḳulluḳlar it- (II, 54): bk. Ḳullıḳlar eyle-.

Ḳumār oyna- *Ar.* (II, 333): bk. Ḳımar oyna-.

Ḳurbān eyle- *Ar.* (II, 337): Kurban kesmek.

Ḳurbān it- *Ar.* (II, 337, 338): bk. Ḳurban eyle-.

Ḳurbān itme- *Ar.* (II, 338): Kurban kesmemek.

Ḳurbān ol- *Ar.* (II, 233, 283): Uğruna ızdırap ve büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek.

Ḳurbānlar it- *Ar.* (II, 338): Kurbanlar kesmek.

Ḳurtarıvir- (I, 295, 308): Çabucak veya ansızın kurtarmak.

Ḳurtarmış ol- (I, 117): Geçmişte kurtamak.

Ḳurtarubil- (II, 43): Kurtarma imkânı ve olasılığı bulunmak.

Ḳurtılacak ol- (I, 129): Gelecekte kurtulama ihtimali bulunmak

Ḳutlu ol- (I, 101- II, 102, 297): Hayırlı olmak, mübarek olmak.

Ḳuvvet it- *Ar.* (II, 100): Zorlamak.

Ḳuvvet tut- *Ar.* (II, 178): Gücünü toplamak, kuvvetlenmek.

Ḳuvvetlü ol- *Ar.* (II, 220): Güçlü olmak.

L

Lābeler eyle- *Far.* (II, 155): Yaltanlanmak.

Lāḡar ol- *Far.* (II, 217): Zayıflamak.

La‘net it- *Ar.* (II, 53): İlenmek, kötülüğünü istemek.

La‘net okı- *Ar.* (I, 172- II, 49, 327): Bir kimsenin Allah’ın merhametinden yoksun kalmasını dilemek.

Laḡife düz- *Ar.* (II, 4): Şaka niteliğinde bir şey yapmak veya söylemek.

Lāyık eyle- *Ar.* (I, 246): Uygun, yakışır duruma getirmek.

Lāyık ol- *Ar.* (I, 263): Hak etmek, uygun olmak.

Lerzān ol- *Far.* (II, 50): Korkudan titremek.

Lerze düş- *Far.* (I, 89- II, 19, 118, 179, 184, 201, 235, 269, 295, 324): Heyecandan, korkudan vb. şeylerden dolayı titremek.

Lerze tut- *Far.* (I, 141): bk. Lerze düş-.

Leşker it- *Far.* (II, 111): Asker etmek.

Lutf eyle- *Ar.* (II, 175, 186): Yardım etmek, iyilikte bulunmak.

Luṭf it- *Ar.* (I, 37, 185- II, 123): bk. Lutf eyle-.

Luṭf u kerem elini aç- *Ar.* (I, 5): İyilik yapmak.

Luṭflar eyle- *Ar.* (II, 122): Yardımlarda bulunmak, iyilikler etmek.

Lüle eyle- *Far.* (I, 74): Yün yapmak.

M

Ma' fuvv tut- *Ar.* (II, 205): Bağışlamak, ayrıcalık tanımak.

Mağrūr ol- *Ar.* (I, 326- II, 60): Gururlanmak.

Maḥāl bulma- *Ar.* (I, 216): Olanak bulamamak.

Maḥall ol- *Ar.* (II, 150): Yeri olmak.

Maḥbūs eyle- *Ar.* (I, 241- II, 99, 154): Hapsetmek.

Maḥbūs it- *Ar.* (II, 100): bk. Maḥbūs eyle-.

Maḥbūs tut- *Ar.* (I, 191): Hapis etmek, özgürlüğünü kısıtlamak.

Maḥfil düz- *Ar.* (I, 144): Toplantı yapmak.

Maḥfūz ol- *Ar.* (I, 246): Saklı olmak, gizli kalmak.

Māhir ol- *Ar.* (I, 341): Becerikli olmak, hünerli olmak.

Maḥlūc eyle- *Ar.* (I, 74): Yünü, pamuğu kabartmak.

Maḥrūr eyle- *Ar.* (I, 220, 220- II, 259): Yoksun bırakmak.

Maḥrūr eyleme- *Ar.* (I, 225): Yoksun bırakmamak.

Maḥrūr kal- *Ar.* (II, 191): Bir şeyden yoksun olmak.

Maḥrūr kalma- *Ar.* (I, 32): Bir şeyden yoksun olmamak.

Maḥrūr ko- *Ar.* (II, 219, 372): Bir şeyden yoksun bırakmak.

Maḥrūr koma- *Ar.* (I, 277): Bir şeyden yoksun bırakmamak.

Maḥrūr olma- *Ar.* (I, 226- II, 191, 191): Yoksun kalmak.

Mā' išet it- *Ar.* (II, 277): Hayat sürmek.

Maḥşūş kıl- *Ar.* (I, 1): Birine özel duruma getirmek.

Maḥkām dut- *Ar.* (I, 63): Yer edinmek.

Maḥkām düz- *Ar.* (II, 187): Birinin kalması için bir yer hazırlamak.

Maḥkām it- *Ar.* (II, 337): Yerleşmek.

Maḥbūl düş- *Ar.* (I, 189): Uygun, layık olmak.

Maḥbūl gör- *Ar.* (I, 76): Uygun görmek, onaylamak.

- Maḳbūl tut-** *Ar.* (I, 76): Beğenmek, kabul etmek.
- Maḳbūl düşme-** *Ar.* (I, 26): Uygun olmamak.
- Ma'ḳūl olma-** *Ar.* (I, 291): Akla uygun olmamak.
- Mālik ol-** *Ar.* (I, 230): Sahip olmak.
- Ma'lūm eyle-** *Ar.* (I, 39, 299- II, 74, 79, 122, 154, 221, 224): Bildirmek.
- Ma'lūm ḳıl-** *Ar.* (II, 105): Bilmek.
- Ma'lūm ol-** *Ar.* (I, 12, 52, 62, 66, 104, 131, 186- II, 10, 30, 76, 80, 182, 196, 196, 244, 281): 1. Bilinmek; 2. İçine doğmak.
- Ma'lūm it-** *Ar.* (I, 148, 173, 251- II, 23, 186, 218): Belirtmek.
- Ma'lūm itme-** *Ar.* (II, 215): Belirtmemek.
- Ma'mūr ol-** *Ar.* (II, 39, 337): Ziyadeleşmek, çoğalmak.
- Māni' düş-** *Ar.* (I, 105, 109- II, 173): Engel çıkmak.
- Māni' ol-** *Ar.* (II, 24): Engel olmak.
- Māni' olma-** *Ar.* (I, 146): Engel olmamak.
- Ma'rifet ol-** *Ar.* (II, 262): Bilinmek.
- Mashāra düz-** *Ar.* (I, 47): Komik duruma düşürmek.
- Mashāra idin-** *Ar.* (I, 65): 1. Bir kimseyi veya bir şeyi eğlenme aracı olarak kullanmak; 2. Gülünç bir duruma düşürmek.
- Mashāralık it-** *Ar.* (I, 359): Gülünç ve şerefsiz bir duruma düşmek.
- Mashāralıklar eyle-** *Ar.* (I, 209): bk. Mashāralık it-.
- Mashāralıklar it-** *Ar.* (II, 247): bk. Mashāralık it-.
- Maşlahat eyle-** *Ar.* (I, 39): İş görmek.
- Maşrūf ol-** *Ar.* (I, 261): Harcanmak, sarfedilmek.
- Maş'ūḳ ol-** *Ar.* (I, 141): 1. Ölmek; 2. Azaba uğramak.
- Mat eyle-** *Far.* (II, 249, 250): Satrançta yenmek.
- Mātem tut-** *Ar.* (I, 14): Çok üzülme, yasa bürünmek, yas tutmak.
- Maṭlūb ol-** *Ar.* (II, 341): İstenmek.
- Māyil ol-** *Ar.* (I, 355): Meyilli olmak.
- Māzer-zād ol-** *Far.* (I, 318): Anadan doğma olmak.
- Ma'zūl eyle-** *Ar.* (I, 30, 242): Görevden almak.
- Ma'zūr dut-** *Ar.* (II, 24): Kusura bakmamak, hoş görmek, bağışlamak, affetmek.
- Ma'zūr tut-** *Ar.* (I, 12, 12, 38, 77, 307- II, 31, 62, 205, 238, 334) : bk. ma'zūr dut-.

- Mebhūt ol-** *Ar.* (I, 9, 34, 82, 136, 197):
Şaşırarak, hayrete düşmek.
- Mecbüb ol-** *Ar.* (I, 222): Hayası kesilmek.
- Meclis düz-** *Ar.* (II, 256): Eğlence hazırlamak.
- Meclis eyle-** *Ar.* (II, 145): Toplantı yapmak.
- Meclis it-** *Ar.* (II, 242): bk. Meclis eyle-.
- Mecrüh eyle-** *Ar.* (I, 339- II, 2, 299): Yaralamak.
- Meçük idin-** (II, 155): Değnek olarak kullanmak.
- Meddāh olma-** *Ar.* (I, 5): Övünmemek.
- Meded eyle-** *Ar.* (I, 177- II, 179): Yardım etmek.
- Meded ir-** *Ar.* (I, 258): Yardım ulaşmak.
- Meded iste-** *Ar.* (II,156): Yardım istemek.
- Meded it-** *Ar.* (I, 107, 280, 307- II, 186): bk. Meded eyle-.
- Meded ol-** *Ar.* (I, 200): Yardım olmak.
- Medh itme-** *Ar.* (I, 5): Övmemek.
- Medh okı-** *Ar.* (II, 335): Övmek, övücü sözler söylemek.
- Medh ü şenā be-sezā it-** *Ar.+Far.* (II, 335): Yaraşır bir şekilde çokça övmek.
- Medh ü şenā it-** *Ar.* (II, 308): Çokça övmek.
- Medhüş düş-** *Ar.* (II, 74): Şaşırarak, dehşete düşmek.
- Medhüş kal-** *Ar.* (II, 18): bk. Medhüş düş-.
- Medhüş ol-** *Ar.* (I, 114, 118, 284, 304, 351- II, 4, 57): Şaşırarak, dehşete uğramak.
- Meftüh tut-** *Ar.* (I, 275): Bir şeyle ilişkiyi kesmemek.
- Meftün ol-** *Ar.* (II, 292): Âşık olmak, bağlanmak.
- Mehcür ol-** *Ar.* (I, 328): Ümitsiz olmak, hasta olmak.
- Mehl ol-** *Ar.* (I, 77): Süre olmak, izin olmak.
- Mekr düz-** *Ar.* (II, 179): Hile yapmak, oyun hazırlamak.
- Mekr it-** *Ar.* (I, 56, 101- II, 166, 296): Aldatmak.
- Mekşüf eyle-** *Ar.* (I, 359): Açığa çıkarmak.
- Mekşüf ol-** *Ar.* (II, 250): Açığa çıkmak.
- Melālet ol-** *Ar.* (II, 12): Sıkılmak, can sıkıntısı olmak.
- Melālet olma-** *Ar.* (I, 292, 298): Sıkılmamak, can sıkıntısı olmamak.

Melâletler ol- *Ar.* (I, 111): Gamlar, can sıkıntıları olmak.

Melâmet eyle- *Ar.* (I, 118- II, 293): Ayıplamak.

Melâmet idiş- *Ar.* (I, 91): Serzenişte bulunmak.

Melik eyle- *Ar.* (I, 142): Padişah yapmak.

Melik idin- *Ar.* (II, 40): Padişah olarak kabul etmek.

Melik ol- *Ar.* (I, 144): Padişah olmak.

Melûl düş- *Ar.* (I, 259- II, 335, 370, 377): Hüzünlenmek.

Melûl eyle- *Ar.* (II, 162): Üzmek.

Melûl it- *Ar.* (II, 266): bk. Melûl eyle-.

Melûl ol- *Ar.* (I, 49, 57, 83, 116, 134, 148, 155, 155, 156, 156, 163, 176, 176, 177, 190, 193, 260, 270, 271, 281, 296, 304- II, 12, 24, 31, 38, 60, 88, 111, 123, 147, 167, 171, 179, 182, 213, 228, 230, 232, 243, 279, 322, 351, 351, 357, 367, 370, 374, 377): Üzülmek.

Melûl olma- *Ar.* (II, 3, 12, 138, 238, 260, 256, 367): Üzülmemek.

Memnûn ol- *Ar.* (II, 107): Sevinmek.

Men' eyle- *Ar.* (I, 189): Engellemek.

Men ideme- *Ar.* (II, 259): Engellememek.

Men' it- *Ar.* (II, 27): bk. Men' eyle-.

Men' itme- *Ar.* (I, 327): Engellemek.

Menfa' at ol- *Ar.* (II, 171): Yarar, fayda olmak.

Merdümlük eyle- *Far.* (I, 275- II, 158, 350): 1. Merhamet etmek; 2. İnanlık etmek.

Merhamet eyle- *Ar.* (II, 113, 147, 147, 197): Acımak, şefkât göstermek.

Merhamet it- *Ar.* (I, 281- II, 50, 103, 123, 181, 184, 192, 283): bk. Merhamet eyle-.

Merhem düz- *Ar.* (I, 222): Bir yarayı iyileştirmek için çeşitli ilaçlar yapmak.

Mertebe ol- *Ar.* (II, 78): Şereflemek.

Meşel ol- *Ar.* (II, 38): Hikâye olmak, dillerde dolaşmak.

Mesken idin- *Ar.* (II, 92): Yer tutmak, yerleşmek.

Mest it- *Far.* (I, 58, 243- II, 252): Sarhoş etmek.

Mest ol- *Far.* (I, 11, 282-283- II, 1, 83, 91, 186, 323, 343, 352): Sarhoş olmak.

Mest-i harâb ol- *Far.+Ar.* (I, 63): Sarhoş olmak.

Meşakkat çek- *Ar.* (I, 156): Sıkıntı, eziyet çekmek.

Meşğül eyle- *Ar.* (II, 225, 282): 1. Bir işle uğraştırmak; 2. Vaktini almak.

Meşğül ol- *Ar.* (I, 12, 14, 15, 19, 20, 32, 37, 52, 55, 56, 58, 59, 67, 69, 69, 85, 89, 103, 106, 117, 128, 134, 137, 144, 149, 150, 154, 155, 155, 164, 178, 195, 196, 201, 235, 252, 253, 256, 256, 262, 265, 277, 282, 284, 286, 287, 292, 298, 299, 302, 303, 303, 304, 322, 333, 334, 335, 336, 341 –II, 2, 4, 6, 15, 17, 17, 23, 25, 31, 39, 77, 84, 85, 88, 91, 92, 93, 126, 173, 177, 178, 178, 187, 189, 196, 207, 207, 211, 242, 242, 250, 258, 262, 352, 353, 367, 367, 368): 1. Bir işle uğraşmak; 2. Oyalanmak.

Meşğül olma- *Ar.* (I, 276- II, 327): 1. Bir işle uğraşmamak; 2. Oyalanmamak.

Meşhūr ol- *Ar.* (I, 80- II, 186, 236, 278): Tanınmak, bilinmek.

Meşru^c it- *Ar.* (II, 235): Kurallara uygun hâle getirmek.

Mevkūf ol- *Ar.* (II, 68): Bekletilmek.

Meyl eyleme- *Ar.* (I, 27): 1. Temayül etmemek; 2. İlgilenmemek, gönül vermemek.

Meyli olma- *Ar.* (I, 327): İlgilenmemek.

Mihnet çek- *Ar.* (II, 61, 88): Güçlülükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak.

Mihnete düş- *Ar.* (I, 275): Güç bir durumda kalmak, sıkıntıya girmek.

Mihr-bān eyle- *Far.* (II, 211): 1. Sevimli yapmak; 2. Şefkâtlı yapmak.

Mihr-bān ol- *Far.* (II, 178): Şefkâtlı olmak, güleryüzlü olmak.

Mihrubān ol- *Far.* (II, 214): bk. Mihr-bān ol-.

Minnet it- *Ar.* (II, 193): İyilik etmek.

Minnet ol- *Ar.* (II, 123): İyiliğe karşı şükür duymak.

Minnet tut- *Ar.* (I, 38): Birine iyilik etmek.

Minnetdār ol- *Ar.+Far.* (I, 38- II, 4): Birinden görülen iyiliğe karşı teşekkür duygusu beslemek.

Minnetler eyle- *Ar.* (I, 111): İyilikler etmek.

Mirās eyle- *Ar.* (II, 28): Miras olarak bırakmak.

- Mu'āf ol-** *Ar.* (I, 63): Serbest olmak.
- Mu'āf tut-** *Ar.* (I, 63, 76): Bağıslamak, ayrıcalık tanımak.
- Mu'āheze it-** *Ar.* (I, 212, 213): Çıkışmak, başa kakmak.
- Mu'āmele eyle-** *Ar.* (II, 258): Davranmak.
- Mu'āmele it-** *Ar.* (I, 134- II, 280): 1. Harekette bulunmak; 2. İş yapmak.
- Mu'ammer ol-** *Ar.* (II, 139): Uzun ömürlü olmak.
- Mu'āraza eyle-** *Ar.* (I, 249): Anlaşmazlığa düşmek.
- Mu'āraza ideme-** *Ar.* (I, 244): Karşılık verememek.
- Mu'āraza it-** *Ar.* (II, 232, 358, 359): 1. Karşı koymak; 2. Tartışmak.
- Mu'aṭṭal kal-** *Ar.* (I, 32, 82): Çözümsüz kalmak.
- Mu'aṭṭal ol-** *Ar.* (I, 155- II, 77): Çözümsüz olmak.
- Mu'aṭṭar eyle-** *Ar.* (I, 46, 82, 222, 234, 237): Güzel kokulandırmak.
- Mu'aṭṭar ol-** *Ar.* (I, 33, 233- II, 69, 94, 152): Güzel kokulanmak.
- Mu'āvenet eyle-** (I, 275): Katkıda bulunmak.
- Mu'ayyeb eyle-** *Ar.* (II, 343): Ayıplamak.
- Mu'azzeb tutma-** *Ar.* (II, 66): Azab etmemek, sıkıntıda bırakmamak.
- Muḥādeṣe it-** *Ar.* (II, 275): Konuşmak.
- Muḥakḳak ol-** *Ar.* (II, 79): Gerçek olmak, gerçekleşmek.
- Muḥāl ol-** *Ar.* (I, 89-90): Gerçekleşmesi imkânsız olmak.
- Muḥālefet ideme-** *Ar.* (I, 117): İtiraz edememek, karşı gelememek.
- Muḥālefet it-** *Ar.* (I, 5, 92) : İtiraz etmek, karşı gelmek
- Muḥālefet itme-** *Ar.* (I, 119): İtiraz etmemek, karşı gelmemek.
- Muḥallel ol-** *Ar.* (I, 229): Rahatsızlanmak.
- Muḥāṭara it-** *Ar.* (II, 307): Yanlış yapmak.
- Muḥāvere it-** *Ar.* (I, 314): Görüşmek.
- Muḥayyer ol-** *Ar.* (II, 24): Tercih yapmak.
- Muḥkem ol-** *Ar.* (I, 113, 117, 134): Sağlam olmak.
- Muḥkemlik it-** *Ar.* (II, 350): Sağlamlığını denemek.
- Muḥtāc ol-** *Ar.* (I, 150- II, 19, 120): İhtiyaç duymak.
- Muḥtāc olma-** *Ar.* (I, 221): İhtiyaç duymamak.

- Muhtâc-ı halk ol-** *Ar.* (II, 355): Halka muhtaç olmak.
- Muhteşem ol-** *Ar.* (I, 341): Görkemli olmak.
- Muķābele eyle-** *Ar.* (II, 53): Karşılaştırmak.
- Muķaddem ol-** *Ar.* (I, 162): Önde olmak.
- Muķarreb-i hāzret ol-** *Ar.* (I, 189): Padişahın hususi işleriyle ilgilenir olmak.
- Muķarreb ol-** *Ar.* (II, 141): Yakın olmak.
- Muķarrer eyle-** *Ar.* (I, 78): Kararlaştırmak.
- Muķarrer kıl-** *Ar.* (I, 98- II, 235): bk. Qarār dut-.
- Muķarrer ol-** *Ar.* (I, 115, 222- II, 346): Kararlaştırılmak.
- Muķāvemem ideme-** *Ar.* (I, 250, 310): Karşı koyamamak.
- Muķayyed eyle-** *Ar.* (II, 154): Bağlamak, esir etmek.
- Muķayyed ol-** *Ar.* (I, 23, 269): 1. Önem verip dikkatlice bakmak; 2. Şaşırmak; 3. Bağlanmak, ilgi göstermek.
- Muķayyed olma-** *Ar.* (I, 59, 86, 104, 118, 149, 318- II, 84, 146, 156, 156, 158, 163, 275, 280, 287, 300- II, 351): 1. Kayıtsız kalmak; 2. Önem vermemek, umursamamak.
- Muķayyed oluma-** *Ar.* (I, 117): 1. Umursayamamak; 2. Kayıtsız kalmak.
- Muķīm ol-** *Ar.* (I, 99- II, 215, 315): Yerleşmek, ikâmet etmek.
- Munķabız ol-** *Ar.* (I, 230): Sıkıntılanmak.
- Munķatı^ç olma-** *Ar.* (I, 227): Kesilmek, yok olmak.
- Muntazım ol-** *Ar.* (II, 244): Birleşmek.
- Munzamm ol-** *Ar.* (II, 265): Eklenmek.
- Murād al-** *Ar.* (I, 20, 66): Dileğine kavuşmak.
- Murād alma-** *Ar.* (I, 135): Dileğine kavuşamamak.
- Murād bul-** *Ar.* (I, 199- II, 188): bk. Murād al-.
- Murād gör-** *Ar.* (I, 64): bk. Murād al-.
- Murāda ir-** *Ar.* (I, 119): İsteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek.
- Murāduña ir-** *Ar.* (I, 112- II, 363): bk. Murāda ir-.
- Muraşşa^ç eyle-** *Ar.* (I, 284, 306): Kıymetli taşlarla süslemek.
- Murdār ol-** *Far.* (II, 228): Kirli olmak, pis olmak, kötü olmak.

- Muṣāf düz-** *Ar.* (II, 75): Savaşmak, harp etmek.
- Musaffā ol-** *Ar.* (I, 277): Arıtmak, halis olmak.
- Muṣāḥabet it-** *Ar.* (II, 4): Sohbet etmek.
- Musaḥḥar idivir-** *Ar.* (I, 308): Çabucak bir yeri birine bağlamak, eğemenliği altına vermek.
- Musaḥḥar ol-** *Ar.* (I, 96): Bağlanmak, eğemenliği altına girmek.
- Musallat ol-** *Ar.* (II, 269, 275): Peşini bırakmamak.
- Muṣammem ol-** *Ar.* (I, 349): Kararlaştırılmak.
- Muṣırr ol-** *Ar.* (II, 48): Vazgeçmemek, sözünden dönmemek.
- Muṭāyebe it-** *Ar.* (I, 242): Şakalaşmak.
- Mu' tekid ol-** *Ar.* (I, 115): İnanmak.
- Mu' temed idin-** *Ar.* (I, 203): Güvenilir olmak.
- Mu' teriz ol-** *Ar.* (I, 144, 349): İtiraz etmek, kabul etmemek.
- Muṭī' it-** *Ar.* (I, 201): Boyun eğdirmek.
- Muṭī' ol-** *Ar.* (I, 209, 306): Boyun eğmek.
- Muṭī' olma-** *Ar.* (II, 175, 179): Boyun eğmemek.
- Muṭma' in ol-** *Ar.* (II, 178): İkna olmak.
- Muṭma' in olma-** *Ar.* (I, 131): İkna olmamak.
- Muṭriblicaḳ it-** *Ar.* (II, 352): Saz çalma işini yapmak.
- Muṭribliḳ eyle-** *Ar.* (II, 243): Saz çalmak.
- Muṭṭali' kıll-** *Ar.* (II, 50): Haberdar etmek.
- Muṭṭali' ol-** *Ar.* (I, 56, 142, 261, 299- II, 30, 140, 303): Vakıf olmak, haberdar olmak.
- Muṭṭali' olma-** *Ar.* (II, 218): Vakıf olmamak, haberdar olmamak.
- Muttaşıf ol-** *Ar.* (I, 262): Meşgul olmak.
- Muvāfaḳat it-** *Ar.* (I, 5, 16, 95, 161- II, 122, 122, 191, 228): Uymak.
- Muvāfiḳ düş-** *Ar.* (I, 38, 229, 286- II, 230): Yakışmak, yaraşmak, elverişli olmak.
- Muvāfiḳ olma-** *Ar.* (I, 19): Uygun olmamak.
- Muvāsāt it-** *Ar.* (I, 325- II, 42): Yardım etmek, iyilik etmek.
- Muẓaffer ol-** *Ar.* (I, 271): Galip olmak.
- Muẓtarib ol-** *Ar.* (I, 270- II, 118, 147): Acı duymak.
- Muẓtarr ol-** *Ar.* (I, 281- II, 41, 341): Mecbur olmak.

- Muẓtarr olma-** *Ar.* (II, 283): Mecbur olmamak.
- Mübālağa eyle-** *Ar.* (II, 225): Aşırıya gitmek.
- Mübālağa it-** *Ar.* (I, 6): Abartmak.
- Mübārek ol-** *Ar.* (I, 39, 164, 224, 285, 286- II, 82): Kutlu olmak, hayırlı olmak.
- Mübāşeret it-** *Ar.* (I, 276): Gayret göstermek.
- Mübeddel ol-** *Ar.* (I, 131, 198, 299- II, 112, 113, 298, 354): Dönmek, çevrilmek.
- Mübtelā eyle-** *Ar.* (I, 203): Giriftar eylemek.
- Mübtelā kıl-** *Ar.* (I, 90): Maruz bırakmak.
- Mübtelā ol-** *Ar.* (II, 151, 191): Özürlü olmak, hasta olmak.
- Mücāvir ol-** *Ar.* (I, 88- II, 282): İbadetle meşgul olmak.
- Mücrā ol-** *Ar.* (II, 338): Gerçekleşmek.
- Mücrim ol-** *Ar.* (I, 185): Suçlu olmak.
- Müdārā it-** *Far.* (I, 61, 97): Yumuşak davranıp şerrinden korunmak.
- Müdāvāt it-** *Ar.* (I, 103, 298, 325): Tedavi etmek.
- Müdbirlik eyle-** *Ar.* (II, 2): Yaramazlık etmek, hovardalık etmek.
- Mü'ebbed-i mü'ebbedān ol-** *Ar.* (I, 113): Sonsuza kadar sürmek.
- Mü'eşşir ol-** *Ar.* (II, 311): Tesirli olmak.
- Müfid düşme-** *Ar.* (I, 116, 225): Fayda etmemek.
- Müflis ol-** *Ar.* (I, 292- II, 363): Fakir kalmak.
- Müheyā eyle-** *Ar.* (II, 37): Hazırlamak.
- Müheyā ol-** *Ar.* (II, 247, 310): Hazır olmak.
- Mühlet ol-** *Ar.* (II, 197, 197, 216): Zaman verilmek.
- Mühlet vir-** *Ar.* (I, 161- II, 86, 372): Bir iş için belli bir süre ayırmak.
- Mühr ur-** *Ar.* (II, 294, 294): Mühürlemek.
- Mükāleme it-** *Ar.* (I, 314): Konuşmak, söyleşmek.
- Mükārılık it-** *Ar.* (II, 145): Devecilikle meşgul olmak.
- Mülāzemet eyle-** *Ar.* (I, 323): Devamlı bir işle meşgul olmak.
- Mülāzemet it-** *Ar.* (I, 350): bk. Mülāzemet eyle-.
- Mülāzım eyle-** *Ar.* (II, 50): Maaşsız acemilik hizmeti yapmak.

- Mülâzım ol-** *Ar.* (I, 136- II, 207): Bağlı olmak.
- Mülevves eyle-** *Ar.* (I, 57- II, 368): Kirletmek.
- Mülevves it-** *Ar.* (I, 35, 56): bk. Mülevves eyle-.
- Mülevves ol-** *Ar.* (I, 75): Kirilenmek.
- Mülhak ol-** *Ar.* (I, 32- II, 35): Sonradan katılmak.
- Mülk-i hâş it-** *Ar.* (I, 201): Kendi malı etmek.
- Mülkdârlık eyle-** *Ar.* (II, 116): Padişahlık etmek.
- Mülzem it-** *Ar.* (II, 63): Susturmak.
- Mülzem ol-** *Ar.* (II, 35): Susmak.
- Mültezim ol-** *Ar.* (I, 54, 88, 113, 148, 271, 306- II, 67): 1. Malik olmak; 2. Bağlanmak; 3. Rızlı olmak.
- Mültezim olma-** *Ar.* (II, 355): Rızlı olmamak.
- Mümkün ol-** *Ar.* (II, 120): İmkân dahilinde olmak.
- Mümted ol-** *Ar.* (II, 114): Sürmek.
- Mümzâ ol-** *Ar.* (II, 338): İmzalanmak.
- Münâdât it-** *Ar.* (II, 210): Bağrısmak.
- Münağğas eyleme-** *Ar.* (I, 85): Kederlendirmemek.
- Münağğas ol-** *Ar.* (II, 351): Kederli olmak.
- Mün'akid eyle-** *Ar.* (I, 38): Kıymak.
- Münâdî it-** *Ar.* (II, 243): Seslenmek.
- Münağğas eyle-** *Ar.* (I, 117): Süslemek.
- Münâsib düş-** *Ar.* (II, 172, 214): Layık, uygun olmak.
- Münâzara it-** *Ar.* (II, 55, 56, 235, 280): Tartışmak.
- Münba'is ol-** *Ar.* (I, 231): Doğmak, bir şeyler oluşmak.
- Münbasıt ol-** *Ar.* (I, 103): Sevinmek.
- Müncezib ol-** *Ar.* (II, 319): Çekilmek.
- Münderic ol-** *Ar.* (II, 257): Mevcut olmak.
- Müneccimlik it-** *Ar.* (II, 263): Falcılık etmek.
- Münevver eyle-** *Ar.* (I, 64, 222): Nurlandırmak, güzelleşmek.
- Münevver ol-** *Ar.* (I, 82): Nurlanmak.
- Mün'im ol-** *Ar.* (II, 328): Cömert olmak.
- Münkaṭı' ol-** *Ar.* (II, 160): Ayrılmak, ayrı olmak.
- Münşerih ol-** *Ar.* (II, 131): Rahat olmak.
- Müntakıl ol-** *Ar.* (I, 107): İntikal etmek, geçmek.
- Münteşir ol-** *Ar.* (I, 194, 253, 341- II, 367): Yayılmak.
- Münzevî ol-** *Ar.* (I, 136- II, 2, 11, 31, 41, 204): İnzivaya çekilmek.

- Mürā'āt eyle-** *Ar.* (II, 172): 1.
Korumak, hıfzetmek; 2.
Saygı göstermek.
- Mürā'āt it-** *Ar.* (I, 178, 183, 292- II, ,
118, 172, 205, 235, 237):
bk. Mürā'āt eyle-.
- Mürāfa'at it-** *Ar.* (II, 220):
Mahkemeye vermek,
şikâyet etmek.
- Mürevvâk ol-** *Ar.* (I, 277): Süzülmek,
tortusu gitmek.
- Mürşid idin-** *Ar.* (II, 187): Şeyh
edinmek, kılavuz edinmek.
- Mürtefi' ol-** *Ar.* (I, 45): Hallolmak.
- Müsā'ade it-** *Ar.* (I, 85, 105, 166):
Uygun düşmek.
- Müşādere it-** *Ar.* (II, 219): Yasak olan
bir şeyi kanuna göre elden
almak.
- Müsā'id ol-** *Ar.* (I, 140): Elverişli
olmak.
- Müslim ol-** *Ar.* (II, 210): Müslüman
olmak, selamette olmak.
- Müstahâk ol-** *Ar.* (II, 124): Hak
kazanmak, layık olmak.
- Müstahıķ ol-** *Ar.* (II, 100): bk.
Müstahâk ol-.
- Müstahkem eyle-** *Ar.* (II, 66):
Berkitmek,
sağlamlaştırmak.
- Müstahlas eyle-** *Ar.* (II, 75):
Kurtarmak, halas etmek.
- Müstecâb it-** *Ar.* (II, 186): İsteği kabul
edilmek.
- Müstefiz ol-** *Ar.* (II, 236): Yayılmak.
- Müstemîrr ol-** *Ar.* (I, 36, 160- II, 188,
286): Sürmek.
- Müstenid ol-** *Ar.* (II, 209): Yaslanmak.
- Müstevcib-i katl eyle-** *Ar.* (I, 300):
Katli vacip bir duruma
getirmek.
- Müstevcib-i 'ukûbet ol-** *Ar.* (II, 174):
Ceza vermek gerekmek,
cezası vacip olmak.
- Müstevlî ol-** *Ar.* (I, 10, 56, 85, 86, 104,
107, 188, 219, 339- II, 83):
Hâkim olmak, sarmak.
- Müslümân ol-** *Ar.* (II, 187, 190):
Müslüman olmak, iman
etmek.
- Müslümânlık eyle-** *Ar.* (II, 85):
Müslümanlık yapmak.
- Müşāhede it-** *Ar.* (I, 88, 264): Görmek,
tanık olmak.
- Müşerref it-** *Ar.* (I, 38):
Şereflendirmek.
- Müşerref ol-** *Ar.* (I, 15- II, 191):
Şereflenmek.
- Müşerref tut-** *Ar.* (I, 61- II, 100):
Değer vermek, el üstünde
tutmak.

Müşevveş ol- *Ar.* (I, 147, 263): Perişan olmak.

Müşevveş tutma- *Ar.* (I, 143): Perişan etmemek, karışık hâle getirmemek.

Müştağil ol- *Ar.* (I, 231- II, 144, 238): Meşgul olmak.

Müştağil olma- *Ar.* (II, 66): Meşgul olmamak.

Müşta' il ol- *Ar.* (I, 169): Yanmak, tutuşmak.

Mütâla' a eyle- *Ar.* (I, 304, 314): Hükmetmek, tetkik etmek.

Mütâla' a it- *Ar.* (I, 349): bk. Mütâla' a eyle-.

Mütâla' a kı1- *Ar.* (I, 55): İncelemek.

Mütavassıt ol- *Ar.* (I, 103): Ortada olmak.

Müte' accib ol- *Ar.* (I, 8, 13, 27, 50, 81, 158, 198, 312, 322, 324, 352- II, 21, 70, 72, 191, 193, 215, 238, 248, 295, 325): Şaşırmak.

Müte' ahhir ol- *Ar.* (I, 221): Gecikmek.

Müte' allık olma- *Ar.* (II, 77): İlgili, alakalı olmak.

Müte' ehhir düş- *Ar.* (II, 72): Geriye düşmek, geride kalmak.

Müte' ellim ol- *Ar.* (II, 201): Acı çekmek.

Mütefekkir ol- *Ar.* (I, 148, 217, 357- II, 224): Üzülme.

Müteferrik ol- *Ar.* (I, 314- II, 106): Dağılmak.

Müteferrik olma- *Ar.* (II, 216): Dağılmamak.

Müteğayyir bul- *Ar.* (II, 366): Üzgün görmek.

Müteğayyir kal- *Ar.* (I, 30): Üzgün ve şaşkın olarak beklemek.

Müteğayyir ol- *Ar.* (I, 24, 45, 60, 107, 141, 156, 161, 188, 241, 253, 304- II, 164): 1. Şaşırmak; 2. Değişmek, bozulmak.

Mütehayyir kal- *Ar.* (I, 8, 12, 30, 87, 105, 176- II, 133): Şaşırmak, hayret etmek.

Mütehayyir ol- *Ar.* (I, 13, 13, 19, 24, 31, 41, 47, 49, 63, 85, 95, 104, 111, 133, 141, 141, 156, 164, 174, 196, 247, 258, 269, 270, 285, 285, 288, 294, 310, 311, 329, 337, 343, 345, 357- II, 32, 56, 70, 121, 126, 128, 134, 168, 186, 193, 198, 204, 247, 254): Şaşırmak, hayret etmek.

Mütehayyire ol- *Ar.* (I, 225):

Şaşırarak, hayret etmek
(Bayan için).

Mütemekkin ol- *Ar.* (I, 216- II, 52):

Sağlamlaşmak.

Mütemetti' olma- *Ar.* (I, 42):

Faydalanmamak.

Mütereddid ol- *Ar.* (I, 221): Tereddütte

kalmak.

Müteşâ'id ol- *Ar.* (II, 52): Yukarı

çıkılmak.

Mütevattın ol- *Ar.* (I, 216): Yerleşmek,

vatan edinmek.

Müteveccih ol- *Ar.* (I, 69, 100, 169,

176, 194, 245, 310, 322,
348- II, 54, 93, 97, 216, 367,
371): Yönelmek.

Mütevellid ol- *Ar.* (II, 369): Doğmak.

Müteżâ'if ol- *Ar.* (II, 104, 105, 341):

Ziyadeleşmek, katlanmak.

Mütthem eyle- *Ar.* (II, 200):

Töhmekte bırakmak, iftira
etmek.

Müttehîd eyle- *Ar.* (I, 38):

Birleştirmek, bir eylemek.

Müvecceh ol- *Ar.* (II, 34): Uygun

olmak, doğru olmak.

Müvekkel it- *Ar.* (II, 126): Vekil

etmek, görevlendirmek.

Müvekkel ko- *Ar.* (I, 18): Vekil

koymak, gözcü bırakmak.

Müyesser ol- *Ar.* (I, 358- II, 129, 129):

Nasip olmak.

Müyesser olma- *Ar.* (II, 77, 259, 369):

Nasip olmamak.

Müzâhim olma- *Ar.* (II, 330): Güçlük

çıkarmamak.

Müzeyyen eyle- *Ar.* (I, 37, 216):

Süslemek.

N

Nâ-bedîd ol- *Far.* (I, 81, 180, 267, 270,

273- II, 73, 156, 159, 162,
233, 235): Görünmez
olmak, gözden kaybolmak.

Nâ-bekâr ol- *Far.* (I, 59): Ahlaksız

olmak.

Nâ-bînâ ol- *Far.* (II, 202): Kör olmak.

Nâ-çâr ol- *Far.* (II, 357): Çaresiz

olmak.

Nâ-fermânlık it- *Far.* (II, 192): İtaat

etmemek.

Nâ-ḥalef ol- *Far.+Ar.* (II, 43): Hayırsız

olmak.

Nâ-ḥoşnûd ol- *Far.* (II, 174): Memnun

olmamak.

Nâ-kâm düş- *Far.* (I, 65): İsteğine

ulaşamamak.

Nâ-murâd ol- *Far.+Ar.* (II, 56):

Muradına erememek.

Nâ-mümkin ol- *Far.+Ar.* (II, 365):

İmkânsız olmak.

- Nā-ümīd ol-** *Far.* (II, 206): Ümit kesmek.
- Nafaqa buyur-** *Ar.* (II, 117): Para ve ihtiyaç maddesi vermek.
- Nafaqa eyle-** *Ar.* (II, 347): bk. Nafaqa buyur-.
- Nafaqa idin-** *Ar.* (II, 3, 36, 45, 182, 228): Harçlık etmek, harcamak.
- Nafaqa vir-** *Ar.* (I, 251- II, 7, 10, 182, 190, 205): bk. Nafaka buyur-.
- Nāfi‘ düşme-** *Ar.* (I, 103, 148, 212, 226, 273- II, 49, 200, 244, 358): Faydalı, yararlı olmamak.
- Naḥīf ol-** *Ar.* (I, 36, 273, 296): Zayıflamak, incelmek.
- Naqd eyle-** *Ar.* (I, 350): Ayar kontrolü yapmak.
- Naqd it-** *Ar.*(II, 303): bk. Naqd eyle-.
- Nākiş olma-** *Ar.* (II, 344): Eksik olmamak.
- Nākiş-‘aql ol-** *Ar.* (II, 224): Akli kısa olmak, akli her şeye ermemek.
- Naql eyle-** *Ar.* (I, 171- II, 6, 145): Varmak, intikal etmek.
- Naql it-** *Ar.* (I, 80, 289- II, 50, 355): bk. Naql eyle-.
- Nālan düş-** *Far.* (II, 41): Perişan bir hâle gelmek.
- Nālān ol-** *Far.* (II, 309): Perişan olmak.
- Nāle it-** *Far.* (II, 123): İnlemek.
- Nāle kııl-** *Far.* (I, 11): bk. Nāle it-.
- Nāleden nāl mūyeden mūy ol-** *Far.*(I, 195): Ağlamaktan ve üzüntüden dolayı bir deri bir kemik kalmak.
- Nām okı-** *Far.* (I, 100): Adını söylemek.
- Nām-zād it-** *Far.* (I, 218, 250): Vermek, layık görmek.
- Namāz kııl-** *Far.* (I, 170, 188, 314, 318- II, 2, 53, 59, 63, 66, 72, 134, 137, 137, 137, 138, 140, 152, 152, 153, 171, 176, 184, 186, 226, 227, 282, 315, 321, 350): Namaz kılmak.
- Na‘ra vur-** *Ar.* (I, 93, 113, 167- II, 153, 163, 202, 243, 253, 273, 298): Yüksek sesle uzun uzun haykırmak.
- Naşb eyle-** *Ar.* (II, 365): Tayin etmek, görevlendirmek.
- Naşīb ol-** *Ar.* (II, 335): Fırsat düşmek, el vermek.
- Nasīb vir-** *Ar.* (I, 154): Mutluluk veren güzel şeylere ulaştırmak, nasiplendirmek.

- Naşihat it-** *Ar.* (I, 212- II, 7, 9, 52, 58, 131, 288, 358, 358): Öğüt vermek.
- Naşihat vir-** *Ar.* (II, 55): Öğüt vermek.
- Nat^ç döse-** *Ar.* (I, 144- II, 53): Ölüyü medhedici şiirler yazmak ve okumak.
- Nat^ç düşe-** *Ar.* (II, 243): bk. Nat^ç döse-.
- Nāz it-** *Far.* (I, 226- II, 105): Nazlanmak.
- Nazar eyle-** *Ar.* (I, 111, 324- II, 47, 136, 182, 227, 268): Bakmak.
- Nazar eyleme-** *Ar.* (I, 167): Bakmamak.
- Nazar it-** *Ar.* (I, 82, 333, 339- II, 38, 104, 129, 181, 193, 199- 200, 237, 368): bk. Nazar eyle-.
- Nazar itme-** *Ar.* (I, 326): bk. Nazar eyleme-.
- Nāzır ol-** *Ar.* (II, 55): Önder olmak.
- Nazarı düş-** *Ar.* (II, 8, 80): Görmek; beğenmek.
- Nazarı düşme-** *Ar.* (I, 143): Beğenmemek, elde etmek istememek.
- Nazarı düş-** *Ar.* (I, 12): bk. Nazarı düş-.
- Nazar-ı merhamet itme-** *Ar.* (I, 325): Merhamet gözüyle bakmak.
- Nazif ol-** *Ar.* (II, 261): Temiz olmak.
- Nāzlar eyle-** *Far.* (I, 63): bk. Nāz it-.
- Nedāmet it-** *Ar.* (II, 40, 272): Pişman olmak.
- Nedim idin-** *Ar.* (II, 169): Meclis arkadaşı edinmek.
- Nedim-i hāş idin-** *Ar.* (II, 277): Kendine arkadaş edinmek.
- Nefes ur-** *Ar.* (II, 173): Konuşmak.
- Nefret it-** *Ar.* (I, 171): Tiksirmek, ürküp kaçmak.
- Nefsini kör eyle-** *Ar.* (I, 29): Beden isteklerinden herhangi birini üstün körü gidermek, nefisini yatıştırmak.
- Nerm ol-** *Far.* (II, 350): Yumuşamak.
- Nerm olma-** *Far.* (I, 305): Yumuşamamak.
- Nevāziş it-** *Far.* (I, 101): İltifat etmek.
- Nevbet tut-** *Ar.* (II, 40): asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak.
- Nevhā it-** *Ar.* (II, 110): Ölüye sesli sesli ağlamak.
- Nevhā vü zārī it-** *Ar.+Far.* (II, 180): Çokça ağlamak.

- Nevhā vü zārī kı1-** *Ar.+Far.* (I, 15): bk. Nevhā vü zārī it-.
- Nevmīd ol-** *Far.* (I, 107- II, 179, 363): Ümit kesmek.
- N'ide yoru-** (II, 289): Ne yapmakta olmak.
- Nigāh it-** *Far.* (I, 355): Bakmak.
- Nihāyete yitiş-** *Ar.* (I, 283): Bitmek, tükenmek.
- Nik ol-***Far.* (I, 153): İyi olmak.
- Nik-baht it-** *Far.* (II, 267): Bahtı güzel olmak.
- Nikāh eyle-** *Ar.* (I, 289- II, 66-67): Nikāh etmek, evlendirmek.
- Nikāh it-** *Ar.* (I, 45, 45, 152- II, 3, 5, 73, 257, 277): Nikāh eyle-.
- Nikāh-ı şahih it-** *Ar.* (I, 346): Sıhhat şartlarını cami olan nikāh yapmak.
- Nikāh-ı şer'î eyle-** *Ar.* (I, 192): Şer'î nikāh yapmak.
- Nim-sir ol-** *Far.* (II, 222): Yarı tok olmak.
- Ni' met vir-** *Ar.* (I, 246, 253): Nimetlendirmek.
- Nişār eyle-** *Ar.* (I, 152, 234, 236, 236, 237): Saçmak.
- Nişār it-** *Ar.* (I, 133- II, 37, 168, 268): bk. Nişār eyle-.
- Nisbet eyle-** *Ar.* (I, 311): Yormak, yorumlamak.
- Nisbet it-** *Ar.* (I, 50, 50, 104, 250): bk. Nisbet eyle-.
- Nisbet itme-** *Ar.* (II, 265): İnat olsun diye yapmamak.
- Nist eyle-** *Far.* (I, 312): Yok etmek.
- Nist it-** *Far.* (II, 149): bk. Nist eyle-.
- Nist ol-** *Far.* (II, 160, 160): Yok olmak.
- Nişān bulma-** *Far.* (I, 193): İz, işaret bulmamak.
- Nişān virme-** *Far.* (II, 89): İz, işaret vermemek.
- Niyet eyle-** *Ar.* (II, 358): Dilemek, niyetlenmek.
- Niyet eyle-** *Ar.* (II, 100): bk. Niyet eyle-.
- Nizār ol-** *Far.* (I, 43): Zayıf olmak.
- Nüş eyle-** *Far.* (I, 147): İçmek.
- Nüş it-** *Far.* (I, 10, 264): bk. Nüş eyle-.
- Nüvaht eyle-** *Far.* (I, 105, 118, 254, 258, 265, 304, 309- II, 159, 245): Gönlü okşamak, gönlü almak.
- Nüvaht it-** *Far.* (I, 55, 82, 179, 191, 357- II, 12, 45, 59, 82, 88, 98, 113, 114, 122, 159, 177, 184, 193, 204, 205, 238, 246, 257, 277, 281, 282, 322): 1. Gönlü okşamak, gönül almak; 2. Çalmak.
- Nüvaht itme-** *Far.* (I, 193): Gönlünü almamak.

Nüvahtlar it- *Far.* (I, 228): Gönüller okşamak, gönüller almak.

Nüvâziş kııl- *Far.* (I, 265): İltifat etmek.

Nüvâziş it- *Far.* (II, 74): Gönül okşamak.

Nüvâzişler kııl- *Far.* (I, 205): İltifatlar etmek.

Nüzül it- *Ar.* (I, 184): Konaklamak.

O

Od ur- (I, 33): Ateşe atmak, âşık etmek.

Oda yak- (I, 33, 116- II, 150): Ateşe atmak.

Oda yakma- (II,175): Ateşe atmamak.

Oda yan- (I, 252): Alev almak, yanmak.

Oda vir- (I, 271): Ateşe vermek.

Oğul idin- (I, 113): Evlat olarak almak.

Oğuyudur- (I, 63): Okuma işini sürdürmek.

Olabilme- (II, 299): Olma ihtimali bulunmamak.

Olacak ol- (I, 161- II, 264): Gelecekte olma ihtimali bulunmak.

Olibil- (I, 268): Olma ihtimali bulunmak.

Olı gel- (II, 257): Bir süredir olmak.

Olmuş ol- (I, 253, 277, 277): Geçmişte olmak.

Oñad düşme- (I, 30): Uygun olmamak, doğru bulmamak.

Oturı tur- (I, 76- II, 162, 304, 305): Oturma işini sürdürmek.

Oturu dur- (II, 306): bk. Oturı tur-.

Oturu tur- (I, 150, 236- II, 269): bk. Oturı tur-.

Oturur bul- (II, 120): Oturur bir vaziyetteyken rastlamak.

Oynayu tur- (II, 358): Oynama işini sürdürmek.

Oyun it- (I, 200): Oynamak.

Ö

Ögi git- (I, 247): Şaşırmak, korkmak.

Ögine düş- (I, 129, 146, 148, 253, 310, 323- II, 2, 49, 72, 129, 148, 150): Hatırlamak, kafasında bir düşünce doğmak.

Ögine düşme- (I, 204): Hatırlamamak.

Ögüt tut- (I, 290): Söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek, davranışlarını bunlara uydurmak.

Ögüt vir- (I, 204- II, 55, 61): Ögüt vermek, nasihat etmek.

Ögütleyü gör- (II, 189): Ögütleme işini sürdürmek.

Öldürmiş çıkacak ol- (I, 131): Öldüren kişi olma ihtimali bulunmak.

- Öldürü yoru-** (II, 270): Öldürmekte olmak.
- Öleyaz-** (I, 33- II, 72): Az kalsın ölmek, ölme tehlikesi atlatmak.
- Ölmeyecek ol-** (I, 271): Ölmemek.
- Ölüme işmarla-** (I, 294- II, 41): Ölmeyi beklemek.
- Ölür ol-** (I, 20): Ölmek.
- Ölüyaz-** (I, 304): bk. Öleyaz-.
- ‘Ömr geçür-** Ar. (I, 60): Yaşamak.
- ‘Ömr sür-** Ar. (I, 211, 346): İyi ve rahat yaşamak; yaşamını sürdürmek.
- ‘Ömrü vefâ itme-** Ar. (I, 160): Ömrü yetmemek.
- Öniñe düş-** (I, 8- II, 24): Birinin önünden yürümek, birine kılavuzluk etmek.
- Önleyü kal-** (I, 184): Önlemek için kalmak.
- Öñüne düş-** (II, 49): bk. Öniñe düş-.
- Öte geç-** (I, 164)
- Özi göyin-** (I, 28, 35, 58, 105, 135, 177, 192, 207, 267, 273, 275, 298, 339- II, 52, 112, 162, 182, 271, 274, 353): Büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzölmek.
- ‘Özr dile-** Ar. (I, 172, 173, 185, 233, 233- II, 187, 225, 260, 312, 353): Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek.
- ‘Özrler dile-** Ar. (I, 12, 13, 227, 228, 233, 250, 260, 262, 309, 340- II, 15, 18, 19, 75, 257, 261, 314, 330): bk. ‘Özr dile-.
- ‘Özr itme-** Ar. (II, 154): Sebep bulmak, bahane üretmek.
- ‘Özr-ḥāh it-** Ar.+Far. (I, 78): Özür dilemek.
- ‘Özr-ḥāhlik eyle-** Ar.+Far. (II, 354): bk. ‘Özr-ḥāh it-.
- ‘Özr-ḥāhlik it-** Ar.+Far. (I, 37- II, 199, 309): bk. ‘Özr-ḥāh it-.
- ‘Özr-ḥāhliklar eyle-** Ar.+Far. (I, 100- 101): bk. ‘Özr-ḥāh it-.
- ‘Özr-ḥāhliklar it-** Ar.+Far. (I, 66, 153): bk. ‘Özr-ḥāh it-.
- ‘Özür dile-** Ar. (II, 183): bk. ‘Özr dile-.

P

- Pādişāh idin-** Far.(I, 91, 143): Hükümdar kabul etmek.
- Pādişāh ol-** Far. (I, 99, 273- II, 221): Hükümdar olmak.
- Pādişāhlik eyle-** Far. (I, 52, 310- II, 258): Hükümdarlık etmek.

- Pādişāhlık it-** *Far.* (I, 136): bk. Pādişāhlık eyle-.
- Pāk eyle-** *Far.* (I, 353, 353- II, 266): Temizlemek.
- Pāk it-** *Far.* (I, 37- II, 72, 261): bk. Pāk eyle-.
- Pāk ol-** *Far.* (II, 290): Temiz olmak.
- Pāk tut-** *Far.* (I, 82): Bir şeyi kirlletmeden, bozmadan kullanmak, temiz olmasına özen göstermek.
- Pākīze tut-** *Far.* (II, 118): bk. Pāk tut-.
- Pāre pāre eyle-** *Far.* (II, 72, 147, 158, 164, 233): Paramparça etmek.
- Pāre pāre it-** *Far.*(I, 42, 131, 138- II, 147): bk. Pare pare eyle-.
- Pāre pāre ol-** *Far.* (I, 99, 331- II, 198): Paramparça olmak.
- Pay it-** (II, 298): Üleştirmek.
- Pāy-māl it-** *Far.* (I, 230): Mahvetmek.
- Pāy-merdlik it-** *Far.* (II, 329): Yardımcı olmak.
- Pāyidār olma-** *Far.* (II, 165): Daimi olmamak.
- Pāyuña dūs-** (II, 69): Bölüşmede hisse ayrılmak, belirli bir bölüm verilmek.
- Penhān eyle-** *Far.* (I, 194): Gizlemek.
- Penhān it-** *Far.* (II, 48): bk. Penhān eyle-.
- Penhān itme-** *Far.* (I, 209): Gizlememek.
- Penhān tut-** *Far.* (II, 284): Başkalarına duyurmak, saklamak.
- Perākende ol-** *Far.* (II, 39, 352): Perişan olmak.
- Perākende-ḥātır ol-** *Far.+Ar.* (II, 102): Gönlü perişan olmak.
- Perdaḥt eyle-** *Far.* (I, 139- II, 266): 1. Söylemek; Traş etmek.
- Perdaḥt it-** *Far.* (II, 263): bk. Perdaḥt eyle-.
- Perdaḥt ol-** *Far.* (II, 357): Hazırlanmak.
- Perhīz it-** *Far.* (II, 268): Sakınmak.
- Perhīz itme-** *Far.* (II, 219): Sakınmamak.
- Perişān ol-** *Far.* (II, 184): Perişan olmak.
- Pervāz it-** *Far.* (II, 44, 211): Uçmak, kanatlanmak.
- Pervāz ur-** *Far.* (II, 234): Kanat çırpma, uçmak; kanatlarını hareket ettirmek.
- Pesend it-** *Far.* (I, 12): Beğenmek.
- Peşimān ol-** *Far.* (I, 118, 224, 340- II, 96, 179, 196, 202, 280, 313, 314, 333, 353): Pişmanlık duymak.
- Peşimānlık ol-** *Far.* (I, 346): bk. Peşimān ol-.

Peydā eyle- *Far.* (I, 357): Ortaya çıkarmak, belirtmek.

Peydā it- *Far.* (II, 43): bk. Peydā eyle-.

Peydā ol- *Far.* (I, 137, 167, 253, 329-II, 2, 128, 128, 129, 135, 158, 299, 321, 342): Ortaya çıkmak, belirtmek.

Peygām vîr- *Far.* (I, 212): Bildirmek, haber ulaştırmak.

Pinhān eyle- *Far.* (II, 245, 315): bk. Penhān eyle-.

Pihān it- *Far.* (II, 317, 317): bk. Penhān eyle-.

Pinhān ol- *Far.* (II, 230): Saklanmak.

Pîr ol- *Far.* (I, 51- II, 219): Yaşlanmak.

Pîr ü dārîr ol- *Far.* (I, 229): Yaşlı ve fakir olmak.

Pirāye itme- *Far.* (I, 326): Zinet, süs olarak kullanmamak.

Pîrüz ol- *Far.* (II, 68): Muzaffer olmak.

Pîş dut- *Far.* (II, 69): 1. Meşgul olmak; 2. İleri sürmek, neden olarak görmek.

Pîş-keş çek- *Far.* (I, 91, 98-99, 216, 265): Verilmemesi gereken bir şeyi uygunsuz bir amaçla veya haksız yere birine vermek.

Pîş-keş düz- *Far.* (I, 78): bk. Pîş-keş çek-.

Pîş-namāz idin- *Far.* (II, 122): İmama uymak.

Piyāde ol- *Far.* (II, 338): Yaya olmak, yürümek.

Puhte ol- *Far.* (II, 88): Pişmek, olgunlaşmak.

Pür-āb ol- *Far.* (I, 20): Suyla dolmak.

R

Ra' d ol- *Ar.* (II, 185): Gök gürlemek.

Rağbet göster- *Ar.* (I, 275- II, 44): İstemek, beğenmek, istekle karşılamak.

Rağbet it- *Ar.* (I, 194, 262, 326- II, 280, 280): bk. Rağbet göster-.

Rağbet itme- *Ar.* (I, 106- II, 373, 374): İstememek, beğenmemek, istekle karşılamamak.

Rağbet olma- *Ar.* (II, 373): İlgilenilmemek, istek duyulmamak.

Rāhat ol- *Ar.* (I, 11, 20, 322- II, 9, 51, 126, 277, 324, 330, 331): 1. İstirahat etmek; 2. Üzüntüsüz, kedersiz olmak.

Rāhat olma- *Ar.* (I, 234): 1. İstirahat etmemek; 2. Üzüntülü, kederli olmak.

Rāhata düs- *Ar.* (II, 98): Rahatlamak.

- Raḥm eyle-** *Ar.* (I, 265): Günahını affetmek, bağışlamak, acımak.
- Raḥmet eyle-** *Ar.* (I, 256, 360- II, 124, 296, 350): bk. Raḥm eyle-.
- Raḥmet it-** *Ar.* (I, 339, 346- II, 3, 193, 194, 295): bk. Raḥm eyle-.
- Raḥmet ol-** *Ar.* (II, 185): Bağışlanmak, affedilmek.
- Raḥs it-** *Ar.* (II, 248): Oynamak, dans etmek.
- Rām ideme-** *Far.* (I, 135): İtaat ettirememek, boyun eğdirememek.
- Rām ol-** *Far.* (I, 230, 305, 305- II, 71, 173): İtaatkâr olmak, boyun eğmek.
- Rām olma-** *Far.* (I, 337): İtaat etmemek, boyun eğmemek.
- Rāst çık-** *Far.* (II, 232): Gerçek olduğu anlaşılma.
- Rāst düş-** *Far.* (II, 83): Gerçekleşmek.
- Rāst eyit-** *Far.* (II, 66, 120, 120, 202): Doğru söylemek.
- Rāst eyle-** *Far.* (I, 258- II, 34, 43, 99, 212, 240, 252): 1. Doğru yapmak; 2. Hazırlamak; 3. Akort etmek.
- Rāst it-** *Far.* (II, 87, 245, 250, 261, 306): bk. Rāst eyle-.
- Rāst ol-** *Far.* (I, 60- II, 267): Doğru olmak.
- Rāst-kār ol-** *Far.* (I, 136): Doğru adam olmak.
- Rātib eyle-** *Ar.* (II, 2): Kararlaştırmak, bağlamak.
- Rāzī eyle-** *Ar.* (I, 328): Razı etmek, ikna etmek.
- Rāzī ol-** *Ar.* (I, 39, 74, 90, 155, 175, 200, 224, 226, 253, 268- II, 6, 40, 42, 90, 105, 146, 174, 220, 288, 294, 306, 310, 321, 321, 345, 358): Rıza göstermek, onaylamak, kabul etmek.
- Rāzī olma-** *Ar.* (I, 213- II, 162, 281): rıza göstermemek, onaylamamak, kabul etmemek.
- Reddeyle-** *Ar.* (II, 137, 158): Geri çevirmek, kabul etmemek.
- Reddeyleme-** *Ar.* (I, 12): Geri çevirmemek, kabul etmek.
- Redd idecek ol-** *Ar.* (I, 306): Kabul etmeme ihtimali bulunmak.
- Redd it-** *Ar.* (II, 160): bk. Reddeyle-.
- Redd itme-** *Ar.* (II, 79): bk. Reddeyleme-.
- Redd-i selām it-** *Ar.* (II, 125): Selam alıp selam göndermek.

- Ref' eyle-** *Ar.* (I, 222): Kaldırmak, yok etmek.
- Reh-ber ol-** *Far.* (I, 85): Yol göstermek.
- Renc-berlik it-** *Far.* (II, 43, 356): Zahmet çekmek.
- Rencide it-** *Far.* (I, 324- II, 261): İncitmek, kırmak.
- Rencide ol-** *Far.* (II, 31) :İncinmek, kırılmak.
- Rencür düş-** *Far.* (II, 10): Sıkıntıya düşmek, eziyet çekmek.
- Rencür eyle-** *Far.* (II, 62, 267): bk. Rencide it-.
- Rencür it-** *Far.* (II, 35): bk. Rencide it-.
- Rencür ol-** *Far.* (I, 219, 219, 273, 328, 330- II, 87, 172, 275, 354): bk. Rencide ol-.
- Rencür olma-** *Far.* (II, 87): İncinmemek, kırılmamak.
- Rencür-dil ol-** *Far.* II, 171): Hasta gönüllü olmak, dönlü incinmek.
- Reng oyna-** (I, 244): Oyun çevirmek, hile yapmak.
- Rengden rengen dön-** *Far.* (I, 43): Korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak.
- Rengi git-** *Far.* (I, 89): Korku, heyecan vb. sebeplerle benzi sararmak.
- Rengin eyle-** *Far.* (I, 117): Rengârenk yapmak, güzelleştirmek.
- Renk oyna-** *Far.* (I, 89): bk. Reng oyna-.
- Resm-i recm eyle-** *Ar.* (II, 177): Taşa tutarak öldürmek.
- Revâ gör-** *Far.* (II, 274): Bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmek.
- Revâ görme-** *Far.* (I, 34-35): Bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmemek.
- Revâ it-** *Far.* (I, 166): Karşılama, gidermek.
- Revâ ol-** *Far.* (I, 349- II, 111): Uygun olmak, yakışmak.
- Revâ olma-** *Far.* (II, 7, 24, 24, 201): Uygun olmamak, yakışmamak.
- Revân ol-** *Far.* (I, 20, 140, 164, 330- II, 18, 48, 83, 97, 97, 108, 156, 156): 1. Yürümek, yoluna gitmek; 2. Akmak.
- Revâne eyle-** *Far.* (I, 139): Göndermek.

- Revnāka düşür-** *Far.* (I, 53): İstenen biçime getirmek, düzene sokmak.
- Reyhāncılık it-** *Ar.* (I, 284): Çiçekçilik yapmak.
- Reyis eyle-** *Ar.* (I, 51): Başkan yapmak, yönetici tayin etmek.
- Rihlet eyle-** *Ar.* (II, 116): Göçmek.
- Rihlet it-** *Ar.* (II, 171): Rihlet eyle-.
- Rızā olma-** *Ar.* (I, 135): Rızā olmamak, kabul etmemek.
- Rızā vir-** *Ar.* (I, 45, 90, 203, 344- II, 10, 25, 106, 171, 172, 281, 363): Rızā olmak, onamak, uygun bulmak.
- Rızāsın al-** *Ar.* (II, 2): Onayını almak, müsaadesini almak.
- Ri'āyet eyle-** *Ar.* (I, 277- II, 75, 159): 1. Yerine getirmek; 2. Saygı göstermek.
- Ri'āyet it-** *Ar.* (I, 76, 188, 325- II, 131, 140): bk. Ri'āyet eyle-.
- Ri'āyetler it-** *Ar.* (I, 7, 229): Çokça saygı göstermek.
- Rikkat it-** *Ar.* (II, 42, 90, 114, 214): Üzölmek.
- Rivāyet it-** *Ar.* (I, 5, 27, 212- II, 31, 165, 330): Anlatmak, aktarmak.
- Rivāyet olın-** *Ar.* (II, 117): Anlatılmak, aktarılmak.
- Rüşen it-** *Far.* (II, 265): Açıklamak.
- Rüşen ol-** *Far.* (II, 129, 190): Aydınlanmak.
- Rüz sūzda şeb tebde ol-** *Far.* (I, 308): Sürekli sıkıntı içinde olmak.
- Rūze tut-** *Far.* (II, 122): Oruç ibadetini yerine getirmek.
- Rūzī eyle-** *Far.*(I, 134, 196- II, 350): Nasip etmek.
- Rūzī kııl-** *Far.* (I, 1, 52, 96, 154, 156, 343- II, 47, 140): Vermek, nasip etmek.
- Rūzīgārı hoş geçür-** *Far.* (I, 289): Hoşça vakit geçirmek, eğlenmek.
- Rübūde eyle-** *Far.* (II, 52, 255): Kendinden geçirmek, gönöl almak.
- Rüsvā it-** *Far.* (I, 46- II, 148): Rezil etmek.
- Rüsvā ol-** *Far.* (II, 148): Rezil olmak.
- Rüsvāy eyle-** *Far.* (I, 226- II, 205): Bk. Rüsvā it-.
- Rüsvāy it-** *Far.* (II, 182, 351): bk. Rüsvā it-.
- Rüsvāy ol-** *Far.* (I, 223- II, 189): bk. Rüsvā ol-.
- Rüsvāylik eyleme-** *Far.* (II, 245): Rezillik etmek.

S

- Sa'ādete düş-** *Ar.* (II, 98): Mutluluğa, huzura kavuşmak.
- Saht eyle-** *Far.* (II, 174): 1. Güçlü etmek; 2. Öfkelenmek.
- Saht ol-** *Far.* (I, 214- II, 201, 373): Öfkelenmek.
- Sakaṭlık it-** *Ar.* (I, 192): Sakatlamak.
- Sākıt ol-** *Ar.* (I, 192- II, 18, 192): Durmak.
- Sākit ol-** *Ar.* (II, 85): bk. Sākıt ol-.
- Sākīlik eyle-** *Ar.* (I, 63): İçki sunuculuk yapmak.
- Sākin ol-** *Ar.* (I, 33, 340- II, 12, 129, 149, 151, 193, 310, 376): Yatışmak.
- Sa'y eyle-** *Ar.* (I, 43): Gayret göstermek.
- Sa'y it-** *Ar.* (II, 268): bk. Sa'y eyle-.
- Sāyebān idin-** *Far.* (I, 162): Gölgecik olarak kullanmak.
- Saz tut-** (II, 246): Saz çalabilecek durumu gelmek.
- Sebeb ol-** *Ar.* (I, 53, 144): Neden olmak, yol açmak.
- Sebeb-i inḳitā olabilme-** *Ar.* (I, 253): Kesilme, arkası gelmeme sebebi olma ihtimali bulunmamak.
- Sebeb-i rahmet ol-** *Ar.* (I, 175): Rahmet sebebi olmak.

- Sebük-serlik it-** *Far.* (II, 314): Acele etmek.
- Secde-i şükr eyle-** *Ar.* (I, 66, 284): Şükür secdesi yapmak.
- Sedd it-** *Ar.* (II, 327): Kapatmak, örtmek.
- Sefāhetler eyle-** *Ar.* (II, 7): Terbiyesizlik yapmak.
- Sefer eyle-** *Ar.* (I, 87): Yolculuk yapmak.
- Sefer it-** *Ar.* (I, 24, 62, 161, 217- II, 76, 240, 259): Bk. Sefer eyle-.
- Sehv it-** *Ar.* (II, 361): Hata etmek, yanlış yapmak.
- Selām al-** *Ar.* (I, 245- II, 93, 213, 241, 323-324): Birinin selamına karşılık vermek.
- Selām eyle-** *Ar.* (I, 62, 118, 262- II, 156): Uzakta olan birine esenli dilemek.
- Selām it-** *Ar.* (I, 171, 230, 233-234- II, 16, 85, 132, 218, 251, 260, 303): bk. Selām eyle-.
- Selām vir-** *Ar.* (I, 21, 37, 169, 216, 233, 233, 245, 245, 253, 275, 287, 287, 293, 320, 322, 352- II, 16, 47, 50, 93, 94, 94, 97, 107, 114, 136, 137, 137, 137, 140, 152, 154, 158, 187, 213, 217,

- 218, 218, 225, 227, 241, 261, 282, 284, 290, 292, 294, 305, 310, 322, 323, 331, 337, 338, 349, 360): Selamlamak.
- Selām virme-** *Ar.* (I, 320, 320, 320): Selamlamamak.
- Selāmet bul-** *Ar.* (II, 24): Düzelmek, iyileşmek.
- Selāmet it-** *Ar.* (II, 190): Kurtarmak, fenalıklardan korumak.
- Selāmet ol-** *Ar.* (II, 50): Kurutlmak, emniyette olmak.
- Selb it-** *Ar.* (II, 62): Kaldırmak, gidermek.
- Semer ol-** *Ar.* (II, 38): Anlatılmak, dilden dile dolaşmak.
- Seng-sār it-** *Far.* (II, 189, 194): Taşlamayla öldürmek.
- Sengisār eyle-** *Far.* (II, 175, 202, 202): bk. Sen-sār it-.
- Sengisār it-** *Far.* (II, 195): bk. Sen-sār it-.
- Sengisār ol-** *Far.* (II, 204, 204): Taşlanarak öldürülmek.
- Ser-āgāz it-** *Far.* (I, 218- II, 253): Yeniden, baştan başlamak.
- Ser-efrāz tut-** *Far.* (II, 234): Birini ya da kendisini diğerlerinden üstün görmek.
- Ser-firāzlik eyle-** *Far.* (II, 38): Benzerlerinden üstün olmak.
- Ser-gerdān ol-** *Far.* (II, 175, 225, 320): Şaşkın olmak.
- Ser-hoş ol-** *Far.* (I, 68, 76, 260- II, 71): Sarhoş olmak, kendinden geçmek.
- Ser-māye it-** *Far.* (II, 21): Sermaye etmek.
- Ser-māye idin-** *Far.* (II, 206, 260): Sermaye olarak kullanmak.
- Ser-māye itme-** *Far.* (I, 326): Sermaye olarak kullanmamak.
- Ser-mest ol-** *Far.* (I, 264- II, 252): Sarhoş olmak.
- Ser-nügün ol-** *Far.* (I, 151): Alt üst olmak.
- Serāsime ol-** *Far.* (I, 98, 237, 311- II, 16, 373, 377): Sersemlemek.
- Serdlik eyleme-** *Far.* (I, 262): İnat etmek.
- Serzeniş it-** *Far.* (II, 69): Başa kakmak.
- Setr-i ‘avret it-** *Ar.* (I, 318): Avret yerlerini örtmek.
- Sever ol-** (II, 24): Sevme işini sürdürmek.
- Seyrān it-** *Ar.* (II, 52): Gezip görmek.
- Silāh gey-** *Far.* (I, 28, 137, 144): Silanmak, silahını alıp savaşa gitmek.

- Silāh-pūş ol-** *Ar.+Far.* (II, 40): Silahlı olmak.
- Sipāriş it-** *Far.* (I, 146): Telkinde bulunmak, ısmarlamak.
- SİR ol-** *Far.* (I, 80): (Sütten) kesilmek, doymak.
- Sitem it-** *Far.* (II, 241): Zulmetmek.
- Sitīze it-** *Far.* (I, 9-II, 200, 201): 1. Öfkelenmek; 2. İddialaşmak, çekişmek.
- Sitīze itme-** *Far.* (I, 228): Öfkelenmemek.
- Siyāh-mūy ol-** *Far.* (II, 220): Siyah saçlı olmak.
- Söge ƙal-** (I, 230, 230): Sövme, kötü söz söyle işini sürdürmek.
- Söyler ol-** (I, 333): Söyleme işini sürdürmek.
- Söyleşü yoru-** (II, 91): Söyleşmekte olmak.
- Söyleşür ol-** (II, 351): Söyleşme işini sürdürmek.
- Söyleyü ƙur-** (I, 138): Söyleme işini sürdürmek.
- Söyleyü vir-** (II, 178): Çabucak veya ansızın söylemek.
- Söz aç-** (I, 90, 219): Bir konu üzerinde konuşmaya başlamak, laf açmak.
- Söz gel-** (I, 32, 36- II, 353): Bir davranıştan dolayı eleştiriye konu olmak, yerilmek.
- Söz idin-** (II, 10, 10): Bir şeyi sürekli söylemek.
- Söz söyle-** (I, 202, 212, 256, 292- II, 120, 123, 174, 353): Konuşmak.
- Söz söyleme-** (II, 6, 102, 159, 167, 179): Konuşmamak.
- Söz söyleyüme-** (I, 31): Konuşmamak.
- Söz söze ulaş-** (I, 284): Yeri gelmek.
- Söz ƙut-** (I, 156): Söz dinlemek.
- Söze çek-** (I, 291- II, 84): Konuşturmak, ağzından laf almak.
- Söze gel-** (II, 192): Konuşmaya başlamak.
- Sözün ƙut-** (II, 59, 112): bk. Söz ƙut-.
- Sözün ƙutma-** (II, 272): Söz dinlememek.
- Sözünü ƙut-** (I, 156): bk. Söz ƙut-.
- Su'āl eyle-** *Ar.* (I, 10): Sormak.
- Su'āl it-** *Ar.* (I, 182, 291): Bk. Su'āl eyle-.
- Sūhte-dil ol-** *Far.* (II, 174): Gönlü yanık olmak.
- Süpāriş it-** *Far.* (II, 19): bk. Sipāriş it-.

Süst ol- *Far.* (I, 65, 258, 259, 264, 267- II, 48, 153, 159): Halsiz kalmak.

Süvār ol- *Far.* (I, 159, 162, 314- II, 54, 75): Binmek.

Ş

Şabr eyle- *Ar.* (I, 7, 33, 65, 65, 108, 119, 119, 129, 148, 156, 210, 220, 246, 251, 270, 271, 299, 303, 339, 349- II, 69, 93, 103, 117, 137, 153, 175, 182, 231, 234, 308): Sabretmek, katlanmak.

Şabr idebil- *Ar.* (I, 43): Sabretme imkânı veya olasılığı bulunmak.

Şabr ideme- *Ar.* (I, 186, 271- II, 122, 117): Sabretme imkânı olmamak.

Şabr it- *Ar.* (I, 30, 36, 65, 65, 139, 252, 273, 295, 295, 302, 325- II, 6, 8, 29, 95, 121, 179, 181, 245, 252, 255, 290, 303): bk. Şabr eyle-.

Şabr kııl- *Ar.* (II, 255): bk. Şabr eyle-.

Şabūh-ber-şabūh it- *Ar.+Far.* (II, 73): Sürekli, sabahlara kadar şarap içmek.

Şabūr ol- *Ar.* (II, 245): Çok sabırlı olmak.

Şaçu şaç- (I, 223): Şenliklerde para, tahıl gibi şeyler saçmak.

Şadağa vir- *Ar.* (II, 37, 77, 84): Bağışta bulunmak, yardım etmek.

Şadağāt vir- *Ar.* (II, 115): bk. Şadağa vir-.

Şādır ol- *Ar.* (I, 33, 107, 206- II, 15, 206, 292): Meydana gelmek.

Şādır olma- *Ar.* (II, 330): Meydana gelmemek.

Şādır olmuş ol- *Ar.* (I, 253): Geçmişte meydana gelmek.

Şaf bağla- *Ar.* (II, 209): Sıralanmak, sıraya girmek.

Şaf tut- *Ar.* (II, 215): bk. Şaf bağla-.

Şāfi eyle- *Ar.* (II, 185): Temiz tutmak.

Şağ ol- (I, 271- II, 148, 157): 1. Sağlıklı olmak; 2. Teşekkür etmek.

Şağu şağ- (I, 91- II, 58): Ölünün arkasından ağıt yakmak.

Şāhib-firāş ol- *Ar.+Far.* (I, 273): Yatalak olmak.

Şahīh ol- *Ar.* (II, 34): Doğru, gerçek olmak.

Şakınıgör- (II, 242): Sakınma işini sürdürmek.

Şaklayabil- (II, 43): Saklama imkânı ve olasılığı olmak.

- Şalıvir-** (I, 28, 36, 73, 81, 92, 98, 99, 132, 132, 136, 138, 143, 174, 239, 239, 240, 252, 254, 255, 256, 265, 300, 315, 317- II, 24, 105, 121, 143, 271, 271, 272, 275, 275, 356, 358, 370, 374): Çabucak veya ansızın bırakmak.
- Şalıvirme-** (I, 179): Çabucak veya ansızın bırakmamak.
- Şanu şan-** (II, 105): Birine karşı düşünceler taşımak.
- Şarako-** (I, 28- II, 369): Sarılı bırakmak.
- Şarf it-** *Ar.* (I, 286- II, 4, 220, 267): Harcamak.
- Şarf olın-** *Ar.* (II, 341): Harcanmak.
- Şararı geç-** (II, 182): Bir anda sararmak.
- Şatar ol-** (I, 358): Satma işini sürdürmek.
- Şatıvir-** (II, 306): Çabucak veya ansızın satmak.
- Şatun al-** (I, 157, 160, 241, 277, 278, 284, 288, 295, 295, 295, 321, 325, 342, 342, 344, 357- II, 45, 45, 47, 74, 149, 151, 185, 185, 194, 196, 198, 205, 266, 300, 306, 307, 332, 362): Bir nesneyi belirlenen fiyatı ödeyerek kendine mal etmek.
- Şatıvir-** (I, 341): bk. Şatıvir-.
- Şavaş eyle-** (II, 90): Savaşmak.
- Şayru ol-** (I, 280): Hastalanmak.
- Şıhhat bul-** *Ar.* (II, 178): İyileşmek.
- Şır idin-** (II, 85): Gizli tutmak.
- Şıyacak ol-** (II, 256): Kıırma ihtimali bulunmak.
- Şoşbet eyleme-** *Ar.* (I, 57): Sohbet etmek, konuşmak.
- Şoşbet idivir-** *Ar.* (I, 283): Çabucak veya ansızın konuşmak.
- Şoşbet it-** *Ar.* (I, 56, 56, 61, 62, 65, 70, 115, 202, 216, 226, 260, 279, 281, 281, 282- II, 69, 75, 212, 230, 231, 233, 267): bk. Şoşbet eyle-.
- Şoşbet itme-** *Ar.* (I, 223): Konuşmamak.
- Şora başla-** (I, 264): Sormaya başlamak.
- Şormuş ol-** (I, 106- II, 68): Geçmişte sormak.
- Şubh-ı şādık ol-** *Ar.* (I, 172): Sabah namazı vakti olmak, tan yeri ağarmak.
- Şuçsuz ol-** (I, 131): Suçu olmamak.
- Şulh it-** *Ar.* (II, 345): Başırmak.
- Şultān it-** *Ar.* (II, 373): Padişah etmek.
- Şultān ol-** *Ar.* (I, 289): Padişah olmak.

Şunıvir- (I, 12, 29, 130): Çabucak veya ansızın sunmak.

Şur ur- (I, 167): İsrail kıyamet borusunu çalmak.

Ş

Şābit tur- *Ar.* (I, 346): Sözünde durmak; verdiği kararı değiştirmemek.

Şebāt it- *Ar.* (I, 81): Kararlı olmak, yerinden oynamamak.

Şebt it- *Ar.* (I, 321): Tespit etmek, yazmak.

Şenā eyle- *Ar.* (II, 68, 238, 349): Övmek.

Şenā it- *Ar.* (I, 37, 41, 60, 91, 133, 181, 192, 335- II, 28, 67, 108, 156, 159, 199): bk. Şenā eyle-.

Şenā kııl- *Ar.* (I, 94, 168, 306- II, 62, 66, 193, 329): bk. Şenā eyle-.

Şenā okı- *Ar.* (I, 135, 141, 160, 165- II, 88, 311, 335): Övmek, medhetmek.

Şenā-yı lāyık it- *Ar.* (I, 55): Yaraşır bir şekilde övmek.

Şenālar eyle- *Ar.* (II, 62): Övünç dolu sözler söylemek.

Şenālar it- *Ar.* (I, 192- II, 183): bk. Şenālar eyle-.

Şenālar kııl- *Ar.* (I, 50, 195, 308): şenālar eyle-.

Ş

Şād eyle- *Far.* (I, 112- II, 37): Sevindirmek.

Şād it- *Far.* (I, 354): bk. Şād eyle-.

Şād ol- *Far.* (I, 279- II, 41): Sevinmek, mutlu olmak.

Şād tut- *Far.* (II, 234): Birini ya da kendisini şanslı kabul etmek.

Şād u ḥandān ol- *Far.* (II, 73): Mutlu olmak, gülmek.

Şādılık eyle- *Far.* (II, 98): Sevinmek, eğlenmek.

Şādilik eyle- *Far.* (II, 234): bk. Şādılık eyle-.

Şādılıklar eyle- *Far.* (I, 25- II, 116): bk. Şādılık eyle-.

Şādılıklar eyle- *Far.* (II, 115): bk. Şādılık eyle-.

Şādmān ol- *Far.* (II, 79, 81, 328): Sevinmek.

Şādumān ol- *Far.* (I, 26, 55, 118, 309- II, 257): bk. Şādmān ol-.

Şāh idin- *Far.* (II, 27): Padişah olarak kabul etmek.

Şāh eyle- *Far.* (I, 329): Padişah yapmak.

Şāh ol- *Far.* (II, 81): Padişah olmak.

- Şapla vur-** (II, 198): Tokat atmak.
- Şarāb-ḥ̣ōrlık it-** *Ar.+Far.* (I, 256- II, 269, 273): Şarap içmek.
- Şart it-** *Ar.* (II, 57, 341): Sör vermek, şart etmek.
- Şātırlık it-** *Ar.* (I, 282- II, 299): Eğlendirmek.
- Şeb-çirāg ol-** *Far.* (II, 221): Parlak olmak, değerli olmak.
- Şeb-i ḥūn it-** *Far.* (I, 254): Gece baskını yapmak.
- Şeb-i ḥūn ol-** *Far.* (I, 254): Gece baskını yapılmak.
- Şebiḥūn it-** *Far.* (II, 239): bk. Şeb-i ḥūn it-.
- Şefā' at eyle-** *Ar.* (II, 70): Hoş görmek.
- Şefā' at it-** *Ar.* (I, 186, 249, 250- II, 281, 298, 325, 345): Bağışlama talep etmek, bağışlanmasını arzulamak.
- Şefkat buyur-** *Ar.* (II, 196): Acılamak, şefkat etmek.
- Şefkat eyle-** *Ar.* (II, 147): Sevgi göstermek, merhamet etmek.
- Şefkat it-** *Ar.* (I, 98- II, 117, 190, 265, 329): Bk. Şefkāt eyle-.
- Şehriyār ol-** *Far.* (I, 150- II, 37): Padişah olmak.
- Şek eyle-** *Ar.* (I, 156): Şüphelenmek.
- Şek it-** *Ar.* (I, 156): bk. Şek eyle-.
- Şerḥ eyle-** *Ar.* (I, 24, 25, 39, 40, 71, 81, 86-87, 89, 94, 131, 197, 250, 280, 298, 303, 336, 348- II, 10, 12, 59, 62, 274, 334): Anlatmak, açıklamak.
- Şerḥ it-** *Ar.* (I, 7, 15, 48, 95, 247, 292, 336- II, 139): bk. Şerḥ eyle-.
- Şerḥ ol-** *Ar.* (II, 103): Anlatılmak, açıklanmak.
- Şermsār eyle-** *Far.* (II, 69): Utandırmak.
- Şermsār ol-** *Far.* (I, 185): Utanmak.
- Şeşer ol-** (II, 360): Çözüp indirmek.
- Şifā bul-** *Ar.* (II, 192,196): bk. Şiḥḥat bul-.
- Şifā vir-** *Ar.* (I, 116): İyi etmek, sağlığına kavuşturmak.
- Şikār it-***Far.* (I, 83): Avlamak.
- Şikāyet eyle-** *Ar.* (I, 30): Haksız bir durumu üst makama bildirmek.
- Şikāyet it-** *Ar.* (I, 6- II, 259, 338, 346): bk. Şikāyet eyle-.
- Şikest it-** *Far.* (I, 251): Kırmak, mahvetmek.
- Şil ol-** *Ar.* (II, 191) : Elden ayaktan düşmek, kötürüm olmak.
- Şill ol-** *Ar.* (II, 151): bk. Şil ol-.
- Şi'r it-** *Ar.* (I, 281): Şiir söylemek.
- Şitāb it-** *Far.* (II, 263): Acele etmek.

Şitâb itme- *Far.* (II, 263): Acele etmemek.

Şiven eyle- *Far.* (II, 304): Feryat etmek.

Şiven ur- *Far.* (I, 85): Bir üzüntü nedeniyle bağırp çağırarak.

Şöhret dut- *Ar.* (I, 80, 199): Herkesçe tanınmak, bilinmek.

Şöhret tut- *Ar.* (II, 171, 190): bk. Şöhret dut-.

Şür-engiz it- *Far.* (II, 39): Fitne koparmak.

Şürîde-ṭab^ç ol- *Far.* (II, 102): Perişan halli olmak.

Şüm ol- *Far.* (I, 65): Kötü olmak.

Şükr eyle- *Ar.* (I, 36, 39, 79, 93, 95, 96, 140, 158, 178, 206, 256, 285- II, 25, 50, 59, 66, 113, 114, 189, 319, 375): Verilen nimetlere memnunluk göstermek, şükretmek.

Şükr it- *Ar.* (II, 8, 37, 204, 260, 322, 338, 378): Bk. Şükr eyle-.

Şükrler eyle- *Ar.* (II, 165): Çokça şükretmek, memnunluk göstermek.

Şükr-i Ḥuzā it- *Ar.+Far.* (II, 97): Allah'a şükretmek.

Şünüd ol- *Far.* (I, 260): Konuşmak, söz söylemek.

Şürb it- *Ar.* (I, 342): İçki içmek.

Şürîde ol- *Far.* (I, 221): Perişan olmak, âşık olmak.

Şürü^ç eyle- *Ar.* (II, 130): Başlamak.

Şürü^ç eyleme- *Ar.* (I, 214): Başlamamak.

Şürü^ç it- *Ar.* (I, 158- II, 256): bk. Şürü^ç eyle-.

T

Ta^ç accüb eyle- *Ar.* (I, 37, 40, 68, 88, 89, 94, 97, 105, 180, 243, 250, 298, 308- II, 220): şaşırarak.

Ta^ç accüb it- *Ar.* (I, 10, 22, 25, 55, 75, 81, 91, 106, 108, 109, 118, 119, 134, 139, 160, 178, 178, 191, 195, 202, 209, 228, 240, 241, 249, 267, 291, 293, 296, 334, 343, 359- II, 23, 52, 107, 110, 119, 120, 138, 169, 180, 186, 198, 204, 225, 247, 248, 249, 257, 273, 274, 279, 293, 308, 309, 320, 338, 339, 351): bk. Ta^ç accüb eyle-.

Ta^ç ahhüd it- *Ar.* (I, 157): Tetkik etmek, göz atmak.

Ta^ç alluk^ç tutma- *Ar.* (II, 221): Sevmemek.

Ta^ç allül it- *Ar.* (I, 224): Geciktirmek

- Ta' allül itme-** *Ar.* (II, 4): Geciktirmemek.
- Ta' arruz eyleme-** *Ar.* (II, 221): El uzatmamak.
- Ta' arruz it-** *Ar.* (II, 367): Saldırmak.
- Ta' arruz itme-** *Ar.* (II, 131): Saldırmamak.
- Tāb u tef ol-** *Far.* (II, 43): Güç kuvvet gelmek.
- Tabaḥḥur it-** *Ar.* (II, 53): Bilgilerini yoklamak.
- Ta' bīr it-** *Ar.* (II, 336): Rüya yorumlamak.
- Ta' biye it-** *Ar.* (I, 311): Katmak.
- Ta' biye ol-** *Ar.* (I, 301): Tertip edilmek.
- Tābūt kıl-** *Ar.* (I, 14): Tabut yapmak.
- Tafazzul eyle-** *Ar.* (II, 124): İyilik etmek.
- Tagallüb it-** *Ar.* (I, 301): Galip gelmek.
- Ṭaḥallūf eyleme-** *Ar.* (II, 155): Aykırı davranmamak.
- Ṭaḥammül ideme-** *Ar.* (I, 94): Sabredememek, katlanamamak.
- Ṭaḥammül it-** *Ar.* (I, 345): Sabretmek, katlanmak.
- Ṭaḥassüs it-** *Ar.* (II, 82): Aramak.
- Ṭaḥfif it-** *Ar.* (I, 150, 322): Hafifletmek, azaltmak.
- Ṭahlīṭ it-** *Ar.* (II, 196): Tahrif etmek, söze yalan karıştırmak.
- Ṭaḥḳīḳ it-** *Ar.* (II, 312, 339): Araştırmak, incelemek.
- Ṭaḥsīn eyle-** *Ar.* (II, 67): Övmek.
- Ṭaḥsīn it-** *Ar.* (II, 61, 249, 357): Bk. Ṭaḥsīn eyle-.
- Ṭaḥt urıl-** *Far.* (II, 334): Taht kurulmak.
- Ṭaḳabbül eyle-** *Ar.* (II, 125): Kabul etmek.
- Ṭaḳabbül it-** *Ar.* (II, 141): bk. Ṭaḳabbül eyle-.
- Ṭaḳdīr eyle-** *Ar.* (I, 119): Belirlemek.
- Ṭaḳdīr it-** *Ar.* (II, 90, 209): bk. Ṭaḳdīr eyle-.
- Ṭaḳrīr eyle-** *Ar.* (II, 114): Anlatmak.
- Ṭaḳṣīr itme-** *Ar.* (II, 106, 303): Kusur, kabahat etmemek.
- Ṭaḳṣīr itmiş ol-** *Ar.* (I, 238): Kusur etmiş olmak.
- Ṭaḳṣīrlık ol-** *Ar.* (I, 12- II, 282): Kusur işlenilmek.
- Ṭaḳviyet eyle-** *Ar.* (I, 194): Güç vermek, takviye etmek.
- Ta' līm it-** *Ar.* (I, 341- II, 38): Öğretmek.
- Tamām eyle-** *Ar.* (I, 175, 283- II, 266): Tamamlamak, eksikliği gidermek.

- Tamām ol-** *Ar.* (I, 45, 221, 278- II, 15, 50, 178, 243, 266, 266): Tamamlanmak, eksiklik giderilmek.
- Tanzîf it-** *Ar.* (II, 250): Temizlemek.
- Ta'rif eyle-** *Ar.* (I, 75): Tanıtmak.
- Taşarruf eyle-** *Ar.* (I, 169, 285): İdare etmek, harcamak.
- Taşarruf it-** *Ar.* (I, 42, 49, 286, 320- II, 67, 279): bk. Taşarruf eyle-.
- Taşavvur eyleme-** *Ar.* (I, 213): İdare etmemek.
- Taşavvur it-** *Ar.* (I, 317, 335- II, 174, 234): Düşünmek, sanmak.
- Taşdîk it-** *Ar.* (I, 81): Onaylamak.
- Tāv-dihlik eyle-** *Far.* (I, 236): Tava getirmek, tahrik etmek.
- Ta'vîk it-** *Ar.* (II, 356): Esir etmek.
- Ta'yîn eyle-** *Ar.* (II, 88): Tayin etmek, atamak.
- Ta'yîn it-** *Ar.* (II, 361, 361, 361, 362): 1. Kararlaştırmak; 2. Atamak
- Ta'yîn kııl-** *Ar.* (I, 22): Tahsis etmek.
- Tazarru' eyle-** *Ar.* (I, 98- II, 198): Yalvarmak.
- Tazarru' göster-** *Ar.* (I, 33): Yalvarmak, tevazu göstermek.
- Tazarru' it-** *Ar.* (I, 275- II, 29, 29, 37, 152, 171, 179, 286): Yalvarmak,
- Tāze it-** *Far.* (II, 82): Yenilemek.
- Ta'zīm eyle-** *Ar.* (II, 86): Saygı göstermek.
- Ta'zīm it-** *Ar.* (II, 276): bk. Ta'zīm eyle-.
- Tebāh ol-** *Far.* (I, 135): Yok olmak.
- Tebdîl it-** *Ar.* (I, 264): Değişmek.
- Teberrük ol-** *Ar.* (II, 95): Armağan olmak.
- Teberrük vir-** *Ar.* (I, 171): Armağan vermek.
- Teberrüd it-** *Ar.* (II, 243): Serinlemek.
- Tebliğ-i risālet it-** *Ar.* (II, 134): Görevlendirmek.
- Teb̄s eyle-** *Ar.* (I, 209): Alay etmek, alaya almak.
- Tebş̄eş eyle-** *Ar.* (I, 282): Güler yüzlülük etmek.
- Tecāvüz itme-** *Ar.* (I, 278): 1. Haddi aşmamak; 2. Aleyhine hareket etmemek.
- Tecessüs it-** *Ar.* (II, 82): Aramak.
- Techîz it-** *Ar.* (I, 340- II, 177): Hazırlık yapmak.
- Te'cîl it-** *Ar.* (I, 346): Başka zamana bırakmak.
- Tecrîbe it-** *Ar.* (I, 244, 276- II, 153, 337): Denemek.

Tedbîr eyle- *Ar.* (I, 193, 272- II, 245):

Çare bulmak.

Tedbîr gör- *Ar.* (II, 154): Hazırlanmak.

Tedbîr it- *Ar.* (II, 359): bk. Tedbîr eyle-.

Tedbîr ol- *Ar.* (II,95): Çare olmak.

Te'ehhül it- *Ar.* (II, 13, 14): Evlenmek.

Te'emmül it- *Ar.* (II, 12, 357): Anlamak, sonuç çıkarmak.

Tefahhuş eyle- *Ar.* (I, 62): Bir meselenin iç yüzünü dikkatle araştırmak.

Tefahhuş eyleme- *Ar.* (I, 6): Bir meselenin iç yüzünü dikkatle araştırmamak.

Tefahhuş it- *Ar.* (I, 16, 89, 214- II, 285): bk. Tefahhuş eyle-.

Tefakkuḍ it- *Ar.* (I, 260): Arayıp sormak, sorup soruşturmak.

Teferrüc eyle- *Ar.* (I, 327- II, 215, 372): Seyretmek, dolaşmak.

Teferrüc it- *Ar.* (I, 56, 63, 129, 312, 348- II, 242, 303, 370, 373): bk. Teferrücc eyle-.

Tefriḳa it- *Ar.* (I, 287, 54): Dağıtmak.

Tefṫiṣ it- *Ar.* (I, 6, 214- II, 285): Araştırmak.

Tegāfül it- *Ar.* (II, 200): Gaflete düşmek.

Tegazzül it- *Ar.* (II, 252): Gazel yazmak, gazel söylemek.

Tehdîd it- *Ar.* (II, 6, 9, 131): Gözdağı vermek, korkutmak.

Te'hîr it- *Ar.* (I, 57): Ertelemek.

Tehlîl it- *Ar.* (II, 121): Birlemek.

Tehniyet it- *Ar.* (II, 324): Tebrik etmek, kutlamak, hoş geldin demek.

Tehniyet-i vilâdet-i ferzend it- *Ar.+Far.* (I, 189): Çocuğun doğmasını müjdelemek, kişiyi kutlamak.

Tek ü püy eyle- *Far.* (I, 332): Koşuşturmak, aramak.

Teḳabbül eyle- *Ar.* (I, 70, 90, 167- II, 123): Kabul etmek.

Teḳabbül it- *Ar.* (I, 99, 161- II, 317, 355): bk. Tekabbül eyle-.

Tekbîr it- *Ar.* (II, 121): Tekbir getirmek, Allahu ekber demek.

Tekellüf eyle- *Ar.* (II, 292): 1. Buyur etmek; 2. İhsan, hizmet etmek.

Tekellüf it- *Ar.* (I, 8, 63, 351): bk. Tekellüf eyle-.

Tekye eyle- *Ar.* (II, 371): Güvenmek.

Telakḳî it- *Ar.* (II, 79): Kaşılmak, buyur etmek.

- Telef eyle-** *Ar.* (I, 271, 294- II, 259):
Yok etmek.
- Telef it-** *Ar.* (I, 292- II, 220): bk. Telef eyle-.
- Telef ol-** *Ar.* (II, 43, 228, 314, 333):
Yok olmak.
- Telkîn idivir-** *Ar.* (II, 59):
Sağlamlaştırmak.
- Telvîş it-** *Ar.* (II, 368): 1. Kirletmek; 2.
Bozmak.
- Temâşâ eyle-** *Ar.* (I, 24, 160, 183, 253,
304- II, 83, 131, 151, 240,
247): Seyretmek, dolaşmak.
- Temâşâ ide tur-** *Ar.* (I, 9): Seyretme
işini sürdürmek.
- Temâşâ it-** *Ar.* (I, 9, 32, 32, 56, 63, 65,
81, 118, 118, 191, 207, 237,
262- II, 11, 100, 102, 109,
136, 138, 149, 160, 231,
242, 245, 247, 373, 377):
bk. Temâşâ eyle-.
- Temâşâ kııl-** *Ar.* (I, 158, 260):
Eğlenmek.
- Temâşâcuğ it-** *Ar.* (II, 251): bk.
Temâşâ eyle-.
- Temcîd it-** *Ar.* (II, 121): Allah'ı
ululamak.
- Temekkün ol-** *Ar.* (I, 94): Yerleşmek,
yer tutmak.
- Temelluğ it-** *Ar.* (I, 183): Hoş
karşılama.
- Temettu^c it-** *Ar.* (I, 275, 349):
Faydalanmak.
- Temiz tut-** *Ar.* (II, 289): bk. Pâk tut-.
- Ten-dürüst ol-** *Far.* (I, 116- II, 317):
İyileşmek.
- Tenzîl eyle-** *Ar.* (II, 32): İndirmek.
- Terbiyet eyle-** *Ar.* (II, 324): Övmek.
- Terbiyet it-** *Ar.* (I, 262, 337- II, 376):
Eğitmek.
- Terbiyyet it-** *Ar.* (I, 129): bk. Terbiyer
it-.
- Terbiyyet-i 'adl it-** *Ar.* (I, 81): Adaletle
eğitmek.
- Tereddüd it-** *Ar.* (I, 115, 169): Gelmek.
- Terhîb it-** *Ar.* (I, 282): Selamlaşmak.
- Terk eyle-** *Ar.* (I, 201- II, 187, 351):
Bırakmak, vazgeçmek,
ayrılmak.
- Terk it-** *Ar.* (I, 35, 44, 114, 117, 203,
212, 228, 232, 290- II,
24,164, 219, 328, 349, 350,
353): bk. Terk eyle-.
- Terk itme-** *Ar.* (II, 72, 173):
Bırakmamak,
vazgeçmemek, ayrılmamak.
- Terk-i cān it-** *Ar.+Far.* (I, 164): Ölmek.
- Terk-i helâl it-** *Ar.* (I, 220): Eşinden
ayrılmak, eşini geride
bırakmak.
- Terk-i māl ü mülk it-** *Ar.+Far.+Ar.* (I,
220): Malını mülkünü

- bırakmak, onlardan vazgeçmek.
- Terk-i vişāl it-** *Ar.* (I, 84): Kavuşma isteğinden vazgeçmek.
- Terkīb eyle-** *Ar.* (I, 83): Meydana getirmek.
- Terkīb ol-** *Ar.* (I, 9): Meydana gelmek.
- Terkin it-** *Ar.* (I, 104): Buluşmak için sözleşmek.
- Tertīb eyle-** *Ar.* (I, 149, 342- II, 75, 80): Düzenlemek, hazırlamak.
- Tertīb it-** *Ar.* (I, 85, 169- II, 74, 245): bk. Tertīb eyle-.
- Tertīb kııl-** *Ar.* (I, 216): bk. Tertīb eyle-.
- Tertīb ol-** *Ar.* (I, 9, 15): Düzenlenmek.
- Tesbīh it-** *Ar.* (II, 121): Süphânallah demek, Allah'ın yüce ve münezzeh olduğunu tekrarlamak.
- Tesbīh okı-** *Ar.* (II, 138): Allah'ın adını zikrederek ibadet etmek.
- Tesellī idin-** *Ar.* (II, 234): Oyalanmak.
- Tesettür it-** *Ar.* (II, 69): Örtünmek.
- Teseyyür it-** *Ar.* (II, 358): Gezinmek.
- Teshīr it-** *Ar.* (I, 99): Ram etmek, büyülemek.
- Teslim eyle-** *Ar.* (I, 15- II, 347): Vermek, teslim etmek.
- Teslim it-** *Ar.* (I, 51, 86): bk. Teslim eyle-.
- Teslim ol-** *Ar.* (II, 175): 1. Yenilgiyi kabul etmek; 2. Kendini teslim etmek.
- Teşrīf buyur-** *Ar.* (I, 154, 261- II, 32, 276): Gelmek, şeref vermek.
- Teşrīf eyle-** *Ar.* (II, 350): Onurlandırmak.
- Teşrīf it-** *Ar.* (I, 37- II, 352): bk. Teşrīf eyle-.
- Teşrīf vir-** *Ar.* (I, 30): bk. Gelmek, şereflelendirmek.
- Teşrīfler vir-** *Ar.* (I, 51): bk. Teşrīf vir-.
- Teşviş vir-** *Ar.* (II, 173): Birinin kafasını karıştırmak.
- Tevakku' it-** *Ar.* (I, 138- II, 27, 42, 359): Beklemek, ummak, ümid etmek.
- Tevakku' eyle-** *Ar.* (I, 220- II, 254, 334): Durmak, duraklamak.
- Tevakku' it-** *Ar.* (II, 287, 356): bk. Tevakku' eyle-.
- Tevāzū' eyle-** *Ar.* (I, 98, 339): Yakarmak.
- Tevāzū' it-** *Ar.* (I, 185- II, 207): bk. Tevāzū' eyle-.
- Tevbe eyle-** *Ar.* (I, 228- II, 185, 187, 225, 299): Pişman olmak, af dilemek.

- Tevbe it-** *Ar.* (I, 117, 253- II, 187, 187, 210, 299): bk. Tevbe eyle-.
- Tevbe kıl-** *Ar.* (II, 197): bk. Tevbe eyle-.
- Tevbe ol-** *Ar.* (I, 273): Pişman olmak, tevbe edilmek.
- Tevbe vir-** *Ar.* (II, 202): Tevbe etmek için hak vermek.
- Tevbe-i naşūh it-** *Ar.* (II, 187): Bir daha bozmamak üzere tevbe etmek.
- Teveccüh eyle-** *Ar.* (I, 91): Yönelmek.
- Teveccüh it-** *Ar.* (I, 90, 197, 199, 252- II, 40, 102): bk. Teveccüh eyle-.
- Tevekkül eyle-** *Ar.* (II, 50, 54, 127): Teslim olmak.
- Tevekkül it-** *Ar.* (I, 315- II, 8): bk. Tevekkül eyle-.
- Tevekkül saña it- (Saña tevekkül et-)** *Ar.* (II, 175): Allah'a tevekkül etmek, teslim olmak.
- Tevekkül Tañrı'ya it- (Tañrı'ya tevekkül it-)** *Ar.* (I, 163): bk. Tevekkül saña it-.
- Teyessür it-** *Ar.* (I, 32): Başarı ile bitmek, muvaffak olmak.
- Tezvîk eyle-** *Ar.* (I, 82): Süslemek.
- Tezvîk ol-** *Ar.* (I, 306): Süslenmek.
- Tezvîk olun-** *Ar.* (I, 164): bk. Tezvîk ol-.
- Tezyîn eyle-** *Ar.* (II, 258): Süslemek.
- Tezyîn it-** *Ar.* (II, 75): bk. Tezyîn eyle-.
- Timâr eyle-** *Far.* (I, 195, 281- II, 178, 205): Pansuman yapmak, iyileştirmek.
- Timâr idin-** *Far.* (I, 222): Pansuman edinmek, merhem sürmek.
- Timâr it-** *Far.* (I, 194, 194, 195, 195, 298-299- II, 177, 178, 192, 325): Bk. Timâr idin-.
- Timârdaşlık it-** *Far.* (II, 3): Ortaklaşa iyilik etmek, sadaka vermek.
- Tire it-** *Far.* (I, 9): Karartmak.
- Tire ol-** *Far.* (I, 109- II, 70, 185): Kararmak.
- Tizlik eyleme-** *Far.* (I, 170): Sertlik, katılık etmemek.
- Tövbe eyle-** *Ar.* (II, 40): bk. Tevbe eyle-.
- Tövbe it-** *Ar.* (II, 40): bk. Tevbe et-.
- Tuz etmek bilme-** (II, 30): Kendisine yapılan iyiliği unutmak.
- Tünd ol-** *Far.* (I, 355): Sert olmak, katı olmak.
- Tündlik eyleme-** *Far.* (I, 170): Sertlik, katılık etmemek.

Ṭ

- Ṭā'at eyle-** *Ar.* (I, 188): İbadet etmek.
- Ṭabi'at ol-** *Ar.* (I, 349): Huy, karakter olmak.
- Ṭāk ol-** *Ar.* (I, 65, 200, 232, 253, 325, 335, 355- II, 9, 12, 201, 255): Ayrılmak.
- Ṭākat getirime-** *Ar.* (I, 310): Güç yetirememek, karşı koyamamak.
- Ṭākatı kalma-** *Ar.* (II, 41): Gücü, kuvveti tükenmek.
- Ṭākdīr eyle-** *Ar.* (I, 1): Belirlemek.
- Ṭākdīr it-** *Ar.* (I, 62, 119): bk. Ṭākdīr eyle-.
- Ṭalāk vir-** *Ar.* (I, 60, 152- II, 3, 4, 5, 5, 7, 8, 11, 20): Boşanmak.
- Ṭaleb eyle-** *Ar.* (I, 63, 265): İstemek.
- Ṭaleb it-** *Ar.* (I, 50, 54, 214, 276, 325- II, 72, 89): Bk. Ṭaleb eyle-.
- Ṭaleb itme-** *Ar.* (I, 327): İstememek.
- Ṭalebde ol-** *Ar.* (II, 271): Sürekli istemek.
- Ṭālib düşme-** *Ar.* (I, 325): Bir şeyi istememek.
- Ṭama' it-** *Ar.* (I, 22, 230, 231- II, 187, 214, 271): Tamahlanmak, arzulamak.
- Ṭama' itme-** *Ar.* (I, 232): Çok istememek, aç gözlülük yapmamak.

- Ṭama'lık itme-** *Ar.* (II, 6): Daha çok istemek.
- Ṭa'ña bat-** *Ar.* (I, 10- II, 248): Şaşırmak.
- Ṭa'ña kal-** *Ar.* (I, 351): bk. Ṭa'ña bat-.
- Ṭanışik it-** (I, 303): İstişare etmek.
- Ṭanuḡ ol-** (I, 45, 46, 238- II, 175): Şahit olmak.
- Ṭanuḡ tut-** (I, 273- II, 63, 211): Birini tanık olarak göstermek.
- Ṭaşa bastur-** (II, 177): Üst üste taş atmak, aralıksız taşlamak.
- Ṭanuḡlık vir-** (I, 240, 240- II, 176): Şahitlik etmek.
- Ṭapu eyle-** (II, 214): Hizmet etmek.
- Ṭapu it-** (II, 214): bk. Ṭapu eyle-.
- Ṭapu kıl-** (I, 351): Boyun eğmek.
- Ṭarab it-** (I, 276): Eğlenmek.
- Ṭaşra it-** (II, 98): Dışarı çıkarmak.
- Ṭavāf eyle-** *Ar.* (I, 157, 277): Dolaşmak.
- Ṭavāf itme-** *Ar.* (I, 345): Dolaşmamak.
- Ṭıyre ol-** *Far.* (I, 239-240, 259): Kızmak, gücenmek.
- Ṭoḡrı eyle-** (II, 40): Doğru söylemek, gerçeği söylemek.
- Ṭu' me idin-** *Ar.* (II, 93): Azık olarak almak.
- Ṭurı gel-** (II, 55): Kalkıp gelmek.
- Ṭuru dur-** (II, 287): Durma işini sürdürmek.

Ṭuru gel- (I, 22, 43, 59, 76, 116, 184, 204, 214, 217, 219, 282, 282, 322, 342- II, 73, 152, 273, 296): bk. Ṭurı gel-.

Ṭurur gör- (I, 305): Durur vaziyette görmek.

Ṭuruḳlık it- (II, 334): Hile yapmak.

Ṭuruvar- (II, 102): Kalkıp gitmek.

Ṭuṣ gel- (I, 255): Düşünmediği, ummadığı hâlde karşılaşmak, rastlamak.

Ṭuṣ ol- (I, 32, 41, 254, 303, 315- II, 136, 237, 256): 1. İsbet etmek, değmek; 2. Karşısına çıkmak.

Ṭuta çık- (I, 298): Tutup çıkmak.

Ṭuta gel- (I, 261, 263, 356- II, 81, 110): 1. Tutma işini sürdürmek; 2. Tutup gelmek.

Ṭuta ko- (II, 207): Alıkoymak.

Ṭuta ṭur- (II, 291): Tutma işini sürdürmek.

Ṭuta var- (II, 302): Tutmak için gitmek.

Ṭuta ver- (I, 179): Çabucak veya ansızın tutmak.

Ṭutar gel- (II, 280): bir şey tutarak gelmek.

Ṭutmaz ol- (II, 196, 215): Artık tutmamak.

Ṭutvir- (I, 239): bk. Ṭuta ver-.

Ṭutuvir- (II, 329): bk. Ṭuta ver-.

U

U^c cūbe-i dehr ol- *Ar.* (I, 277): Zamanının pek acayibi olmak.

Uğrayugel- (I, 169, 170): Uğramak.

‘Uḳūbet it- *Ar.* (I, 17, 57- II, 206, 235): Acı çektirmek.

‘Uḳūbet ol- *Ar.* (II, 271): Acı çekmek, azap çekmek.

Ulu ol- (II, 220): 1. Şerefli olmak; 2. Zengin olmak.

‘Ulūk ol- *Ar.* (I, 277): Rahimde çocuk döllenmek.

Ululuk eyle- (I, 220): Büyüklük etmek.

Uyanu gel- (I, 188): Uyanıp gelmek.

Uyıra vur- (II, 352): Uyur gibi yapmak.

Uyḳu al- (II, 43, 152): Uyumak, uyku haline dayanamamak.

Uyḳuya yit- (I, 21): Uyumak.

Uzud ol- (II, 148):?

Uzun ol- (II, 168, 330): Uzun olmak, uzamak.

Ü

Ülfet ol- *Ar.* (I, 148): Yakınlık olmak.

Ümīd bağla- *Far.* (I, 233): Umut bağlamak.

Ümîd it- *Far.* (I, 230- II, 47):

Ümitlenmek, umutlanmak.

Ümîd tut- *Far.* (I, 71, 160, 261, 323):

Umut etmek.

Ümîd tutma- *Far.* (I, 232): Umut

etmemek.

Ümîd kes- *Far.* (I, 20, 64, 88, 193):

Umut kesmek.

Ümîd üz- *Far.* (I, 31, 304- II, 185): bk.

Ümîd kes-.

Ümîdin kes- *Far.* (I, 71): bk. Ümîd

kes-.

Ümîdvâr eyle- *Far.* (I, 118, 222):

Ümitlendirmek.

Ümîdvâr ol- *Far.* (II, 86, 128, 133):

Ümitli olmak.

Ümîzvâr eyle- *Far.* (II, 159): bk.

Ümîdvâr eyle-.

Ûn eyle- (II, 299, 352): Bağırarak,

seslenmek.

Ûn it- (II, 318): bk. Ûn eyle-.

Ûnegûlik itme- (I, 337): İnatçılık

etmemek.

Ûns tut- (I, 218): Arkadaşlık etmek;

hemdem olmak.

‘Ûryân eyle- *Ar.* (I, 320): Çıplak

etmek.

‘Ûryân ol- *Ar.* (I, 318): Çıplak olmak.

Ûstün it- (I, 71): Yüceltmek.

Ûstine düş- (II, 162): Bir kimseyle

veya bir şeyle çok

ilgilenmek.

Ûstine gel- (I, 257): Bir şey yapılırken

veya konuşulurken

çıkagelmek.

Ûstine üş- (I, 14): Üzerine saldırmak.

Ûstüvâr eyle- *Far.* (I, 284): Muhkem

etmek.

Ûzerine çağır- (II, 118): Birine öfke ile

bir şeyler söylemek.

V

Vâcib ol- *Ar.* (II, 327, 355): Gerekli

olmak.

Vâ‘de it- *Ar.* (I, 35- II, 154): Söz

vermek.

Vâ‘de ol- *Ar.* (II, 326): Tehir etmek,

sonraya bırakmak.

Vâ‘de vir- *Ar.* (II, 216): Bir işin

yapılması için süre ayırmak.

Vâ‘deler vir- *Ar.* (I, 86): bk. Vâ‘de

vir-.

Vahîm ol- *Ar.* (II, 263): Tehlikeli

olmak.

Vâkı‘a ol- *Ar.* (I, 250): Olmak,

meydana gelmek.

Vâkıf ol- *Ar.* (I, 13, 15, 24, 39, 80, 107,

163, 247- II, 72, 87, 189,

244, 306, 357, 357):

Haberlenmek, haberi olmak.

- Vākıf-ı hāl ol-** *Ar.* (I, 218-219): Hâlınden haberi olmak.
- Vāki^c ol-** *Ar.* (I, 37, 67, 72, 75, 87, 107, 137, 139, 170, 207, 224, 237, 250, 250, 299, 340, 346- II, 3, 3, 8, 14, 40, 58, 71, 80, 102, 120, 122, 135, 177, 185, 216, 256, 267, 331, 368): Olmak, mevcut olmak, başından geçmek.
- Vāki^c olma-** *Ar.* (I, 207): Olmamak, mevcut olmamak.
- Vakf eyle-** *Ar.* (I, 80): Alıkoymak, durdurmak.
- Vakt ol-** *Ar.* (II, 229, 232, 233, 324): Zaman gelmek.
- Vālih ol-** *Ar.* (I, 41): Şaşırmak.
- Varacağ ol-** (I, 216): Gelecekte ulaşacak olmak.
- Varağ-bāfendelik it-** *Ar.+Far.* (II, 6): Durumu kurtarmak için söz söylemek.
- Varıbil-** (I, 182): Ulaşma ihtimali ve olasılığı olmak.
- Varmış ol-** (II, 307): Geçmişte ulaşmış olmak.
- Vaşf eyle-** *Ar.* (I, 261): Nitelemek, anlatmak.
- Vaşf it-** *Ar.* (I, 215- II, 1, 103, 122): bk. Vaşf eyle-.
- Vaşf olın-** *Ar.* (I, 246): Nitelenmek, anlatılmak.
- Vaşıyyet eyle-** *Ar.* (I, 85- II, 17, 317): 1. Vasiyyet etmek; 2. Tavsiye etmek.
- Vaşıyyet it-** *Ar.* (I, 66, 154, 175, 278- II, 212, 33, 338): bk. Vaşıyyet eyle-.
- Vaşıyyetler it-** *Ar.* (I, 295): bk. Vaşıyyetler eyle-.
- Vaşl ol-** *Ar.* (I, 133): Kavuşmak, birlikte olmak.
- Vaz^c eyle-** *Ar.* (II, 365): Meydana getirmek.
- Vaz gel-** *Far.* (I, 105, 117, 317- II, 40, 184, 216): Vazgeçmek, bırakmak.
- Vāz it-** *Far.* (I, 83): bk. Vaz gel-.
- Va^cz it-** *Ar.* (II, 145): Dinî öğüt vermek.
- Vaz^c-ı haml itme-** *Ar.* (II, 279): 1. Doğurmak; 2. Hamile olmak.
- Vazıfe ol-** *Ar.* (I, 285, 285): Periyodik olarak ücret vermek.
- Vefā it-** *Ar.* (I, 67, 197- II, 260, 321): 1. Sadık olmak; 2. Yetmek.
- Vefā itme-** *Ar.* (I, 158): Yetmemek.
- Vefā ol-** *Ar.* (I, 344): Sevgi göstermek, dostluk olmak.

Vefādārlik it- *Ar.+Far.* (I, 337):
Bağlılık göstermek.

Vefāt eyle- *Ar.* (I, 102): Ölmek.

Vefāt it- *Ar.* (I, 101, 218, 330- II, 161,
188): bk. Vefāt eyle-.

Vefk-i murād ol- *Ar.* (II, 13): İsteğine
ulaşmak, dileği
gerçekleşmek.

Vefk-i murād olma- *Ar.* (I, 231- II,
13): İsteğine ulaşamamak,
dileği gerçekleşmemek.

Vekil vir- *Ar.* (I, 41): Vekil tayin
etmek.

Velī-‘ahd idin- *Ar.* (I, 136, 192): Tahta
varis yapmak.

Velveleye düş- *Ar.* (II, 185): Büyük
karışıklık yaşamak.

Verhem ol- *Ar.* (I, 9, 201): Şaşırarak,
hüzünlenmek.

Vesvese düş- *Ar.* (I, 287): Kuruntuya
kapılmak.

Vesvese it- *Ar.* (II, 228): Kuruntuya
düşmek, şüphe etmek.

Vezir ol- *Ar.* (II, 81): Hükümdar vekili
olmak.

Vidā‘ eyle- *Ar.* (I, 54, 167, 187, 323-
II, 88, 107, 156, 161, 183):
Veda etmek.

Vidā‘ it- *Ar.* (I, 269- II, 46, 218, 258):
bk. Vidā‘ eyle-.

Vidā‘ kııl- *Ar.* (I, 11): Vidā eyle-.

Virān it- *Ar.* (II, 244): Harap etmek.

Vizāret it- *Ar.* (I, 74- II, 27): Vezirlik
etmek.

Vücūda gel- *Ar.* (I, 77- II, 80, 209,
221): Ortaya çıkmak,
oluşmak, meydana gelmek.

Y

Yabana at- (II, 5, 70): Önem
vermemek, önemsiz
görmek.

Yād eyle- *Far.* (II, 226): Anmak.

Yād it- *Far.* (II, 156): Zikretmek,
anmak.

Yād kııl- *Far.* (I, 148, 214): bk. Yād it-.

Yādigār kal- *Far.* (I, 211, 266, 274,
313, 346- II, 169, 236, 328,
347): Geçmişten bugüne
hatıra kalmak.

Yādigār ko- *Far.* (II, 207): Hatıra
olarak bırakmak.

Yādigār ol- *Far.* (I, 153- II, 143):
Hatıra olarak kalmak.

Yağma eyle- (II, 31): Yağmalamak.

Yağma kııl- (I, 28): Yağmalamak.

Yağın it- (II, 123): Yakınlaştırmak.

Yağın ol- (I, 6, 267- II, 93):
Yakınlaşmak.

Yalın eyle- (I, 299): Tekleştirmek.

Yalıncağ it- (I, 358): Çıplak etmek.

Yalıncağ ol- (I, 359): Çıplak olmak.

- Yaman ol-** (II, 43): Kötü olmak, kötüleşmek.
- Yanına düş-** (II, 16, 16): Birinin yanında yürümek, ona eşlik etmek.
- Yār idin-** *Far.* (I, 210): Dost, sevgili edinmek.
- Yār ol-** *Far.* (II, 252): Dost, sevgili olmak.
- Yaramaz ol-** (I, 250): Yararlı olmamak.
- Yaramazlık it-** (II, 359): Yanlış yapmak.
- Yardım eyle-** (II, 25, 127, 175, 251): Yardım etmek.
- Yardım it-** (I, 29- II, 194): bk. Yardım eyle-.
- Yardum it-** (II, 332): bk. Yardım eyle-.
- Yas tut-** (I, 16, 36, 106, 131, 261- II, 161): bk. Mātem tut-.
- Yasın tut-** (I, 16): Kötü bir olay sonucunda acı ve üzüntü duymak.
- Yaştuk idin-** (I, 37): Yastık olarak kullanmak.
- Yatı tur-** (I, 235, 236): Yatma işini sürdürmek.
- Yatıvir-** (I, 283): Çabucak veya ansızın yatmak.
- Yatu tur-** (I, 239): bk. Yatı tur-.
- Yatırı kıo-** (II, 301): Yatık bir şekilde bırakmak.
- Yavu kııl-** (II, 127): Yitirmek.
- Yavuz ol-** (II, 321): Olumsuz bir durum almak.
- Yavuz olma-** (I, 19): Olumsuz bir durum almamak.
- Yavuz tohm ek-** (I, 14): Toplumda kargaşa çıkaracak davranışlarda bulunmak.
- Yavuzluk it-** (I, 25, 26, 73, 309, 312, 312, 325- II, 274, 295, 318): Kötü davranmak, zarar vermek.
- Yavuzluk it-** (I, 312): bk. Yavuzluk it-.
- Yeḫ-āv idivir-** *Far.* (II, 305): Buzlu su yapıp içmek.
- Yel kıop-** (II, 93): Şiddetli fırtına çıkmak.
- Yig ol-** (I, 185- II, 148): Üstün olmak.
- Yig tut-** (I, 260): Diğerlerine göre daha çok sevmek.
- Yigit ol-** (II, 38): Genç, kuvvetli olmak.
- Yile vir-** (I, 340- II, 351): Boşa harcamak.
- Yilken aç-** (I, 140): Yola çıkmak için hareket etmek.
- Yilken çek-** (I, 164): bk. Yilken aç-.
- Yiñ silkme-** (I, 326): Bıkmamak, usanmamak.

- Yir düz-** (I, 24- II, 232, 233): Kalması için yer hazırlamak.
- Yir it-** (I, 334): Yerleşmek, kök salmak.
- Yir öp-** (I, 10, 10, 11, 12, 25, 89, 101, 185, 185, 198, 237, 240, 258, 260, 262, 353- II, 27, 67, 81, 82, 94, 99, 108, 196, 276, 349): Bir büyüğün önüne eğilmek.
- Yir vir-** (I, 303): Önemli saymak, saygı göstermek.
- Yir yürü-** (I, 162): Yürümek, ilerlemek.
- Yirden yire çal-** (I, 65): Çok hırpalamak.
- Yire bırak-** (I, 28): Yenmek, vurup öldürmek.
- Yirine getir-** (I, 6, 11, 13): İsteneni, gerekeni yapmak.
- Yirine yitür-** (I, 24): bk. Yerine getir-.
- Yitişügel-** (I, 194): Yetişip gelmek.
- Yitivir-** (II, 327): Çabucak veya ansızın ulaşmak.
- Yiyübil-** (II, 312): Yeme ihtimali ve olasılığı olmak.
- Yiyütür-** (I, 111): Yeme işini sürdürmek.
- Yiyüyoru-** (II, 33): Yemekte olmak.
- Yoğ ol-** (II, 130): Kaybolmak.
- Yol bul-** (I, 104- II, 68, 329): Çare bulmak.
- Yol bulma-** (I, 118): Çare bulamamak.
- Yol göster-** (I, 28): Kılavuzluk etmek.
- Yol idin-** (I, 73): Gitmek için yol olarak kullanmak.
- Yol kes-** (II, 31, 44): Geçmesine engel olmak, durdurmak; ıssız yerlerde soygunculuk yapmak.
- Yol vir-** (I, 116- II, 52, 327): Geçmesine izin vermek.
- Yol yüri-** (II, 227): bk. Yir yürü-.
- Yola düş-** (II, 21, 131, 301): Yola çıkmak, yol almaya başlamak.
- Yola gir-** (I, 29, 54, 54, 78, 144, 159, 192, 285- II, 2, 24, 31): Bir yolda gitmeye başlamak.
- Yola gönül-** (I, 150): Yola çıkmak; yola koyulmak; yol almaya başlamak.
- Yola ilet-** (I, 29): Yola göndermek.
- Yoldan çıkar-** (II, 172): Doğru yoldan ayırmak.
- Yoldaş idin-** (II, 216): Yol arkadaşı olarak yanına almak.
- Yoldaş ol-** (II, 47, 68, 71, 168, 191, 325, 342): Yol arkadaşı olmak.

Yoldaşlık eyle- (II, 129): Yol arkadaşlığı yapmak.

Yolı dut- (I, 29): Ayrılmamak üzere bir yola girmek.

Yolın tut- (I,17, 49, 262): bk. Yolı tut-.

Yolını tut- (I, 49): bk. Yolın tut-.

Yoluña gir- (II,10): bk. Yola gir-.

Yukarı oqt- (I, 195): Yukarı çağırarak.

Yurt tut- (II, 370): Bir yeri kendisine ailesine yurt olarak kabul etmek, vatan tutmak.

Yuyuyoru- (II, 255): Yıkamakta olmak.

Yüklü ol- (I, 188, 188, 247): Hamile olmak.

Yüregi kop- (II, 273): Çok korkmak.

Yüregine od çav- (II,179): bk. Cānına od düş-.

Yürir ol- (I, 59): Yürümek.

Yürüyebil- (I, 28): Yürümek ihtimali ve olasılığı olmak.

Yürüyüvir- (II, 40, 161, 184, 250, 280, 284, 293, 296, 297, 305, 314, 325, 331, 351): Çabucak veya ansızın yürümek.

Yüz dut- (I, 167): Yönelmek.

Yüz görün- (I, 215): Ortaya çıkmak.

Yüz göster- (I, 38, 140- II, 70): bk. Yüz görün-.

Yüz manzaraya tut- (Manzaraya yüz tut-) (I, 33) : Yönelmek.

Yüz ölüme tut- (Ölüme yüz tut-)

(I,132): Ölmek üzere olmak.

Yüz pîre tut- (Pîre yüz tut-) (I, 206):

bk. Yüz mazaraya tut-.

Yüz saña tut- (Saña yüz tut-) (II, 171):

bk. Yüz mazaraya tut-.

Yüz şehre tut- (Şehre yüz tut-) (I, 17): :

bk. Yüz mazaraya tut-.

Yüz şahrāya tut- (Şahrāya yüz tut-) (I,

20, 22): bk. Yüz mazaraya tut-.

Yüz tut- (I, 7, 30, 60, 72, 78, 92, 293,

297, 329, 344- II, 39, 39,

182, 188, 204, 321): Bir şey,

olmaz üzere bulunmak;

yönelmek.

Yüz ur- (I, 204- II, 31, 321): Birinden

bir şey istemek.

Yüz yire ko- (I, 196): İbadet etmek.

Yüzi suyn dök- (II, 7):

Cezalandırmak, ağlatmak.

Yüzini yire ko- (II, 41): bk. Yüz yire

ko-.

Z

Za' ferānī ol- *Ar.* (I, 195): Safran renginde olmak.

Zāg eyle- *Far.* (II, 154): Karga yapmak.

Zāg it- *Far.* (II, 152): bk. Zāg eyle-.

Zāg ol- *Far.* (II, 162): Karga olmak.

- Zaḥamāt çek-** *Ar.* (II, 38): Güçlüklerle kaşılaşmak, sıkıntıya katlanmak.
- Zaḥm ur-** *Ar.* (I, 302): Vücutta veya yüzde yara oluşmasına sebep olmak.
- Zaḥm yi-** *Ar.* (I, 146): Yara almak, yaralanmak.
- Zaḥmet çek-** *Ar.* (I, 161, 357- II, 87, 87, 106, 155): : bk. Zaḥamāt çek-.
- Zaḥmet çekme-** *Ar.* (II, 371): Güçlülle karşılaşmamak, sıkıntı çekmemek.
- Zaḥmet gör-** *Ar.* (I, 283- II, 91, 373): bk. Zaḥamāt çek-.
- Zaḥmet eyle-** *Ar.* (II, 238): Sıkıntı çekmek, çaba harcamak, gayret göstermek.
- Zaḥmet it-** *Ar.* (I, 45- II, 295): bk. Zaḥmet eyle-.
- Zaḥmet vir-** *Ar.* (I, 12, 217): Sıkıntıya sokmak, birine sıkıntı verecek şeyler yapmak.
- Zaḥmete düş-** *Ar.* (II, 182): bk. Zaḥamāt çek-.
- Zaḥmetler çek-** *Ar.* (I, 91): bk. Zaḥamāt çek-.
- Zā'il ol-** *Ar.* (II, 224): Tükenmek, geçmek.
- Zār ol-** *Far.* (I, 43): Hasta olmak, zayıf olmak.
- Zārîlîk eyle-** *Far.* (I, 100, 130- II, 41): Yalvarmak.
- Zārîlîk it-** *Far.* (II, 186, 230): bk. Zārîlîk eyle-.
- Zārîlîklar it-** *Far.* (I, 97): bk. Zārîlîk eyle-.
- Zārî eyle-** *Far.* (II, 198, 304): Ağlamak.
- Zārî it-** *Far.* (I, 30, 148- II, 29, 185, 189, 271): bk. Zārî eyle-.
- Zārî kııl-** *Far.* (I, 15, 342): Yalvarmak, yakarmak.
- Zāviye eyle-** *Ar.* (I, 194): Dergâh yapmak.
- Zāyîl ol-** *Ar.* (I, 15, 34, 92, 132, 355- II, 18): Yok olmak, kendinden geçmek.
- Zebûn eyle-** *Far.* (I, 267): Mağlup etmek.
- Zebûn ol-** *Far.* (I, 244): Aciz kalmak.
- Zecr eyle-** *Ar.* (I, 333): Eziyet etmek, işkence etmek.
- Zecr it-** *Ar.* (I, 206, 337- II, 8, 270): bk. Zecr eyle-.
- Zemîn-bûs it-** *Far.* (II, 86, 107, 159, 159, 277, 335): bk. Yir öp-.
- Zemîn-bûs eyle-** *Far.* (II, 90): bk. Yir öp.
- Zemîn-bûs kııl-** *Far.* (II, 98): bk. Yir öp.

Zevāl ol- *Ar.* (II, 376): Sıkıntı olmak, belaya maruz kalmak.

Zindān eyle- *Far.* (II, 276): Sıkıntılı bir yer yapmak.

Zindān ol- *Far.* (II, 275): Sıkıntılı bir yer olmak.

Zindigānī it- *Far.* (I, 92): Ömür sürmek.

Zindigānī itme- *Far.* (I, 268): Ömür sürmemek.

Zinet tut- *Ar.* (I, 339): Süslenmek.

Zirek ol- *Far.* (II, 361): Akıllı olmak.

Ziyāde eyle- *Ar.* (II, 230): Çoğaltmak, artırmak.

Ziyāde it- *Ar.* (II, 187): bk. Ziyāde eyle-.

Ziyāde ol- *Ar.* (I, 63, 109, 116, 214, 221, 249, 263, 265- II, 35, 84, 99, 151, 178, 201, 338, 367): Artmak, çoğalmak.

Ziyān deg- *Ar.* (I, 114): Zarar görmek.

Ziyān eyle- *Ar.* (I, 26- II, 19): Zarar vermek.

Ziyān ideme- *Ar.* (II, 207): Zarar vermemek.

Ziyān it- *Ar.* (I, 48, 282- II, 182, 296): bk. Ziyān eyle-.

Ziyān itme- *Ar.* (I, 113- II, 345): Zarar vermemek.

Ziyān ol- *Ar.* (I, 274, 286- II, 327): Zarara uğramak.

Ziyāna uğra- *Ar.* (I, 20): bk. Ziyān deg-.

Ziyāna vîr- *Ar.* (I, 142, 201, 340): Zarara uğratmak.

Ziyāret eyle- *Ar.* (I, 114): Birini veya bir yeri görmeye gitmek.

Ziyāret it- *Ar.* (I, 113, 115- II, 284): bk. Ziyāret eyle-.

Z

Zāhir ol- *Ar.* (I, 58, 61, 98, 99, 113, 181, 196, 214, 255, 274- II, 17, 44, 75, 78, 83, 108, 125, 131, 136, 160, 174, 188, 189, 212, 238, 239, 250, 270, 315, 319, 359): Belirmek, ortaya çıkmak.

Zāhir olma- *Ar.* (II, 131): Belirmemek, ortaya çıkmamak.

Zānn it- *Ar.* (II, 162): Sanmak.

Zulm eyle- *Ar.* (I, 185): Haksızlık etmek, sıkıntı vermek.

Zulm eyleme- *Ar.* (I, 207- II, 182, 311): Haksızlık etmemek, sıkıntı vermemek.

Zulm ol- *Ar.* (I, 201- II, 7): Sıkıntıya maruz kalmak.

Z

Zabṭ eyle- *Ar.* (II, 57, 125, 156, 243): 1. Tutmak, ezberlemek.

Žabṭ it- *Ar.* (II, 299, 365): Ele geçirmek.

Ža‘if ol- *Ar.* (I, 296): Zayıf olmak.

Žāmin ol- *Ar.* (I, 45): Kefil olmak.

Žamm it- *Ar.* (I, 5): Katmak.

Žāyi‘ eyle- *Ar.* (I, 273): 1. İhmal etmek; 2. Boşa çaiikarmak.

Žāyi‘ eyleme- *Ar.* (I, 85- II, 72, 127, 205): Boşa çaiikarmamak.

Žāyi‘ kal- *Ar.* (I, 42): Ziyān olmak, faydalanamamak.

Žāyi‘ ko- *Ar.* *Ar.* (II, 288): Boşa harcamak.

Žāyi‘ ol- *Ar.* (I, 141, 276- II, 288, 333): Kaybolmak, boşa harcanmak.

Žāyi‘ olma- *Ar.* (I, 153- II, 42, 305): Kaybolmamak, faydalı olmak.

Žiyāfet eyle- *Ar.* (I, 327, 346- II, 357): Yedirip içirmek, ikram etmek.

Žiyāfet it- *Ar.* (II, 338): bk. Žiyāfet eyle-.

Žiyāfetler eyle- *Ar.* (II, 113): Yedirip içirmeler yapmak, ikramlar yapmak.

Z

Zelil ol- *Ar.* (I, 337): Alçalmak, hor olmak.

Zevk eyle- *Ar.* (I, 39, 155, 296- II, 247): Eğlenmek, hoşā giden şeyler yapmak.

Zevk it- *Ar.* (I, 67, 86, 234- II, 152): bk. Zevk eyle-.

Zikr eyle- *Ar.* (II, 266, 292, 370): Allah’ı anmak, anmak, hatırlamak.

Zikr it- *Ar.* (I, 162): bk. Zikr eyle-.

Zikr ol- *Ar.* (II, 204): Anılmak, hatırlanmak.

SONUÇ

Dilimizin yeni kelime yapma yollarından biri de birleştirme yoludur. Bu yol, fiiller için de geçerlidir. Birleştirme yolu ile yapılan fiillere birleşik fiil denir. Burada da belirtildiği gibi Türkçe, yeni kelimeler türetme bakımından zengin bir dildir. Çünkü, farklı işlevlere sahip eklerin sayısı oldukça fazladır. Aynı zamanda, yeni kavramlara karşılık gelecek kelimeler türetmenin bir diğer yolu olan iki kelimeyi belirli yapılar vasıtasıyla bir araya getirme ve yeni bir kavrama karşılık oluşturma durumu da Türkçede çokça kullanılan bir yöntemdir. Bu yapıda sadece Türkçe kelimeler değil, aynı zamanda alıntı kelimeler de kullanılır. Ancak, burada unutulmamalıdır ki bu birleşik yapılardaki bütün fiiller Türkçedir.

15. yüzyıla ait tercüme bir eser olan metnimizde tespit ederek bir tasnife tabi tuttuğumuz birleşik fiillerin sayısı oldukça fazladır. Bu durum bize, yukarıda belirttiklerimiz paralelinde Türkçede birleşik fiillerin ne kadar sık kullanıldığını göstermektedir.

Tespit ettiğimiz birleşik fiilleri, öncelikle taşıdıkları yapı özelliklerine göre ele aldık. İlk olarak yapı bölümüne bakacak olursak, birleşik fiiller oluşturulurken en çok isim+fiil yapısının kullanıldığını görürüz. İsim+fiil yapısında kullanılan isimlerin ise; büyük bir çoğunluğu yabancı (Arapça, Farsça) dillerden alınan kelimelerdir. Bu yabancı diller içerisinde en çok kelime alınan ise; Arapçadır. İsim+fiil yapısı içerisinde en çok kullanılan yardımcı fiiller olarak, bugün de birleşik fiil yapılarında çokça kullanılan, *ol-* ve *it-* karşımıza çıkmaktadır. Bugün çokça kullanılmayıp sadece kalıplaşmış olarak birkaç örnekte yaşayan *eyle-* ve *kıl-* yardımcı fiilleri de Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinden olan metnimizde sıklıkla kullanılan yardımcı fiiller arasındadır.

Kaynak kitabımızın yazıldığı 15. yüzyıl Türkçesinden günümüz Türkçesine gelene kadar birleşik fiiller oluşturulurken, bilhassa yardımcı fiiller de, bir takım değişikliklerin olduğu göze çarpmaktadır. Bugün, kalıplaşmış birkaç örneğin dışında (namaz kıl-, icra kıl-, mecbur kıl...) *kıl-* yardımcı fiilinin yerini düzenli olarak *yap-* ve *et-* yardımcı fiillerinin aldığı görürüz: *beyan kıl>beyan et-*, *hata kıl->hata yap-/hata et-*, *ibadet kıl-/ibadet yap-/ibadet et-...* Ayrıca, günümüz Türkçesinde fazlaca

kullanılan *yap-* yardımcı fiilinin kaynak kitabımızda hiç kullanılmadığı görülmüştür. Metnimizde, aynı kelimelere gelerek aynı anlamı veren *eyle-* ve *et-* yardımcı fiilleri yaklaşık olarak aynı çoklukta kullanılırken bugün *eyle-* yardımcı fiili artık yerini *et-* yardımcı fiiline bırakarak eski işlevliğini kaybetmiştir: *dua eyle-/dua et-, bahane eyle-/bahane et-, ziyaret eyle-/ziyaret et-...* Bu saydıklarımız, yardımcı fiil olarak kullanılan fiillerin zamanla kullanımında nasıl bir değişme olduğunu ve dilin canlılığını gösteren güzel bir örneklerdir.

Birleşik fiil yapılarının, günümüz Türkçesine oranla, isim ögelerinde de birtakım değişmelerin yaşandığı görülmektedir: *bāriḡāh ur->çadır kur-, tebs eyle->alay et-, aleyk al->selam al-, oda vir-> ateşe vir-...*

Yapı bölümünün bir diğer alt başlığı olan *fiil+fiil* ile kurulan birleşik fiiller bölümünde karşımıza iki tarafı da Türkçe olan ve birtakım zarf fiil ekleriyle birleşen yapılar çıkar. Yeterlilik, tezlik, süreklilik, yaklaşma ve uzaklaşma gibi anlamlar ifade eden bu birleşikler içerisinde en çok kullanılanları tezlik fiilleri ile süreklilik fiilleridir. Göze çarpan bir diğer husus ise; bugün şimdiki zaman kipi eki olarak kullanılan “*yor-*” ekinin kaynak kitabımızda “*yoru-*” şeklinde kullanılarak *fiil+fiil* yapısında süreklilik fiili oluşturmasıdır: *öldürüyoru-* (öldürmekte ol-), *geleyoruu-* (gelmekte ol-), *güliyoru-* (gülmekte ol-)...

Çalışmamızın önemli konularından biri de deyimlerdir. Bilindiği üzere Türkçe, mecaz yoluyla kelimelere yeni anlamlar yükleme bakımından zengin bir dildir. Bunun en güzel örneklerinden biri de deyimlerdir. Dilimizin önemli hazinelerinden biri olan deyimlerin El-Ferec-Şidde’de önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Bir hikâye kitabı olan Ferec’de deyimler anlatıma kuvvet ve ahenk katmaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen, bazıları bugün kullanımdan kalkmış ya da toplumun geneli tarafından bilinmeyen birçok deyim bu eserde yerini almıştır. Bu da bize, eserin halk diline yakın bir şekilde yazıldığını göstermektedir. Ferec’in edebiyatımızda birçok istinsahının yapılarak çokça okunması da bunu kanıtlar niteliktedir.

“El-Ferec Ba’de’ş-Şidde” kaynaklı bu çalışmamızda Türkçe dilbilgisinin yapı taşlarından biri olan birleşik fiilleri tanıtmaya çalıştık. Çalışmamızı sonlandırmanın

mutluluğu yanında Türkçeye bir katkıımız olduysa mutluluğumuz daha da katlanacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSAN D. (2007). **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**. Bilgi Yayınevi, 5. Basım. Ankara.
- AKSOY Ö. A. (1988). Atasözleri-Deyimler, **TDAY Belleten**, S. 217, (131-166).
- BANGUOĞLU T. (2004). **Türkçenin Grameri**, TDK, 7. Baskı, Ankara.
- BİLGEGİL K. (1984). **Türkçe Dilbilgisi**, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- BİLGİN M. (2005). **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- CAFEROĞLU A. (2000). **Türk Dili Tarihi I-II**, Enderun Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul.
- CHAUVIN V. (1900). **Bibliographie des Ouvrages Arabes ou Relatifs aux Arabes Publiés Dans L'Europe Chrétienne de 1810 a 1885**, c. IV, Liege-Leipzig.
- DELİCE H. İ. (2008). **Sözcük Türleri**, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- (2007). **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul.
- (2002). "Yüklem Olarak Türkçede Fiil", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 26, No: 2, (185-212).
- DEMİR N., YILMAZ E. (2006). **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- DENY J. (1941). **Türk Dili Grameri-Osmanlı Lehçesi**, çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul Maarif Matbaası, 1. Baskı, İstanbul.
- Derleme Sözlüğü** (1963-1982). TDK, C. I-XII, Ankara.
- DEVELLİOĞLU F. (2009). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 29. Baskı, Ankara.
- ECKMAN J. (1996). **Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar**, haz. Osman Fikri SERTKAYA, TDK, Ankara.
- ERGİN M. (2009). **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım-Yayımlar-Tanıtım, İstanbul.
- ERGÖNENÇ AKBABA D. (2007). Türkiye Türkçesinde Yapısında İsim-Fiil Bulunan Birleşik Fiiller, **Dil Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 1, (1-14)
- ESDİSKUN H. (2005). **Türk Dilbilgisi Selbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi**, Remzi Kitabevi, 10. Baskı, İstanbul.

- GABAİN A. V. (2007). **Eski Türkçenin Grameri**, TDK, 5. Baskı, Ankara.
- (1988). Türkçede Fiil Birleşmeleri, **TDAY Belleten**, TDK Yayınları, S. 149, (17-28).
- GALLAND A. (1987). **İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar**, çev. Nahid Sırrı Örik, c.II, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- GENCAN T. N. (1979). **Dilbilgisi**, TDK, 4. Baskı, Ankara.
- HACIEMİNOĞLU N. (1991). **Türk Dilinde Fiiller-En Eski Türkçeden Çağdaş Türk Şivelerine Kadar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- (2003). **Karahanlı Türkçesi Grameri**, TDK, 2. Baskı, Ankara.
- HATİBOĞLU V. (1982). **Türkçenin Söz Dizimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- HAZAI G. (2004). "Ferec Ba'de's-Şidde Budapeşte Yazmasının Yayımı Üzerine", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I**, TDK, Ankara (1367-1372)
- HAZAI G. ve TIETZE A. (2006). **Ferec ba'de's-şidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)**, Berlin,: Klaus Schwarz Verlag, (15).
- İLHAN N. (2001). Birleşik Fiil Kuruluşunda A-I-U Ünlüleri, **Türk Dili**, S. 596, (177-183)
- JOHANSON L. (1971). *Aspekt im Türkischen- Vorstudien zu einer Beschreiburg des Türkeitürkischen Aspektsystems*, Uppsala
- KARAHAN L. (2008). **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ Yayınları, 13. Baskı, Ankara.
- KÂTİP ÇELEBİ (1971). **Keşf el-Zunûn**, C. II, İstanbul.
- KAVRUK H., ÇALDAK S. ve YOLDAŞ K. (2000). **El-Ferec Ba'de's-Şidde I**, Özserhat Yayıncılık, Malatya.
- (2004). **El-Ferec Ba'de's-Şidde II**, Özserhat Yayıncılık, Malatya.
- KORKMAZ Z. (2007). **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK, 3. Baskı, Ankara.
- (2005). Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri, **Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı**, İzmir, (472).
- (1999). Oğuz Türkçesinin Tarihî Gelişme Süreçleri ve Divanü Lûgati't-Türk, **Türk Dili**, S. 570, Haziran, (459).

- (2005). **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, TDK, C. I-II, 2. Baskı, Ankara.
- (2003). **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK, Ankara.
- KURGAN Ş. (1945). Osmanlı Devrinde Mensur Hikâyeciliğimize Ait Bir Eser, **Türk Dili Belleten**, seri III, S. 4-5, (356).
- MUALLİM NACİ (1995). **Lûgat-ı Nâci**, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- NEFİSÎ S. (1344). **Târih-i Nazm u Nesr Der-İrân ve Der-Zebân-ı Fârisî**, C. 1, Tahran.
- NİŞANYAN S. (2009). **Sözlerin Soyağacı**. Everest Yayınları, 4. Baskı. İstanbul.
- ÖZÇELİK S. ve ERTEN M. (2011). **Türkiye Türkçesi Dilbilgisi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- ÖZEZEN M. Y. (2001), Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz, **Türk Dili**, S. 600, (869-879)
- PAÇACIOĞLU B. (2006). **VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- PARLATIR İ. ve HAZAI G. (2007). **Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmaları Kataloğu**, TÜBA Yayınları, Ankara.
- RYPKA J. (1959). **İranische Literatur Geschichte**, Leipzig.
- SEYİDOĞLU B. ve YAVUZ O. (1990). **Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince (Ferec Ba'de'ş-Şidde)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ŞEMSETTİN SAMİ (2002). **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, 12. Baskı. İstanbul.
- TEKİN Ş. (1992). "Eski Türkçe", **Türk Dünyası El Kitabı**, TKAE Yayınları, Ankara.
- TİETZE A. (1957). Das türkische Ferec ba' eş-şidde als Medium der Wanderung orientalischer stoffe ins Abendland, **Proceeding of the XXII Congress of Orientalists**, Leiden.
- TİMURTAŞ F. K. (2005). **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük**, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Türkçe Sözlük** (2005). TDK, 10. Baskı. Ankara.

- WIENER A. (1913). Die Farag Ba'd as-Sidda Literatur, **Der İslâm**, C.4, (270).
- YALÇIN H. C. (2000). **Türkçe Sarf ve Nahiv**, haz. L. Karahan, D. Ergönenç, TDK, Ankara.
- YAVUZ O. (1995). Ferec Ba'de's-Şidde'den İki Hikâye Üzerinde Bir Gramer Denemesi, **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S. 9-10, (289-336).
- YILMAZ E. (2010). György Hazai, Andreas Tietze, (2006), *Ferec ba'd es-sidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)*, 1. Band, Text, Klaus Schwarz Verlag•Berlin, 650 s. ", **bilig**, S. 52, Kış, 2010, (243-248).
- ZEYNALOV F. (1993). **Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi**, çev. Yusuf Gedikli, Cem Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.
- ZÜLFİKAR H. (2009). Dünden Bugüne Türkçe- Türkçede Kaç Yardımcı Fiil Var?, **Türk Dili**, S. 689, (435-443).

İNTERNET KAYNAKLARI

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Çevrimiçi)

<http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=abdest+almak&hng=tam>
10.05.2011

Tarma Sözlüğü (Çevrimiçi)

<http://www.tdkterim.gov.tr/tarama/?kelime=yavuz&kategori=veritm>
06.05.2011

Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (Çevrimiçi)

<http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=me%E7%FCk>
11.05.2011

ÖZGEÇMİŞ

AHMET TURAN DOĞAN

25 Ocak 1986'da Sivas'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini bu şehirde tamamladı. 2004 yılında eğitime başladığı Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2008 yılında mezun oldu. Aynı yıl bu üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde başladığı tezsiz yüksek lisans eğitimini 2009 yılında tamamladı. 2009 yılında Adıyaman Üniversitesi Besni Meslek Yüksekokulunda Türk Dili Okutmanı olarak göreve başladı. Hâlen burada görevli bulunmaktadır.

2007 yılı Mart ayında İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Dil Kurumunun 75. Yılı münasebetiyle düzenlenen toplantıya ve 2008 yılı Mayıs ayında Türk Dil Kurumunda düzenlenen Karaman Dil Bayramı etkinliğine Cumhuriyet Üniversitesi adına konuşmacı öğrenci olarak katıldı. Ayrıca, editörlüğünü Doç. Dr. İsmet Emre'nin yaptığı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgisi adlı kitabın yazarları arasındadır.